

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ - Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

Τάξις β'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ - ΡΩΜΑΪΚΗ

Μέχρι τοῦ 146 π.Χ.

1939

ΕΚΔΟΤΗΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ - ΑΘΗΝΑΙ

52 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - 52

Καὶ ὅδε σὺν τοῖς ἄλλοις,
μυροῖς τε καὶ μεράνοις,
ἐμὸν ὑδάσχει υἷμα,
καὶ ὄδασσι ὅ ἀφαιρέσει,
ἢ μάλλον μοῦ ὅ υἱέϊναι,
μέγα δὰ ἔχῃ υἷμα.

Μῦθα βωλ. Παιδαγωγικόν

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Αρ. Εισ. 17692

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗ

Ἐγκριμένη διὰ μίαν πενταετίαν 1932 — 1937

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

Β'. ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΚΑΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

52 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 52

1939

17692
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν
συγγραφέων καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου. καὶ τὴν ὑπο-
γραφήν τοῦ ἰδρυοῦ.

Παπαδμαντ
Μαριόρι

ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Α. Ε.
ΑΘΗΝΑΙ, ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ 44

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΜΗΔΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΟΥ 5ου ΑΙΩΝΟΣ

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν δύναμιν καὶ ἀκμαιοῦτητα.

Ἐνῶ ἄλλοτε ἦτο περιορισμένη εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, τώρα ἔχει ἐξαπλωθῇ εἰς μεγάλας ἐκτάσεις. Ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἡ παραλία ἔχει σκεπασθῇ ἀπὸ ἐλληνικὰς ἀποικίας. Πολλὰ ἀπ' αὐτάς, ὅπως αἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Εὐξείνου εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, τῆς Γαλατίας εἰς τὴν Δύσιν, εἶναι ἀξιόλογα κέντρα ἐμπορίου καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Ἰδίως πυκνὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν ἔχουν ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται διὰ τοῦτο Μεγάλῃ Ἑλλάδι.

Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν τὸν 5ον αἰῶνα δὲν εἶναι μία χώρα, ἀλλὰ ὁλόκληρος κόσμος. Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑπολογίσωμεν μὲ ἀκριβείαν τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Ἀσφαλῶς ὅμως ἀνέρχεται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι γεμάτος νεότητα καὶ σφρίγος. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἐργατικότης τοῦ δὲν γνωρίζουν ὅρια. Οἱ Ἕλληνες εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ὀρμῆς καὶ δημιουργίας. Σοφίζονται διαρκῶς νέας ἐπιχειρήσεις, ἀνοίγουν νέας ἀγορὰς εἰς τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος των. Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐκτάσεις ὁμιλεῖται ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, περνοῦν τὰ ἐλληνικὰ νομίσματα. Εἰς τοὺς μακρινοὺς θαλασσίους δρόμους διασταυρῶνται τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξένων ἄλ-

λοτε χωρῶν ἔχουν στολισθῇ μὲ ναοὺς καὶ μὲ μνημεῖα ἑλληνικά, τὰ ὅποια οἱ ναυτικοὶ χαιρετοῦν ὡς γνώριμα καὶ φιλικὰ σημεῖα. Οἱ ξένοι, οἱ βάρβαροι, προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὰς ἑλληνικὰς συνηθείας, νὰ μάθουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀναπτύσσονται μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν σημαντικὴν πρόοδον. Ἐδημιούργησαν ἀξιόλογον βιομηχανίαν καὶ ναυτικόν, καθίδρυσαν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τοῦ μεγαλείου των. Δημοκρατικαὶ ἐπίσης εἶναι αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς ἀποικίας. Εἰς τὸ δάθος τῆς Πελοποννήσου ὅμως εὐρίσκεται τὸ ἰσχυρὸν ἀριστοκρατικὸν κράτος τῆς Σπάρτης, τὸ ὅποιον μὲ τοὺς συμμάχους του, μὲ τὴν Πελοποννησιακὴν συμμαχίαν, ὅπως ἔλεγον, εἶναι ἡ μεγαλύτερα δύναμις τῆς ξηρᾶς.

Αὕτῃ ἦτο ἡ θέσις τοῦ ἑλληνισμοῦ τὸν 5ον αἰῶνα, ὁπότε ἐξέσπασεν ἐναντίον του μεγάλη θύελλα, ἡ ὁποία ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα, καθὼς γνωρίζομεν, οἱ Πέρσαι ἔδρυσαν ἐκτεταχμένον κράτος εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ ὅποιον κατὰ τὸ τέλος τοῦ

αἰῶνος ἐξηπλώθη εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ὑπέταξε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ ἀπέραντος περσικὴ αὐτοκρατορία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ, ἂν δὲν ἐξουσίαζε τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἀλλὰ κύριοι εἰς τὴν θάλασσαν ἦσαν οἱ Ἑλληνες καὶ τὰ στενὰ τοῦ

Ἄλφειου ποταμοῦ, ἀπὸ ἑνὸς ἀπικτὸν ἀγγεῖον περὶ τὰ 450 π. Χ. Ρώμη, Βατικανόν.

Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν Σκυθῶν, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὴν Θράκην καὶ τὰ βόρεια τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς οἱ βασιλεῖς τῆς Περ-

σίας εἰς τὸ κράτος των, ἔπρεπε νὰ συντρίψουν τὸ μικρὸν καὶ δραστήριον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ γίνουν κύριοι τῶν στενῶν. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρησαν πολλὰς ἐκστρατείας εἰς τὴν Θράκην ἐναντίον τῶν Σκυθῶν καὶ προσεπάθησαν νὰ καταστρέψουν τοὺς Ἑλληνας.

ΙΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωσεν ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰώνων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ὁ ἰσχυρότατος καὶ μεγαλοπρεπέστατος βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους (521—486) εἶχε συγκεντρώσει ὅλην τὴν προσοχὴν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὰς ἰωνικὰς πόλεις διώρισεν ἑλλήνας διοικητάς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο τύραννοι καὶ ἦσαν πρόθυμοι νὰ κάμουν τὰ θελήματά του. Τὸ 514 π.Χ. ὁ Δαρεῖος ἔκαμε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἐπέρασεν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐτρομοκράτησεν ὅλας τὰς πέριξ χώρας. Ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Προποντίδος ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ὁ Δαρεῖος μὲ τὸν στρατὸν τοῦ ἐπροχώρησε βορειότερον, ἐπέρασε τὸν Δούναβιν, διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Σκύθας, οἱ ὅποιοι ἔζων εἰς τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν τὸν ἐβοήθησαν πολλοὶ οἱ τύραννοι τῶν ἰωνικῶν πόλεων καὶ ἰδίως ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ιστιαῖος, ὁ ὅποιος ἐκέρδισε τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης, ὁ ὅποιος ἦτο τύραννος μιᾶς πόλεως εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ἔγινεν ὑπόπτος καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.¹

Ἀργότερα ὁ Ἰστιαῖος ἔχασε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ βασιλέως, ὁ ὅποιος τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὰ Σοῦσα, ὅπου τὸν ἐκράτησε μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι τὸν ᾔθελε σύμβουλόν του. Τὴν θέσιν του ἔλαβεν ὁ γαμβρὸς του Ἀρισταγόρας, ὁ ὅποιος εἶδεν ὅτι ἡ κατὰστασις τῶν Ἰώνων χειροτερεῖ ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν καὶ παρακινήθεις ἴσως ἀπὸ τὸν Ἰστιαῖον ἐσκέφθη νὰ ἐπαναστατήσῃ.² Ὅταν λοιπὸν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἰωνικῶν πόλεων συνηθροίσθησαν εἰς τὸ Πανιώνιον, τοὺς ἔπεισε νὰ διώξουν τοὺς τυράννους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὄργανά τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ

ἀντισταθοῦν] εἰς τοὺς Πέρσας. Ὑστερα ἔκαμε περιοδεῖαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὴν ζήτησιν βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀκούσουν, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν 20 πλοῖα καὶ οἱ Ἑρετριεῖς τῆς Εὐβοίας 5, διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁμοφύλους τῶν Ἴωνας.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 499 ἡ Ἴωνία ἐπανεστάτησεν. Εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν ὁ ἠνωμένος στρατὸς τῶν Ἴόνων ἐπροχώρησεν εἰς τὰς Σάρδεῖς, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἴωνικῆς σατραπείας, καὶ ἔκαυσε τὴν πόλιν, ἐνῶ ὁ στόλος τῶν ἐπαναστατῶν εἶχε συναθροισθῇ εἰς τὴν Ἐφεσον. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἡλλαξαν, ὅταν ἐκινήθη ὁ περσικὸς στρατός. Οἱ Ἴωνες ἐνικήθησαν καὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς πόλεις τῶν, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἑρετριεῖς τοὺς ἐγκατέλειψαν καὶ ὁ στόλος τῶν κατεστράφη εἰς τὴν νῆσον Λάδην³ πλησίον τῆς Μιλήτου (495). Οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Μίλητον καὶ τὴν ἔκαυσαν. Ἡ Ἴωνία ὑπέκυψε καὶ ὑπέστη θλιβεράν καταστροφὴν.

+ τοῦ τοῦ πανάρχου Διουκισίου τοῦ Πρωταεῖου.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἡ ἐπανάστασις ἔσθλησεν, ἀλλ' ὁ μέγας βασιλεὺς ἐνόησεν ὅτι δὲν θὰ εἶχεν ἡσυχίαν, ἐφόσον εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς θαλάσσης ὑπῆρχον ἐλεύθεραι ἐλληνικαὶ πολιτεῖαι. Οἱ δὲ ἔλληνες φυγάδες, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν αὐλήν του, ὅπως π.χ. ὁ Ἰππίας, παρουσίαζον εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ἦτο εὐκολος ἐπιχειρήσις νὰ ὑποδουλώσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἀργότερα διηγήθησαν ὅτι ὁ Δαρεῖος δὲν ἤμποροῦσε νὰ λησμονήσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ προπάντων τοὺς Ἀθηναίους.

«Ἀφοῦ ἔλαβε τὰς πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἤθελε διὰ τοὺς Ἀθηναίους, λέγει ὁ ἱστορικός Ἡρόδοτος, διέταξε νὰ τοῦ φέρουν τὸ τόξον του. Ἐβαλεν εἰς αὐτὸ βέλος, ἐτόξευσε πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ, ἐνῶ τὸ βέλος ἔσχιζε τὸν ἀέρα, εἶπε: «Ζεῦ, ἀξίωσέ με νὰ τιμωρήσω τοὺς Ἀθηναίους». Ὑστερα ὥρισεν ἕνα ὑπηρέτην νὰ παρουσιάζεται τὴν ὥραν πού ἔτρωγε καὶ νὰ φωνάζῃ τρεῖς φορές: «Ἀφέντη, νὰ μὴ ξεχάσῃς τοὺς Ἀθηναίους».

Ὅπως δὲποτε ὁ Δαρεῖος ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ἡ πάλῃ μεταξὺ τοῦ βασιλέως

τῆς Περσίας καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία διήρκεσε πολλά ἔτη. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι Περσικοὶ ἢ Μηδικοὶ πόλεμοι.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 492 π.Χ. ὁ νεαρὸς γαμβρὸς τοῦ βασιλέως Μαρδόνιος ἐπέρασε μὲ στρατὸν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐξησφάλισε τὴν περσικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, δὲν κατῴρθησεν ὅμως νὰ προχωρήσῃ περισσότερον.⁴

Ὅπλιται τῶν μηδικῶν πολέμων

Οἱ ὀπλιται ἔχουν ἀμυντικὰ ὅπλα: περικεφαλαίαν, θώρακα, ὁ ὁποῖος φθάνει ἕως τοὺς μηρούς. κνημίδας καὶ ἀσπίδα στρογγυλὴν. Ἐπιθετικά: τὸ δόρυ, μήκους 2 μ., καὶ ξίφος κοντόν, τὸ ὁποῖον κρεμοῦν δεξιὰ εἰς τὸ πλευρόν.

Δύο χρόνια ἀργότερα, τὴν ἀνοιξιν τοῦ 490 π.Χ. ὁ Δαρεῖος συνήθροισε στρατὸν ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ ἱππεῖς εἰς τὴν Ἑφεσον.⁵ Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. Ὁ ἱστορικὸς τῶν περσικῶν πολέμων Ἡρόδοτος ἀναριθμεῖ αὐτὸν εἰς 100 χιλιάδας, ἀλλ' οἱ ἀριθμοί, τοὺς ὁποῖους μᾶς παρέδωσαν οἱ ἀρχαῖοι τόσο διὰ τοὺς Πέρσας ὅσον καὶ διὰ τοὺς

Ἕλληνας εἶναι ὑπερβολικοί. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κινητοποιηθοῦν τόσον μεγάλοι μᾶζαι ἀνθρώπων. 6

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ὁ Δαρεῖος διώρισε τὸν Δ α τ ι ν καὶ τὸν Ἀ ρ τ α φ έ ρ ν η. Εἰς τὸ περσικὸν ἐπιτελεῖον εὕρίσκετο καὶ ὁ γέρον Ἰππίας καὶ οἱ Πέρσαι ἐστήριζον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἐπεβιδάσθη εἰς τὰ πλοῖα, ἐπέρασεν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν, ἔφθασεν εἰς τὴν Εὐβοίαν, 7 ὅπου ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψε

Ἀθηναῖος ἵππεύς, παράστασις ἐπὶ ἀγγεῖου
τοῦ 500 π.Χ. περίπου — Μόναχον. Παλαιὰ
Πινακοθήκη.

τὴν Ἑρέτριαν. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ περσικὸς στόλος ἔστρεψε πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀπεβίβασεν στρατόν, ὁ ὅποιος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος.

Η ἘΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗ (490 π.Χ.)

Ὁ κίνδυνος ἦτο πολὺ μέγας διὰ τὰς Ἀθῆνας. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην. 8 Οἱ Σπαρτιάται ἤρχισαν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζωνται

ἑορταστικά

ἀλλ' ἤρξησαν νὰ ἐκινητοποιηθοῦν, ὅπως πάντοτε. Οἱ ἄλλοι Ἕλλη-
νις δὲν ἐκινήθησαν. Μόνον οἱ Πλαταιεῖς ἔστειλαν 1000 ἄνδρες καί,
τὸ χειρότερον, εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ κατάστασις δὲν ἦτο διόλου ὀμάλῃ.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰππίου ἐκινοῦντο καὶ δὲν ὑπῆρχεν ὁμοφωνία με-
ταξὺ δημοκρατικῶν καὶ ἀριστοκρατικῶν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἐπέμενον νὰ ὀχυρωθοῦν εἰς τὴν
πόλιν καὶ νὰ πολεμήσουν ἀπὸ τὰ τείχη. Ἀλλὰ τὴν πόλιν ἔσωσεν
ἡ ὁρμὴ τῆς νεολαίας καὶ ἡ στρατηγικὴ ἱκανότης τοῦ Μιλτιάδου.

Εἶχεν ἐκλεγὴ στρατηγὸς μὲ ἄλλους ἑννέα, ἀλλ' ἐπεβλήθη πολὺ γρήγορα εἰς τοὺς ἄλλους, διότι εἶχεν ἰδιοφυΐαν στρατηγικὴν καὶ ἐγνώριζε καλύτερον τὰς συνηθείας καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Περσῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς 9 χιλ. Ἀθηναίων ἐβάδισεν εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ συναντήσῃ τοὺς Πέρσας. Ἐκεῖ ἦλθον καὶ 1000 Πλαταιεῖς, διὰ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς Ἀθηναίους.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, παρετήρησαν ὅτι ἡ ἀπόδοσις ἦτο στρατήγημα. Οἱ Πέρσαι εἶχον ἀποδιδάσει μέρος τῶν δυνάμεών των, διὰ νὰ παρασύρουν τὸν δημοκρατικὸν στρατὸν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν.

Ὁ Μιλτιάδης

Τὸ ὑπόλοιπον, ἰδίως τὸ ἱππικόν, ἐκράτησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ

490

πλεύσουν κατὰ τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν θὰ παρέδιδον οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰππίου. Παράφοροι, μεθυσμένοι ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐρρίφθησαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, διέσπασαν τὰς τάξεις των καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἕως τὰ πλοῖα των. Δὲν κατῴρθωσαν ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ ἐπιβιδιασθοῦν εἰς τὰ πλοῖα (490).

Ἡ ἐπιτυχία ὀφείλεται πολὺ εἰς τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Μιλτιάδου. Ἐπειδὴ ἐγνώριζε καλὰ τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Περσῶν, παρέταξε τὸν στρατὸν μ' ἓνα τρόπον, πού ἀσφάλιζε τὴν νίκην.

Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Πέρσαι τὰς καλυτέρας των δυνάμεις τὰς βάζουν εἰς τὸ κέντρον. Ἄν ἔκαμνε καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιον, τὸ μέτωπόν των θὰ ἦτο πολὺ μικρότερον ἀπὸ τὸ περσικόν, ἐπειδὴ εἶχε πολὺ ὀλιγωτέρας δυνάμεις. Ἐπρότιμης λοιπὸν νὰ ἐκτείνῃ τὸ μέτωπον καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰς πτέρυγας, ἐνῶ

τὸ κέντρον τὸ ἄφησεν ἀδύνατον. Τὸ κέντρον τῶν Περσῶν ἀπώθησε τὸ ἀθηναϊκὸν κέντρον, ἀλλ' αἱ δύο πτέρυγες τῶν Ἀθηναίων ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντί των ἐχθροὺς, ἐγύρισαν κατόπιν ὀπίσω καὶ ἐνωμένοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ περσικοῦ κέντρου καὶ τὸ κατεδίωξαν πρὸς τὰ πλοῖα. Θ

Ὁ περσικὸς στόλος ἐκίνησεν ἀμέσως κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Φάληρον. Ἀλλὰ μετὰ τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τοῦ Μαραθῶνος κανεῖς δὲν ἐτόλμησε νὰ κινηθῇ εἰς τὴν πόλιν. Ἄλλωστε ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς μὲ τὴν ἰδίαν ὁρμὴν ἔτρεξε πρὸς τὴν πόλιν καὶ παρετάχθη εἰς τὴν φαληρικὴν ἀκτὴν. Οἱ Πέρσαι εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν, διότι συγχρόνως ἔφθασεν ἡ εἰδησις ὅτι αἱ σπαρτιατικαὶ φάλαγγες διέβαινον τὸν Ἰσθμόν. Ἐσκέφθησαν ὀλίγον καὶ κατόπιν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἀσίαν. Πράγματι τὴν ἐπομένην ὁλόκληρον σπαρτιατικὸν στράτευμα, 2 χιλ. ὁπλῖται μὲ τοὺς βοηθοὺς των εἴλωτας καὶ περιοίκους, ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τῶν Ἀθηναίων. Ἦτο μία μεγάλη στιγμή. Ἡ ἀριστοκρατικὴ Σπάρτη ἔσπευσε νὰ βοηθήσῃ τὴν μικρὰν δημοκρατίαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ γίνῃ μεγάλη.

Εἰς τὸν Μαραθῶνα ἐνίκησε τὸ δυνατόν σῶμα καὶ ἡ νεανικὴ ὁρμή. Ἕνας περίφημος ποιητὴς τῆς ἐποχῆς, ὁ Σιμωνίδης, ἔκαμε τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα διὰ τοὺς ἀνδρεῖους, οἱ ὅποιοι εἶχον πέσει εἰς τὴν μάχην :

Πολεμοῦντες δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθῶνα σώρισαν τὴν δύναμιν τῶν χρυσοφορτωμένων Μήδων.

Ἡ νίκη τοῦ Μαραθῶνος εἶχε τεραστίαν σπουδαιότητα. Πρώτην φοράν ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε νικήσει εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα τοὺς Πέρσας, ἐνῶ ἔως τότε τὸ ὄνομα μόνον τῶν Περσῶν ἐνέπνεε τρόμον εἰς τοὺς λαοὺς. Ἡ λαμπρὰ ἐπιτυχία ἀνύψωσε τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων, ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς αὐτοπεποίθησιν καὶ ἐδόξασε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. #

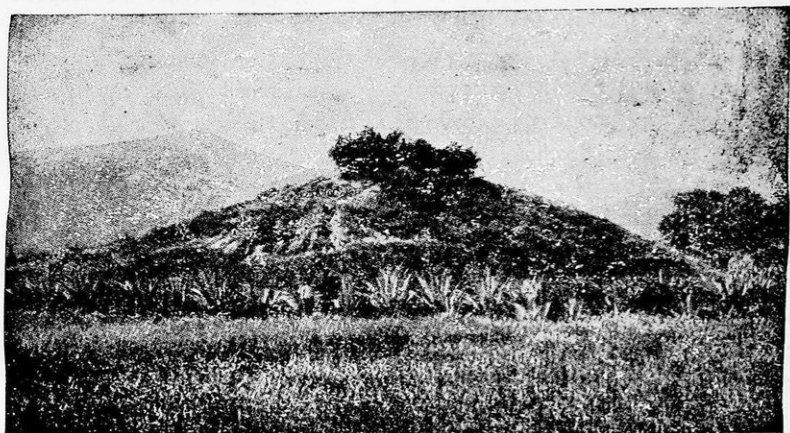
ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΩΝ

Οἱ Πέρσαι ἄφησαν τοὺς Ἑλλήνας ἡσυχούς ἐπὶ δέκα ἔτη. (490—480). Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ συνέδησαν μερικὰ πολὺ σημαντικὰ γεγονότα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Μιλτιάδης, ὁ νικητὴς τοῦ Μαραθῶνος, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐδοκίμασε πολλὰς πικρίας. Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐτίμησαν πολὺ, ἀλλὰ μία ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε κατὰ τῆς νήσου Πάρου, ἀπέτυχεν. Οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατηγόρησαν, κατεδικάσθη εἰς βαρὺ πρόστιμον καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν πληγγίν, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει εἰς τὴν ἐκστρατείαν.¹⁰

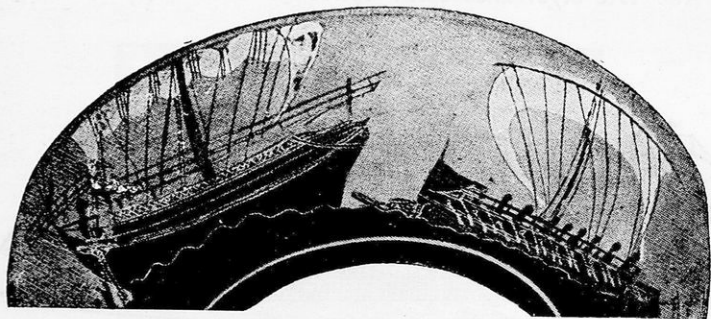
Εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν ἀνῆλθον τότε νέοι ἄνδρες καὶ πρῶτος μεταξὺ αὐτῶν ὁ Θ ε μ ι σ τ ο κ λ ῆ ς. Δραστήριος καὶ προδλε-

Ὁ τάφος τῶν 192 Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα (ὅπως εἶναι σήμερον).

τικός, εἶχε γίνει ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος καὶ εἶχε συμβουλευσεῖ τοὺς Ἀθηναίους ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως νὰ ἐνισχύσουν τὸ ναυτικόν. Τὰ γεγονότα τὸν ἐδικαίωσαν καὶ ὅλοι ἐβλεπον τώρα ὅτι ἡ πόλις θὰ ἦτο διαρκῶς ἐκτεθειμένη, ἐφόσον εἰς τὸ Αἰγαῖον ἐκινεῖτο ἐλευθέρως ὁ περσικὸς στόλος. Ἀλλ' οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἦσαν ἐναντίον τοῦ ναυτικοῦ προγράμματος, διότι, διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἰσχυρὸς στόλος, ἔπρεπε νὰ στρατολογηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς τελευταίας τάξεως, δηλ. οἱ θῆτες, καὶ ἐπομένως ὁ κατώτερος λαός, οἱ ναυ-

τικοί, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λιμένος θὰ ἐκέρδιζον μεγάλην ἰσχύν, ἐνῶ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἀγρόται θὰ ἔχανον τὰ τελευταῖα προνόμιά των. Τὸ πρόβλημα λοιπὸν ἦτο ἂν ἡ Ἀττικὴ θὰ ἔμενε γεωργικὴ καὶ ἀγροτικὴ ἢ θὰ ἐγίνετο ὀριστικῶς ναυτικὴ. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἠγωνίσθη μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ πρόγραμμά του, καὶ παρασύρων ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατεβίβασε τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπως γράφει ὁ Πλούταρχος. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ὅμως τὸν ἐμίσησαν πολὺ, τὸν ἐσυκοφάντησαν καὶ προσεπά-

Πολεμικὸν πλοῖον καταδιώκει φορτηγὸν ἰστιοφόρον, ἀττικὸν ἀγγεῖον τοῦ τέλους τοῦ βου αἰῶνος, Λονδίνον — Βρεττανικὸν Μουσεῖον.

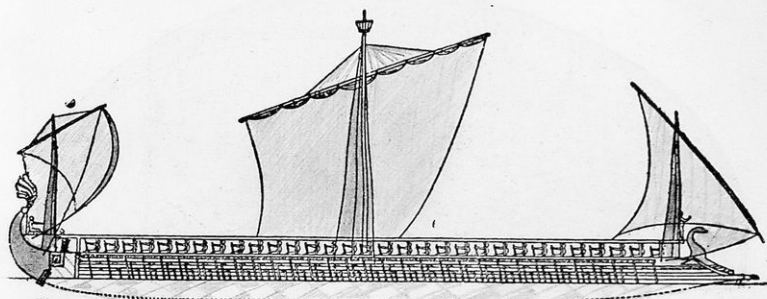
Δεξιὰ ἡ τριήρης μὲ ἀνοικτὸ πανὶ καὶ μὲ γοργὴ κωπηλασία καταδιώκει τὸ φορτηγόν, τὸ ὁποῖον ἀπειλεῖ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ προσβάλλῃ μὲ τὸ ἔμβολόν της.

θησαν νὰ τὸν δυσφημίσουν. Ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς εἶναι ὠρισμένως ὁ διορατικώτερος καὶ δημιουργικώτερος ἀπὸ τοὺς πολιτικούς τῶν Ἀθηναίων.

Ἀντίπαλον εἶχε τὸν Ἀριστείδην, ὁ ὁποῖος, φύσει συντηρητικὸς καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος, δὲν εἶχε τὴν εὐρείαν ἀντίληψιν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐφοβεῖτο τοὺς νεωτερισμούς. Ἐγίνεν ὅμως πολὺ δημοτικὸς, διότι ἦτο ἄνθρωπος εὐθὺς καὶ ἐφημίζετο διὰ τὴν δικαιοσύνην του. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν ἔφθασεν εἰς μεγάλην ὀξύτητα. Τέλος ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ τὸν ἐξορίσῃ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐφρόντισαν νὰ καθαρίσουν τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ ὑποπτα στοιχεῖα, ἰδίως ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν τυράννων, οἱ ὁποῖοι ἀπεδείχθησαν τόσον ἐπικίνδυνοι κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν. Ἐξώρισαν πολλοὺς τυραννοφίλους καὶ ἄλλα πρόσωπα, ὑποπτα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς πολιτείας. Τοιοῦτοτρόπως καθιερώθη τὸ ἔθιμον τοῦ ἐξοστρακισμοῦ. Τὸν νόμον αὐτὸν ἐπωφελήθη ὁ Θεμιστοκλῆς, διὰ νὰ ἐξορίσῃ τὸν Ἀριστείδην.

Ἀπὸ τότε εἶχεν ἐλευθερίαν δράσεως. Ἀλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας

Ἀθηναϊκὴ τριήρης (ἀναπαράστασις)

Αἱ τριήρεις ἦσαν πλοῖα ἐλαφρὰ μήκους 40—50 μ., πλάτους μόλις 5 καὶ ὕψους 3 $\frac{1}{2}$. Ἐκινοῦντο κυρίως μὲ κουπιὰ, εἶχον ὁμῶς καὶ πανιά. Τὰ κουπιὰ ἦσαν εἰς τρεῖς σειράς, τὸ ὅλον 170. Κάθε τριήρης λοιπὸν εἶχεν 170 κωπηλάτας καὶ ἄλλο πλήρωμα ἕως 30 ἀνθρώπους. Κατ'ὀρθον ν' ἀναπτύξῃ ἀρκετὴν ταχύτητα, ἕως 18 χιλιόμετρα. Τὸ κύριον ἐπιθετικὸν ὄπλον τῆς ἦτο τὸ ἐμβολον.

δὲν ἐπίστευον ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπανέλθουν οἱ Πέρσαι. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέτυχεν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ναυτικὸν του πρόγραμμα μὲ διάφορα μέσα καὶ τότε ἀκριβῶς κατεσκευάσαν μὲ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Λαυρείου τὰ 200 πολεμικὰ πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐναυμάχησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. #

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΞΕΡΞΟΥ

Ἀγνώστια (ἑσσανάβιαβις)

Καὶ οἱ Πέρσαι ἐπανῆλθον, ὅπως εἶχε προβλέψῃ ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ Ξέρξης, ὁ ὁποῖος εἶχε διαδεχθῇ τὸν πατέρα του Δαρεῖον

(485), συνεπλήρωσε τὰς προπαρασκευὰς ἐκείνου καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ ἔλθῃ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος μὲ τεραστίαν δύναμιν. 11

Πρὸ τοῦ κινδύνου αἱ μεγάλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, Σπάρτη, Ἀθῆναι, Κόρινθος, ἐπροσπάθησαν νὰ ἐνώσουν τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ πολεμήσουν ὅλοι μαζὶ ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ ἐφάνη τότε καθαρὰ ὅτι δὲν ὑπῆρχε στενὸς σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν κρατῶν. Ἡ Θεσσαλία, ἡ Βοιωτία καὶ τὸ Ἄργος ἔδειξαν ἀδιαφορίαν καὶ ἦτο φανερόν ὅτι δὲν θὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἦτο μάλιστα πιθανὸν μερικαὶ πόλεις νὰ συμπράξουν μὲ τοὺς Πέρ-

σας, νὰ μὴ δίσουν δηλ. ὅπως ἔλεγαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων κρατῶν συνηθροίσθησαν εἰς τὸν Ἴσθμόν, ὠρκίσθησαν νὰ καταπαύσουν τὰς φιλονικίας μεταξὺ των καὶ νὰ πολεμήσουν ἐνωμένοι, ἀνεγνώρισαν δὲ ὡς ἀρχηγοὺς τοὺς Σπαρτιάτας. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν μεγάλην αὐταπάρνησιν, διότι, ἐνῶ εἶχον τὸν μεγαλύτερον στόλον τῆς Ἑλλάδος, ἐδέχθησαν νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ καὶ τοῦ πολέμου κατὰ θάλασσαν οἱ Σπαρτιάται. Ἐστειλαν ἐπίσης πρεσβεῖας εἰς διαφόρους πόλεις καθὼς καὶ εἰς τὸν Γέλωνα, τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν, ὁ ὁποῖος ἔδωκε μόνον ὑποσχέσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωσαν γενικὴν ἀμνηστειάν καὶ οἱ ἐξόρι-

Εὐρεθιάδης = γενικός - αὐτοκράτορας

στοι επέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἀριστείδης.

Τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 480 π.Χ. ὁ Ξέρξης ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὰς Σάρδεϊς.¹³ Ἡρόδοτος ἀναριθμᾷ τὸ περὶ τὸν μισθὸν ἀριθμὸν 2 1)2 ἑκατομμύρια, τὸν στόλον τοῦ εἰς 1200 πολεμικά καὶ 3000 μεταγωγικά καὶ ἀριθμεῖ καὶ περιγράφει τοὺς λαοὺς μὲ τὰ διάφορα ὀνόματα, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν τεραστίαν αὐτὴν ἐπιχείρησιν. Οἱ ποταμοί, λέγει, ἐξηραίνοντο ἀπ' ὅπου ἐπερνοῦσεν ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου. Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ὑπερβολικοί, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐκινήτοποίησε πρωτοφανεῖς μάζας ἀνθρώπων, Μήδους, Πέρσας, Ἀσσυρίους, Αἰθίοπας, Ἀραβας, Ἰνδοὺς καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς λιμένας τῆς Φοινίκης, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου νὰ ἐτοιμάσουν ἀνάλογον ναυτικὴν δύναμιν. Ἡ τεραστία στρατιὰ τοῦ Ξέρξου ἐσχόρπισε τὸν τρόπον καὶ κανεὶς βάρβαρος ἢ Ἑλλήν δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντισταθῇ μέχρι Θεσσαλίας.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙ (480 π.Χ.)

Πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου οἱ Ἕλληνες εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν καὶ δὲν ᾔξευραν πῶς νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐχθρόν.¹⁴ Ὅταν ὅμως ὁ χεῖμαρος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐπλημμύρησε τὴν Θεσσαλίαν, ἔστειλαν βιαστικά τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδα μὲ 300 Σπαρτιάτας καὶ ἄλλους 7 χιλ. Ἕλληνας εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάδασιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν μέσσην Ἑλλάδα.¹⁵

Εὐκολώτερα ἐκινήθη τὸ ναυτικόν. Τὰ 180 πλοῖα τῶν Ἀθηναίων μὲ τὰ πλοῖα τῶν ἄλλων πόλεων ἀπετέλεσαν σημαντικὴν δύναμιν ἀπὸ 400 πολεμικά. Γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ἦτο ὁ σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐπλευσεν εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Εὐβοίας, εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, καὶ ἐπερίμενεν ἐκεῖ τὸν περσικόν, ὁ ὅποιος περιπλέων τὴν παραλίαν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Μαγνησίας θὰ ἔφθανεν ἐκεῖ.¹⁶

Ὅταν ὁ Ξέρξης ἔφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἔμεινε κατὰπληκτος, διότι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι μὲ τὸν Λεωνίδα εἶχον ἀπόφασιν νὰ τοῦ κλείσουν τὸν δρόμον.

Ἔστειλε, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, κατάσκοπον ἕνα ἱππέα, διὰ τὴν πόσους ἦσαν καὶ τί ἔκαμναν . . . Ὁ ἱππεὺς ἐπλησίωσε πρὸς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐξήτασε μὲ προσοχήν. Ἀλλὰ δὲν εἶδεν ὅλον τὸν στρατόν, διότι ὅσοι ἦσαν πίσω ἀπὸ τὸ τεῖχος δὲν ἐφαίνοντο. Εἶδε μόνον αὐτοὺς ποὺ ἐφύλατταν καὶ εἶχαν ἀκουσθῆσαι τὰ ὅπλα των εἰς τὸ τεῖχος. Βλέπει λοιπὸν ἄλλους νὰ γυμνάζωνται, ἄλλους νὰ κτενίζουν τὰ μαλλιά των. Αὐτὰ τοῦ ἐφάνησαν παράδοξα. Ἐμείνει μίαν στιγμήν, τοὺς ἐμέτρησε καὶ ἔφυγε χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν πειράξῃ. Μάλιστα δὲν τὸν ἐπρόσεξαν καλὰ καλὰ. Πῆγε καὶ τὰ διηγῆθηκεν εἰς τὸν Εὐέρην. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐννοήσῃ τί συνέβαινε. Φωνάζει λοιπὸν τὸν Δημάρaton (ἕνα Σπαρτιάτην ^{ἑαυτοῦ} ἐξορίστον, ποὺ εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν περσικόν στρατόν εἰς τὴν ἐκστρατείαν καὶ ποὺ ὁ Εὐέρης τοῦ εἶχεν ἐκτίμησιν), διὰ νὰ τὸν συμβουλευθῇ . . . Ἐκεῖνος τοῦ εἶπεν: « . . . Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἤλθαν νὰ μᾶς ἐμποδίσουν νὰ περάσωμεν τὸ στενόν καὶ γι' αὐτὸ ἐτοιμάζονται. Ἐχουν τὴν συνήθειαν, ὅταν πρόκειται νὰ κινδυνεύουν, νὰ στολίζουν τὴν κεφαλὴν των. Μάθε ὅτι, ἂν νικήσῃς αὐτοὺς καθὼς καὶ ἐκείνους ποὺ ἔμειναν εἰς τὴν Σπάρτην, καμμία ἄλλη φυλὴ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ σοῦ ἀνισταθῇ. Τώρα βαδίζεις ἐναντίον τῶν πολιτῶν τοῦ λαμπροτέρου ἐλληνικοῦ κράτους καὶ ἐναντίον ἀνδρῶν γενναιστάτων». Ὁ Εὐέρης ἐθεώρησεν ἀπίστευτα ὅσα τοῦ εἶπεν ὁ Δημάρτος καὶ τὸν ἠρώτησε πάλιν πῶς οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ θὰ τὰ βάλουν μὲ τὸν στρατόν του. «Νὰ μὲ θεωρῇς, τοῦ ἀποκριθῇκεν ὁ Δημάρτος, ψεύστην, ἂν αὐτὸ δὲν γίνῃ ὅπως ἀκριδῶς σοῦ τὸ λέγω».

Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν πολλὰς ἐπιθέσεις τῶν Περσῶν καὶ ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὰς θέσεις των, ἕως ὅτου ὁ μέγας ὄγκος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ διαφόρους στενοπορίας καὶ ἐκύκλωσε τὰ στενά. Ὁ Λεωνίδας διέταξε τότε τοὺς ἄλλους Ἕλληνας νὰ φύγουν, διὰ νὰ ὑπηρετήσουν ἄλλου τὴν πατρίδα. Ὁ ἴδιος ἔμεινε μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας του, διότι ὁ νόμος τῆς Σπάρτης δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἔλθει νὰ φυλάξουν. Ἦθελε νὰ δώσῃ ἕν ἐξαιρετικὸν παράδειγμα αὐτοθυσίαις καὶ ὑπακοῆς εἰς τοὺς νόμους. Μαζὶ του ἔμειναν καὶ οἱ Θεσπиеῖς, πρόθυμοι νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ ἀποθάνουν μαζὶ του. 17

Οἱ Σπαρτιάται ἐτοιμάσθησαν τότε, ὅπως συνήθιζον νὰ ἐτοιμάζωνται διὰ τοὺς ἀγῶνας. Ἐλούσθησαν, ἐκτένισαν τὰ μαλλιά των, ἄλειψαν τὸ σῶμα των μὲ λάδι. Κατόπιν ἤρχισεν ἡ μάχη. 18

Θεοδωρίδου - Λαζάρου, Ἱστορία Ἑλλην. καὶ Ρωμαϊκῆ, Ἔκδ. 1^η.

Ἡ σύγκρουσις ἔγινε μέσα εἰς τὸ στενὸν καὶ ἀπὸ πολὺ κοντά. Τὸ
480 πλῆθος τῶν Περσῶν ἐκύκλωσε τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπολέμη-
σαν μὲ τὸ δόρυ καὶ μὲ τὸ ξίφος, ὅλοι ἐφονεύθησαν καὶ μαζί
ὁ γενναῖος ἀρχηγός των (480).

Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς μάχης ὁ
Ἡρόδοτος :

«Γύρω στὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδα ἔγινε τρομερὰ συμπλοκή. Ἐσσαρες φο-
ρές οἱ Ἕλληνες βρῆκαν τὴν δύναμιν νὰ τρέψουν εἰς φυγὴν τοὺς Πέρσας
καὶ νὰ σηκώσουν στὰ χέρια τὸν νεκρόν. Καὶ ἡ πάλῃ ἐξακολουθοῦσεν, ὅποτε
ἔφθασεν ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον ὠδηγοῦσεν ὁ Ἐφιάλτης. Τότε ἡ μάχη ἀλλάξε
φάσιν. Ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενωτέρον μέρος τοῦ δρόμου, εἰσῆλθαν μέσα εἰς
τὸ τεῖχος καὶ ἔλαβαν θέσεις ἐπάνω εἰς τὸν λόφον ὅλοι μαζί ἐκτός τῶν Θη-
βαίων. Ὁ λόφος αὐτός εἶναι εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ στενοῦ, ὅπου τώρα στέκε-
ται λίθινος λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεωνίδα. Ἀπ' ἐκεῖ ἔκαμαν ἀντίστασιν μὲ
τὰ μαχαίρια ποὺ τοὺς εἶχαν ἀπομείνει, μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ στόματα.
Ἀλλὰ οἱ βάρβαροι τοὺς σκέπασαν μὲ τὰ βέλη των, ἄλλοι ἀφοῦ ἐκρήμνισαν
τὸ τεῖχος καὶ ἐπετέθησαν κατὰ μέτωπον, ἄλλοι ἀφοῦ τοὺς περιεκύκλωσαν
ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ὅλοι οἱ Σπαρτιάται ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην ἀνδρείαν,
ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον θάρρος ἔδειξε, καθὼς λέγουν, ὁ Σπαρτιάτης Διηνέκης.
Εἰς αὐτὸν ἀποδίδουν μίαν φράσιν, τὴν ὁποῖαν εἶπε, προτοῦ ἀρχίσει ἡ συμ-
πλοκή. Ἐνας Τραχίνιος εἶχεν εἰπεῖ ὅτι οἱ βάρβαροι μὲ τὰ ἀπειρά τους
βέλη σκεπάζουν τὸν ἥλιον. Ὁ Σπαρτιάτης τοῦ ἀπῆντησε μὲ ἀδιαφορίαν :
«Ὁ Τραχίνιος ξένος μᾶς φέρνει καλὰς εἰδήσεις. Ἄν οἱ Μῆδοι σκεπάσουν
τὸν ἥλιον, θὰ τοὺς πολεμήσωμεν στὴ σκιά».

Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ 300 ἔγιναν περίφημοι εἰς τὴν ἱστορίαν
διὰ τὸν ἡρωισμόν των. Ἀργότερα ἔστησαν μνημεῖον εἰς τὸ μέρος,¹⁹
ὅπου ἐθυσιάσθησαν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑμνήσει
τοὺς μαραθωνομάχους, ἔγραψε τὸ ἐπίγραμμα :

ᾧ ἔστιν ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

Ο ΞΕΡΞΗΣ ΚΥΡΙΕΥΕΙ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπολέμησε πολὺ καλὰ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον
καὶ εἶχεν ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ἡ καταστροφὴ τοῦ Λεωνίδα ἐτάραξε
τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Εὐρυδιδῆς καὶ οἱ Πελοποννήσιοι μόλις ἔφθα-

σεν ἢ εἶδηςις ὅτι ἔπεσαν αἱ Θερμοπύλαι, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἐκεῖ μὲ τὸν πελοποννησιακὸν στρατὸν νὰ ἐμποδίσουν τὸν Ξέρξην νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν κατώρθωσε νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔπλευσε πρὸς τὰ κάτω, ἔφθασεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐστάθμευσεν εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς νήσου Σαλαμῖνος.

Ὁ δρόμος πρὸς τὰς Ἀθήνας ἦτο ἀνοικτός. Οἱ Θηβαῖοι ἐμήδισαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναχαιτίσουν μόνοι τὴν προέλασιν τοῦ Ξέρξου.⁹ Ἀπεφάσισαν λοιπὸν κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἀφήσουν τὴν πόλιν. Εἰς τὴν δύσκολον ἐκείνην στιγμὴν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν τοὺς ἔδωσε μίαν καλὴν συμβουλὴν: «τὰ ξύλινα τείχη, εἶπε, θὰ σώσουν τὴν πόλιν», καὶ ξύλινα τείχη ἦσαν τὰ πλοῖα. Οἱ γέροντες ἐδίσταζον, οἱ νεώτεροι ὅμως ὤρμησαν πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρῶτος ἐκίνησε μὲ τοὺς φίλους του ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου Κίμων, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἐγένεν ἐνδοξος, καὶ τὸν ἠκολούθησαν οἱ ἄλλοι. Ὁλη ἡ πόλις κατέβαινε πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἄνθρωποι ἄφινον τὰς κατοικίας των, τὰ μέρη, εἰς τὰ ὅποια εἶχον ζῆσαι ἀπὸ μικροί. Μαζί τους ἔτρεχον τὰ παιδιὰ καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα, οἱ ἀγελάδες, τὰ πρόβατα, οἱ σκύλλοι. Ἦθελαν καὶ αὐτὰ νὰ φύγουν ἐμπρὸς εἰς τὴν μεγάλην θύελλαν, ἡ ὁποία ἐπλησίαζεν.

Οἱ ἄνδρες εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔστειλαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ των εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ξέρξης, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν ἠμπόδιζε πλέον, ἐπέρασε τὴν Βοιωτίαν, κατέβη εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, κατέστρεψε τὴν πόλιν καὶ ἔκαυσε τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερὰ τῆς ἀκροπόλεως.

Η ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ (480 Π.Χ.)

Ὁ στόλος τοῦ Ξέρξου ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἠγχυροδόλησεν εἰς τὸ Φάληρον. Ἐκεῖ κατέβη ὁ Ξέρξης καὶ συνεκροτήθη πολεμικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ προσβάλουν τὸν ἑλληνικὸν στόλον. 21

Εἰς τὴν Σαλαμῖνα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἐπεκρά-
νει μεγάλη ταραχή. Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε πείσει τὸν Εὐρυβιάδην
νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὰ στενά, ὅπου τὰ μεγάλα περ-
σικά πλοῖα θὰ ἐδυσκολεύοντο νὰ κινηθοῦν. Ἄν ἔφευγον, ἦτο κίν-
δυνος νὰ σκορπισθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς πόλεις των καὶ τότε θὰ
ἦτο εὐκολον εἰς τὸν Ξέρξην νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν
ὅμως εἶδαν τὰς φλόγας ἀπὸ τὴν πόλιν ποῦ ἔκαίετο καὶ τὴν ἄλλην
ἡμέραν ἐφάνη ὁ περσικὸς στόλος καὶ ἐσκέπασε τὴν παρα-
λίαν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐπροχώρησε πρὸς τὴν θάλασ-
σαν καὶ παρουσιάσθη μὲ ὅλον τὸν ὄγκον τοῦ στρατοῦ του, οἱ
Πελοποννήσιοι ἐδειλίξαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν εἰς τὸν

Ἰσθμόν.²² Ἀλλ' αὐτὸ ἀ-
κριβῶς ἤθελε νὰ προ-
λάβῃ ὁ Ξέρξης, διότι
ἦτο δυνατόν οἱ Ἕλ-
ληνες νὰ σύρουν τὰ
πλοῖα των διὰ τῆς ξη-
ρᾶς εἰς τὸν Κορινθια-
κὸν κόλπον καὶ ὁ πό-
λεμος θὰ διακρινόμην
κατ' αὐτὸν τὸν τρό-
πον. Ἐνόμισε λοιπὸν
ὅτι εἶναι συμφέρον
του νὰ καταστρέψῃ
τὸν ἑλληνικὸν στόλον
ὅπως ἦτο συγκεντρω-

μένος εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Διέταξε λοιπὸν ἀμέσως τὴν νύκτα μέρος
τοῦ στόλου του νὰ ἀποκλείσῃ τὸ στενόν.

Τὴν αὐγὴν τῆς ἐπομένης, δηλαδὴ τὴν 1 Σεπτεμβρίου τοῦ
480 π.Χ. οἱ Πέρσαι ἐδρέθησαν ἐνώπιον στόλου, ὁ ὁποῖος κάθε
ἄλλο ἦτο παρὰ ταραγμένος καὶ ἔτοιμος νὰ φύγῃ, ἀλλὰ εἶχε πα-
ραταχθῇ καὶ ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐπιτεθῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι
εἶχον κατορθώσει νὰ διατηρήσουν τὴν ψυχραιμίαν των καὶ οἱ ἄλ-
λοι Ἕλληνες τοὺς ἠκολούθησαν. Αὐτοὶ ἔδωσαν πρῶτοι τὸ σύν-
θημα καὶ προσέβαλον τοὺς Φοίνικας καὶ μετ' ὀλίγον ἀπ' ὅλα τὰ

σημεῖα τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν μεγάλων περσικῶν σκαφῶν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς προσέβαλε κυρίως τὰ δύο ἄκρα τοῦ περσικοῦ στόλου, τὸν ἐπίεσεν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, τοῦ ἔφερε μεγάλην ταραχήν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὸ μέσον. Τὰ μεγάλα περσικὰ πλοῖα ἐδυσκολεύοντο τοιοῦτοτρόπως νὰ κινηθοῦν καὶ 480 συνεκρούοντο ἀναμεταξύ των, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες περιπλέοντες ἔσπαζον τὰ κουπιά των καὶ τὰ ἐθύθιζον μὲ τὰ ἔμβολά των. Πρὶν τελειώσῃ ἡ ἡμέρα, ἐκρίθη ἡ μάχη. Τὸ ἥμισυ τοῦ περσικοῦ στόλου ἐδυθίσθη ἢ ἐτέθη ἐκτὸς μάχης, τὸ ὑπόλοιπον ἀπεσύρθη εἰς τὸ Φάληρον εἰς κακὴν κατάστασιν.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ (479 π.Χ.)

Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ στόλου ὁ Ξέρξης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ εἰς κάθε στιγμήν ἤμποροῦσαν νὰ διακόψουν τὴν συγκοινωνίαν του μὲ τὴν Ἀσίαν. Ἰπῆρχε κίνδυνος νὰ καταστρέψουν τὴν γέφυραν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ νὰ τὸν ἀποκλείσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου θὰ κατεστρέφετο. Διέταξε λοιπὸν τὸν στόλον του νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὸν περικλὸν στρατὸν ἐπέστρεψε διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν χώραν του. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄφησε τὸν Μαρδόνιον μὲ στρατόν, ὅχι τόσον διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον, ὅσον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν υποχώρησίν του.

Ὁ Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 479 π.Χ. ἐπροσπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ συμμαχήσουν μαζί του. Μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔστειλε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τὰ ἱερὰ καὶ νὰ τοὺς κάμῃ ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς ἔδωσαν τὴν περίφημον ἀπάντησιν: «Ἐφόσον ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιον δρόμον, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ γίνουν σύμμαχοι τῶν Περσῶν». Ὁ Μαρδόνιος ἐπροχώρησε πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστρεψεν ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν πρώτην καταστροφὴν.

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχον προδῇ τώρα εἰς σοβαρὰς ἐτοιμασίας. Ἰδίως οἱ Σπαρτιάται ἐκινήθησαν μὲ προθυμίαν καὶ ὁ ἡνωμένος

στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ἀπετέλεσεν ἀξιόλογον δύναμιν 100 χιλιάδας λέγει ὁ Ἡρόδοτος. Γενικὸς ἀρχιστράτηγος ἦτο ὁ σπαρτιάτης Π α υ σ α ν ί α ς, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀριστείδης. Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν Βοιωτίαν, παρὰ τὰς Πλαταιάς (479). Ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγγ συνεκρούσθη μὲ τὸν περσικὸν στρατὸν καὶ ἐφάνη πολὺ ἀνωτέρα.

479 Οἱ ὁπλίται εὐκόλως διέσπασαν τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Μαρδόνιος ἐφρονέυθη καὶ ὁ στρατὸς του διελύθη, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς συμμάχους τῶν Περσῶν Θηβαίους. Ἡ νίκη εἰς τὰς Πλαταιάς ἀπήλλαξε τὴν Ἑλλάδα τελειωτικῶς ἀπὸ τὴν περσικὴν ἐπιδρομήν.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, οἱ Ἕλληνες εἶχον σημαντικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ ἡνωμένος στόλος ὑπὸ τὸν ἀθηναῖον Ξ ά ν θ ι π π ο ν καὶ τὸν σπαρτιάτην Λ ε ω τ υ χ ῖ δ η ν ἐνίκησε τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Μ. Ἀσίας ἀπέναντι τῆς Σάμου. Κατόπιν ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν ξηράν, ὁ ὁποῖος ἐσκόρπισε τὸν συγκεντρωμένον ἐκεῖ περσικὸν στρατὸν.

Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τῆς μητροπόλεως ἡγωνίζοντο τὸν βαρὺν ἀγῶνα κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ἄποικοι τῆς Σικελίας εἶχον νὰ ἀντιμετωπίσουν ἐπίσης σοβαρὸν κίνδυνον. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν μεγάλην ἐκστρατείαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ γίνουν κύριοι τῆς νήσου. Συνηνώθησαν ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γ έ λ ω ν καὶ τοῦ Ἀκράγαντος Θ ή ρ ω ν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους εἰς μεγάλην μάχην παρὰ τὴν Ἰ μ έ ρ α ν (479).

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Οἱ περσικοὶ πόλεμοι ἔχουν κοσμοϊστορικὴν σημασίαν. Εἰς αὐτοὺς ἐπάλλαισαν δύο δυνατοὶ λαοί. Οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες ἐφαντάσθησαν τοὺς Πέρσας ὡς βαρβάρους καὶ ὠμίλησαν δι' αὐτοὺς μὲ περιφρόνησιν. Ὁ στρατὸς των, ἔλεγον, ἦτο ἀσύντακτος ἀγέλη ἀπὸ ἀνθρώπους, «πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ ὀλίγοι στρατιῶται», ὅπως λέγει ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος. Αὐτὰ εἶναι ὑπερβολικά. Οἱ Πέρσαι εἶχον μεγάλας ὁμοιότητας μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ὑπέταξαν λαοὺς καὶ φυλάς, ἱδρυσαν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν διωργάνωσαν

καλά. Ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Ἰράν, νὰ κτυπήσουν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν χώραν των.

Ἐνικήθησαν ὅμως ἀπὸ τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν ἔθνος, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀνωτέρας ἀρετάς. Εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὴν Σαλαμῖνα ἐπολέμησαν δύο κόσμοι, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος πλήθη χωρὶς πρωτοδοσίαν, συνηθισμένα νὰ κύπτουν εἰς τὸν αὐθέντην, ἀπὸ τὸ ἄλλο πολῖται αὐτεξούσιοι, ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες ἦσαν γυμνασμένοι ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν εἰς τὰς παλαίστρας, εἶχον ὅπλα τελειότερα καὶ ἦσαν πολὺ ἐπιτηδειότεροι ναυτικοί.

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐσώθη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ ὅποιος μετὰ τὰ μηδικὰ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ὁρισμένως ἡ ὕψις τοῦ κόσμου θὰ ἦτο διαφορετικὴ, ἂν ἐπεκράτουν οἱ Πέρσαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἡ νίκη ἀνύψωσε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἔκαμε γὰ ἀποκτήσουν πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν τους. Ἦτο φυσικὸν λοιπὸν γὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον, ἕως ὅτου διώξουν τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιοῦτο-τρόπος ὁ πόλεμος εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν, ἔγινεν ἐπιθετικὸς καὶ διήρκεσεν ἄλλα 30 ἔτη (478-448).

Τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, διετήρησαν τὴν συμμαχίαν των, διὰ γὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον. Ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἔγινεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Πausanias, ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐλευθέρωσε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐξουσίαζον οἱ Πέρσαι. Οἱ Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους ἐλευθέρωσαν, Χῖοι, Σάμιοι, Μυτιληναῖοι, Μιλήσιοι κ.τ.λ. εἰσῆλθαν εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ ἔδωσαν χρήματα, πλοῖα καὶ ἀνθρώπους. Κατόπιν ὁ συμμαχικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον.

ΑΝΤΙΣΤΗΛΙΑ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΩΝ

Ἄλλ' ἢ συμφωνία μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἰδίως μεταξὺ τῶν δύο μεγαλυτέρων πολιτειῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, γεννᾶται ἀντιζηλία, ἡ ὁποία γίνεται ζωνοτετέρα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἀποτέλεσμα τοῦ περσικοῦ πολέμου ἦτο γὰ δημιουργηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα νέα μεγάλη δύναμις. αἱ Ἀθηναί, ἡ

όποία είχε όλην τήν διάθεσιν νά διεκδικήσῃ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας τήν κυριαρχίαν. Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν εἶχον λόγους νά ἀνησυχοῦν καὶ νά προσπαθήσουν νά θέσουν φραγμὸν εἰς τήν πρόοδον τοῦ ἐπικινδύνου ἀντιπάλου.

Κατ' ἀρχὰς ἐπεχείρησαν νά ἐμποδίσουν τήν τείχισιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς ἐματαιώσε τὰ σχέδιά των. Τὸ τεῖχος ἐκτίσθη καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἡ πόλις ἀνεγεννᾶτο μεγαλυτέρα καὶ ὠραιότερα. Συγχρόνως οἱ Ἀθηναῖοι ὠχύρωσαν τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸν ἑκαμὴν ἀσφαλῇ βάσιν τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ πολεμικοῦ των στόλου.

Ἀντιθέτως οἱ Ἀθηναῖοι ἔδλεπον μὲ ἀνησυχίαν τήν ἐγκατάστασιν τοῦ Παυσανίου εἰς τὸ Βυζάντιον, διότι τὰ στενὰ εἶχον μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τήν ὑπαρξίν των Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν ἐπρομηθεύοντο σιτηρά.

Εἰς τὰς δύο πόλεις ἐσχηματίσθησαν μερίδες ἀδιαλλάκτων, αἱ ὁποῖαι εἶχον τήν ἰδέαν, ὅτι ἡ διαφορὰ ἔπρεπε νά λυθῇ διὰ τῶν ὅπλων. Οἱ ἀδιάλλακτοι τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν οἱ δημοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Θεμιστοκλέα, ἐνῶ τῶν φιλοπολέμων τῆς Σπάρτης ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Παυσανίας. Φαίνεται ὅτι οἱ φιλοπόλεμοι τῶν δύο πόλεων ἐσκέφθησαν ὅτι ἦτο δυνατόν νά χρησιμοποιήσουν τοὺς Πέρσας, διὰ νά συντρίψουν τὸν ἀντίπαλον, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των, ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, εἶχον ἀρχίσει μυστικὰς συνεννοήσεις μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν.

Ἀλλὰ τότε (472) τήν ἀρχὴν ἔλαβον εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἀριστοκρατικοί, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Κίμων ἦτο φίλος τῶν Σπαρτιατῶν, φιλοκλων ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ κατῴρθωσε νά συνεννοηθῇ μὲ τοὺς φιλειρηνικοὺς τῆς Σπάρτης. Ἀποτέλεσμα τῆς συνεννοήσεως ἦτο ἡ πτώσις τῶν δύο ἀδιαλλάκτων ἀρχηγῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀσπόνδους ἐχθροὺς εἰς τήν πατρίδα των. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ κατεδίωξαν μὲ πείσμα τὸν Θεμιστοκλέα καὶ κατῴρθωσαν νά τὸν ὀστρακίσουν (472). Οἱ Σπαρτιάται πάλιν ἀνεκάλεσαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον τὸν Παυσανίαν, ὁ ὁποῖος εἶχε πολιτευθῇ ἀδεξιῶς καὶ εἶχεν ἐξευτελίσει τὸ ὄνομα τῆς Σπάρτης, καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον μὲ τήν κατηγορίαν ὅτι συνεννοήθη μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἐτοίμαζεν ἐπανάστασιν τῶν εἰλώτων (περὶ τὸ 470).

Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦτο ἄνθρωπος νὰ ἡσυχάσῃ. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ κατέφυγεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ προσεπάθησε νὰ συνενώσῃ ἐναντίον τῆς Σπάρτης τοὺς δημοκρατικοὺς τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι εἶχον αὐξηθῇ μετὰ τὸν πόλεμον. Οἱ Σπαρτιατὰι ὅμως ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Ἀρκάδας καὶ ἐματαίωσαν τὰ σχέδιά του. Τότε τὸν κατήγγειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι καὶ αὐτὸς ἐνέχεται εἰς προδοτικὰς ἐνεργείας, ὅπως

Ὅστρακον μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ
Θεμιστοκλέους

Ἀθῆναι—ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον.

Μία ψῆφος ἀπὸ ἄργιλον, ἀπὸ ἐκείνας ποὺ ἐδόθησαν τὸ 472 π. Χ. διὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Θεμιστοκλέους. Φέρει τὸ ὄνομά του καὶ τοῦ δήμου του (Θεμιστοκλῆς Φρεάρριος).

φορὰν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ κτῆμα, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε χαρίσει ὁ βασιλεὺς. 448

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχον προδόται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς ὅμως ὑπῆρχον σκοτεινὰ πάθη κομματικὰ καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ γεννᾶται ἀδιάλλακτον μῖσος μεταξὺ τῶν πολιτειῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ὀδηγήσῃ ἀργότερα τὸ ἔθνος εἰς τὴν καταστροφὴν.

ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

Ἄ Ο Πausanias ἐπολιτεύθη πολὺ ἄσχημα ὡς ἀρχηγὸς τῆς συμμαχίας. Ἡ νίκη τὸν εἶχε κάμει ὑπερήφανον, εἶχε καταντήσει πολὺ ἐγωιστῆς καὶ ἐφέρετο μὲ τρόπον ἀπότομον καὶ δεσποτικὸν εἰς τοὺς συμμάχους καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μικροτέρων πόλεων καὶ

συγχρόνως εἶχε γίνει ὑποπτος ὅτι συνεννοεῖται μὲ τὸν βασιλέα τῆς Περσίας, διὰ τὴν γίνῃ τύραννος τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ σύμμαχοι τότε ἐστράφησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τῶν ὁποίων ὁ ναύαρχος Ἀριστείδης εἶχε κερδίσει πολλές συμπαθείας μὲ τοὺς καλοὺς τοῦ τρόπου.

Οἱ Σπαρτιάται ἀπεσύρθησαν τότε ἐντροπιασμένοι διὰ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Πausaniou καὶ συγχρόνως ἐπειδὴ δὲν ἦσαν 478 συνηθισμένοι εἰς ταξίδια καὶ εἰς ἐπιχειρήσεις μακρινάς. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ἡ ὁποία, ἐπειδὴ εἶχεν ἔδραν τὴν νῆσον Δῆλον, ὠνομάσθη Συμμαχία τῆς Δῆλου (478).

Ἡ συμμαχία ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη περιέλαβε τὴν Εὐβοίαν, τὴν Χαλκιδικήν, τὰς ἰωνικὰς Κυκλάδας, τὴν Λέσδον, τὴν Χίον, τὴν Σάμον καὶ τὰς αἰολικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Προποντίδος. Ὁ Ἀριστείδης διωργάνωσε τὴν συμμαχίαν ὀρίσας τὰς ὑποχρεώσεις ἐκάστης πόλεως, δηλαδὴ πόσους ἀνθρώπους, πόσα πλοῖα ἢ καὶ χρήματα ἔπρεπε νὰ δίδῃ, καὶ λέγεται ὅτι ἔκαμεν αὐτὸ μὲ τόσῃν δικαιοσύνῃν, ὥστε ὅλοι ἦσαν εὐχαριστημένοι καὶ τὸν ὀνόμασαν δίκαιον. Ἡ πρώτη συνεισφορά τῶν συμμάχων ἀνῆλθεν εἰς 460 τάλαντα (2 ἑκ. χρυσᾶς δραχ.).

ΑΙ ΝΙΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΜΩΝΟΣ

Τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν ἐδόξασεν ἀργότερον ὁ **Κίμων**, ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαραθῶνος. Κάτοχος μεγάλης περιουσίας ἀπέκτησε τὰς συμπαθείας τῶν συμπολιτῶν τοῦ μὲ τὸν σοδαρόν του χαρακτῆρα καὶ τὴν γενναιοδωρίαν του εἰς κοινωφελῆ ἔργα. Ἡ οἰκία του ἦτο πάντοτε ἀνοικτὴ διὰ τοὺς πτωχοὺς συνδημότας του. Εἰς τὸν δρόμον οἱ ἀκόλουθοί του ἐμοίραζαν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐνδύματα καὶ τὰ μεγάλα τοῦ κτήματα ἦσαν ἐλεύθερα εἰς τὸν λαὸν νὰ παίρνουν τοὺς καρπούς. Διέφερεν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἀθηναίους, διότι δὲν εἶχε τὸ χάρισμα τοῦ λόγου οὔτε τοῦ ἤρσαν αἱ μακραὶ ἀγορεύσεις. Ἦτο κυρίως στρατιωτικὸς, εἶχε τρόπους ἀπλοῦς καὶ αὐστηροῦς, ὅπως οἱ Σπαρτιάται, καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα, ἡ ὁποία ἐκυδέρησε τὰς Ἀθήνας

κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου, τὰ ὁποῖα συνέβησαν σχεδὸν τὸ ἴδιον ἔτος (470), ὁ Κίμων ἔγινεν ὁ κύριος ἀρχηγὸς τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτικῆς καὶ ἐπὶ 15 περίπου ἔτη ἐκυδέρνησε τὴν συμμαχίαν (476—461).

Ὁ Κίμων ἔκαμε πολλὰς ἐκστρατείας καὶ ἐχρειάσθη 15 ἔτη, διὰ τὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Πέρσας τελειωτικῶς ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον. Τὸ 467 π.Χ. κατέστρεψεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν περσικὸν στόλον ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ φοινικικὰ πλοῖα πλησίον τῆς ἐκβολῆς τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ εἰς τὰ νότια τῆς Μ. Ἀσίας. Στόλος περσικὸς δὲν ὑπῆρχε πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον.

ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Ἀφοῦ ἔλειπεν ὁ φόβος τῶν Περσῶν, οἱ νησιῶται καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἔδειξαν ὅτι δὲν ἔχουν μεγάλην προθυμίαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατόν, διότι οἱ περισσότεροι ἦσαν φιλήσυχοι ἔμποροι καὶ δὲν ἤθελον ἐκστρατείας καὶ πολέμους. Ἐπροτίμησαν λοιπὸν ἀντὶ πλοίων καὶ στρατιωτῶν νὰ δίδουν μόνον χρήματα, ἓνα εἶδος φόρου εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἔκαμαν ἰσχυρὸν στόλον, ἔβαλαν μέσα ἰδικούς των ἀνθρώπους καὶ ναύτας μισθοφόρους. Τοιοῦτοτρόπως ὁ στόλος ἔγινε κατ' οὐσίαν ἀθηναϊκὸς καὶ οἱ σύμμαχοι κατήντησαν ὑπήκοοι φόρου ὑποτελεῖς. Ὅταν δὲ μερικαὶ πόλεις, ὅπως ἡ Νάξος καὶ ἡ Θάσος, ἠθέλησαν νὰ ἀποσχισθοῦν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν, ἐτιμωρήθησαν σκληρῶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετέφεραν τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον ἀπὸ τὴν Δῆλον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ἐγκατέστησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, εἰς τὸν Παρθενῶνα (452). Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη τὸ ναυ-
 452 τικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων, τὸ ὁποῖον περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος περιλαμβάνει ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, τὴν Εὐβοίαν, τὰς Κυκλάδας, τὰς νήσους καὶ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τὸν Ἑλλησποντον, τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ὑπολογίζουσιν ὅτι τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος εἶχε πληθυσμὸν $1\frac{1}{2}$ — 2 ἑκατομμύρια, ἥτοι δηλαδὴ πολὺ μικρότερον ἀπὸ τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ μικρὸν αὐτὸ κράτος ἔχει μεγά-

λην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἔδωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους δύναμιν καὶ πλοῦτον καὶ ὅλα τὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια κατῴρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν τὸν ἑξοχὸν πολιτισμὸν τοῦ ἑοῦ αἰῶνος καὶ νὰ γίνουν διδάσκαλοι τοῦ κόσμου.

Ο ΑΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑΝ

Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ἐτέθη καθαρὰ τὸ πρόβλημα ποία ἀπὸ τὰς δύο μεγάλας πόλεις θὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ποία δηλαδὴ θὰ ἔχῃ τὴν ἡγεμονίαν, ὥπως ἔλεγον οἱ ἄρχατοί.

Ἡ εἰρήνη μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν διετηρήθη, ἐφόσον τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχον οἱ ἀριστοκρατικοί. Ἀλλὰ μετὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἡ ὁποία ἔγινε μετὰ τοὺς πολέμους, δὲν ἦτο δυνατόν οἱ ἀριστοκρατικοί νὰ κρατήσουν τὴν ἐξουσίαν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἐκέρδιζον διαρκῶς ἔδαφος καὶ εἶχον δραστηρίους ἀρχηγούς, τὸν τολμηρὸν πολιτευτὴν **Ἐφιάλτην** καὶ τὸν **Περικλέα**, τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης Ξανθίππου. Τὸ ἀριστοκρατικὸν κόμμα ἀνετράπη καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κίμων ἐξωστρακίσθη (461). Οἱ δημοκρατικοὶ ἔλαβον τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα. Ἦθελον ἐσωτερικῶς νὰ κάμουν ὅσον τὸ δυνατόν δημοκρατικώτερον τὸ πολίτευμα, ἐξωτερικῶς νὰ δημιουργήσουν ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον κράτος, διότι ἡ ἀθηναϊκὴ βιομηχανία ἐχρειάζετο διαρκῶς νέας ἀγοράς. Ἡ ἱμπεριαλιστικὴ αὐτὴ πολιτικὴ, ὥπως λέγομεν σήμερον, περιέπλεξε τοὺς Ἀθηναίους εἰς διμέτωπον πόλεμον μὲ τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς συμμάχους τῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι θὰ ἐπιτύχουν τὰ σχέδιά των. Ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν Περσῶν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐπαναστάτας. Τὰ 200 ἀθηναϊκά πλοῖα, τὰ ὅποια ἐστάθμευσαν παρὰ τὴν Κύπρον, ἐπλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰσῆλθον εἰς τὸν Νεῖλον, ἐνίκησαν τὸν περσικὸν στρατὸν καὶ ἐνέκλεισαν αὐτὸν εἰς τὴν Μέμφιν (459). Συγχρόνως ἄλλη μοῖρα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἀπέκλειε τὴν Αἴγιναν, τὴν παλαιὰν

ἀντίπαλον τῶν Ἀθηναίων, καὶ τρίτη μοῖρα τοῦ στόλου των εἰσῆλθεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἠπεῖλει τὴν Πελοπόννησον. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκτησαν γόητρον καὶ πολλὰ κράτη τῆς ξηρᾶς, Βοιωτία, Φωκίς καὶ Λοκροί, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν καὶ ἐκείθεν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου προσεχώρησεν ἡ Ἀχαΐα. Μετ' ὀλίγον παρεδόθη ἡ Αἰγίνα καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος περιπλέων τὴν Πελοπόννησον ἔκαυσε τὸ Γύθειον, τὸν ναύσταθμον τῆς Σπάρτης (455).

Δὲν ἤργησαν ὁμως ν' ἀλλάξουν τὰ πράγματα. Οἱ Πέρσαι ἀπέκλεισαν τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον εἰς τὸν Νεῖλον, τὸν κατέστρεψαν καὶ ἔγιναν ἀπειλητικοὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς ἐνήργησε τότε ν' ἀνακληθῇ ὁ Κίμων, ὁ ὁποῖος ἔκλεισεν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἐτοίμασε τὴν τελευταίαν του ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Προσέβαλε τὴν Κύπρον καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου (449), ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι κατέστρεψαν τὸν φοινικικὸν στόλον.

Ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθαν σοβαρὰν ἀποτυχίαν εἰς τὴν Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας. Βοιωτοί, Φωκεῖς, Λοκροί, Μεγαρεῖς καὶ Ἀχαιοὶ ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν των, ἡ Εὐβοία ὑποκινουμένη ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἐπανεστάτησε καὶ σπαρτιατικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Αὐτὰ εἶχον συνέπειαν νὰ καταρρεύσῃ ἡ ἀθηναϊκὴ κυριαρχία εἰς τὴν ξηράν.

Η ΕΙΡΗΝΗ

Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὠρίμασεν ἡ ἰδέα τῆς εἰρήνης. Οἱ ἀντίπαλοι εἶχον κατανοήσει ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταστρέψῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Οἱ Σπαρτιάται ἦσαν πάντοτε ἰσχυροὶ εἰς τὴν ξηράν, ἐνῶ συγχρόνως ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ἀκλόνητος ἡ κυριαρχία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν θάλασσαν.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος πρεσβεῖα ἀθηναϊκὴ ὑπὸ τὸν Κ α λ λ ί α ν ἀνέβη εἰς τὰ Σοῦσα καὶ συνῆψεν εἰρήνην μὲ τὸν Ἀρταξέρην. Ὁ μέγας βασιλεὺς ὑπεχρεώθη νὰ μὴ στέλλῃ πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ

ὁ περσικὸς στρατὸς νὰ μὴ πλησιάσῃ τὴν θάλασσαν εἰς ἀπόστα-
σιν μιᾶς ἡμέρας. Αὕτῃ εἶναι ἡ λεγομένη Κιμῶνιος εἰ-
ρήνη (449).

Ἡ Ἑλλὰς εἰρήνευσεν ὀλίγον ἀργότερα. Τὸ 445 π.Χ. ἀφοῦ
οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέταξαν πάλιν τὴν Εὐβοίαν, μετ' Εὐβοίας
ἄλλωσιν ἔπως λέγει ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, Ἀθηναῖοι καὶ
Σπαρτιᾶται κατῴρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἐκλείσαν εἰ-
ρήνην διὰ 30 ἔτη, τὰς λεγομένας Τριακοντούτεις 445
σπονδαίς, αἱ ὁποῖαι ὅμως διετηρήθησαν μόνον 14 ἔτη, δηλαδὴ
μέχρι τοῦ 431, ὅποτε ἐξερράγη ὁ καταστρεπτικὸς Πελοποννησια-
κὸς πόλεμος.

23/11/39

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ = 492-449 (43)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Με τὰς τριακοντούτεϊς σπονδὰς (445) φθάνομεν εἰς τὸ 2ον ἡμῖσι τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Οἱ χρόνοι αὐτοὶ εἶναι ἐποχὴ μεγάλῃς ἀκμῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀμέσως μετὰ τὰ μηδικὰ ἀρχίζει γενικὴ ἀνθησις. Παντοῦ παρατηρεῖται διάθεσις πρὸς ἐργασίαν καὶ δημιουργίαν, τὰ οἰκονομικὰ προοδεύουν, ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει, αἱ πόλεις μεγαλύνουν. Ἡ πρόοδος εἶναι γενικὴ εἰς ὅλην τὴν χώραν. Ἰδίως ὅμως ἀκμαῖζουν αἱ Ἀθηναί, αἱ ὁποῖαι γίνονται τὸ σημαντικώτερον κέντρον τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς αὐτοὺς χρόνους τὴν πόλιν ἐκυβέρνησεν ἀνὴρ ἐξαιρετικὸς, ὁ Περικλῆς, ὁ ὁποῖος μὲ διαφόρους τρόπους συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατρίδος του, συνηθίζουσιν νὰ ὀνομάζουσιν τοὺς χρόνους τῆς μεγάλῃς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν **Αἰὼν αὐτοῦ Περικλέους**.

Θὰ σταματήσωμεν ἐδῶ, διὰ νὰ μελετήσωμεν τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις του, δηλαδὴ τὸ πολίτευμα, τὸν ἰδιωτικὸν βίον, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. # 23/19/39

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΞΕΙΣ

Εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ὑπάρχουσιν τέσσαρες κατηγορίαι ἀνθρώπων, οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, οἱ σύμμαχοι, οἱ μέτοικοι καὶ οἱ δοῦλοι.

1. **Ἀθηναῖοι** πολῖται εἶναι οἱ γνήσιοι Ἀθηναῖοι, κάτοικοι

τῆς Ἀττικῆς. Αὐτοὶ κυβερνοῦν τὴν πολιτείαν καὶ τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος. Ὑπολογίζουσιν ὅτι ἡ Ἀττικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους εἶχε 400 χιλ. κατοίκους. Ἀπ' αὐτοὺς μόνον 100 χιλ. εἶναι ἀθηναῖοι πολῖται. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά, μένουν τὸ πολὺ 20-25 χιλ. ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι κυβερνοῦν τὸ κράτος ἀπὸ 2 ἑκατ. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι πλούσιοι ἐργοστασιάρχαι ἢ ἐφοπλισταὶ ἢ ἔχουν κτήματα εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.

2. Οἱ **σύμμαχοι** εἶναι οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ὑπακούουσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ πληρώνουν φόρον. Εἶναι ἄνθρωποι ἐλεύθεροι, κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι τὴν πόλιν των, ἔχουν δηλαδὴ ἐκκλησίαν, βουλὴν καὶ ἄρχοντας, ἀλλὰ δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. ~~Θὶ Ἀθηναῖοι ἐφρόντισαν νὰ κακοποιήσουν τὸ πολίτευμα τῶν συμμάχων σύμφωνα με τὸ ἴδιόν των.~~

3. **Μέτοικοι** εἶναι Ἕλληνες ἀπὸ ἄλλας πόλεις, οἱ ὅποιοι ἤλθον εἰς τὰς Ἀθήνας χάριν ἐμπορίου. Δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους οὔτε ἔχουν δικαίωμα νὰ ἀγοράσουν κτήματα, πληρώνον φόρους εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν. Καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς χρηματιστικὰς ἐργασίας καὶ μερικοὶ εἶναι πολὺ εὐκατάστατοι.

4. Οἱ **δοῦλοι** εἶναι αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ ἄνθρωποι ἀγορασμένοι μετ' χρήμα ἢ ἀπόγονοι αὐτῶν. Ἡ ἀθηναϊκὴ βιομηχανία χρησιμοποιεῖ μέγαν ἀριθμὸν δούλων. Μερικοὶ ὑπολογίζουσιν ὅτι εἰς ἓνα πολίτην ἀντιστοιχοῦν 10 δοῦλοι. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι ἔχουν 50 καὶ 100 δούλους. Ἡ Ἀττικὴ ἐπὶ Περικλέους ἀρτιμεῖ τουλάχιστον 150-200 χιλ. δούλους. Οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀσιάται, ἄνθρωποι μικρόσωμοι καὶ μελαχροinoί, καὶ ἐργάζονται εἰς τὰ ἐργοστάσια, εἰς τοὺς ἀγρούς ἢ εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων. Οἱ δοῦλοι εἶναι ὅπως τὰ φορτηγὰ ζῶα σήμερον. Εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζονται καὶ δὲν ἔχουν κανὲν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἀλλὰ μετ' τὴν πρόδοτον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ **ζωή** των ἐγένεν ὅπως δὴποτε ὑποφερτὴ. Οἱ Ἀθηναῖοι προσπαθοῦν νὰ εἶναι λεπτοὶ πρὸς

Θεοδωρίδου Λαζάρου. Ἱστορία Ἑλλήν. καὶ Ρωμαϊκῆ Ἐκδ. I'

3

τοὺς δούλους, ἀποφεύγουν τὰς προσβλητικὰς ἐκφράσεις, τοὺς ὀνομάζουν οἱ κέτας, ἀνθρώπους δηλαδὴ τῆς οἰκίας, καὶ προσφωνοῦν αὐτοὺς παῖ! Πολλοὶ δούλοι μανθάνουν γράμματα καὶ λογιστικὴν καὶ ἡ πολιτεία χρησιμοποιοῖ κατὰ προτίμησιν δούλους εἰς τὰς γραφικὰς καὶ λογιστικὰς ὑπηρεσίας. Ἀλλὰ τοὺς τιμωρεῖ αὐστηρὸς-τατα διὰ τὴν ἐλαχίστην παρεκτροπὴν.

Εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος λοιπὸν ὑπάρχουν κύριοι καὶ ὑποτελεῖς. Ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία κατ' οὐσίαν εἶναι ὀλιγαρχία μιᾶς τάξεως τῶν ἀθηναίων πολιτῶν. Ὅχι μόνον οἱ δούλοι καὶ οἱ μέτοικοι, ἀλλὰ καὶ οἱ σύμμαχοι, οἱ κάτοικοι π.χ. τῆς Χίου ἢ τῆς Μιλήτου, Ἕλληνες καὶ ὁμόφυλοι τῶν Ἀθηναίων, δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν. Αὐτὸ εἶναι μεγάλο ἐλάττωμα καὶ ἀδυναμία εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Συνηθίζουσιν ὅμως νὰ θεωροῦν τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων ὡς ὑπόδειγμα δημοκρατίας, διότι μεταξὺ τῶν ἀθηναίων πολιτῶν ὑπάρχει ἀπόλυτος ἰσότης δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Κυρίαρχος εἶναι ὁλόκληρος ὁ ἀθηναϊκὸς λαός, αὐτὸς κυδερνᾷ τὸ κράτος μὲ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν βουλὴν καὶ τοὺς διαφόρους ἄρχοντας καὶ ὁ ἴδιος δικάζει τοὺς πολίτας.

1. **Ἐκκλησία τοῦ δήμου.** Εἶναι ἡ συνάθροισις τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, τὸ κυρίαρχον σῶμα, τὸ ὁποῖον ψηφίζει τοὺς νόμους, ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας, ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ γενικῶς ἔχει τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ κράτους. Τρεῖς ἢ τέσσαρας φορὰς τὸν μῆνα οἱ Ἀθηναῖοι συνέρχονται εἰς ἐκκλησίαν. Ὅσάκις παρουσιάζεται ἀνάγκη, ὁ σαλπικτὴς ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν καλεῖ τὸν λαὸν εἰς συμβούλιον. Συναθροίζονται εἰς ἓνα λόφον πλησίον τῆς ἀκροπόλεως, εἰς τὴν Πύκκα, ἢ εἰς τὸ Θέατρον τοῦ Διονύσου. Ὅλοι ἔχουν δικαίωμα νὰ εἰπουν τὴν γνώμην των, ὁμιλοῦν ὅμως κατὰ σειρὰν ἡλικίας. Ὁ ρήτωρ ἀναβαίνει εἰς τὸ βῆμα φέρων στέφανον ἀπὸ μύρτα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούουν ἀπλήστως ἀλλὰ σιωπηλῶς τοὺς καλοὺς ὁμιλητάς, τοὺς πολιτικούς

ἀρχηγούς, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσιν ῥήτορας καὶ δημαγωγούς.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου λοιπὸν ἔχει περίπου τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς βουλῆς ἢ μάλλον εἶναι διαρκῆς ἐθνοσυνέλευσις, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ ἴδιος ὁ λαὸς ἀσκει τὰ δικαίωμάτα του αὐτοπροσώπως καὶ ὄχι δι' ἀντιπροσώπων.

2. **Βουλὴ.** Ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ὅμως χρειάζεται μία ἀρχή, ἢ ὅποια νὰ παραμένῃ διαρκῶς καὶ νὰ διοικῇ τὰς καθημερινὰς ὑποθέσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἐκλέγουν μὲ κλήρον 500 βουλευτάς, 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνεδριάζουν οἱ 500 ὅλοι μαζί, οἱ βουλευταὶ ἐκάστης φυλῆς ἀποτελοῦν ἰδιαίτεράν ὁμάδα. Ἐπίσης καὶ τὸ ἔτος διαιρεῖται εἰς 10 κυβερνητικὰς περιόδους ἀπὸ 35 ἡμέρας. Οἱ 50 λοιπὸν βουλευταὶ μιᾶς φυλῆς κυβερνοῦν τὸ κράτος 35 ἡμέρας καὶ ὀνομάζονται τότε πρυτάνεις καὶ ἡ φυλὴ πρυτανεύουσα. Κάθε ἡμέραν ὅταν ἀρχίζῃ ἡ συνεδρίασις, ἐκλέγουν οἱ πρυτάνεις ἓνα πρόεδρον, τὸν λεγόμενον ἐπιστάτην τῶν πρυτάνεων. Ὁ ἐπιστάτης κρατεῖ τὴν σφραγίδα τῆς πόλεως καὶ τὰ κλειδιά τοῦ δημοσίου θησαυροῦ καὶ προεδρεύει τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, εἶναι δηλαδὴ πρόεδρος τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ἐπὶ 24 ὥρας.

Κύριον ἔργον τῆς βουλῆς εἶναι νὰ προετοιμάζῃ τὰ θέματα καὶ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους θὰ συζητήσῃ ἡ ἐκκλησία, τὸ π ρ ο - δ ο υ λ ε ῦ ε ι ν ὅπως ἔλεγον, καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας. Ἡ βουλὴ τῶν Ἀθηναίων λοιπὸν ἦτο ὅ,τι εἶναι σήμερον ἡ κυβέρνησις ἢ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον.

3. Οἱ **ἄρχοντες.** Οἱ ἐννέα ἄρχοντες τοῦ παλαιοῦ ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος ἔχασαν τὴν ἐξουσίαν των καὶ εἶναι τὸ πολὺ πρόεδροι τῶν δικαστηρίων. Οἱ κυριώτεροι ἄρχοντες τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας εἶναι οἱ **στρατηγοί**. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκλέγουν κατ' ἔτος 10 στρατηγούς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀρχηγοὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ, ἐν καιρῷ εἰρήνης ἔχουν τὰ καθήκοντα τῶν σημερινῶν ὑπουργῶν τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῆς συγκοινωνίας. Φροντίζουν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τῶν λιμένων, τῶν φρουρίων καὶ τῶν ὁδῶν, διὰ τὴν προμήθειαν σίτου, δέ-

+ ἄρχων, βουλευταί, στρατηγοί. ἐξ ἑομοδείας

χονται τοὺς ξένους ἀπεσταλμένους καὶ διευθύνουν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν. Στρατηγοὶ ἐκλέγονται συνήθως οἱ ἐξέχοντες πολιτικοὶ ἀρχηγοί.

Στρατηγοί, βουλευταὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες διορίζονται δι' ἓν ἔτος. Ἐκτὸς τῶν στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ ἔχουν εἰδικὰς γνώσεις, οἱ ἄλλοι ἐκλέγονται διὰ κλήρου (κ υ α μ ε υ τ ο ί), διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν ὅλοι καὶ νὰ μὴ παραγκωνίζωνται οἱ ἄγνωστοι καὶ ἀδύνατοι ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς κομματάρχας. Διὰ νὰ κατορθώσουν οἱ πτωχότεροι νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ἐκκλησίας, δίδει ἡ πολιτεία εἰς αὐτοὺς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν (μ ι σ θ ο φ ο ρ ά).

ΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Ὅπως τὴν διοίκησιν τοιουτοτρόπως καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῆς δικαιοσύνης ἔλαβεν εἰς χεῖρας τοῦ ὁ δῆμος. Τὰ παλαιότερα δικαστήρια ἔχασαν τὴν δικαιοδοσίαν των καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος κατήντησεν ἀπλοῦν δικαστήριον, τὸ ὅποιον δικάζει ἐξαιρετικὰ ἐγκλήματα, ὅπως φόνον ἐκ προμελέτης, προδοσίαν, ἐμπρησμόν κλπ.

Ὁ δῆμος ἐδημιούργησε νέα δικαστήρια. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδὴ ἐκλέγουν κατ' ἔτος 6000 δικαστὰς διὰ κλήρου ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὑπερβῇ τὸ τριακοστὸν ἔτος, καὶ αὐτοὶ σχηματίζουν τὸ λεγόμενον ἡλιαστικὸν δικαστήριον ἢ τὴν ἡ λ ι α ί α ν καὶ ὀνομάζονται ἡ λ ι α σ τ α ί. Διαίρουσιν εἰς 10 τμήματα ἀπὸ 500 μέλη καὶ 1000 μένουσιν ἀναπληρωματικοί. Ὅπως οἱ βουλευταὶ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ ἀποζημίωσιν (μ ι σ θ ὶ ο ν), διὰ νὰ παρευρίσκωνται τακτικὰ εἰς τὰς συνεδριάσεις. Δι' ἐκάστην δίκην κληρῶνουν ὀρισμένον ἀριθμὸν ἡλιαστῶν τὴν πρωίαν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συνέλθῃ τὸ δικαστήριον, ὥστε οὔτε οἱ δικάζόμενοι γνωρίζουν τοὺς δικαστὰς ἀπὸ πρὶν οὔτε οἱ δικασταὶ τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν θὰ δικάσουν. Οἱ ἡλιασταὶ δὲν εἶναι ἐξ ἐπαγγέλματος δικασταί, ἀλλὰ πολῖται δικασταὶ δικάζοντες πολῖτας, ὥστε πρὸ 21)2 χιλιάδων ἐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον δικαστήρια ἐνὸρκων, τὰ ὅποια σήμερον θεωροῦν ὡς τὸ τελειότερον εἶδος δικαστηρίου. Γενικῶς ὅμως αἱ ποιναὶ εἶναι αὐστηραί.

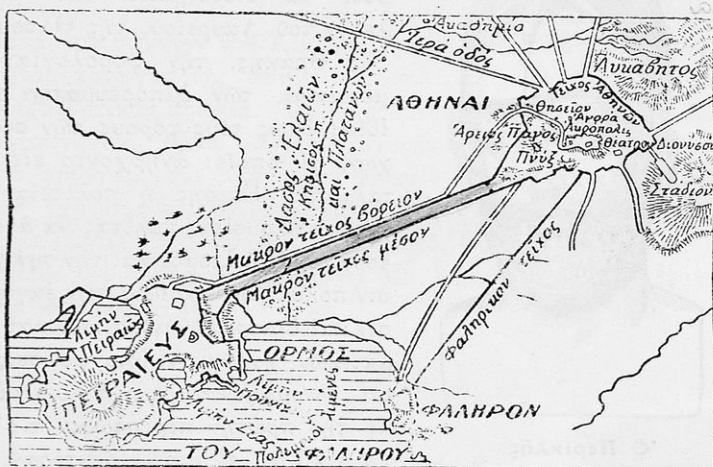
1) Ἄρειος Πάγος (παρ.) 508 π.Χ.

2) Ἐφέλοι (ὁράματα 611 π.Χ.) (51) ἔτος ἐν ἀπρίνῳ

ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ—ΟΙ ΠΟΡΟΙ

Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑπακοὴν τῶν συμμάχων καὶ διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὰς μεγάλας φιλοδοξίας των, οἱ Ἀθηναῖοι διετήρουν ἀξιόλογον πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν.

2 Οὐδέποτε πόλις ἀπέκτησε ναυτικόν, ὅσον αἱ Ἀθηναὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτελειοποίησαν τὴν κατασκευὴν πολεμικῶν πλοίων καὶ τὴν ναυτικὴν τέχνην, ὁ Πειραιεὺς ἔγινε μέγας πολεμικὸς λιμὴν μὲ ν α υ π η γ ε ῖ α καὶ ν ε ω σ ο ῖ κ ο υ ς, ὁδηγῶν τὰ παραπήγματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφυλάσσοντο αἱ τριήρεις.

Τὰ μακρὰ τεῖχη

1 Οἱ Ἀθηναῖοι διέθετον ἐπίσης ἀκμαίαν πεζικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν πολῖται στρατευόμενοι. Ὁ πεζικὸς τῶν στρατῶς ἀνῆρχετο εἰς 13 χιλ. ὁπλίτας καὶ διέπρεπε πάντοτε διὰ τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ ἐπινοητικότητα.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πεζὸς στρατὸς τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀποκρούσῃ ἐπίθεσιν τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν τὰ μακρὰ τεῖχη τοῦ Πειραιεὺς καὶ τοῦ Φαλήρου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πόλις συνεδέθη μὲ τὸν λιμένα, μετεβλήθη εἰς κολοσσιαῖον φρούριον καὶ ἔγινεν εἶδος νήσου. Διὰ νὰ ἐξασφαλί-

σουν τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα καὶ νὰ ἐπιβλέπουν τοὺς συμμάχους, οἱ Ἀθηναῖοι εἰσέγαγον τὸ σύστημα τῶν κληροῦχων. Οἱ κληροῦχοι ἦσαν ἄποικοι Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκαθίσταντο εἰς σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐξέλεγεν ἡ κυβέρνησις. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποίκους οἱ κληροῦχοι διετήρουν τὸν τίτλον καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

Διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς μεγάλας δαπάνας τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία διέθετεν ὡς πόρους τὰ εἰσοδήματα τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου, τῆς Θάσου καὶ τῆς Θράκης, τὴν φορολογίαν τῶν μετοίκων, τῶν ἐμπορευμάτων κτλ., ἰδίως ὅμως τοὺς φόρους τῶν συμμάχων, οἱ ὁποῖοι ἀνῆρχοντο εἰς 600 τάλαντα. Ἐπίσης ἡ πολιτεία ὑπεχρέωνε πλουσίους πολίτας νὰ ἀναλάβουν τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν πολεμικῶν πλοίων, τὴν ἐκγύμνασιν καὶ διατροφὴν μουσικῶν καὶ δραματικῶν χορῶν. Αἱ ὑποχρεώσεις αὗται ὠνομάζοντο λειτουργίαι, εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τριηραρχία, εἰς τὴν δευτέραν χορηγία.

Ὁ Περικλῆς

Μαρμαρινὴ προτομή, Λονδίνον, Βρετανικὸν Μουσεῖον.

Παριστάνεται ὡς στρατηγὸς καὶ φορεῖ τὴν περικεφαλαίαν, τῆς ὁποίας εἶναι ἀνασκηομένη ἡ δερματίνη προσοπίς.

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι οἱ ἴδιοι ἐκυβέρνην τὰς ὑποθέσεις των. Ἦκουον ὅμως προθύμως ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐδίδον σοφὰς καὶ ὠφελίμους συμβουλὰς.

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι σύμβουλον καὶ ὁδηγὸν εἶχον τὸν Περικλέα, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ παλαιὰν οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ξανθίππου τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης, καὶ εἶχε μητέρα ἀνεψιάν τοῦ Κλεισθέ-

νους. Ὁ Περικλῆς ὅμως ἐπεβλήθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅχι μὲ τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν πλοῦτον του, ἀλλὰ μὲ τὰ σπάνια πνευματικὰ χαρίσματα.

Τὸ πρόσωπόν του ἦτο ἐπιδλητικὸν καὶ ἡ ὁμιλία του σοβαρὰ καὶ πειστική. Εἶχε τρόπους ἀρχοντικούς καὶ ὅλη ἡ συμπεριφορὰ του ἐδείκνυεν ὅτι δὲν καταδέχεται νὰ κολακεύῃ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ νὰ τὸ ὀδηγῇ μὲ τὴν λογικὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὠνόμαζον Ὁλύμπιον, διότι ἦτο σοβαρὸς καὶ ἀτάραχος ὅπως ὁ Ζεὺς. «Ὅταν ὁμιλῇ, ἔλεγον, ἀστράπτει, βροντᾷ καὶ συγκλονίζει τὴν Ἑλλάδα».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐγίνεν ἐπὶ 20 ἔτη ὁ ἀδιαφιλονίκητος ἀρχηγὸς τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, Ὁ Περικλῆς δὲν εἶχεν ἐξαιρετικὸν ἀξίωμα. Μόνον οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐξέλεγον κατ' ἔτος στρατηγόν. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἰσχυρὰν προσωπικότητα καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημά του ἀπέκτησε δύναμιν σχεδὸν βασιλικήν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς συμπολίτας του εἰς ἔργα μεγάλα καὶ ὠραῖα. Ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης γράφει: Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἦτο «λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή».

ἔρ' ἀποδ

13000

490 - 429 π. Χ. (2 αιτίας)

443 - 429 = 22 αἰ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ

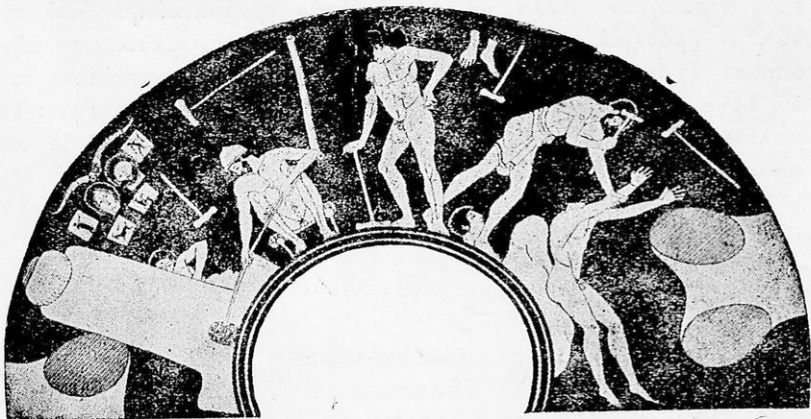
(14 χρόνια)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄ Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Ἡ μεταβολή, ἥ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὸν 7ον καὶ 8ον αἰῶνα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, προχωρεῖ περισσότερον τὸν 5ον αἰῶνα. Ἡ γεωργία παραμελεῖται· εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνα-

Χυτήριον ὀρειχάλκου, παράστασις ἐπὶ ἀττικῷ ἀγγείῳ περὶ τὸ 480 π.Χ.—Βερολῖνον, Κρατικὸν Μουσεῖον.

Ἀριστερὰ, τὸ καμίνι, εἰς τὰ δύο ἄκρα οἱ τύποι, εἰς τοὺς ὁποίους χύνουν τὸν ὀρείχαλκον. Δεξιὰ ἓνας τεχνίτης ἐπεξεργάζεται ἓνα ἄγαλμα, τὸ ὅποιον ἐβγαλεν ἀπὸ τὸν τύπον. Εἰς τὸν τοῖχον διάφορα ἐργαλεῖα.

πτύσσεται ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν πόλεων εἶναι τώρα αἱ Ἀθῆναι, ἐνῶ ἡ

Ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν τεχνιτῶν
παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων — Νεάπολις.

Ἐπάνω σιδηρουργεῖον. Εἰς τὸ μέσον δοῦλοι ἐργάται, δεξιὰ ὁ καταστη-
ματάρχης, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ τὴν ἐργασίαν, εἰς τὸ βάθος ἓνας ἐπισκέπτης
πιθανῶς, εἰς τὸν τοῖχον διάφορα ἐργαλεῖα. Κάτω ὑποδηματοποιεῖον. Ὁ
τεχνίτης παίρνει τὰ μέτρα τῆς κυρίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀνεβασμένη εἰς ἓνα
τραπέζι, ἀντίκρυ ὁ βοηθὸς του κόπτει δέρμα, τὸ ὁποῖον θὰ δοκιμασθῇ
ὡς πρόσωπον τοῦ ὑποδήματος. Δεξιὰ ὁ καταστηματάρχης ἢ ὁ συνοδεύων
τὴν κυρίαν, εἰς τὸν τοῖχον δέρματα, καλαπόδια καὶ ἐργαλεῖα.

Σπάρτη μένει γεωργική καὶ περιφρονεῖ τὴν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, τὰς βαναύσους τέχνας ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

Ὁ Πειραιεύς κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος ἐγίνε μεγάλη ἀγορά, εἰς τὴν ὁποίαν συναντῶνται οἱ ἔμποροι τῆς Μεσογείου, τὰ προϊόντα τῆς ἀττικῆς βιομηχανίας κατακτοῦν νέας ἀγορὰς καὶ τὸ ἀττικὸν νόμισμα γίνεται δεκτὸν παντοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἰδίως οἱ μέτοικοι, οἱ ἐγκατεστημένοι εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἰδρύουν

Ἔργαστήριον ἀγγείων, παράστασις ἐπὶ ἀγγείου.

Εἰς τὴν χαριτωμένην εἰκόνα τέσσαρες τεχνῖται, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μία γυναῖκα, εἶναι βυθισμένοι εἰς τὴν εἰκονογράφησιν ἀγγείων. Ἡ Ἀθηνᾶ μὲ δύο νίκας στεφανώνει τοὺς δεξιούς καλλιτέχνας.

τραπέζας, δίδουν δάνεια καὶ κάμνουν καὶ ἄλλας τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἡ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς ζωῆς ἔχει συνέπειαν τὴν αὐξησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην εἰσαγωγῆς ξένου σίτου. Ἡ Ἀττικὴ εἰσάγει κατὰ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰῶνος 800 χιλ. μεδίμνους σίτου, δηλαδὴ 420210 ἑκατόλιτρα, ἐνῶ ἡ ἐγχώριος παραγωγὴ δὲν φθάνει τὸ ἡμισυ τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἐξαγωγή ὅμως βιοτεχνικῶν ἰδίως προϊόντων ὑπερτερεῖ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ χώρα πλουτίζει. Οἱ ἔμποροι, οἱ ἐφοπλισταί, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τραπέζιται τῶν Ἀθηνῶν ἐξασφαλίζουν σημαντικὰ κέρδη. Ἀλλὰ τὸν πλοῦτον τῶν Ἀθηνῶν πρέπει νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀναλόγως τῆς τότε

ζωῆς. Ὁ ἔμπορος Πασίων π.χ. θεωρεῖται ὑπέρπλουτος, διότι ἔχει 50-60 τάλαντα, δηλαδή 300 χιλ. χρυσᾶς δραχμᾶς! Ἐπίσης ὁμως γνωρίζομεν ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σωκράτους τετραμελὴς οἰκογένεια δὲν χρειάζεται περισσότερον ἀπὸ 350 χρυσᾶς δραχμᾶς τὸ ἔτος. Τὸ ἐργατικὸν ἡμερομίσθιον εἶναι 3 ὀβολοί, δηλαδή 3(1) χρυσᾶ λεπτά.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ἡ θέσις τοῦ Πειραιῶς ἦτο ἐπικαιροτάτη διὰ τὸ ἐμπόριον τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ ναυτιλία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο κυρίως ἀκτοπλοῖα. Ὅσα πλοῖα λοιπὸν κατέβαινον ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον ἢ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ παρέπλεον διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ προσεγγίσουν εἰς τὸν Πειραιᾶ.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἰσάγουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν κυρίως τροφίμα, σίτον, λαχανικά, παστὰ καὶ πρώτας ὕλας διὰ τὴν βιομηχανίαν των, ξύλα διὰ τὴν ναυπηγίαν, κάνναβιν διὰ τὰ σχοινία, πίσσαν, δέρματα, ἔρια, μέταλλα κλπ. Ἀπέναντι τούτων ἐξάγουν τὰ προϊόντα τῆς πλουσίας βιομηχανίας των.

Τὸ ἀθηναϊκὸν ἐμπόριον ἔχει πολλὰς κατευθύνσεις. Ζωηροτάτη εἶναι ἡ κίνησις εἰς τὰς χώρας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, αἱ ὁποῖαι δίδουν ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν ἀφθόνους πρώτας ὕλας. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ συμφέροντά των πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν, κατέλαβον τὴν Θρακικὴν χερσόνησον ἐγκαταστήσαντες ἐκεῖ κληρούχους καὶ συγχρόνως διατηροῦν πάντοτε καλὰς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῶν Σκυθῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, διὰ νὰ ἔχουν ἐλευθέραν τὴν διάδασιν τοῦ Βοσπόρου. Πρὸς ἀνατολὰς τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων κατευθύνονται εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Ἐφεσον, τὴν Φώκαιαν, τὴν Σμύρνην, τὴν Μίλητον. Ἀπ' ἐκεῖ λαμβάνουν ἔρια καὶ τάπητας τῆς Μιλήτου καὶ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸ Περσικὸν κράτος. Νοτιώτερον φθάνουν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Φοινίκης, τὴν Τύρον, τὴν Σιδῶνα, τὴν Βύβλον, καὶ φορτώνουν ξυλείαν τοῦ Λιβάνου καὶ πορφυρὰ ὑφάσματα. Ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Αἰγύπτου προμηθεύονται τὰ πλούσια προϊόντα τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ συγχρόνως προϊόντα τῆς Ἀπωτέρας Ἀνατολῆς, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ

Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, ἀρώματα, κανέλλαν, γαρύφαλλον, μοσχοκάρυδα, ἐπίσης λιθανωτὸν τῆς Ἀραβίας.

Εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ εἰς τὴν Ἱταλίαν καὶ Σικελίαν συ-
νήντησαν ἰσχυρὸν συναγωνιστὴν τὴν Κόρινθον, ἥ ὅποια εἶχε προη-
γηθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν μερῶν αὐτῶν, καὶ οἱ ἄποικοι τῆς Ἱτα-
λίας καὶ Σικελίας, δωριεῖς οἱ περισσότεροι, εἶχον συμπαθείας
πρὸς τοὺς Κορινθίους. Εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον ἔχουν ἀντιμε-

Ἐνδυμασία γυναικῶν, ἀπὸ ἑνα ἀθηναϊκὸν ἀγγεῖον.

Τὰ ἔνδυματά των γυναικῶν ὅπως καὶ τῶν ἀνδρῶν εἶναι δύο, ὁ χιτῶν,
τὸ συνηθισμένον ἔνδυμα, λεπτὸν καὶ ἐλαφρόν, καὶ τὸ ἱμάτιον, τὸ βαρὺ
δηλαδὴ ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν ἐπάνω ἀπὸ τὸν χιτῶνα, ὅπως σήμε-
ρον, τὸ ἐπανωφόριον. Ἀπὸ τῆς γυναίκας αἱ δύο φοροῦν χιτῶνα, ἡ τρίτη
δεξιὰ εἶναι τυλιγμένη εἰς τὸ ἱμάτιον.

τώπους τοὺς Καρχηδονίους. Ἐν τούτοις τὰ πλοῖα των φθάνουν μέ-
χρι Μασσαλίας καὶ ἐκμεταλλεύονται τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰσπανίας.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς εἶναι μεγάλη βιο-
μηχανικὴ πόλις. Τὰ ἐργαστήρια διευσθύνουν ἐλεύθεροι πολῖται,
ἀλλ' ἡ ἐργασία γίνεται ἀπὸ δούλους. Οἱ τεχνῖται ὅμως διατηροῦν
τὴν ἐλευθερίαν καὶ πρωτοτυπίαν των καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸν
ὅτι τὴν ὥραίαν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὁ ἀσημότερος τεχνίτης φιλο-

δοξεί νά φθάσῃ τὸ τέλειον καὶ χωρὶς πολὺν κόπον, ἀπὸ φυσικὴν προδιάθεσιν, δημιουργεῖ μικρὰ ἀριστουργήματα.

Τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν βιομηχανίαν τῶν Ἀθηναίων κατέχει ἡ κεραμικὴ, μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἡ βιομηχανία τῶν μετάλλων, οἰκιακῶν σκευῶν, ὅπλων. Τὰ βυρσοδεφεῖα κατεργάζονται τὰ δέρματα, τὰ ὑποδηματοποιεῖα κατασκευάζουν ὑποδήματα, Αἱ Ἀθηναίαι, ὅπως εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ Παρίσιοι, προμηθεύουν εἶδη πολυτελείας, ἀρώματα, ἐνδύματα, βιβλία καὶ γενικῶς ὅσα χρειάζονται διὰ τὸν κομψότερον καὶ λεπτότερον βίον.

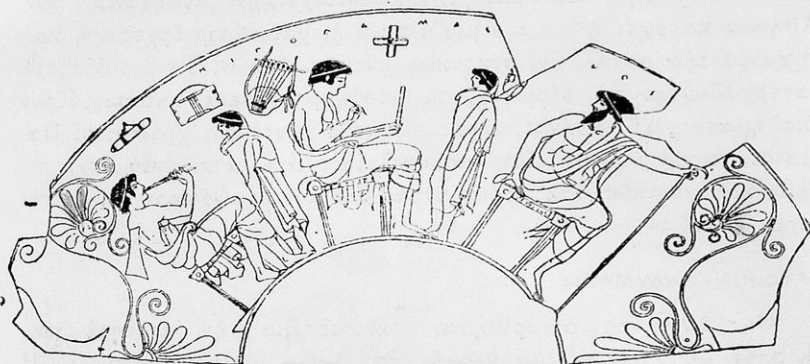
ΚΑΤΟΙΚΙΑ - ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Οἱ Ἕλληνες διεκρίθησαν πάντοτε διὰ τὴν λιτότητά των. Ἐπειδὴ ζοῦν εἰς κλίμα θερμὸν, δὲν ἔχουν μεγάλης ἀνάγκας. Ἡ κατοικία των ἦτο πολὺ ἀπλῆ, καθὼς καὶ ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ τροφή των. Μόνον εἰς τὰς βιομηχανικὰς πόλεις καὶ προπάντων εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ βίος ἔγινε πολυτελέστερος καὶ κομψότερος. Εἰς τὸν περίφημον ἐπιτάφιον ὁ Περικλῆς καυχᾶται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κατασκεύασαν κατοικίας, αἱ ὁποῖαι αὐξάνουν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς καὶ μετρίζουν τὰς πικρίας τῆς. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ τῶν Ἀθηναίων δὲν εἶναι δυνατόν νά συγκριθῇ μὲ τὴν ζωὴν τῶν σημερινῶν ἀνεπτυγμένων λαῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν πρόσοδον τῆς βιομηχανίας κατασκευάζουν διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς μεσαίας τάξεως κατοικίας, τὰς ὁποίας δὲν ἦτο δυνατόν νά ὀνειρευθεῖν οὔτε οἱ βασιλεῖς κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους.

Αἱ Ἀθηναίαι, ὅπως ὅλαι αἱ πόλεις τῆς ἀρχαιότητος, ὁμοιάζουν τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Αἱ κατοικίαι εἶναι μικραὶ, οἱ δρόμοι στενοί, ἀνώμαλοι, ἀκάθαρτοι καὶ σκοτεινοὶ τὴν νύκτα. Αἱ οἰκίαι εἶναι κτισμέναι εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς Ἀκροπόλεως χωρὶς τάξιν, διότι ἕκαστος κτίζει ὅπου θέλει. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἡ πόλις ἀνενεώθη, ἔγιναν πολλαὶ νέαι συνοικίαι μὲ πλατυτέρους δρόμους, μὲ οἰκίας μεγαλύτερας καὶ μὲ δενδροστοιχίας. Ἀλλὰ αἱ ἰδιωτικαὶ κατοικίαι ἦσαν πάντοτε μικραὶ καὶ πτωχικαί.

(Οἱ Ἀθηναῖοι διακρίνονται κυρίως διὰ τοὺς λεπτοὺς των τρῶς)

πους καὶ τὴν ἐξαίρετον ἀνατροφήν. Εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, εἰς τὴν στάσιν καὶ τὴν ὁμιλίαν ἔχουν ἰδιαιτέραν χάριν. Καθαροί, εὐθυ-

Σχολεῖον, ἀπὸ ἑνα ὀνομαστὸν ἀγγεῖον τοῦ Δούριδος,
Βερολῖνον—Μουσεῖον.

Παριστάνεται ἓνα ἀθηναϊκὸν σχολεῖον. Εἰς τὸ μέσον ὁ διδάσκαλος κρατεῖ χειρὸ γράφον ποίημα καὶ ἀκούει τὸν μαθητὴν ν' ἀπαγγέλλῃ. Ἀριστερὰ ὁ διδάσκαλος τῆς μουσικῆς γυμνάζει τὸν μαθητὴν εἰς τὴν κιθάραν. Εἰς τὸ ἄκρον δεξιὰ ὁ παιδαγωγός, ὁ ὅποιος ἦτο συνήθως δοῦλος καὶ συνώδευε τὰ παιδιά εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὴν παλαιστραν κλπ. Εἰς τὸν τοῖχον εἶναι κρεμασμένα διάφορα μουσικὰ ὄργανα.

τενεῖς, ζωηροί, εὐθυμοί, μὲ τὴν ἄψογον ἐνδυμασίαν των ἦσαν πραγματικῶς κύριοι εἰς τὴν στάσιν, τὸν χαιρετισμὸν καὶ τὴν ὁμι-

λίαν. Ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀγαποῦν τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀπολάσεις της. Προσπαθοῦν νὰ τὴν κάμουν εὐχάριστον καὶ γνωρίζουν νὰ τὴν μοιράζουσι μεταξὺ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς διασκεδάσεως. Αἱ ἐορταὶ των διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην φαιδρότητα καὶ τὰ συμπόσιά των ἔχουν ἐξαιρετικὴν λεπτότητα.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἔχει ἀπλότητα καὶ χάριν καὶ ἀποτελεῖται κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὸν χιτῶνα καὶ τὸ ἱμάτιον. Ἡ κομψότης συνίσταται εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον φοροῦν τὸ ἱμάτιον, καὶ εἰς τὰς πτυχώσεις, τὰς ὁποίας φροντίζουν

Τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου, ἀπὸ ἀγγείων τῆς Ἑρετρίας.

Αἱ φίλαι τῆς νύμφης ἔφεραν δῶρα ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα στολίζουν μὲ ἄνθη. Ἡ νύμφη εἶναι δεξιὰ. Ἀξία προσοχῆς ἡ χάρις τοῦ προσώπου καὶ ἡ κομψότης τῶν ἐνδυμασιῶν.

νὰ δώσουν εἰς αὐτό, ὅπως βλέπομεν εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἀγγείων.

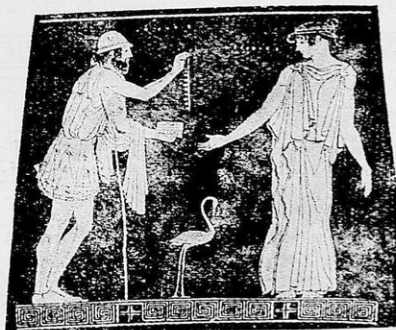
ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Οἱ Σπαρτιαῖται ἤθελον νὰ κάμουν τὰ τέκνα των ρωμαλέα καὶ τολμηρὰ εἰς τοὺς πολέμους. Ἀντιθέτως οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἀρμονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Γενικῶς ὅμως ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ μόρφωσις τῶν νέων ἔμεινε πάντοτε ὑπόθεσις ἰδιωτικῆ καὶ ἡ πολιτεία δὲν φροντίζει διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν οὔτε παρέχει τὰ μέσα διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας ὅπως εἰς τοὺς χρόνους μας.

Τὰ παιδιὰ μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους μένουσι εἰς τὴν οἰκίαν μὲ

εἰς δωδεκάτην (οἶκος)

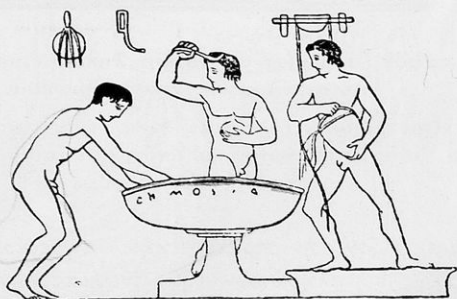
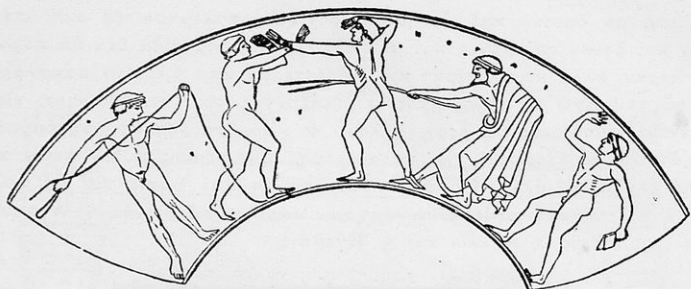
τὰς γυναῖκας καὶ ἔχουν ὅλην τὴν ἐλευθερίαν νὰ παίζουν ὅπως καὶ ὅσον θέλουν. Εἰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι διετηρήθησαν ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα, βλέπομεν τὰ μικρὰ νὰ παίζουν μὲ τὰ χῶματα, νὰ κατασκευάζουν οἰκίας μὲ λάσπην, νὰ ζεύγουν σκύλους καὶ πάπιες εἰς τὰ ἀμάξια. Ἀπὸ τὸ ἑβδομον ἔτος τὰ στέλλουν εἰς τὸν διδασκαλόν. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχον δημόσια σχολεῖα ὅπως ἡμεῖς, ἀλλὰ μερικοὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι συνήθιζον τὰ παιδιὰ τῆς συνοικίας εἰς

Τὸ δῶρον, ἀττικὸν ἀγγεῖον
τοῦ 450 π. Χ.

τὰς οἰκίας των καὶ ἐδίδασκον ἀνάγνωσιν, γραφὴν, ὀλίγην ἀριθμητικὴν, συγχρόνως ὅμως ποιήματα καὶ μουσικὴν. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπὸ μικροὶ μανθάνουν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ τὰ ἀπαγγέλλουν μὲ συνοδείαν λύρας ἢ αὐλοῦ. Δίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν μουσικὴν, διότι πιστεύουν ὅτι αὐτὴ ἀνυψώνει καὶ ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴν. Ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους ἀρχίζουν τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις. Γυμνάζονται εἰς τὴν πάλην, εἰς τὴν πυγμὴν, μανθάνουν νὰ τρέχουν, νὰ ρίπτουν τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον. Ἡ πόλις ἔχει δημόσια γυμναστήρια, τὰς παλαιστράς. Τώρα οἱ πατέρες παίρνουν τοὺς υἱοὺς των μαζί, διὰ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν σοδαράν ὁμιλίαν καὶ εἰς τοὺς τρόπους τῶν ἀνδρῶν.

Ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους ἐγγράφονται εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐφήδων, λαμβάνουν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ ἄρχοντος τὰ ὅπλα καὶ δίδουν τὸν περίφημον ὄρκον τοῦ ἐφήδου.

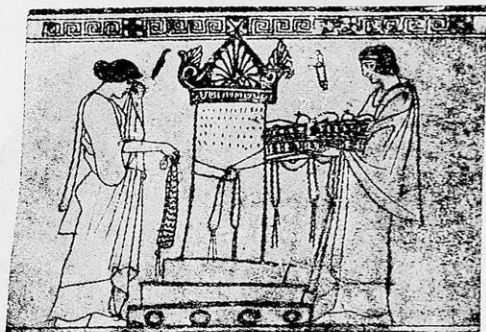

Ἡ ζωὴ εἰς τὰς παλαιίστρας, παραστάσεις ἀπὸ ἀγγεία.

Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα δύο ἔφηβοι γυμνάζονται εἰς τὴν πυγμαχίαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ γυμναστοῦ. Δεξιᾷ ἄλλος νέος τρέχει κρατῶν ἄλτηρας. Ἀριστερὰ τέταρτος μαζεύει τὸ σχοινί. Εἰς τὴν δευτέραν δύο ἔφηβοι παλαίουν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν πάλιν τοῦ γυμναστοῦ. Δεξιᾷ ἄλλος νέος χαράσσει μίαν γραμμὴν εἰς τὸ ἔδαφος. Εἰς τὴν τρίτην οἱ ἔφηβοι καθαρίζονται μετὰ τὰ γυμνάσια.

Θεοδωρίδου—Λαζάρου, Ἱστορίαι Ἑλλ. καὶ Ρωμαϊκῆς Ἑκδ. I'.

Δὲν θὰ ἐντροπιάσω τὰ ἱερὰ ὅπλα καὶ δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τὸν σύντρόφον μου, μὲ ὅποιον καὶ ἂν μὲ τάξουν. Θὰ πολεμήσω δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων καὶ μόνος καὶ μὲ πολλοὺς. Τὴν πατρίδα δὲν θὰ παραδώσω μικροτέραν ἀλλὰ μεγαλυτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν ἀπὸ ὅ,τι τὴν παραλαμβάνω. Καὶ θὰ πειθαρχῶ εἰς τοὺς ἐκάστοτε δικάζοντας καὶ θὰ πείθωμαι εἰς τοὺς κειμένους νόμους καὶ εἰς ὅσους ἄλλους ὁ λαὸς θὰ νομοθετήσῃ ὁμοφρόνως. Καὶ ἂν κανεὶς προσπαθῇ νὰ καταστρέψῃ τοὺς νόμους ἢ δὲν πείθεται, δὲν θὰ τὸ ἐπιτρέψω, ἀλλὰ θὰ τοὺς προστατεύσω καὶ μόνος καὶ μὲ πολλοὺς. Καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἱερὰ θὰ τιμῶ. Μάρτυρες ὅς εἶναι ἡ Ἀγρυλὸς, ὁ Ἐνυάλιος, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Ἡγεμόνη.

Εἰς τὸν τάφον, ἀπὸ μίαν ἀθηναϊκὴν λήκυθον περὶ τὰ 450 π.Χ.

Ἀθῆναι, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον μεγάλην εὐλάβειαν πρὸς τοὺς τάφους, τοὺς ἐπεσκέπτοντο συχνά, τοὺς ἐστεφάνωνον μὲ ἄνθη καὶ ταινίας καὶ ἔφερον διάφορους προσφοράς.

Κατόπιν ἤρχιζον τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Παραλλήλως συμπληρώνουν τὴν πνευματικὴν των μόρφωσιν. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχον ἀνώτερα σχολεῖα, ἀλλ' ἡ πόλις, ἰδίως αἱ Ἀθῆναι, ἦσαν εὐρύτατον ἐκπαιδευτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ νέος ἀναπτύσσεται συναναστροφόμενος μὲ τοὺς ἡλικιωμένους καὶ συχνάζων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰ θέατρα. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν τότε σπουδαιότατον πνευματικὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τὸν νέον ἄφθονα μέσα διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Σοφοὶ καὶ καλλιτέχναι ἀπὸ διάφορα μέρη ἔρχονται εἰς

Ἡγησώ, ἀπὸ τοὺς τάφους τοῦ Κεραμεικοῦ — Ἀθῆναι.

Τὸ περίφημον ἐπιτύμβιον μνημεῖον, ὅπου ἡ νεαρά γυναῖκα Ἡγησώ Προξένου ἀποχωρίζεται τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, τὰ ὅποια συμβολίζει τὸ περιδέλαιον. Τὸ πένθος εἰκονίζεται ἡρεμον καὶ συζηρημένον. Χαρακτηριστικὰ προσώπου, ἐνδυμασία, κόμμωσις, φανερώνουν εὐγένειαν καὶ χάριν.

τάς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὴν γνῶσιν καὶ τὴν τέχνην των. Εἰς τὰς Ἀθήνας εὐρίσκει κανεῖς κάθε εἶδους βιβλία.

Τὰ τέκνα τῶν πλουσιωτέρων λαμβάνουν εἰδικωτέραν μόρφωσιν. Διδάσκονται τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ρητορικὴν ἀπὸ ἰδιαιτέρους διδασκάλους, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται σοφισταὶ καὶ ἔρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας κυρίως ἀπὸ τὰς ἀποικίας.

Τὸ ὄνειρον τῶν νέων ἦτο νὰ γίνουν ὠραῖοι καὶ κορμποί, νὰ θαυμασθοῦν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ γυρίσουν δοξασμένοι εἰς τὴν πατρίδα των, νὰ ἀποκτήσουν δύναμιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε ὁ λαὸς νὰ κρέμαται ἀπὸ τὰ χεῖλη των, ὅταν ὁμιλοῦν, νὰ κερδίσουν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ διὰ νὰ γίνουν στρατηγοὶ καὶ δημαγωγοί.

Οἱ ἄρχαιοι δὲν μανθάνουν πολλὰ γράμματα εἰς τὰς γυναῖκας. Ἦθελον τὰ κοράσια νὰ γίνουν προπάντων καλαὶ οἰκοδέσποιναι, νὰ γνωρίζουν τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας, νὰ εἶναι σεμναί, νὰ ὁμιλοῦν ὀλίγον καὶ νὰ μὴ γίνεται πολὺς λόγος διὰ τὸ ὀνομά των.

Ἡ ὠραία αὐτὴ ζωὴ ἔχει καὶ τὸ τέλος της. Ὁ ἄρχαιος Ἕλληνα ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν ζωὴν ὅπως ἀπὸ συμπόσιον. Αἰσθάνεται μεγάλην θλίψιν, διότι ἀποχαιρετᾷ τὸ γλυκύτερον αὐτοῦ πρᾶγμα τοῦ κόσμου, τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ λύπη του εἶναι σεμνὴ καὶ μετρημένη. Εἰς τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν θανάτους καὶ κηδείας, δὲν βλέπομεν ἀγρίας κινήσεις καὶ φωνάς. Τὸ πένθος των εἶναι κόσμιον, συγκρατημένον καὶ δι' αὐτὸ βαθυτέρον καὶ περισσότερον συγκινητικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ἡ καλλιτεχνικὴ φύσις τῶν Ἑλλήνων ἐκδηλώνεται κυρίως εἰς τὴν τέχνην. Ἐδωσαν ζῶν καὶ χάριν εἰς τὸ μάρμαρον, διὰ νὰ πλάσουν ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα σώματα, κατεσκεύασαν φωτολουσμένους ναοὺς καὶ ἐξωγράψισαν θαυμασίας εἰκόνας.

Ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἀνεπτύχθη σιγὰ σιγὰ καὶ ἐπέρασεν ἀπὸ πολλοὺς σταθμοὺς. Ἡ δωρικὴ μετανάστευσις, καθὼς γνωρίζομεν, διέκοψεν ἀποτόμως τὴν ἀνθησιν τῆς κρητομυκηναϊκῆς τέχνης. Ἠκολούθησαν τότε χρόνοι παρακμῆς καὶ ἐχρειάσθη μακρὰ προσπάθεια καὶ ἐπίπονος ἀσκησις, διὰ νὰ φθάσουν οἱ τεχνῖται εἰς τὴν τελειότητα τοῦ ἴου αἰῶνος. Ἀγάλματα, ναοί, ἀγγεῖα τῆς παλαιότερας ἐποχῆς εἶναι ἀκόμη ἄτεχνα καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ Ἕλληνες παλαίουν μὲ πολλὰς δυσκολίας. Τὴν τέχνην τῆς παλαιότερας αὐτῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων ὀνομάζουσιν ἀρχαϊκὴν τέχνην. # 11/140

✕ Εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν διακρίνομεν σαφῶς δύο τάσεις, δύο τεχνοτροπίας ὅπως λέγουσιν, τὴν ἰωνικὴν καὶ τὴν δωρικὴν. Ἡ ἰωνικὴ τέχνη εἶναι τρυφερὰ καὶ συναισθηματικὴ ὅπως ἡ ἰωνικὴ φυλὴ. Διετήρησε τὴν παράδοσιν τῆς κρητικῆς τέχνης, ἀγαπᾷ τὰς ἀπαλὰς γραμμὰς, τὴν πολυχρωμίαν καὶ τὴν ποικιλίαν. Διὰ τοῦτο προτιμᾷ νὰ παριστάνῃ γυναικεῖα σώματα μὲ λεπτοῦφάντους ἐνδυμασίας καὶ ἀποφεύγει τὸ γυμνόν. Μεταχειρίζεται τὸ μάρμαρον, διότι εἶναι καταλληλότερον, διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν λεπτὴν καὶ ἀπαλὴν σάρκα. Περίφημα εἶναι τὰ ἀγάλματα γυναικῶν μὲ τὸν πολύπτυχον ἰωνικὸν χιτῶνα, αἱ λεγόμεναι κόραι.

Ἀντιθέτως ἡ δωρική τέχνη παριστάνει τὴν ἀνδρικήν ρώμην. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς εἶναι ἀγάλματα ἀθλητῶν μὲ ἰσχυροὺς μῦς ἐντελῶς γυμνά. Διὰ τοῦτο μεταχειρίζεται τὸν ὀρείχαλκον, διότι τὸ βαθὺ χρῶμα του ἀρμόζει περισσότερον διὰ νὰ παραστήσῃ τὸ ἀνδρικὸν σῶμα, τὸ ὅποιον ἐμαύρισε ὁ ἀῆρ τῆς παλαιστρας. Πρῶτονον τοιοῦτων ἀγαλμάτων εἶναι οἱ κοῦροι, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κόρας τῆς Ἰωνίας.

Ἄλλ' αἱ δύο τάσεις ἐπέδρασαν ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἀπὸ τὸν ἀρμονικὸν συνδυασμὸν τῆς ἰωνικῆς καὶ τῆς δωρικῆς τέχνης ἐγεννήθη ἡ κλασσικὴ τέχνη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ συνδυασμὸς ἐγένεε πρώτην φοράν εἰς τὰς Ἀθήνας.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

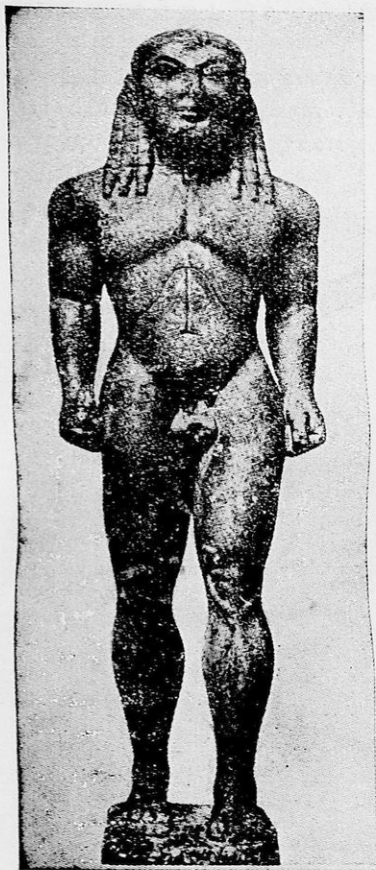
Ἡ γλυπτικὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικὴ τέχνη. Οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον νὰ κατεργάζωνται τὸ μάρμαρον τόσον τέλεια, ὅσον δὲν κατορθώνουν ἀκόμη σήμερον. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅμως ἡ τέχνη των ἦτο ἀρκετὰ χονδροειδής. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν κατεσκεύαζον κακότεχνα εἰδῶλα ἀπὸ κορμούς δένδρων, τὰ λεγόμενα ξόανα. Ἀργότερα ἐδοκίμασαν λίθους μαλακωτέρους καὶ τέλος τὸ μάρμαρον.

Τὸν 7ον αἰῶνα οἱ τεχνίται τῆς Σάμου ἔμαθον ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους νὰ χύνουν ἀγάλματα ἀπὸ ὀρείχαλκον. Ἀπὸ τότε τὸ μάρμαρον καὶ ὁ ὀρείχαλκος ἔγιναν τὸ κύριον ὕλικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλυπτικῆς. Αἱ μορφαὶ ὅμως, τὰς ὁποίας παριστάνουν, εἶναι ἀρκετὰ ἄτεχνοι, μόλις χωρίζεται διὰ γραμμῆς ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ μέλη ἀπὸ τὸν κορμόν. Παριστάνονται εἰς στάσιν προσοχῆς, κατὰ μέτωπον ὅπως λέγουν, ἄκαμπτοι καὶ ἀκίνητοι.

Ἀλλὰ μετὰ τὰ μηδικὰ ἡ τέχνη προχωρεῖ ταχέως. Τὸ μάρμαρον καὶ ὁ ὀρείχαλκος λαμβάνουν ζωὴν καὶ κίνησιν καὶ οἱ τεχνίται ἀμιλλῶνται νὰ δώσουν τολμηρὰς στάσεις εἰς τὰ ἔργα των. Ὁ 5ος π. Χ. αἰὼν εἶναι περίοδος ὁρμῆς καὶ δημιουργίας. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀνέδειξε πολλοὺς καλλιτέχνας. Οἱ ἐνδοξότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Πολύκλειτος, ὁ Μύρων καὶ ὁ Φειδίας.

Ὁ **Πολύκλειτος** εἶναι ὁ σημαντικώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς πελοποννησιακῆς τέχνης τὸν 5ον αἰῶνα. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σι-

Ἀρχαῖα ἐργαστήριον
κυῶνα καὶ εἰργάσθη ζεῖς τὸ Ἄργος. Ἦτο κυρίως ἐπιδέξιος χύ-
της ὀρειχαλκίων ἀγαλμάτων. Κατεσκεύαζε κατὰ προτίμησιν γυ-

μουρὸς **Ἀρχαῖα ἀγάλματα** *κόρη*

Ἀριστερὰ μαρμαρίνον ἄγαλμα ἀνδρὸς (μουσεῖον Δελφῶν), δεξιὰ ἄγαλμα γυναικὸς ἐπίσης μαρμαρίνον (μουσεῖον Ἀκροπόλεως). Τὸ πρῶτον εἶναι δεῖγμα δωρικῆς τέχνης, παριστάνει πιθανώτατα ἀθλητὴν γυμνὸν εἰς στάσιν κατὰ μέτωπον καὶ κατεσκευάσθη πιθανῶς τὸν Ἰον π.Χ. αἰῶνα. Τὸ δεύτερον, κατὰ ἑκατὸν ἔτη νεώτερον, εἶναι μία ἀπὸ τὰς κόρας τῆς Ἀκροπόλεως, δεῖγμα ἰωνικῆς τέχνης, μία κυρία μὲ λεπτὸν καὶ πολύπτυχον χιτῶνα.

μνούς ἀθλητάς μέ στιβαρὸν σῶμα. Πρότυπον τοιούτου ἀγάλματος εἶναι ὁ δορυφόρος, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν μεγάλην συμμετρίαν ὠνομάσθη καὶ νῶν. Ἐπίσης ὀνομαστός ἦτο ὁ διὰ δούμενος τοῦ Πολυκλείτου.

Ἄλλος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τῶν μεγάλων καλλιτέχνων τῆς Ἀττικῆς, ἦτο καὶ αὐτὸς χύτης ὀρειχαλκίνων ἀγαλμάτων καὶ εἶχεν ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πελοποννησιακῆς τέχνης. Ἐπροσπά-

Ἄλλος
μαρμαρινὸν ἀντίγραφον
τοῦ περιφήμου ἀγάλμα-
τος τοῦ Πολυκλείτου.
Μουσεῖον Νεαπόλεως

Ἄλλος
ὀρειχαλκινὸν ἀγάλματιον, ἀντίγραφον
τοῦ δισκοβόλου τοῦ Μύρωνος.

Μόναχον—Ἀρχαιολογ. Μουσεῖον

θησε κυρίως νὰ εἰκονίσῃ σῶματα εἰς ταχεῖαν κίνησιν καὶ ἔδι-
δεν εἰς τὰ ἀγάλματά του τολμηρὰς στάσεις. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθαύ-

μασαν τὴν χαλκὴν ἀγελάδα του, τὴν ὁποῖαν εἶχε στήσει πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ διηγῆθησαν μυθώδη διὰ τὴν φυσικότητά της, ὅτι δηλαδὴ μόσχοι ἐπληθιάζον διὰ τὰ θηλάσουσιν καὶ ἀλογόμυιγες (οἰστροί), διὰ τὰ τὴν κεντήσουν. Ἀλλὰ τὸ τελειότερον δείγμα τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς εἶναι ὁ δισκοβόλος του, ὁ ὁποῖος σημειώνει τελειωτικὴν νίκην κατὰ τῶν δυσκολιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐπάλαισεν ἡ ἀρχαῖκή τέχνη.

Ἄλλ' ὁ πολυῦμνητος καλλιτέχνης τοῦ δου αἰῶνος εἶναι ὁ Φειδίας. Ὀλίγον νεώτερος ἀπὸ τοὺς δύο ἀναπτύσσει τὴν τέχνην τοῦ μαρμαρου καὶ μὲ τὴν ἀνωτέραν ἰδιοφυίαν του φθάνει εἰς τελειότητα ἀγνωστον ἕως τότε. Ὁ Φειδίας δὲν ἀντιγράφει τὴν φύσιν, ἀλλὰ παριστάνει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ἐξιδανικευμένα, δηλαδὴ ὠραιότερα καὶ τελειότερα παρ' ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν φύσιν, καὶ δίδει εἰς αὐτὰ εὐγένειαν καὶ

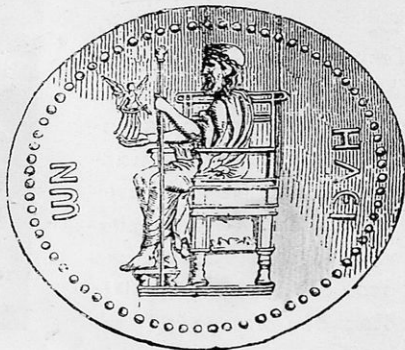
Ἡ κεφαλὴ τῆς Δημνίας Ἀθηνᾶς
Βολόνια—Ἰταλίας.

Ἀντίγραφον τοῦ ὀνομαστοῦ ἀγάλματος, τὸ ὁποῖον ὁ Φειδίας εἶχε κατασκευάσει διὰ τοὺς ἀθηναίους κληροῦχους τῆς Λήμνου. Εἶναι ἀπὸ τὰ νεανικά του ἔργα.

γαλῆνην. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ Διδῆς τῆς Ὀλυμπίας, τὸν ὁποῖον παρέστησε γαλῆνιον καὶ μεγαλοπρεπῆ μὲ αὐστηράν μορφήν ἀλλ' ἐκφράζουσιν φιλοστοργίαν καὶ ἐπιείκειαν. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ σφζόμενα ἀντίγραφα ἄλλων ἔργων του, ὅπως τῆς Δημνίας Ἀθηνᾶς κτλ. Ἀλλὰ ἡ τελειότερα ἐκδήλωσις τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Φειδίου εἶναι τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἀκροπόλεως.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Όταν οί Έλληνες ήθέλησαν νά κατασκευάσουν κατοικίας διά τούς θεούς των, έλαβον ως υπόδειγμα τά ανάκτορα τών βασιλέων. Είς παλαιότερους χρόνους έκτιζον άτέχνους ξυλίνους ναούς, άργότερα μετεχειρίσθησαν τόν πώρινον λίθον και τέλος τό μάρμαρον. Γενικώς οί ναοί τών αρχαίων Έλλήνων ήσαν πολύ μικροί, διότι δέν έχρησίμευον ως τόπος συναθροίσεως τοῦ λαοῦ ὅπως αἱ σημεριναί εκκλησίαι, άλλ' ως κατοικία τοῦ θεοῦ, δηλαδή ἔθετον ἐντὸς αὐτοῦ τὸ ἄγαλμά του. Ἀπετελοῦντο ὅπως τὰ ανάκτορα ἀπὸ ἑνα

Ὁ Ζεὺς τῆς Ὀλυμπίας, νόμισμα Ἡλείων.

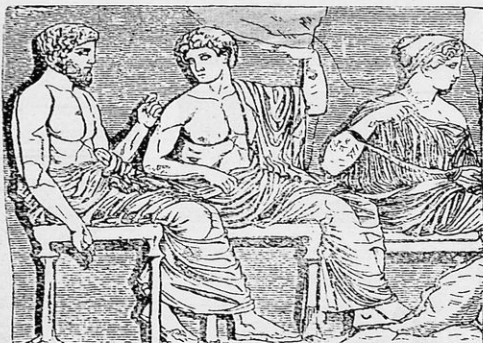
Τὸ περίφημον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα κατεστράφη. Ἰδέαν τῆς μορφῆς και τῆς στάσεως τοῦ θεοῦ μᾶς δίδουν νομίσματα τών Ἡλείων.

ὀρθογώνιον δωμάτιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὴν πρόσοψιν στοὰν μὲ δύο ἢ περισσοτέρους κίονας. Ὁ τοιοῦτος ναὸς ἑκαλεῖτο πρόστυλος. Ἀργότερα ἐπρόσθεσαν στοὰν και εἰς τὴν ὀπισθίαν πλευράν και ὁ ναὸς ἔγινεν ἀμφιπρόστυλος. Τέλος κατασκευάσαν στοὰς και κίονας εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς και τοιουτοτρόπως διεμορφώθη ὁ τελειότερος τύπος ἐλληνικοῦ ναοῦ, ὁ περίστυλος.

Οἱ παλαιότεροι ναοί εἶχον κίονας παχεῖς χωρὶς βάσιν και μὲ μικρὸν κιονόκρανον. Αὐτὸς εἶναι ὁ δωρικὸς κίων. Ὅταν ὅμως ἤθελον νά κατασκευάσουν ὑψηλοὺς και λεπτοὺς κίονας, ἔθε-

τον βάσιν καὶ ὑψηλότερον κιονόκρανον μὲ ἐλικοειδῆ κοσμήματα. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἰωνικὸς κίων.

Ἀργότερα κατεσκευάσαν ἓνα πολυτελέστερον κίονα μὲ βάσιν καὶ περίκοσμον κιονόκρανον εἰς σχῆμα ἀκάνθης, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη κορινθιακός. Ὅλοι οἱ ἐλληνικοὶ κίονες ἔχουν ραβδώσεις. Ἐπίσης τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ναοῦ τροποποιεῖται ἀναλόγως τοῦ κίονος καὶ τοιουτοτρόπως ἔχομεν τοὺς τρεῖς ρυθμοὺς τῆς ἐλλη-

Ποσειδῶν, Ἀπόλλων, Ἀρτεμις

ἀπὸ τὴν ζωοφόρον τοῦ Παρθενῶνος
(ἀνατολική πλευρά — Ἀθῆναι, μουσεῖον
Ἀκροπόλεως).

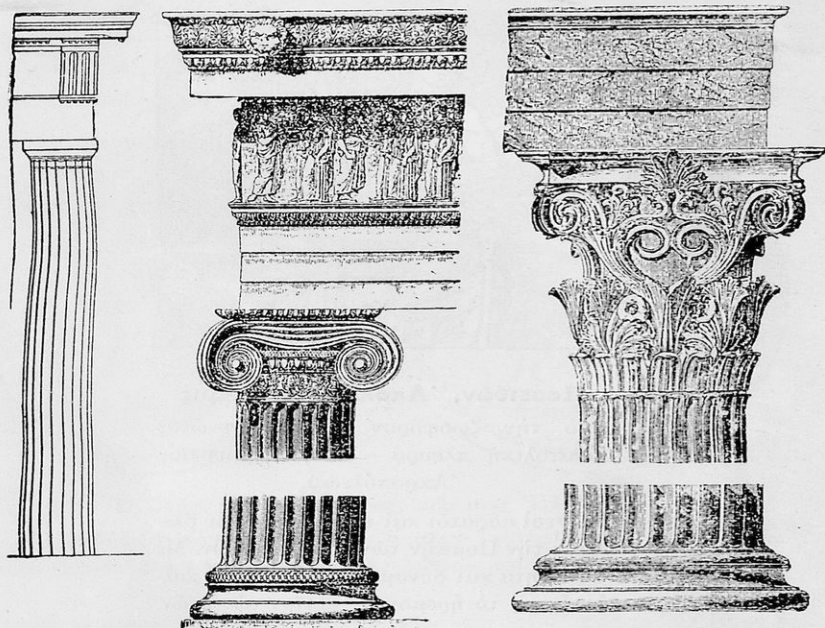
Οἱ θεοὶ ἀόρατοι καὶ εὐχαριστημένοι βλέ-
πουν τὴν Πομπὴν τῶν Παναθηναίων. Μὲ
ἀπλότητα καὶ δύναμιν παρέστησεν ὁ καλ-
λιτέχνης τὸ ἥρεμον μεγαλεῖον τῶν θεῶν.

νικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν δωρικόν, τὸν ἰωνικόν καὶ τὸν κορινθια-
κὸν ρυθμόν. Τὰ οἰκοδομήματα τῶν κλασσικῶν χρόνων ἔχουν κυ-
ρίως δωρικοὺς κίονας καὶ ἐνίοτε ἰωνικοὺς.

Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ εἶναι ὑψηλοτέρα εἰς τὸ μέσον καὶ κλίνει
πρὸς τὰς πλαγίας πλευράς καὶ σχηματίζονται τοιουτοτρόπως δύο
τρίγωνα εἰς τὴν ἐμπροσθίαν καὶ ὀπισθίαν ὄψιν, τὰ ὅποια λέγον-
ται ἀετώματα. Τὰ ἀετώματα φέρουν ἀναγλύφους παραστάσεις
καὶ ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κοσμήματα τοῦ ναοῦ. Ὁ

ναὸς ἔχει καὶ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα εἰς διάφορα μέρη καὶ οἱ κίονες ἀκόμη εἶναι ἔργον γλυπτικῆς καὶ αἱ ραβδώσεις δίδουν εἰς αὐτοὺς μεγάλην χάριν. Οἱ ἀρχαῖοι συνήθιζον νὰ χρωματίζουν μὲ ζωηρὰ χρώματα τὰ γλυπτικὰ κοσμήματα τοῦ ναοῦ ὅπως καὶ τὰ ἀγάλματα.

Μεταξὺ τῶν κιόνων εἶναι ὁ κυρίως ναὸς ἡ στήλη, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκεται τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Ὁλὸς ὁ διάκοσμος τοῦ

Κίονες, κατὰ σειράν δωρικός, ἰωνικός, κορινθιακός.

ναοῦ εἶναι εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικόν δὲν ἔχει διάκοσμον. Πολλάκις οἱ λίθοι τοῦ δὲν εἶναι κατεργασμένοι καὶ ὁ σηκὸς δὲν ἔχει παράθυρον, παρὰ μόνον μεγάλην θύραν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πρόσοψιν. Αἱ τελεταὶ γίνονται εἰς τὸ ὑπαιθρον πρὸ τοῦ ναοῦ ὅπου ἦτο καὶ ὁ βωμός, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ εἰσελθόντες αἱ θυσαίαι.

Α' ΕΙΡΑΜΗΝΟ

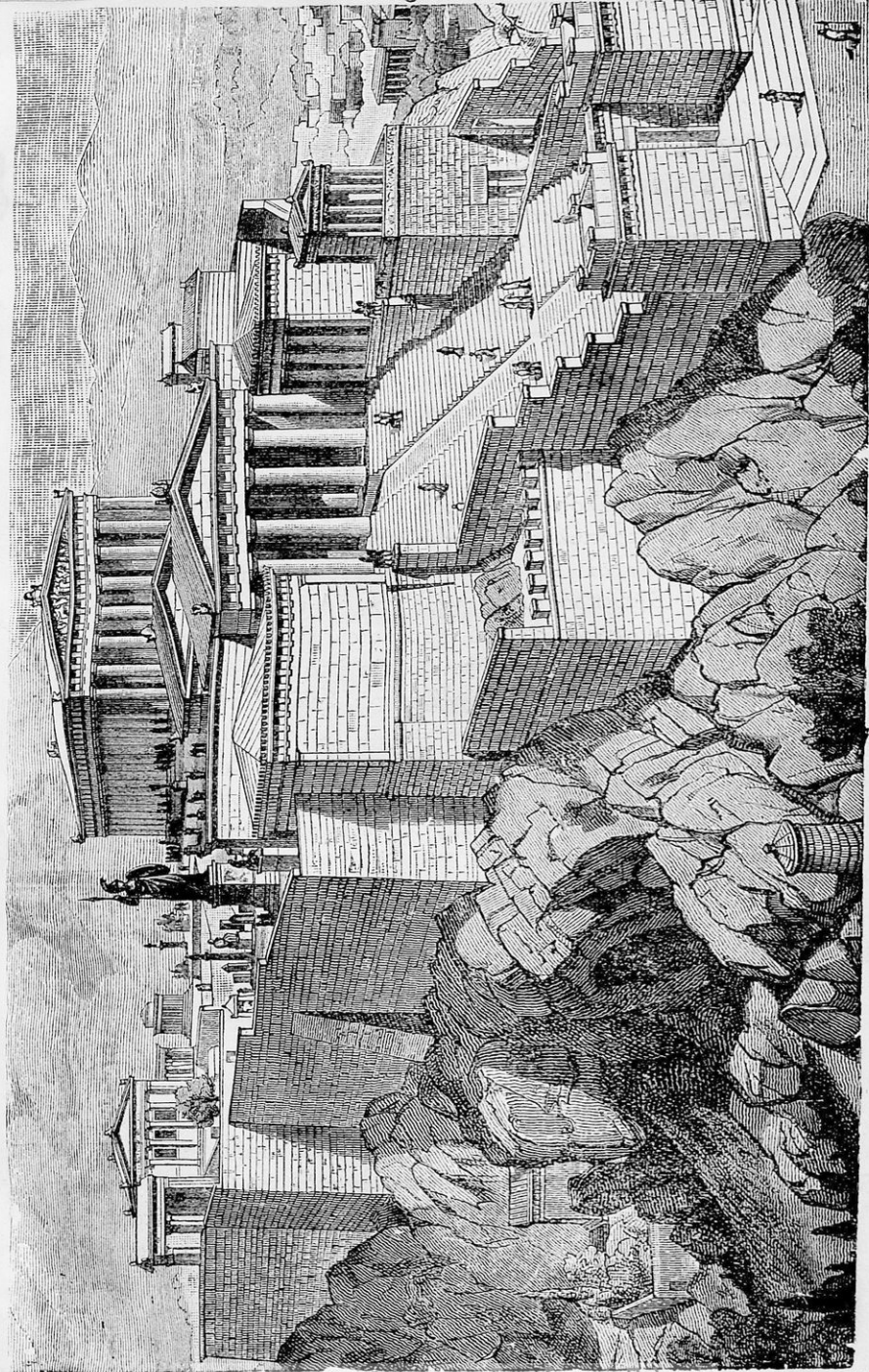
Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν νίκην ἐφρόντισαν νὰ ἀνοικοδομήσουν πλουσιωτέρους καὶ λαμπροτέρους τοὺς ναοὺς των. Ὁ Περικλῆς καὶ ὁ φίλος του Φειδίας ἐχρησιμοποίησαν ἐπὶ 25 ἔτη τὰ εἰσοδήματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους καὶ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης, διὰ νὰ κοσμήσουν τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἔργον των ἐξηκολούθησε κατόπιν, ἐκτίσθησαν νέα καλλιτεχνήματα κοντὰ εἰς τὰ παλαιότερα καὶ ἡ Ἀκρόπολις ἔγινε τὸ τελειότερον καλλιτεχνικὸν σύμπλεγμα ὅλων τῶν αἰώνων. «Δὲν ὑπάρχει τίποτε ὠραιότερον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν», γράφει ἓνας γάλλος σοφός.

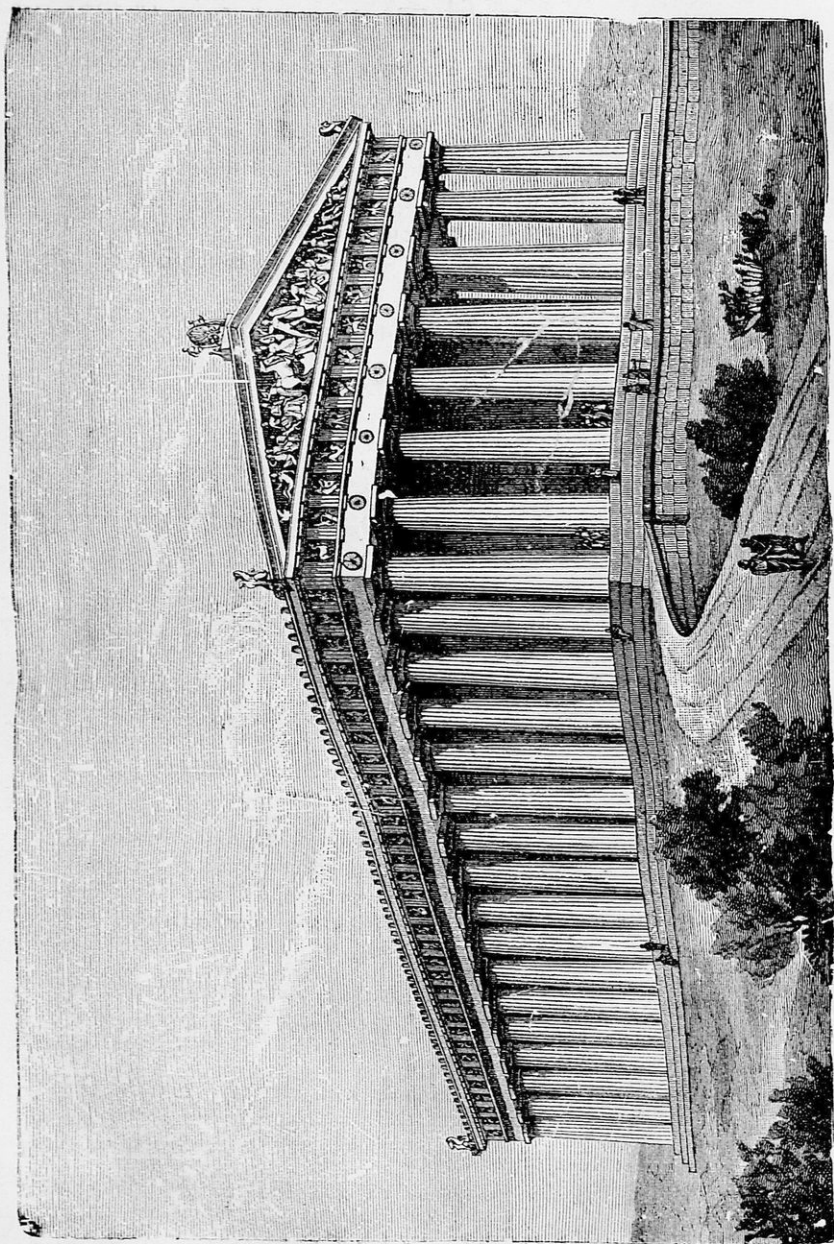
Εἰς τὸν καιρὸν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἀνέβαιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ μίαν μεγαλοπρεπῆ εἰσοδὸν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Προπύλαια. Τὰ προπύλαια ἦσαν ὑψηλὴ μαρμαρίνη στοὰ στηριζομένη ἐπὶ δωρικῶν καὶ ἰωνικῶν κιόνων. Δεξιὰ ἐπὶ τῆς προεκτάσεως ἦτο ὁ μικρὸς ἀμφιπρόστυλος ναὸς τῆς Ἀπτεροῦ Νίκης, κομφοτέχνημα ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη συγχρόνως μὲ τὸν Παρθενῶνα. Ὅταν ἐπροχώρει κανεὶς ἀπὸ τὰ Προπύλαια, εἶχεν ἀριστερὰ τὸ κολοσσιαῖον ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου, τοῦ ὁποῖου οἱ περιπλέοντες τὸ Σούνιον ἔδλεπον τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος. Δεξιὰ ὑψοῦτο τὸ σεβαστότερον μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Παρθενῶν, καὶ ἀριστερὰ τὸ Ἐρέχθειον, ναὸς ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ὁ ὁποῖος κατεσκευάσθη μετὰ τὸν Παρθενῶνα.

Ὁ Παρθενῶν εἶναι τὸ ὀνομαστότερον μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος, διὰ πολλοὺς τὸ ὠραιότερον ἀπὸ ὅσα κατεσκεύασεν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς. Τὰ μέρη του εἶναι τόσο καλῶς συνηρμοσμένα, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ὅγκον μαρμάρου. Ἦχει μῆκος 66 μ., πλάτος 30 καὶ ὕψος 20 μ., εἶναι δηλαδὴ ἀσυγκρίτως μικρότερος ἀπὸ τοὺς μεγάλους χριστιανικοὺς ναοὺς, μολονότι εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ ἦτο ὁ Ἰκτινός.

Μὲ ἀνυπέρβλητον τέχνην εἶναι κατεσκευασμένα τὰ γλυπτικὰ κοσμήματα τοῦ ναοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἔργασία τοῦ Φειδίου ἢ κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα εἰκονίζεται ἡ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς τὸ δυτικὸν ἡ φιλονικία

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν (Ἀνατολίτικαί).

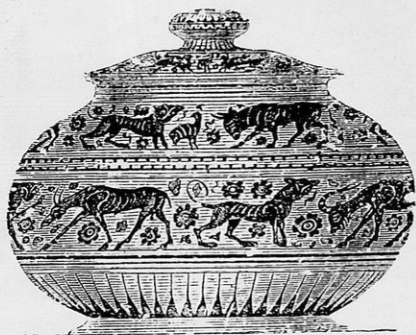
Ο Παρθενών (Αναπαράσταση)

τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὸν Ποσειδῶνα διὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς πόλεως. Ὁ Παρθενὼν ἐκτὸς τῶν συνηθισμένων γλυπτικῶν κοσμημάτων τοῦ δωρικοῦ ναοῦ ἔχει τὴν ζωφόρον, δηλαδὴ μίαν ἀνάγλυφον ζώνην, ἣ ὁποία ὡς ταινία περιτρέχει τὰ ἀνώτερα μέρη τῶν τεσσάρων τοίχων τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ ἀποτελεῖ μίαν συνεχῆ παράστασιν. Εἰς αὐτὴν εἰκονίζεται ἡ Πομπή τῶν Παναθηναίων. Τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνος εἶναι ἀπὸ τὰ τελειότερα προϊόντα τῆς ἐλληνικῆς γλυπτικῆς.

Ὁ Παρθενὼν εἶχε συμπληρωθῇ τὸ 438 π.Χ., δηλαδὴ ἑπτὰ ἔτη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πο-

Μελανόμορφος οἰνοχόη
Παρίσιον—Λουβρον

Κορινθιακὴ κύλις
Μόναχον

Εἰς τὸ πρῶτον διακρίνομεν ἄσιατικά σχέδια ἢ μεγάλα θηρία, τὰ ὁποῖα ἐμμήθησαν οἱ Ἕλληνες, ὅταν ἐπροόδευσαν εἰς τὴν τέχνην. Καὶ τὸ δεύτερον ἀνήκει εἰς τὸν ἀσιатиζόντα ρυθμὸν καὶ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κομποτεχνήματα τῆς κορινθιακῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

λέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν τὸ χαριέστατον καὶ κομψότερον ἀπὸ τὰ οἰκοδομήματα τῆς ἀκροπόλεως, τὸ λεγόμενον Ἑ ρ έ χ θ ε ι ο ν, τὸ ὁποῖον εἶναι γὰρ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.

Ἐχει κομψοτάτους ἰωνικοὺς κίονας καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν προεσχόν, τῆς ὁποίας τὴν στέγην βασιτάζουν ἀντὶ κίονων κόραι, αἱ λεγόμεναι Κ α ρ υ ά τ ι δ ε ς.

Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὰ ἀναρίθμητα ἀφιερώματα

καὶ τὰ πλούσια χρώματα, μὲ τὰ ὅποια ἦσαν κοσμημένα τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα, διὰ νὰ σχηματίσωμεν μίαν ἰδέαν τῆς Ἀκροπόλεως. Σήμερον ὁ κόσμος αὐτὸς τοῦ ωραίου εἶναι θλιβερόν ἐρείπιον, ἀλλ' ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ ἱερὸν προσκύνημα τῶν λαῶν.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον ἀνεπτυγμένην ζωγραφικὴν, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς σχεδὸν τίποτε δὲν σφύζεται. Οἱ ὀνομαστοὶ Ἕλληνες ζωγράφοι, Πολύγνωτος, Ζεῦξις, Παροάσιος καὶ Ἀπελλῆς, εἶναι δι' ἡμᾶς ὀνόματα μόνον, διότι τὰ ἔργα των ἔχουν χαθῇ χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἕχνος.

Ἰδέαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ζωγραφικὴν σχηματίζομεν ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα μικροτεχνήματα, σφραγίδας, νομίσματα κλπ. Ἐσώθησαν χιλιάδες ἀγγεῖα, τὰ ὅποια γεμίζουν τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπίσης πολλὰ καὶ ἐξαίρετα ἀγγεῖα εὐρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ ἀγγεῖα εἶναι κυρίως προϊόντα βιομηχανίας καὶ ὄχι ἔργα τέχνης, ἀλλὰ κατὰ τὴν γόνιμον ἐκείνην ἐποχὴν καὶ ὁ τελευταῖος τεχνίτης ἐφιλοτιμεῖτο νὰ κάμῃ κάτι τέλειον. Διὰ τοῦτο πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα εἶναι ἀληθινὰ κομφοτεχνήματα.

Μελανόμορφος ἀμφορεὺς
Ρώμη, Βατικανόν

Εἶναι ἔργον τοῦ ὀνομαστοῦ ἀθηναίου ἀγγειογράφου Ἐξηκτία, ὁ ὅποιος ἤκμασεν εἰς τὸ μέσον τοῦ βου αἰῶνος καὶ ἐτελοιοποίησε τὸν μελανόμορφον ρυθμόν. Ἐχει μυθολογικὴν παράστασιν. Ὁ Αἴας καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς παίζουν πεσσοῦς.

Τὰ ἀγγεῖα τῶν ἀρχαίων ἔχουν ποικιλώτατα σχήματα καὶ ὀνόματα διάφορα ἀναλόγως τοῦ σχήματος καὶ τοῦ προορισμοῦ. Κοσμοῦνται μὲ παραστάσεις μυθολογικὰς ἢ ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημόσιον βίον, αἱ ὁποῖαι εἶναι πλήρεις χάριτος καὶ χρησιμεύουν ὡς ἀνεξάντλητος πηγὴ πληροφοριῶν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν

Ἐρυθρόμορφος στάμνος—Μόναχον

Δεῖγμα ἐρυθρομόρφων ἀγγείων μὲ παράστασιν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Νεαρὸς ὀπλίτης φεύγει διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἀποχαιρετᾷ τοὺς γονεῖς καὶ τὴν σύζυγόν του. Ἡ περιπάθεια εἰς τὸ βλέμμα τοῦ ἀνδρός, ἡ κοσμιότης καὶ ἡ χάρις τῆς γυναικὸς καὶ ἡ σοβαρὰ στάσις τῶν γονέων μαρτυροῦν τὴν ἐκφραστικὴν ἱκανότητα καὶ τῶν κατωτέρων ἀκόμη τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους. Ὅλη ἡ παράστασις ἐνθυμίζει τὴν τέχνην τοῦ Φειδίου.

πολιτισμὸν τῶν ἀρχαίων. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχον ἐργαστήρια κεραμευτικῆς, ἰδίως ὅμως ἐξέχουν τὰ ἀγγεῖα δύο πόλεων, τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Διακρίνονται δύο τύποι ἀγγείων τῆς καλῆς ἐποχῆς. Εἰς παλαιότερα χρόνια ἄφηνον ἐρυθρὰν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου καὶ ἐζωγράφιζον μὲ μαῦρον χρῶμα τὰς μορφάς.

Ἀργότερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἀφήνουν ἐρυθρὰς τὰς μορφὰς καὶ νὰ μαυρίζουν τὴν ἄλλην ἐπιφάνειαν. Τὰ πρῶτα εἶναι τὰ λεγόμενα μ ε λ α ν ό μ ο ρ φ α, τὰ ἄλλα ἐ ρ υ θ ρ ό μ ο ρ φ α. Τὰ τελειότερα ἀττικά ἀγγεῖα εἶναι ἐρυθρόμορφα. #

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ

Ἡ Λαὸς εὐθυμὸς καὶ καλαισθητικὸς, ὅπως οἱ Ἕλληνες, ἦτο φυσικὸν νὰ ἀγαπᾷ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις. Αἱ πανηγύρεις τῶν ἀρχαίων ἐωρτάζοντο μὲ πολλὴν εὐθυμίαν καὶ χάριν καὶ εἶχον πολλάκις βαθὺ νόημα. Φιλέορτοι ἦσαν ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁγδοήκοντα ἡμέραι τουλάχιστον τοῦ ἔτους ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὰς ἐορτὰς. Ἰδίως ὅμως ἡ πόλις ἐλάμβανε πανηγυρικὴν ὄψιν εἰς τὰς μεγάλας ἐορτὰς. Ἐγίνοντο τότε ἀγῶνες, ἐδίδοντο συναυλῖαι καὶ θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἡ πολιτεία ἐμοίραζε χρήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν κοινὴν εὐθυμίαν. Αἱ σημαντικώτεραι ἀπὸ τὰς ἐορτὰς τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν τὰ Π α ν α θ ή ν α ι α, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ Δ ι ο ν ύ σ ι α πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου καὶ τὰ Ἐ λ ε υ σ ί ν ι α πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος.

Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἡ ἐθνικὴ ἐορτὴ τῶν Ἀθηναίων. Ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν καὶ κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἐπὶ ἑξ ἡμέρας καὶ ἔδιδον εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξουν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κομψότητά των. Κατὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας ἔκαμνον μουσικοὺς ἀγῶνας εἰς τὸ Ὀδεῖον, ἀγῶνας ἀθλητῶν εἰς τὸ Στάδιον, ἵπποδρομίας καὶ λεμβοδρομίας εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐγίνετο ἐπίσης ἀ γ ῶ ν ε ὑ α ν δ ρ ί α ς, εἰς τὸν ὅποιον αἱ φυλαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπεδείκνυσον τοὺς ἀκμασιτέρους γέροντας. Οἱ ἀγῶνες ἐτελείωνον μὲ π α ν ν υ χ ί δ α, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτελεῖτο ἡ λ α μ π α δ η δ ρ ο μ ί α.

Τὸ κυριώτερον ὅμως μέρος τῆς ἐορτῆς ἦτο ἡ Π ο μ π ή. Τὴν τελευταίαν δηλαδὴ ἡμέραν τῆς ἐορτῆς ὅλη ἡ πόλις ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν θεάν τὸν πέπλον, τὸν ὅποιον εἶχον κεντήσει κοράσια ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας οἰκογενείας. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱερεῖς, ἠκολούθουν κοράσια μὲ κάνιστρα εἰς τὴν κεφαλὴν, τὰ ὅποια περιεῖχον διάφορα

χρειώδη διὰ τὴν θυσίαν, ἤρχοντο κατόπιν οἱ *θεωροί*, δηλαδή ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ τῶν ἀποικιῶν, οἱ γέροντες κρατοῦντες κλάδους ἐλαίας, οἱ μέτοικοι μὲ τὰς γυναῖκας τῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὰ ἱερὰ ἀγγεῖα, ἠκολούθουν τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα, βόες καὶ πρόβατα, καὶ τέλος ἤρχοντο οἱ ἔφηβοι ἔφιπποι προσπαθοῦντες νὰ κρατήσουν τὴν ὁρμὴν τῶν ἵππων τῶν. Ὁ πέπλος ἦτο κρεμασμένος ὡς ἱστίον εἰς τὴν κεραίαν τοῦ πλοίου, τὸ ὅποτον ἐκινεῖτο ἐπὶ τροχῶν. *Ζωήρωτες*, εὐθυμία καὶ χάρις ἦτο χυμένη εἰς τὴν πόλιν.

Τὰ **Διονύσια** ἦσαν εὐθυμότερα, ὅπως γενικῶς ἦτο ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου καὶ τῆς βλαστήσεως. Οἱ νέοι μετημφιεσμένοι εἰς Σατύρους περιέφερον τὸ ἀρχαῖον ξόανον τοῦ θεοῦ, διήρχοντο τὴν πόλιν καὶ ἔφθανον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διονύσου εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκεῖ ὁ χορὸς τῶν μετημφιεσμένων ἔφαλλεν ἄσματα σχετικὰ μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὰς περιπετείας τοῦ θεοῦ. Τὸ ἄσμα αὐτό, τὸ ὅποτον ἦτο περισσότερον ἀπαγγελία καὶ διήγησις, ὠνομάσθη *διθύραμβος* καὶ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐγεννήθη τὸ θέατρον καὶ ἡ δραματικὴ ποίησις.

Τὰ **Ἐλευσίνια** ἐτελοῦντο κατ' ἔτος τὸ φθινόπωρον πρὸς τὴν τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης, τῶν θεῶν τῆς ἀνθήσεως καὶ τοῦ μαρasmus. Τὰς πρώτας πέντε ἡμέρας ἐγίνοντο θυσίαι καὶ προσευχαὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὴν ἕκτην μεγάλη πομπὴ ἐξεκίνει διὰ τὴν Ἐλευσίνα, διήρχετο ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸν Κεραμεικόν, ἐστάθμευεν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ, ὅπου ἐγίνοντο πολλοὶ ἀστεῖσιμοι καὶ πειράγματα, καὶ διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔφθανεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Αἱ ἑορταὶ τῶν ἀρχαίων ἔδωσαν μεγάλην ὥθησιν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ μουσικοὶ ἔφαλλον τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησιν τῶν τελετῶν, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἔλαβον πρότυπα ἀπὸ τὰ σώματα τῶν νέων, τοὺς ὁποίους ἔδλεπον εἰς τοὺς ἀγῶνας. Ὁ Φειδίας ἐσχάλισεν ἐπάνω εἰς τὸν Παρθενῶνα τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων καὶ τὰ τεμάχια, τὰ ὅποια σφρίζονται,

δεικνύουν τὴν λεπτὴν τοῦ τέχνην καθὼς καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν μορφῶν.

Τὸ σημαντικώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν διθύραμβον ἐγεννήθη τὸ θέατρον εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν ἀρχὴν δηλαδὴ ὁ χορὸς τῶν Σατύρων ἔψαλλε καὶ ἐμιμεῖτο τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τοῦ Διονύσου. Ἀργότερα ἤρχισαν νὰ παριστάνουν ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων θεῶν καὶ ἡρώων. Ἡ πολιτεία εἶδε τὴν ὠφέλειαν, ἢ ὁποία ἦτο

Σαπφώ καὶ Ἀλκαῖος

δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰς τελετὰς αὐτάς, καὶ τὰς ἐπροστάτευσεν μὲ ἕλα τὰ μέσα. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν μεγάλην νοημοσύνην των ἐτελειοποίησαν τὰς παραστάσεις καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ θέατρον. Ἀργότερα ἔκτισαν εἰς τὰς Ἀθήνας θαυμάσιον θέατρον ἀπὸ μάρμαρον, τὸ Θέατρον τοῦ Διονύσου. Ὅμοια θέατρα ἐκτίσθησαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀρχαῖον θέατρον ἦτο ὑπαίθριον καὶ πολὺ εὐρύχωρον, εἶχε λίθινα καθίσματα καὶ θέσεις διὰ 12 - 15 χιλ. ἀνθρώπους. Οἱ ἡθοποιοὶ ἦσαν μετρη-
φισμένοι καὶ ἐφόρουσαν προσωπίδας. Τὸ θέατρον ἦτο κατὰ τὴν

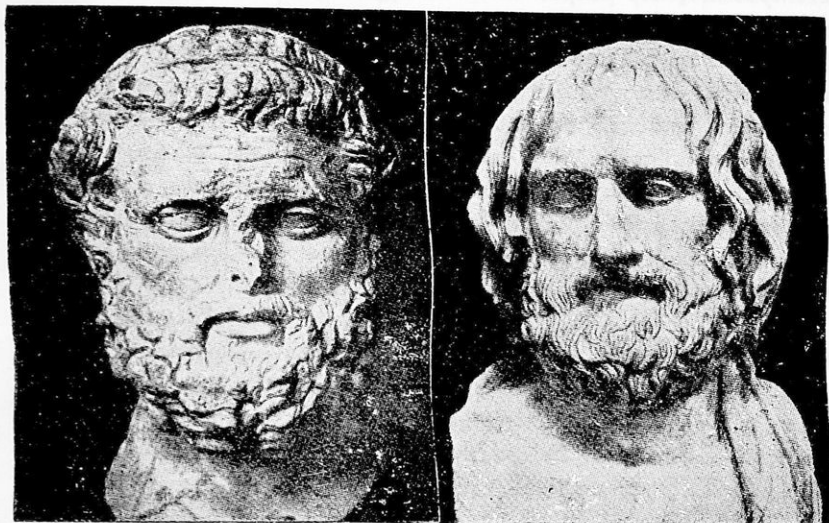
ἀρχαιότητα δημοσία ἑορτή, ἢ ὅποια ἐγίνετο εἰς ὠρισμένους ἡμέρας τοῦ ἔτους. Ἡ κυβέρνησις ἔδιδε χρήματα εἰς τοὺς ἀπορωτέρους, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ θέαμα. Τὸ θέατρον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἦτο ἀληθινὸν σχολεῖον. Ἐπαίζον δύο εἰδῶν ἔργα, σοβαρὰ καὶ λυπηρά, τὰ ὅποια ἔλεγον *τ ρ α γ ω δ ί α ς*, καὶ ἀστεῖα, τὰ ὅποια ἔλεγον *κ ω μ ω δ ί α ς*. Μεγάλοι ποιηταὶ ἔγραψαν τραγωδίας καὶ κωμωδίας καὶ ἐδόξασαν τὸ θέατρον.

ΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

Ὅπως αἱ τέχναι τοιουτοτρόπως καὶ τὰ γράμματα ἐφθασαν εἰς μεγάλην τελειότητα τὸν ὄν αἰῶνα, ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Περικλέους εἶχον μεγάλους ποιητὰς καὶ πεζογράφους. Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν τελειότητα αὐτὴν τὰ γράμματα, ἐχρειάσθη μεγάλη προσπάθεια καὶ προετοιμασία. Ἡ προετοιμασία ἐγίνετο κατὰ τὸν 7ον καὶ 8ον αἰῶνα εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας.

Ἡ ἀγροτική καὶ ἀριστοκρατική μικρὰ Ἀσία εἶχε δημιουργήσει τὰ ἐνδοξα ὁμηρικὰ ποιήματα τὸν 9ον ἢ 8ον αἰῶνα. Μετὰ δύο περίπου αἰῶνας εἰς τὴν Βοιωτίαν ἔζησεν ὁ ποιητὴς **Ἡσίοδος**, ὁ ὅποιος εἰς τὸ περίφημον ποίημά του *Ἔργα καὶ Ἡμέραι* δὲν ψάλλει τοὺς ἥρωας, ἀλλὰ τὰς ἀσχολίας καὶ τοὺς κόπους τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Διαφορετικὴ εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτικὰς πόλεις. Ὁ ἄνθρωπος ἐνδιαφέρεται ἐκεῖ περισσότερον διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ παρὰ διὰ τοὺς μύθους καὶ τοὺς ἥρωας τοῦ παρελθόντος. Ψάλλει τὰ ἰδικά του συναίσθηματα, τὴν λύπην, τὴν χαράν, τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς θυμούς του καὶ σατιρίζει τοὺς ἐχθρούς του. Τοιουτοτρόπως ἡ ποίησις γίνεται *Λυρική* καὶ *Σατιρική* ἢ *Ἰαμβική*, ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Ἐξοχος λυρικός καὶ ἰαμβικός ποιητὴς ἦτο τὸν 7ον αἰῶνα ὁ **Ἀρχίλοχος** ἀπὸ τὴν νῆσον Πάρον, τὸν ὅποιον οἱ ἀρχαῖοι ἐτίμησαν πολὺ καὶ ἐθεώρουν ἴσον μὲ τὸν Ὅμηρον. Ὀλίγον μεταγενέστεροι εἶναι οἱ δύο περίφημοι λέσβιοι ποιηταί, ὁ **Ἀλκαῖος** καὶ ἡ **Σαπφώ**, οἱ ὅποιοι ἔγραψαν ᾠδὰς. Ἀπὸ τὰ ὀλίγα σφζόμενα τεμάχια κρίνομεν πόσον πάθος καὶ χάριν εἶχον τὰ ᾠσματὰ των.

Εἰς τὰς δωρικὰς κυρίως χώρας ἀνεπτύχθη ἡ Χορική ποίησις, ποιήματα δηλαδή, τὰ ὅποια ψάλλονται ἀπὸ χοροῦς μὲ συνοδείαν μουσικῆς. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ διεκρίθη ὁ μεγάλος ποιητὴς τῶν Θηβῶν **Πίνδαρος**, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ Πίνδαρος εἶχε γράψει πολλὰ, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἐσώθησαν 40 ᾠδαί, τὰς ὁποίας εἶχε κάμει πρὸς τιμὴν

Σοφοκλῆς

Εὐριπίδης

τῶν νικητῶν εἰς τοὺς πανελληνίους ἀγῶνας, οἱ Ἐπίνικοι ὅπως λέγουν. Σύγχρονος τοῦ Πινδάρου ἦτο ὁ λεπτὸς καὶ ἐξαίρετος ποιητὴς, ὁ **Σιμωνίδης**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν μικρὰν νῆσον Κέα. Ὁ Σιμωνίδης ἔγραψε τὰ περίφημα ἐπιγράμματα εἰς τοὺς νικητὰς τῶν μηδικῶν πολέμων, τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ τὸν Λεωνίδα, καὶ ἄλλα λυρικά ποιήματα. Ἀπὸ τὰ ἔργα του ἐσώθησαν πολὺ ὀλίγα, τὰ ὅποια ὅμως δικαιολογοῦν τὴν μεγάλην φήμην του.

Οἱ ἐνδοξότεροι ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶναι δραματικοί, ἔγραφαν δηλαδή τραγωδίας καὶ κωμωδίας διὰ τὸ θέατρον. Οἱ μεγάλου

τεροι τραγικοί ποιηταὶ τῶν Ἀθηναίων εἶναι τρεῖς. Ὁ ἀρχαιότερος ἀπ' αὐτοῦς, ὁ **Αἰσχύλος** (525-456), μαραθωνομάχος καὶ σαλαμινομάχος, εἶναι πράγματι μεγάλης δυνάμεως ποιητής. Ὁ Πρῶμος ἡθεὺς Δεσμώτης, οἱ Πέρσαι, ἡ Τριλογία Ὁρέστεια εἶναι ἀπὸ τὰ δυνατώτερα δημιουργήματά του. Ὁ **Σοφοκλῆς** (495-405) εἶναι λεπτὴ καλλιτεχνικὴ φύσις, ὁ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ἀρμονικοῦ, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους. Τὰ περίφημα δράματά του, ὁ Οἰδίπους Τύραννος, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ Ἡλέκτρα κλπ., εἶναι ἀπὸ τὰ πολυτιμώτερα πράγματα, τὰ ὅποια ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ **Εὐριπίδης** (480-406), ὁ τρίτος καὶ νεώτερος ἀπὸ τοὺς τραγικούς, εἶναι φιλόσοφος καὶ γνώστης τοῦ ἀνθρώπου, πνεῦμα ἀνήσυχον, νεωτεριστής, ὀλίγον εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐγγραφεν ὀνομαστάς τραγωδίας, ὅπως τὴν Μήδειαν, τὸν Ἰππόλυτον, τὰς Φοινίσσας, τὴν Ἰφιγένειαν κλπ.

Ἀπὸ τοὺς κωμικοὺς ποιητὰς μόνον τοῦ **Ἀριστοφάνους** (445-385) ἐσώθησαν ὁλόκληρα ἔργα. Εἰς τὰς κωμωδίας του (Ἰππεῖς, Νεφέλαι, Βάτραχοι, Σφηκες, Ἐκκλησιάζουσαι κλπ.) σατιρίζει ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, τὸν Κλέωνα, τὸν Σωκράτην, τὸν Εὐριπίδην κλπ. Ὁ Ἀριστοφάνης εἶναι ἑξοχος καλλιτέχνης καὶ γράφει θαυμάσια τὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' αἱ κωμωδίαί του περιέχουν ἐνίοτε μέρη ἀκαλαίσθητα καὶ χονδροειδῆ ἀστεία.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ

Τὰ πρῶτα λογοτεχνικά ἔργα τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ὅλων τῶν λαῶν εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἦσαν ποιήματα. Ἀργότερα ὅταν ὠρίμασε περισσότερο ὁ νοῦς των, ἐπεθύμησαν γνώσεις ἀκριβεστερας καὶ γλῶσσαν ἀνάλογον. Τοιουτοτρόπως ἐμορφώθη ὁ πεζὸς λόγος, ἡ πεζογραφία. Αὐτὸ ἐγένε πρῶτην φορὰν εἰς τὴν Ἰωνίαν. Πολλοὶ σοφοὶ ἔγραψαν ἐκεῖ τὰς σκέψεις των εἰς πεζὸν λόγον καὶ συγχρόνως ἤρχισαν νὰ καταγράφουν τὰ ἀξιολογώτερα πολιτικὰ γεγονότα, τοιουτοτρόπως ἐμορφώθη ἡ Ἱστοριογραφία.

Οἱ πρῶτοι ἱστορικοὶ ἦσαν ἱωνες. Ὁ ἀξιολογώτερός ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ **Ἡρόδοτος**, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 5ον αἰῶνα (484—425). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν εἶδε τὰ μεγάλα γεγονότα τῶν μηδικῶν πολέμων, τὰ ὁποῖα ἄφησαν θαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν φαντασίαν του. Διὰ τοῦτο ἔκαμε σκοπὸν τῆς ζωῆς του νὰ διηγηθῇ τὰ μεγάλα γεγονότα καὶ νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἤλθον μὲ τὸν Ξέρξην ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ ἄλλα μέρη τοῦ περσικοῦ κράτους, συνέλεξε πολλὰς πληροφορίας περὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ συνέγραψε τὴν περίφημον ἱστορίαν του. Ὁ Ἡρόδοτος ἔγραψε μὲ ἐνθουσιασμόν καὶ εἶναι πολὺ εὐχάριστος, ἀλλὰ παρασύρεται εὐκολα, ἀγαπᾷ τὰς παρεκβάσεις καὶ διηγεῖται ὡς ἱστορίαν πολλοὺς μύθους.

Ὁ ἐξοχώτατος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἱστορικοὺς, ὁ **Θουκυδίδης** (460—395), ἦτο ἀθηναῖος καὶ ἔζησεν εἰς τὴν λαμπροτέραν ἐποχὴν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους. Συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μὲ μεγάλην ὀξύτητα καὶ ἀσυνήθιστον κριτικὴν ἱκανότητα. Ἡ ἱστορία τοῦ Θουκυδίδου εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠριμώτερα ἔργα ποὺ μᾶς ἄφησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Μὲ τὴν διανοητικὴν πρόοδον, ἣ ὁποία ἔγινε τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα, πολλοὶ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν τοὺς μύθους καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἐξηγήσουν μὲ τὸ λογικὸν τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, τὸ πῶς ἔγινεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, τί εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτοὺς ὠνόμασαν **φίλοσοφοις**.

Οἱ παλαιότεροι φιλόσοφοι ἦσαν ἱωνες, ὁ **Θαλῆς**, ὁ **Ἀναξίμανδρος**, ὁ **Ἡράκλειτος**, ὁ **Δημόκριτος**, ὁ **Πυθαγόρας** κ. ἄ. Αὐτοὶ ἠθέλουν νὰ ἐξηγήσουν ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου, ποία ἡ οὐσία του κτλ., ἔδειξαν μεγάλην φιλομάθειαν καὶ ἔκαμαν σημαντικὴν πρόοδον εἰς τὴν ἀριθμητικὴν, εἰς τὴν γεωμετρίαν καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι **φυσικοὶ** τῆς Ἰωνίας. Ὅταν αἱ Ἀθηναὶ ἔγιναν κέντρον τῆς Ἑλλάδος συνέρρευσαν ἐκεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη πολλοὶ σοφοὶ καὶ λόγιοι, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπάθησαν νὰ διαφωτίσουν τὸν λαόν καὶ νὰ

τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας διὰ τὰ ἄστρα καὶ τὰ οὐράνια φαινόμενα. Ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν ἦλθεν ὁ **Ἀναξαγόρας**, ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος τοῦ Περικλέους, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι ἡ σελήνη εἶναι βράχος καὶ ὁ ἥλιος σφαῖρα πυρακτωμένη ἐπὶ τὰς πορὰς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Αὐτὰ ἐσκανδαλίζον τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος εἶχε συνηθίσει νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ σελήνη καὶ ὁ ἥλιος εἶναι θεοί.

Τολμηρότεροι ἀκόμη ἦσαν οἱ σοφισταί, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰς ἀποικίας, ὁ **Γοργίας**, ὁ **Πρόδικος**, ὁ **Πρωταγόρας** κ. ἄ. Αὐτοὶ δὲν ἐξήταζον τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου οὔτε τὰ οὐράνια φαινόμενα, ἀλλὰ τὸ πολίτευμα, τοὺς νόμους, τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τῶν. Εἶχον μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ρητορικὴν τῶν ἰκανότητα, ὡμίλουν μὲ περιφρόνησιν διὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ ἐδίδασκον ὅτι ὁ ἐξυπνος ἀνθρώπος κατορθώνει νὰ παρουσιάσῃ τὸ δίκαιον ὡς ἀδίκον καὶ τὸ ἀδίκον ὡς δίκαιον. Πολλοὶ ἀθηναῖοι ἀπὸ τὰς ἀριστοκρατικωτέρας οἰκογενείας ἔλαβον τοὺς σοφιστὰς ὡς διδασκάλους διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν.

Κατὰ τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν ἐξηγέρθη ὁ πρῶτος ἀθηναῖος φιλόσοφος, ὁ περίφημος **Σωκράτης** (469 - 399). Ὁ Σωκράτης ἦτο πρωτότυπος καὶ περίεργος ἀνθρώπος. Ἡ φιλομάθειά του ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε παρημέλησε τὸ μαρμαρογλυφεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ ἐγύριζεν εἰς τὰς παλαιστράς, εἰς τοὺς τόπους τῶν συγκεντρώσεων, εἰς τὰ καταστήματα τῶν τραπεζιτῶν, διὰ νὰ εὕρῃ ἀνθρώπους νὰ συζητήσῃ, νὰ φωτίσῃ τοὺς ἄλλους. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς σοφοὺς τῆς Ἰωνίας ἐδίδασκεν ὅτι εἶναι ματαιοπονία νὰ ἐρευνᾷ κανεὶς τὰ οὐράνια καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γῆν, ἐνῶ ἔπρεπεν ὁ ἀνθρώπος πρῶτον νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο εἶχε θέσει ὡς ἀρχὴν τὸ γ ν ὠ θ ι σ α υ τ ὸ ν. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς σοφιστὰς ἠθελε νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει σταθερὰ ἀλήθεια καὶ δίκαιον καὶ ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἀξίαν νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς εἰς τὴν ζωὴν, ὅσον νὰ γίνῃ τίμιος καὶ καλὸς ἀνθρώπος.

Ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης ἐπολέμησε τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς σοφιστὰς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἄκριοι δημοκρατικοί, οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν

Ἀθηνῶν παρετήρησαν ὅτι ἡ διδασκαλία του εὐνοεῖ τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ πολλοὶ ἠλικιωμένοι καὶ νέοι τῆς ἀριστοκρατίας, ὅπως ὁ Κρίτων, ὁ Πλάτων, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Κριτίας κ. ἄ. ἔσπευσαν νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ ἔγιναν μαθηταὶ του. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριδῶς ὁ Σωκράτης ἔγινεν ὑποπτος εἰς τοὺς δημοκρατικούς καὶ μετὰ τὰ δυστυχήματα τῆς πατρίδος του ἐθεωρήθη ὅτι ἦτο ἀπὸ τοὺς αἰτίους τῆς καταστροφῆς, ἀφοῦ μάλιστα μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ὅπως ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Κριτίας, εἶχον γίνει αἰτίοι πολλῶν κακῶν εἰς τὴν πατρίδα. Τὸ 399 κατηγορήθη ὅτι εἰσάγει νέους θεοὺς καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους καὶ κατεδικάσθη νὰ πῇ τὸ κῶνειον. Ἡ διδασκαλία του ὅμως εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἀπὸ τὸν Σωκράτην ἐπήγασε σημαντικὸν μέρος τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας τῶν ἐπομένων ἐτῶν.

1)
α)α

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

445

Ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος δὲν διήρκεσε πολὺ, διότι ὁ ἐλληνικὸς κόσμος κάτω ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ἔκρυπτε τὰ σπέρματα τῆς καταστροφῆς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν κατῴθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς μεγάλης πατρίδος καὶ ἔμειναν ἕως τὸ τέλος διηρημένοι εἰς μικρὰ κράτη. Τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα ἐχώριζον ἀνέκαθεν τὰς ἐλληνικὰς πολιτείας, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν ὀξύτερα καὶ δὲν ὑπελείπετο παρὰ νὰ λύσουν τὰς διαφορὰς των μὲ τὰ ὄπλα. Πενήντα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, δηλαδὴ τὸ 431 π. Χ., ἀρχίζει μακρὰ περίοδος ἐμφυλίων πολέμων. Ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποῖαν οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον ὡς θεὰν καὶ τὴν ὠνόμασαν μητέρα τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐφυγαδεύθη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι διήρκεσαν ἕνα περίπου αἰῶνα, ἐξήντησαν τὴν ἐλληνικὴν φυλὴν καὶ τὴν ὠδήγησαν εἰς τὴν παρακμὴν.

ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ σύμμαχοί των, ἰδίως οἱ Κορίνθιοι, ἔβλεπον μὲ φθόνον καὶ ἀνησυχίαν τὴν πρόοδον τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς εἰρήνης ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηναίων εἶχε φθάσει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, ὅσην δὲν εἶχον γνωρίσει ἕως τότε οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κυριαρχήσει ὀριστικῶς εἰς τὴν ἀνατολικὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐξήτουν διαρκῶς νέας ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των. Ἦδη ἔστρεφον τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἰόνιον πέ-

λαγος καὶ εἰς τὰς πλ ουσίας ἀποικίας τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελία, τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύοντο ἕως τῶρα οἱ Κορίνθιοι. Ὑπῆρχε λοιπὸν κίνδυνος νὰ κυριαρχήσουν οἱ Ἀθηναῖοι ὀριστικῶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀποκλείσουν τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ πόλεμος μεταξύ τῶν δύο ἀντιπάλων ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἀλλ' ἡ Σπάρτη κατὰ βάθος δὲν ἦτο φιλοπόλεμος, διότι δὲν εἶχε τὸν κυριώτερον μοχλὸν τοῦ πολέμου, τὸ χρῆμα. Ἐπίσης δὲν εἶχε στόλον, ἐνῶ ἦτο φανερόν ὅτι ὁ ἀγὼν μὲ τοὺς Ἀθηναίους θὰ ἐγίνετο κυρίως εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλὰ τοὺς Σπαρτιάτας παρέσυραν εἰς τὸν πόλεμον οἱ σύμμαχοι καὶ κυρίως οἱ Κορίνθιοι, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον ὅτι ἀπειλοῦνται σοβαρῶς τὰ οἰκονομικὰ τῶν συμφέροντα ἀπὸ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Ἀθηναίων.

Νόμισμα Ἀθηνῶν

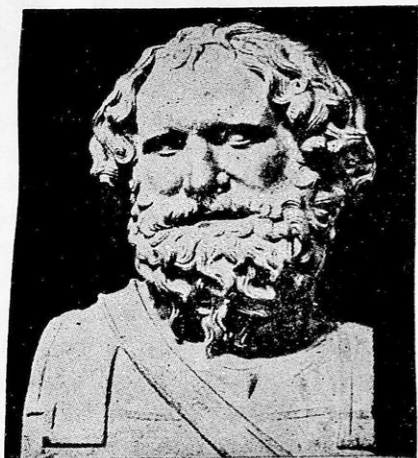
ΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ

Αὕτῃ ἦτο ἡ κατάστασις, ὅτε ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπέμβουν ἐνεργότερον εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Οἱ Κορίνθιοι εἶχον ἀνέκαθεν διαφορὰς πρὸς τοὺς ἀποίκους τῶν Κερκυραίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀποκτήσει δύναμιν, διέθετον σημαντικὸν στόλον καὶ συνηγωνίζοντο ἐμπορικῶς τὴν μητρόπολιν. Κορίνθιοι καὶ Κερκυραῖοι περιεπλάκησαν εἰς πόλεμον. Εἰς τὴν πρώτην ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι ἀπέκρουσαν τοὺς Κορινθίους, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο νέαν ἐπίθεσιν, κατέφυγον εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ᾔθελήσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγνώριζον ὅτι, ἂν ἐδέχοντο τοὺς Κερκυραίους, ἡ πελοποννησιακὴ συμμαχία θὰ ἐθεώρει τοῦτο ὡς ἐχθρικὴν πράξιν. Δὲν ᾔθελον ὅμως νὰ ἀφήσουν τὴν λαμπρὰν εὐκαιρίαν νὰ ἀποκτήσουν πόλιν τόσον σημαντικὴν, ἢ ὁποία εἶχεν ἀξιόλογον στόλον καὶ ἔκειτο εἰς ἐπικαιροτάτην θέσιν. Μία φράσις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κερκύρας ἠλέκτρισε τὴν ἀθηναϊκὴν ἐκκλησίαν. «Ἡ θέσις τῆς

πόλεώς μας, εἶπον, ἐξουσιάζει τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κεῖται». Ἄλλως τε οἱ Ἀθηναῖοι ἐγνώριζον ὅτι ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἐδέχθησαν λοιπὸν τοὺς Κερκυραίους καὶ μοῖρα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν καταστροφὴν (φθινόπωρον τοῦ 433).

Οἱ Κορίνθιοι διὰ τὰ φέρουν ἀντιπερισπασμὸν, ἐκίνησαν εἰς

Ἀρχίδαμος

μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ 400 π. Χ. περίπου.

Νεάπολις, Ἑθνικὸν μουσεῖον.

ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἀποικίαν τῆς Χαλκιδικῆς Ποτειδαίαν καὶ ἔστειλαν στρατὸν, διὰ τὰ ἐνισχύσει τοὺς ἐπαναστάτας. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν συνήθη ταχύτητα ἀπέκλεισαν τὴν πόλιν καὶ τοὺς πελοποννησίους βοηθοὺς. Ἡ πόλις ἐπολιορκήθη στενῶς καὶ ἦτο κίνδυνος νὰ πέσῃ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν.

Οἱ Κορίνθιοι τότε ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ τοὺς Αἰγινήτας κατῴρθωσαν νὰ παρασύρουν τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων

παρά τὴν ἀντίδρασιν τῶν εἰρηνοφίλων, τῶν ὁποίων προΐστατο ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος (431).

Ὁ πόλεμος εἶπεν ὁ Ἀρχίδαμος εἰς τὴν συνάθροισιν τῶν συμμάχων, δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ ἐναντίον γειτονικοῦ κράτους. Ἡ χώρα τῶν Ἀθηναίων ἀπέχει πολὺ καὶ οἱ ἴδιοι εἶναι ἐμπειρότατοι εἰς τὰ ναυτικά καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κάλλιστα ἐτοιμασμένοι. Ἐχουν πλοῦτον ιδιωτικόν καὶ δημόσιον, πολεμικά, ἱππικόν, ὀπλίτας καὶ ἄλλους στρατιώτας. Ἐπειτα πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς ἀφαιρέσωμεν τὴν δύναμιν ποὺ τοὺς δίνει τὸ πλῆθος τῶν ὑπηκόων; Μὲ πλοῖα; Ἀλλὰ ἔχομεν πολὺ ὀλιγώτερα ἀπ' αὐτοὺς καὶ μόνον ὕστερα ἀπὸ πολλὸν καιρὸν ἠμποροῦμεν νὰ ἐτοιμάσωμεν ἄρκετά. Μὲ τὸ χρῆμα; ἄλλ' εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς εἴμεθα πολὺ κατώτεροί των. Οὕτε δημόσια ἔχομεν οὔτε ἀπὸ τὰ ιδιωτικά μας συνεισφέρομεν εὐχαρίστως. . . . Ἄν δὲν ὑπερτερῶμεν εἰς τὸ ναυτικόν ἢ ἂν δὲν τοὺς ἀφαιρέσωμεν τοὺς πόρους, μὲ τοὺς ὁποίους τὸ διατηροῦν, εἶναι κίνδυνος νὰ ζημιωθῶμεν περισσότερα ἡμεῖς. Καὶ τότε δὲν θὰ εἶναι εὐκόλον νὰ καταπαύσωμεν τὸν πόλεμον, ἀφοῦ ἄλλως τε ἡμεῖς θὰ τὸν ἀρχίσωμεν. Ἄς μὴ φανταζώμεθα ὅτι ὁ πόλεμος θὰ τελειώσῃ γρήγορα . . . Φοδοῦμαι μήπως τὸν ἀφήσωμεν καὶ στὰ παιδιὰ μας . . . »

(Θουκυδ. Α', 80—81)

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ὁ πόλεμος διήρесе τοὺς Ἕλληνας εἰς δύο στρατόπεδα. Μὲ τοὺς Σπαρτιάτας ἦσαν ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, οἱ Μεγαρεῖς, οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς, οἱ Λοκροί. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτὸς τῶν ὑπηκόων τῶν εἶχον ὀλίγους συμμάχους, τὴν Κέρκυραν, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Ναύπακτον καὶ τοὺς Ἀκαρνανας καὶ Θεσσαλοὺς, οἱ ὅποιοι ὅμως δὲν ἦσαν πολὺ σταθεροί.

Εἰς τὴν ξηρὰν πολὺ ἰσχυρότεροι ἦσαν οἱ Πελοποννήσιοι, ἐνῶ εἰς τὴν θάλασσαν ἐξουσίαζον οἱ Ἀθηναῖοι. Εἶχον ἑκατοντάδας πολεμικά, ναύτας ἐξησκημένους καὶ μεγάλην πείραν εἰς τὰ ναυτικά. Ἐπίσης εἶχον χρήματα περισσότερα καὶ ἦσαν ἀνώτεροι κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς ὅλους τοὺς κλάδους διέθετον πλῆθος ἱκανῶν ἀνθρώπων. Τέλος εἶχον ἐνότητα ἐνεργείας, διότι ἐκυβερνῶντο ἀπὸ ἓνα ἀνώτερον ἄνθρωπον, τὸν Περικλέα, ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοι δὲν κατῴρθωνον νὰ συνεννοοῦνται.

Αἱ συμπάθειαι ὅμως ἐστρέφοντο πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, διότι εἶχον κηρύξει ὅτι ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐλληνικῶν

πόλεων. Οἱ ὑπήκοοι ἐμίσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν συνεννοοῦντο μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος. Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν εἰς τὸ μεγαλύτερόν της μέρος ἐστρέφετο κατὰ τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, κατὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου, ὁ ὅποιος εἶναι ὁ κυριώτερος καὶ ὁ ἀξιοθαύμαστος ἥρωες τῆς μεγάλης αὐτῆς τραγωδίας.

Ὁ πόλεμος διήρκεσεν 27 ἔτη, ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, ξένοι δυνάμεις, οἱ Πέρσαι, ἐπενέδησαν εἰς αὐτὸν καὶ τοιουτοτρόπως ἔλαβε παγκόσμιον χαρακτήρα, ὅπως ὁ τελευταῖος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος παρουσίασε τρεῖς φάσεις:

1. **Δεκαετής ἢ Ἀρχιδάμειος πόλεμος** (431 - 421) ὀνομασθεὶς τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμον. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὁ πόλεμος εἶναι ἀκαθόριστος καὶ μάλλον ἐπικρατοῦν οἱ Ἀθηναῖοι.

2. **Ἡ εἰς τὴν Σικελίαν ἐκστρατεία** (415 - 413). Μετὰ δραχθεῖαν φαινομενικὴν εἰρήνην οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιχειροῦν τὴν καταστρεπτικὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν.

3. **Δεκελεικὸς πόλεμος** (413 - 404). Οἱ Σπαρτιάται τειχίζουσι τὴν Δεκέλειαν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐνισχύονται μὲ περσικὸν χρῆμα, κατασκευάζουσι στόλον καὶ συντρίβουσι τὴν ἀθηναϊκὴν δύναμιν.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (431 - 421)

Οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν μὲ πολλὴν ὀρεξιν τὸν πόλεμον, διότι εἶχον ἀκμαίεας τὰς δυνάμεις των καὶ δὲν ὑπελόγιζον τὰς συνεπειάς. Οἱ σοβαρώτεροι ὅμως καὶ πεπειραμένοι ἦσαν πολὺ σκεπτικοί. Ὁ τελευταῖος ἀπεσταλμένος τῆς Σπάρτης ἐνῶ ἄφηνε τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς, εἶπεν: ἢ δὲ ἡ ἡμέρα τοῦτο ἔλῃσι μεγάλων κακῶν ἄρξει.

Ὁ πελοποννησιακὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀττικὴν, καίει τὰ σιτηρά, κόπτει τὰ δένδρα καὶ γενικῶς καταστρέφει τὴν χώραν, ἡ ὁποία διὰ μακρᾶς καὶ ἐπιμελοῦς ἐργασίας εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἀπέραντον δενδρόκηπον. Οἱ Ἀθηναῖοι φεύγουσι

ἀπὸ τὴν ὑπαίθρου καὶ κλείονται εἰς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Περικλέους ἦτο νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύγκρουσιν εἰς τὴν ξηράν, διὰ νὰ διατηρήσῃ ἀκέραιον τὸν πεζικὸν στρατόν, ὁ ὅποτος τοιοιτοτρόπως θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρατήσῃ εἰς πειθαρχίαν τοὺς ὑπηκόους. Συγχρόνως ὁ Ἀθηναῖκος στόλος ἀπέκλειε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐδραπέτε τὰ παράλια της. Τοιοιτοτρόπως ὁ πόλεμος θὰ ἦτο μακρᾶς διαρκείας καὶ θὰ ἔκαμπε τὴν Σπάρτην.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφάνη ὅτι τὰ γεγονότα δικαιολογοῦν τὰς προβλέψεις τῶν Ἀθηναίων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Ἡ εἰσβολή, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Πελοποννήσιοι ἤθελον νὰ τρομοκρατήσουν τοὺς Ἀθηναίους δὲν ἔφερε μεγάλα ἀποτελέσματα, ἐνῶ ὁ ἀποκλεισμός καὶ αἱ ἐπιθέσεις τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐδραπέτον πολὺ περισσότερον τοὺς Πελοποννησίους. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν αἰσιόδοξοι καί, ὅταν τὸν χειμῶνα ἔθαψαν δημοσίᾳ τὰ πρῶτα θύματα τοῦ πολέμου, ὁ Περικλῆς ἀπήγγειλε τὸν περίφημον ἐπιτάφιον, ὁ ὅποτος ἀποπνέει θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν καὶ ὑπερφηάνειαν ἔθνικήν.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐσηκώθησαν μαῦρα σύννεφα. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 430 οἱ Πελοποννήσιοι εἰσέβαλον πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ σχεδὸν συγχρόνως ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καταστρεπτικὴ ἐπιδημία, ὁ λοιμός, εἶδος ἐξανθηματικοῦ πυρετοῦ. Ἡ ἀσθένεια ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, διότι εἰς τὴν πόλιν εἶχον συσσωρευθῇ οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου καὶ ἔξω ὑπὸ συνθήκας ἀνθυγιεινᾶς. Ὁ Θουκυδίδης μᾶς δίδει φρικιαστικὴν περιγραφὴν τῆς νόσου.

Ὁ λοιμός διήρκεσεν ἐν ἔτος περίπου, ἐπροξένησε μεγάλην καταστροφὴν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς ἀπέθανεν, ἀφοῦ εἶδε νὰ πέσουν θύματα οἱ δύο υἱοὶ καὶ ἡ ἀδελφὴ του. Δὲν ἐκλόνισεν ὅμως σοδαρῶς τὸ ἠθικὸν καὶ τὴν μαχητικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων.

Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ἐπεκράτησαν οἱ ἄκροι δημοκρατικοί, ὁπαδοὶ τοῦ πολέμου μέχρις ἐσχάτων. Ὁ ἀρχηγός των, ὁ περίφημος **Κλέων**, βυρσοδέψης ἐργοστασιάρχης πλουτήσας εἰς τὸν πόλεμον, ἦτο ἄνθρωπος ὀρμητικὸς καὶ βίαιος, ὁ πρῶτος Θεοδωρίδου · Λαζάρου, Ἱστορία Ἑλλην. καὶ Ρωμαϊκῆ *Εκδ. Ι'

δημαγωγός, ὁ ὁποῖος δὲν προήρχετο ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν εὐγενῶν. Ὅταν ὠμίλει εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐφώναζε καὶ συνώδευε τοὺς λόγους τοῦ μὲ μεγάλας χειρονομίας. Ἐντελῶς ἀντίθετος ἦτο ὁ **Νικίας**, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγροτικῆς μερίδος καὶ τῶν πλουσίων, οἱ ὁποῖοι πιεζόμενοι ἀπὸ τὰ βάρη τοῦ πολέμου ἤθελον τὴν εἰρήνην. Ὑπέρπλουτος, σοδαρὸς καὶ ὀλιγόλογος, ἱκανὸς στρατηγός, ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸν λαὸν διὰ τὰς γενναιοδωρίας καὶ τὴν σεμνότητά του. Ἐπιφυλακτικὸς ὅμως καὶ ἄτολμος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ὀρμητικοῦ ἀντιπάλου του.

Νόμισμα Μυτιλήνης

Εἰς τὴν μίαν ἄποψιν ὁ Ἀπόλλων στεφανωμένος μὲ δάφνην, εἰς τὴν ἄλλην αἰολικὴ λύρα.

Ὁ Κλέων διηύθυνε μὲ θάρρος τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτικὴν καὶ ἐφήρμοσε μὲ ἀκρίβειαν τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Περικλέους. Διωργάνωσε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἀποκλείσῃ ὀριστικῶς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ ἀνέπτυξαν τότε μεγάλῃν δραστηριότητα καὶ ἰδίως εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ στρατηγοῦ **Δημοσθένους** εὐρῆκεν ὁ Κλέων τολμηρὸν ἐκτελεστὴν τῶν σχεδίων του.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 429 ἔπεσεν ἡ Ποτεΐδααια. Οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Πλάταιαν μετὰ πολιορκίαν δύο ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν πολιορκούμενοι καὶ πολιορκηταὶ ἐξήντηλσαν ὅλα τὰ μέσα τῆς τότε πολιορκητικῆς τέχνης (427). Ἡ

Μυτιλήνη υποκινουμένη ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους ἐστασίασε κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἐκυριεύθη καὶ ἐτιμωρήθη σκληρῶς. Τὸ 425 ὁ στρατηγὸς Δημοσθένης ὠχύρωσε τὸν λιμένα τῆς Πύλου εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, μὲ σκοπὸν νὰ ἐγκαταστήσῃ ναυτικὴν βάσιν τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ ἀποκλείσῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευράν. Τὸ σημεῖον ἦτο ἐπικαιρον, διότι ὀρμώμενοι ἀπ' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἠδύναντο νὰ κινήσουν εἰς στάσιν τοὺς εἰλωτας καὶ τοὺς Μέσσηνίους. Οἱ Σπαρτιᾶται κατανοήσαντες τὸν κίνδυνον ἀνεκάλεσαν τὸν στρατὸν ἐκ τῆς Ἀττικῆς, ἔσπευσαν νὰ προσβάλουν ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν τὸ ὀχύρωμα καὶ ἀπεβίβασαν 400 ὀπλίτας εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἣ ὁποία κλείει τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἔφθασεν ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος, διεσχόρπισε τὰ πλοῖα τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀπέκλεισε τοὺς ὀπλίτας τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν νῆσον. Μεγάλῃ ἀνησυχίᾳ ἐπεκράτησε τότε εἰς τὴν Σπάρτην, διότι οἱ ἀποκλεισθέντες εἰς τὴν Σφακτηρίαν ἦσαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας οἰκογενείας. Ἔστειλαν ἀμέσως πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐζήτησαν ἀνακωχὴν καὶ ἤρχισαν διαπραγματεύσεις εἰρήνης. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη ἐματαιώθη, διότι ὁ Κλέων εἶχεν ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σπαρτιᾶται εἰς Σφακτηρίαν ἀντέτασσον ζωντὴν ἀντίστασιν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος ὁ Κλέων καὶ κατῴρθωσε νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ὑπολειπομένους 300 πολεμιστὰς καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐντὸς 20 ἡμερῶν, ὥπως εἶχεν ὑποσχεθῇ.

Τὸ γεγονός ἐπροξένησε τεραστίαν ἐντύπωσιν, διότι πρώτην φορὰν σπαρτιατικὸς στρατὸς παρεδίδετο εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ἀπὸ τότε οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀττικὴν φοβούμενοι διὰ τὴν ζωὴν τῶν αἰχμαλώτων, ἐνῶ ἡ ἀθηναϊκὴ ἐπίθεσις ἐγίνεν ἐντονωτέρα. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὰ Μέθωνα, τὰ Κύθηρα καὶ τὴν Θυρέαν ἐπὶ τῆς πελοποννησιακῆς ἀκτῆς.

Η ΝΙΚΙΕΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ (421)

Τοιοιουτρόπως αἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκλεισαν τὴν Πελοπόννησον. Τὸν ἀποκλεισμόν αὐτὸν ἐπεχείρησε νὰ διασπᾷ ὁ Βρασίδας, ὁ μόνος ἀξιὸς λόγου ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ἀνέδειξε κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Σπάρτη. Μὲ στρατὸν ἀπὸ εἰλωτας καὶ μισθοφόρους ἐπέ-

ρασε τὴν στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς κτήσεις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ἀμέσως προσεχώρησαν πολλαὶ πόλεις καὶ μετ' ὀλίγον ὁ Βρασίδης κατέλαβε τὴν Ἀμφίπολιν, τὸ κέντρον τῶν ἀθηναϊκῶν κτήσεων εἰς τὸ σημεῖον αὐτό.

Ὁ Κλέων ἐξεστράτευσε αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ εἰς τὴν συμπλοκὴν παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν ἐφονεύθησαν καὶ οἱ δύο ἀρχηγοί, ὁ Κλέων καὶ ὁ Βρασίδης. Τοιοῦτοτρόπως ὁ περίφημος δημαγωγὸς ἔμεινε συνεπὴς εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς.

Ἀφοῦ τοιοῦτοτρόπως ἔλειψαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ πολέμου μέχρις ἐσχάτων, ὁ Κλέων καὶ ὁ Βρασίδης, τὸ ἔργον τῶν εἰρηνοφίλων ἐγένετο εὐκολώτερον. Ἐμεσολάβησεν ὁ Νικίας καὶ ἐγένετο εἰρήνη διὰ 58 ἔτη ὑπὸ τὸν ὄρον οἱ ἀντίπαλοι νὰ διατηρήσουν τὰς πρὸ τοῦ πολέμου κτήσεις. Αὕτῃ εἶναι ἡ λεγομένη Νικίειος εἰρήνη (421).

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

Δυστυχῶς ἡ εἰρήνη ἦτο μόνον φαινομενικὴ καὶ διήρκεσε πολὺ ὀλίγον. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι καὶ δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν εἰρήνην.

Νόμισμα Ἀμφιπόλεως, κεφαλὴ Ἀπόλλωνος καὶ λυχνία.

Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἀναπτυχθῆ νέα γενεὰ πολιτευομένων, οἱ ὅποιοι ἐθεώρουν τὸν πόλεμον ὡς φυσικὴν κατάστασιν καὶ μέσον νὰ ἀναδειχθοῦν καὶ νὰ ἐκανοποιήσουν

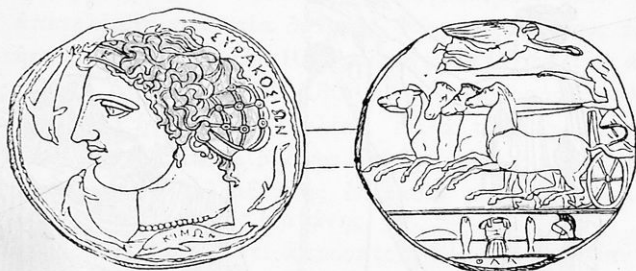
τὰς φιλοδοξίας των. Ὁ σημαντικώτερος ἀπ' αὐτοὺς ἦτο ὁ Ἀλκιβιάδης, νέος ἀπὸ μεγάλῃν οἰκογένειαν, συγγενὴς τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κλεισθέους, πλούσιος, ὡραῖος καὶ κομψός. Εἶχεν ἀκούσει τὴν διδασκαλίαν τῶν σοφιστῶν καὶ τοῦ Σωκράτους καὶ ἐγίνετο γνωστὸς περισσότερον μὲ τὰς νεανικὰς ζωηρότητας παρὰ μὲ τὰς πραγματικὰς του ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. Ἐγίνετο δημο-

Βασιλεὺς φλωρίδης, ἔργον ἐπιστολῶν

κρατικός, διότι ἐπίστευεν ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου ἦτο δυνατόν νὰ διακριθῇ εὐκολώτερον καὶ κατῴρθωσεν πραγματικῶς νὰ ἐκλεγῇ στρατηγὸς τὸ 420 π.Χ., μόλις 30 ἐτῶν.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΙΚΕΛΙΑΝ

Ἡ Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐξώθησε τὴν πατρίδα του εἰς τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν. Παρουσίασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ἦτο εὐκολὸν νὰ κυριεύσουν τὰς θωρικὰς πόλεις τῆς Σικελίας, νὰ γίνουν

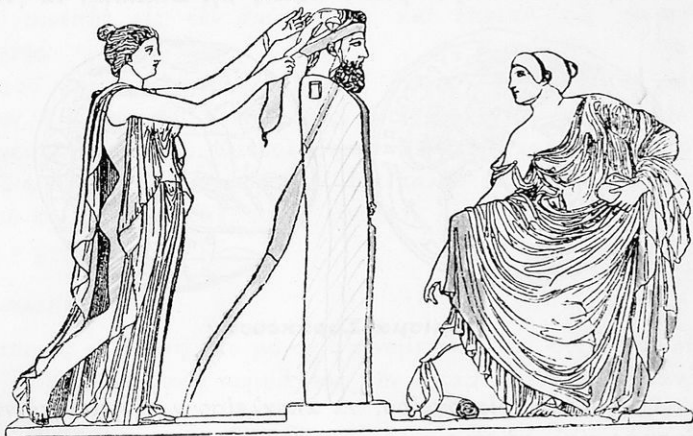

Νόμισμα Συρακουσῶν

κύριοι τῆς δυτικῆς Μεσογείου, νὰ αποκλείσουν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ δυσμᾶς καὶ νὰ ἀναγκάσουν τὴν Σπάρτην νὰ υποκύβῃ. Ματαίως ὁ Νικίας ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ καὶ ἔδειξε τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἐπιχειρήσεως.

«Ἀφίνομεν, εἶπεν ὁ Νικίας, ὀπίσω πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ πηγαίνομεν νὰ δημιουργήσωμεν καὶ ἄλλους. Φαντάζεσθε ὅτι ἡ εἰρήνῃ πού ἐκάμαμεν μετὰ τοὺς ἐχθροὺς μας, εἶναι ἀσφαλής; Ἄν καθήσωμεν ἡσυχοί, θὰ διατηρηθῇ κατ' ὄνομα τουλάχιστον, ἂν ὅμως πάθωμεν καμμίαν μεγάλην ἀποτυχίαν, ἀμέσως θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν οἱ ἐχθροί. Ὑπεχρεώθησαν νὰ εἰρηνεύσουν, διότι ἔπαθαν κατὰ τὸν πόλεμον περισσοτέρας συμφορᾶς καὶ ἐξευτελισμοὺς ἀπὸ ἡμᾶς. Ἐπειτα καὶ μέσα εἰς τὴν συνθήκην ὑπάρχουν πολλὰ σημεῖα ἀμφισβητούμενα. Διὰ τοῦτο μερικοὶ δὲν τὴν παρεδέχθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ εἶναι φανεροὶ ἐχθροὶ μας. Ἄν λοιπὸν διχάσωμεν τὰς δυνάμεις μας, δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανον νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν μαζὶ μετὰ τοὺς Σικελιώτας, τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν πολὺ καλὰ πόσον ἐπροσπάθησαν προηγουμένως νὰ κάμουν συμμάχους των. Ὡστε δὲν εἶναι διόλου φρόνιμον νὰ ἐπιθυμοῦμεν ἄλλην ἀρχήν,

προτοῦ ἐξασφαλίσωμεν αὐτὴν ποῦ ἔχομεν. Ἐπειτα μὴ λησμονεῖτε ὅτι μόλις πρὸ ὀλίγου ἀπηλλάγημεν ἀπὸ φοβερὰν ἀσθένειαν καὶ ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ὅτι μόλις ἤρχισαμεν ν' ἀναλαμβάνωμεν εἰς χρῆμα καὶ εἰς πληθυσμόν. Αὐτὰ εἶναι ὀρθότερον νὰ ἐξοδεύσωμεν ἐδῶ καὶ ἔχει χάριν ἀνθρώπων φυγᾶδων, οἱ ἵποιοι ἔχουν συμφέρον νὰ μᾶς λέγουν πολλὰ ψεύματα. Ἄν δὲ κάποιος ἀπὸ φιλοδοξίαν νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς σᾶς παρακινεῖ εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν καὶ ἐπιδιώκει δόξαν καὶ κέρδος μὲ κίνδυνον τῆς πόλεως, θεωρήσατέ τον ἐχθρόν τῆς πόλεως καὶ σκεφθῆτε ὅτι ἡ ὑπόθεσις εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὰς νεανικὰς τοῦ δυνάμεις καὶ τὴν ὀρμητικότητά του.» (Θουκυδ. ΣΤ', 10-12).

Λατρεία τοῦ Ἑρμοῦ, ἀττικὸν ἀνάγλυφον—Μόναχον, Γλυπτοθήκη.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤκουσαν τὴν συμβουλήν του καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν. Ἐξέλεξαν τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον στρατηγούς μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, αὐτοκράτορας στρατηγούς ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἀμέσως ἤρχισαν τερασίαν προετοιμασίαν.

Τὸ θέρος τοῦ 415 ἐξέπλευσεν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ὁ μεγαλοπρε-
415 πῆς στόλος ὕστερα ἀπὸ ἐπίσημον καὶ συγκινητικὴν τελετὴν.
 Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν τελετὴν αὐτὴν ὁ ἱστορικός τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου Θουκυδίδης.

«Ποτὲ στρατὸς ἐλληνικὸς τόσον πολυτελὴς καὶ τόσον λαμπρὰ ἐφωδιασμένος δὲν ἐξηλθεν ἀπὸ ἑνα μόνον λιμένα. Οἱ τριήραρχοι εἶχον στολίσαι τὰ πλοῖα των μὲ πλοῦσια ἐμβλήματα, οἱ στρατιῶται ἐφιλοτιμήθησαν νὰ φέρουν

τὰ καλύτερα ἐνδύματα καὶ τὰ λαμπρότερα ὄπλα. Ἀφοῦ ἐπεβιδάσθησαν ὅλοι ἡ σάλπιγξ διέταξε σιωπὴν καὶ ἀπήγγειλαν τὰς εὐχάς, τὰς ὁποίας συνθέτουν εἰς τὸν ἀπόπλουν, ὅχι κάθε πλοῖον χωριστά, ἀλλὰ ὅλοι μαζί διὰ τοῦ κήρυκος. Εἰς ὅλον τὸ στράτευμα ἐγέμισαν μὲ οἶνον τοὺς κρατήρας. Ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται ἕκαμαν σπονδάς ἀπὸ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ποτήρια. Τὸ πλῆθος, τὸ ὅποιον εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς τὴν παραλίαν, ἤνωσε τὰς εὐχάς του μὲ τὰς εὐχάς τοῦ στρατεύματος καί, ἀφοῦ ἔφαλε τὸν παιᾶνα καὶ ἐτελείωσαν τὰς σπονδάς, ὁ στόλος ἀπέπλευσεν (Θουκυδ. ΣΤ', 32).

Ἡ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ παρέλαβε τοὺς συμμάχους, οἱ ὅποιοι εἶχον συγκεντρωθῇ ἐκεῖ. Τοιοῦτοτρόπως ἀπετελέσθη τεραστία δύναμις διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, 135 τριήρεις, 30 σιταγωγὰ, 100 φορτηγὰ, 5000 ὀπλίται ἀπὸ τοὺς ὁποίους 1500 Ἀθηναῖοι, καὶ 1300 φίλοι μισθοφόροι. Ὁ στόλος ἔφθασεν εἰς τὸ Ρήγιον τῆς Ἰταλίας. Ἀλλὰ τότε ἐφάνησαν αἱ μεγάλαι δυσκολίαι τῆς ἐπιχειρήσεως. Μ' ὅλα αὐτὰ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐπιτυχίας. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπέρασεν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἔγινεν εὐκόλως κύριος τῆς Κατάνης.

Αἰφνης ὅμως ἔγινε κάτι ἀπρόοπτον. Εἰς τὴν Σικελίαν ἔφθασε τὸ ταχυδρομικὸν Σ α λ α μ ι ν ί α μὲ διαταγὴν τῆς κυδερνήσεως νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ μερικὸς φίλους του, διὰ νὰ δικασθοῦν. Ὁλίγας ἡμέρας δηλαδὴ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ στόλου ἄγνωστοι εἶχον σπάσει τὴν νύκτα τοὺς Ἑρμᾶς, δηλαδὴ τὰς λιθίνας στήλας μὲ τὴν προτομὴν τοῦ θεοῦ, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι ἐμπρὸς εἰς τὰς θύρας των καὶ εἰς τὰς γωνίας τῶν δρόμων. Ἡ ἀσεδὴς πρᾶξις ἐγέννησε μεγάλην ταραχήν, διότι πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι πρόκειται περὶ μυστικῆς συνωμοσίας, ἡ ὁποία εἶχε σκοπὸν νὰ καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν. Οἱ ἀντίπαλοι δημαγωγοὶ κατήγγειλαν τότε τὸν Ἀλκιβιάδην ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι ἐνοχος, ἀφοῦ μάλιστα ἦτο γνωστὸν ὅτι μὲ τοὺς φίλους του ἐχλεύαζον τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια, καὶ κατῴρθωσαν νὰ πείσουν τὴν κυδέρνησιν νὰ τὸν καλέσῃ εἰς ἀπολογίαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπροσποιήθη ὅτι ὑπακούει, εἰσηλθεν εἰς τὸ πλοῖον του μὲ τοὺς φίλους του, ἠκολούθησε τὴν Σαλαμινίαν ἕνα διάστημα, κατόπιν ἐλοξοδρόμησε καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἔσπευσε νὰ γίνῃ σύμβουλος τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον καὶ ἐδῆμευσαν τὴν περιουσίαν του.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνήργησαν δραστηρίως. Προσέβαλον τὰς Συρακούσας, τὴν μεγαλυτέραν θωρικὴν πόλιν, ἐνίκησαν τὸν περικλινὸν στρατὸν καὶ ἀπέκλεισαν τὴν πόλιν τόσον στενά, ὥστε οἱ Συρακούσιοι ἐσκέπτοντο νὰ παραδοθοῦν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν ἐφθασε στρατὸς σπαρτιατικὸς καὶ κορινθιακὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν **Γύλιππον**, διότι ὁ Ἀλκιδιᾶδης, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Σπάρτην, εἶχε πείσει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴν ἀφήσουν εἰς τὴν τύχην των τὰς πόλεις τῆς Σικελίας. Τὰ πράγματα ἤλλαξαν τότε. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκηθησαν ἐπανειλημμένως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὁ στόλος των, ὑποχρεωμένος νὰ ναυμαχήσῃ ἐντὸς τοῦ στενοῦ λιμένος, ἔπαθεν ἀποτυχίας. Ὁ Νικίας, ὁ ὁποῖος εἶχε μείνει μόνος στρατηγός, ἀφοῦ εἰς μίαν συμπλοκὴν ἐφονεύθη ὁ Λάμαχος, δέλεπων τὴν κατάστασιν ἐξήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρησιν καὶ νὰ ἀνακαλέσουν τὸν στρατόν. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔστειλαν τὸν γνωστὸν στρατηγὸν Δημοσθένην μὲ σημαντικὴν ἐπικουρίαν (75 πλοῖα, 5000 ὀπλίται). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν κατώρθωσε νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν. Ὅλη ἡ νῆσος τότε ἠνώθη ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Συρακούσιοι ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον καὶ τὸν ἔκλεισαν ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἀφοῦ ἔφραξαν μὲ πλοῖα τὴν εἰσοδὸν του. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέστρεψαν οἱ ἴδιοι τὰ πλοῖα των καὶ ἐπεχείρησαν νὰ ὑποχωρήσουν διὰ ξηρᾶς. Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν ὑποχώρησιν ὁ Θουκυδίδης :

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἔβλεπαν τοὺς ἰδικούς των νεκροὺς καὶ ἀτάφους καὶ καταλαμβάνοντο ἀπὸ λύπην ἀνάμεικτον μὲ φόβον. Περισσότερον ὅμως σπαραξικάρδιον ἦτο τὸ θέαμα τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν, οἱ ὅποιοι ἐγκατελείποντο εἰς τὴν τύχην. Ἦσαν περισσότερο ἀξιοὶ λύπης ἀπὸ τοὺς φονευμένους. Ἰκέτευαν τοὺς φεύγοντας μὲ δλοφυρμούς, ἐσπάρασσαν κυριολεκτικῶς τὴν καρδίαν μὲ τὰς παρακλήσεις νὰ τοὺς πάρουν μαζὶ καὶ ἐφώναζον μὲ τὸ ὄνομα τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γνωστοὺς των. Ὅταν ἐφευγαν οἱ δμόσκηνοί των, ἐκρεμῶντο ἐπάνω τους καὶ τοὺς ἠκολούθουν ὅσον ἡμποροῦσαν καὶ ὅταν πλεόν τοὺς ἐγκατέλειπαν αἱ δυνάμεις, ἐρρίπτοντο εἰς τὸ ἔδαφος μὲ θρήνους καὶ ἐπικλήσεις τῶν θεῶν . . . Ὅλους κατεῖχε τὸ συναίσθημα τῆς κατηφείας καὶ ταπεινώσεως . . . Ἐνῶ ἤλθαν γιὰ νὰ ὑποτάξουν ἄλλους, ἐφευγαν μὲ τὸν φόβον μήπως ὑποδουλωθοῦν οἱ ἴδιοι. Ἐνῶ

είχαν εκπλεύσει από τὸν Πειραιᾶ μὲ εὐχὰς καὶ παιᾶνας, τώρα υπε-
χώρουν ὑπὸ τὰς ἀπαισιωτέρας συνθήκας...

(Θουκυδ. Ζ' 75)

Μετὰ πέντε ἡμερῶν πορείαν ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν,
πρῶτον ὁ Δημοσθένης, ἔπειτα ὁ Νικίας. Ἡ ἐκδίκησις τῶν Συρα-
κουσίων ἦτο τρομερά. Ἐσφαξαν τοὺς δύο στρατηγοὺς εἰς 413
τὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, 7 χιλ. περίπου, ἔρριψαν
εἰς τὰ λατομεῖα, ὅπου ὑπέστησαν θλιβερὸν μαρτύριον. Ἀργότερον
ἐπώλησαν ὡς δούλους τοὺς ἐπιζήσαντας εἴτε τοὺς ἔκλεισαν εἰς
τὰς δημοσίας φυλακάς.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (413-404)

Ἡ καταστροφή τῆς Σικελίας εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας
συμφορὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Δι' αὐτῆς ἐδέχθη δυνατὸν κτύ-
πημα ἢ μεγαλυτέρα καὶ προσδευτικωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ
τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἤργησαν νὰ φανοῦν.

Οἱ ἐχθροὶ ἔλαβον θάρρος καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἀλκιβιά-
δου ἔκαμαν μερικὰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔδωκαν πολὺ τὰς
Ἀθήνας. Οἱ Σπαρτιάται ἔκτισαν πρῶτον φρούριον εἰς τὴν Δεκέ-
λειαν τῆς Ἀττικῆς (Τατόϊ), ὅπου ἔμενε διορκῶς στρατὸς καὶ ἔκα-
μυν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ κάτοικοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι
τώρα νὰ μένουν ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ὑπέφερον πολὺ,
καὶ τὸ χειρότερον πολλοὶ δούλοι φεύγουν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας
καὶ παραλύουν τὴν ἀθηναϊκὴν βιομηχανίαν.

Δεύτερον οἱ Σπαρτιάται στέλλουν στόλον εἰς τὰς νήσους καὶ
τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸν στόλον ὀδηγεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλκι-
βιάδης. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ᾔθελον νὰ ἀπαλ-
λαγοῦν ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν των, ἐπαναστατοῦν ὁ ἓνας κατόπιν
τοῦ ἄλλου.

Οἱ Σπαρτιάται συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Πέρσας, λαμβάνουν χρή-
ματα ἀπ' αὐτοὺς καὶ κατασκευάζουν δυνατὸν στόλον. Τέλος οἱ
ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν κινοῦνται καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ
συνεννοηθοῦν μὲ τὸν ἐχθρόν.

Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΑΜΥΝΑ

Ἡ ἐντύπωσις ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἦτο ἀποκαρδιωτικὴ εἰς τὰς Ἀθήνας.

«Ὅταν ἐφθασεν ἡ εἰδησις εἰς τὰς Ἀθήνας, γράφει ὁ Θουκυδίδης, πολλὸν καιρὸν δὲν ἤθελαν νὰ πιστεύσουν ὅτι ἡ καταστροφὴ ἦτο τῶσον μεγάλη καὶ ἐνόμιζον ὅτι λέγουν ὑπερβολὰς ὅσοι εἶχαν διαφύγει ἀπὸ τὴν συμφορὰν καὶ διηγούντο μὲ ἀκρίβειαν τὰ γεγονότα. Ὅταν ὅμως ἐγνώρισαν τέλος τὴν ἀλήθειαν, ὠργίζοντο ἐναντίον τῶν πολιτικῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς παρεκίνησαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ὥσάν νὰ μὴ τὴν εἶχαν ἀποφασίσαι οἱ ἴδιοι, καὶ τὰ ἐθαζαν καὶ μὲ τοὺς χρησιμολόγους καὶ τοὺς μάντεις καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ θεῖα δῆθεν σημεῖα εἶχαν θώσει εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας, ὅτι θὰ καταλάβουν τὴν Σικελίαν. Ὅλα τοὺς στενοχωροῦσαν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ τραγικὸν συμβῆναι τοὺς ἐκυρίευσεν φόβος καὶ ὑπερβολικὴ κατάπληξις. Ἐστενοχωροῦντο καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς πολῖται διὰ τὴν ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν τόσων ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων καὶ ἀκμαίας ἡλικίας, ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν εἶχαν ἄλλην. Ἐξ ἄλλου δὲν ἐδεσπαν εἰς τὸν ναύσταθμον ἀρκετὰ πλοῖα οὔτε χρήματα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον οὔτε κωπηλάτας διὰ τὸν στόλον καὶ ἦσαν ἀπηλπισμένοι. Ἐνόμιζαν ὅτι καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς Σικελίας θὰ ἤρχοντο ἀμέσως μὲ τὸ ναυτικὸν τῶν νὰ κυπῇσουν τὸν Πειραιᾶ, ἀφοῦ εἶχαν κερδίσει τόσον περιφανῆ νίκην. Οἱ ἐχθροὶ, τοὺς ὁποίους εἶχαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦσαν ἐτοιμασμένοι τῶρα πολὺ καλύτερά ἀπ' αὐτοὺς καὶ θὰ τοὺς ἐπετίθεντο καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τέλος εἶχαν τὸν φόβον μήπως ἐπαναστατήσουν οἱ σύμμαχοί τῶν. Ἐν τούτοις πῆραν ἀπόφασιν νὰ κάμουν ὅ,τι ἦτο δυνατόν, μὲ τὰ μέσα ποὺ διέθεταν νὰ ἐτοιμάσουν νέον ναυτικὸν καὶ νὰ προμηθευθοῦν ξυλείαν καὶ χρήματα ἀπ' ὅπου ἤμποροῦσαν. Ἐπειτα ἔλαβαν ἀπόφασιν νὰ ἐξασφαλίσουν τοὺς συμμάχους καὶ προπάντων τὴν Εὐβοίαν καὶ τέλος νὰ ἐπιβάλουν αὐστηρὰς οἰκονομίας εἰς τὴν πόλιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐθεώρησαν καλὸν νὰ ἐκλέξουν ἀρχὴν ἀπὸ ἡλικιωμένους καὶ σεβαστοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἀναλόγως τῶν περιστάσεων νὰ ρυθμίζουν τὴν κατάστασιν. Ἀπέναντι τοῦ ἐξαφνικοῦ τρόμου ἦσαν πρόθυμοι, ὅπως συνήθιζει ὁ λαὸς εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς, νὰ πειθαρχήσουν εἰς ὅλα».

(Θουκυδ. Η', 1).

Συνελθόντες ἀπὸ τὴν πρώτην κατάπληξιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτοιμάζουν τὴν ἀμυναν. Ἐξηντηλέμνοι, ἐγκαταλελειμμένοι ἀπὸ τοὺς συμμάχους, ἔδειξαν σθένος ψυχικόν καὶ ἀντοχὴν ἀξιοθαύμαστον. Ἐπάλαισαν ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη ἀκόμη ἐναντίον ὀλοκλήρου κόσμου ἐχθρῶν καὶ ἔκαμαν ἀξίολογα κατορθώματα. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν

νά αποτρέψουν τὸ μοιραῖον, ἀφότου μάλιστα τὸ περσικὸν χρῆμα ἐνίσχυσε τὸν ἀντίπαλον.

Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἔχων ὀρμητήριον τὴν Σάμον, ἥ ὁποία ἔμεινε πιστὴ μέχρι τέλους, διεξάγει ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα καὶ εἶχε πολλὰς ἐπιτυχίας. Ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν ταραχὴν ἐξηγέρθησαν οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐγκαθίδρυσαν ὀλιγαρχικὴν κυδέρνησιν, τὴν λεγομένην *κυδέρνησιν τῶν τετρακοσίων* (411). Ἀλλὰ ὁ στόλος ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν δημοκρατίαν καὶ ἀνέτρεψε τὴν ὀλιγαρχίαν. Συγχρόνως ἐλευθερώνει τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐξασφαλίζει τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς πόλεως.

Ὁ Ἀλκιδιδάδης ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἤτο πρόθυμος νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ φίλοι του ἐνεργοῦν καὶ κατορθώνουν νὰ ἀνακληθῇ. Ὁ Ἀλκιδιδάδης φθάνει εἰς τὸν Πειραιᾶ μὲ ἰδιαιτέρον πλοῖον (410), γίνεται δεκτὸς μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀπὸ τὸ πολυἀριθμὸν πλῆθος, τὸ ὁποῖον εἶχε συγκεντρωθῇ ἐκεῖ, καὶ διορίζεται αὐτοκράτωρ στρατηγός. Ἀποτυγχάνει ὅμως εἰς τὰς πρώτας του ἐπιχειρήσεις, γίνεται ὑποπτος, καθαιρεῖται καὶ ἀπὸ τότε *ῥῆξιν* βίον τυχοδιωκτικὸν χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ τὰς ραδιουργίας καὶ θὰ ἔχῃ κακὸν τέλος.

Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἀνασυντάσσεται καὶ νικᾷ εἰς τὰς Ἀργινοῦσας νήσους πλησίον τῆς Λέσβου. Ὁ λακεδαιμόνιος ναύαρχος φονεύεται, μέρος τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου καταστρέφεται (406). *Σ*

Ο ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Σ Οἱ Σπαρτιάται ἐνίσχυσαν σημαντικῶς τὸν στόλον των πάλιν μὲ περσικὰ χρήματα. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἶχε καταβῇ εἰς τὴν Ἰωνίαν ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Κύρος, διορισθεὶς σατράπης τῆς Λυδίας, ἀνθρωπος φιλόδοξος, ἐχθρὸς τῶν Ἀθηναίων, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξε μὲ περισσοτέραν προθυμίαν τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐκτὸς τούτου ὁ σπαρτιατικὸς στόλος εἶχεν ἱκανώτατον ναύαρχον, τὸν **Λύσανδρον**, ἀνδρα φιλόδοξον καὶ διπλωματικώτατον.

Ὁ Λύσανδρος κατέλαβε τὴν Λάμψακον εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ἐνῶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐστάθμευσεν ἀπέναντι εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν

παραλίαν, εἰς τὴν θέσιν Αἰγὸς ποταμοί, καὶ κατώρθωσε νὰ τὸν προσβάλῃ αἰφνιδιστικῶς, καθ' ἣν στιγμήν τὰ πληρώματα εἶχον ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν ξηράν. Χωρὶς μάχην ἐκυρίευσεν ὁλόκληρον τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον, ἤχμαλῶτισε σχεδὸν ὅλον τὸ πλῆρωμα καὶ κατέσφαξε 3 χιλ. Ἀθηναίους αἰχμαλῶτους. Μόνον ὁ στρατηγὸς Κόνων κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν καταστροφὴν μὲ ὀκτὼ πλοῖα καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Κύπρον.

Μετὰ τὴν μεγάλην καταστροφὴν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον πλέον

Ἐπιτύμβιον ναύτου

Μαρμαρίνη στήλη τοῦ 400 π.Χ. περίπου—Ἀθῆναι, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἡ στήλη διακρίνεται τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πένθους, τὸ ὅποιον εἶχε σκεπάσει τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς καταστροφῆς εἰς τὴν θάλασσαν.

στόλον. Ὁ Λύσανδρος ἀπέκλεισε τὸν Πειραιᾶ, ἐνῶ συγχρόνως ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Παυσανίαν ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ξηράν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε πέντε μῆνας. Τέλος οἱ Ἀθηναῖοι ἤναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τοὺς ὅρους τῶν νικητῶν, δηλαδὴ νὰ παραδώσουν τὸν στόλον ἐκτὸς 12 πλοίων, νὰ κρημνίσουν τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ ὀχυρώματα τοῦ Πειραιῶς, νὰ ἀνακαλέσουν τοὺς ἐξορίστους ὀλιγαρχικοὺς καὶ νὰ γίνουν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν (404).

Ὁ Λύσανδρος ἀμέσως ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Πειραιᾶ, οἱ ἐξορίστοι ἔτρεξαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἔβαλον αὐλητρίδας νὰ παίξουν καὶ ἤρχισαν νὰ κρημνίζουν μὲ πολλὴν ὄρεξιν τὰ τείχη ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν αὐλῶν, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀρχίζει ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος (Ξενοφ. Ἑλληνικά).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα ἔπαθεν ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν. Ἐφονεύθησαν χιλιάδες ἄνθρωποι, πόλεις μεγάλαι καὶ πλούσιαι μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, τὰ κτήματα ἔμειναν ἀκαλλιεργήτα, τὰ δάση ἐκόπησαν, τὰ ζῷα ὠλιγόστευσαν καὶ ὁ πλοῦτος τῆς χώρας ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν.

Ὁ μακρὸς καὶ ἄγριος πόλεμος εἶχεν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ περίφημος ἐλληνικὴ φιλανθρωπία ἐξηφανίσθη καὶ οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν πολλὰς ἀγριότητας λησμονήσαντες συγγένειαν καὶ παλαιοὺς δεσμούς. Φονεύουν ἢ πωλοῦν τοὺς αἰχμαλώτους ὡς δούλους, δὲν διακρίνουν ὅπλοφόρους ἀπὸ τοὺς ἀόπλους κατοίκους, παραβιάζουν τὸ ἔδαφος τῶν οὐδετέρων, ἐκρίζωνουν τοὺς πληθυσμοὺς καὶ ἡ εἰσβολὴ των εἰς τὴν ἐχθρικήν χώραν συνοδεύεται ἀπὸ λεηλασίαν καὶ καταστροφὴν. Οἱ Σπαρτιάται φονεύουν τοὺς 200 Πλαταίεις καὶ 25 Ἀθηναίους αἰχμαλώτους καὶ κατασκάπτουν τὰς Πλαταιὰς χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας εἶχον προσφέρει κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Μυτιλήνην, ἀποφασίζουν νὰ σφάξουν ὅλους τοὺς ἄνδρας καὶ μόλις μετριάξουν τὴν ἀπόφασιν καὶ φονεύουν τοὺς 1000 πρωταιτίους.

Τὰ κομματικὰ πάθη φθάνουν εἰς πρωτοφανῆ δέυτητα. Οἱ δημοκρατικοὶ τῆς Κερκύρας καταπνίγουν τὴν ἐξέγερσιν τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐκτρέπονται ὅμως εἰς πρωτοφανεῖς διαιοπραγίας. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶναι πρόθυμοι νὰ παραδώσουν τὴν πατρίδα των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, διὰ νὰ ἐξοντώσουν τοὺς δημοκρατικούς.

Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς διαλύεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Ἀφοῦ οἱ Σπαρτιᾶται κατέστρεψαν τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, ἔμειναν μόνοι κύριοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατέλυσαν τὰς δημοκρατίας, παρέδωσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἐγκατέστησαν εἰς αὐτὰς φρουρὰν καὶ στρατιωτικὸν διοικητὴν σπαρτιάτην, τὸν λεγόμενον ἄρμολον, καὶ τὰς ὑπεχρέωσαν νὰ πληρῶνουν φόρους εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπως ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Σπάρτη ἐκληρονόμησε τὸ ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν ἀδέξιοι καὶ κακοὶ ἡγέμονες. Ἐπενέβαινον εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν ἄλλων πόλεων, ἐπέβαλλον ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις καὶ μετεχειρίζοντο τρομοκρατικὰ μέτρα.

Ἐπεκράτησε τότε μεγάλη ἀκαταστασία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς πολλὰ μέρη ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις καὶ οἱ δημοκρατικοὶ ἤναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ ἐγύριζον ὡς τυχοδιώκται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Πολλοὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔγιναν μισθοφόροι εἰς τοὺς σατράπας τῆς Περσίας.

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Μεγαλυτέρα ταραχὴ ἐγένεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Λύσανδρος ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῶν Ἀθηνῶν, παρέδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς 30 ἀπὸ τοὺς φανατικωτέρους ὀλιγαρχικούς, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν κακὴν των καὶ τυραννικὴν διοίκησιν ὠνομάσθησαν **Τριάκοντα τύραννοι**. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ **Θηραμένης**, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἶχε παί

αίσχρὸν πρόσωπον, καὶ ὁ **Κριτίας**, ὁ ὁποῖος εἶχε χρηματίσει ἄλλοτε μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ εἶχε διακριθῇ ὡς ποιητῆς, λογοτέχνης καὶ ρήτωρ. Ἄλλ' ἦτο ὕπουλος καὶ ἐμπαθής.

Οἱ τριάκοντα ἀφώπλισαν ὅλους τοὺς πολίτας ἐκτὸς 3 χιλ. ὁπαδῶν των καὶ κατεδίωξαν τοὺς δημοκρατικούς μὲ τρόπον σκληρόν. Εἰς ὀλίγον διάστημα ἐφόνευσαν 1500 ἀπὸ τοὺς εὐπορωτέρους πολίτας καὶ ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν των. Οἱ δημοκρατικοὶ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς εἰς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη. Οἱ περισσότεροι ὅμως εὐρῆκαν καταφύγιον εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν περὶ τὸν στρατηγὸν **Θρασύβουλον**, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῇ εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ εἶχε καλὴν φήμην. Ὁ Θρασύδουλος ἅμα εἶδε τὸ πλῆθος τῶν φυγάδων, ἔλαθε θάρρος καὶ ἤδη τὸν χειμῶνα τοῦ 404 οἱ δημοκρατικοὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ κατέλαβον τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς ἐπὶ τῆς Πάρνηθος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑδεκαπλασιάσθη ἀμέσως, ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβον τὸν Πειραιᾶ.

Οἱ τριάκοντα ἐπροσπάθησαν νὰ τοὺς ἀποκρούσουν, ἀλλ' ἐνίκηθησαν ἐπανειλημμένως καὶ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθη ὁ Κριτίας. Ἄλλ' εἰς τὴν Σπάρτην δὲν εἶχε πλέον μεγάλην δύναμιν ὁ Λύσανδρος, ὁ ἐχθρὸς τῆς δημοκρατίας καὶ φίλος τῶν τριάκοντα. Οἱ Σπαρτιατὰι λοιπὸν ἀπεφάσισαν νὰ συμφιλώσουν τοὺς ἀριστοκρατικούς καὶ δημοκρατικούς. Ὁ Θρασύδουλος ἔδωκε 403 γενικὴν ἀμνηστείαν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐγκαθίδρυσαν πάλιν τὴν δημοκρατίαν (403).

Η ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

Τρία ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ Κύρος ὁ νεώτερος, υἱὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου Γ', σατράπης τῆς Ἰωνίας καὶ φίλος τῶν Σπαρτιατῶν, ἔκαμε σημαντικὴν προπαρασκευὴν, διὰ νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην. Ἐκτὸς τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ ἔλαθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 13 χιλ. ἑλλήνας μισθοφόρους, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν συντομίαν ὠνομάσθησαν **μύριοι**, δηλ. 10 χιλ.

Ὁ Κύρος ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὰς Σάρδεεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς

Περσίας καὶ διήλθε τὸν Εὐφράτην. Ἀλλὰ παρὰ τὰ Κούναξα ὁ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Τισσαφέρνης κατώρθωσε διὰ στρατηγήματος νὰ απομακρύνῃ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Τὸ σῶμα δηλαδὴ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, τὸ ὅποιον εἶχε παραταχθῇ ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν πρώτην ἐπιθεσιν καὶ παρέσυρεν αὐτοὺς μακρὰν ἀπὸ τοὺς συμμάχους των. Οἱ Πέρσαι τοῦ Κύρου ἐνίκηθησαν τότε καὶ ὁ Κύρος ἐφονεύθη. Ὁ Τισσαφέρνης ἀργότερον ἐφόνευσε μὲ δόλον τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων, τὸν Κλέαρχον, τὸν Μένωνα τὸν Πρόξενον κλπ.

Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν τότε μόνοι χωρὶς ὁδηγοὺς εἰς τὸ βάθος τοῦ περσικοῦ κράτους τριγυρισμένοι ἀπὸ βουνὰ καὶ ἀπὸ ἀδιαβάτους ποταμούς. Ἀλλ' οἱ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὁ ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἀκολουθήσει ἀπὸ περιέργειαν τὴν ἐκστρατείαν, ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ὠδήγησαν μετὰ ἀναριθμήτους περιπετείας διὰ μέσου τῆς Καρδουχίας καὶ Ἀρμενίας εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔπειτα ἀπὸ τόσας ταλαιπωρίας ἀντίκρυσαν ἀπὸ ἓνα ὕψωμα μίαν λωρίδα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κατελήφθησαν ἀπὸ μέγαλον ἐνθουσιασμόν καὶ συγκίνησιν καὶ ἐφώναζον θάλαττα θάλαττα. Ἀπ' ἐκεῖ μὲ πλοῖα ἐπέρασαν τὸν Εὐξείνου καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου ὁ Ξενοφῶν παρέδωσε τοὺς ὑπολειπομένους 7 χιλιάδας εἰς τὸν σπαρτιάτην στρατηγόν, ὁ ὅποιος ἐπολέμει τότε κατὰ τῶν Περσῶν. Αὐτὴ εἶναι ἡ Κύρου ἀνάθασις, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν ὁ Ξενοφῶν ὁ ἴδιος. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ἔδειξε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ περσικοῦ κράτους.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οἱ Πέρσαι βλέποντες τὴν ἀκαταστασίαν, ἣ ὁποία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἔλαβον θάρρος, κατέβησαν τὰ παράλια καὶ ἐζήτουν νὰ φορολογήσουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Τότε μόνον οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἐνόησαν τί κακὸν ἔφερεν ἡ καταστροφή τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους, διότι ἐφόσον ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐξουσίαζε τὴν θάλασσαν, οἱ Πέρσαι δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀνησυχήσουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας εἶχον τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ τοὺς

Σπαρτιάτας νὰ μὴν τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἀφοῦ τώρα αὐτοὶ ἦσαν ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν ὑπεχρεώθησαν νὰ στείλουν στρατὸν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς καὶ τέλος τὸ 396 ἔστειλαν τὸν βασιλεῖα Ἀγησίλαον. Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο χωλὸς καὶ μικρόσωμος, ἀλλ' εἶχε γενναίαν ψυχὴν καὶ τολμηρὰ σχέδια. Διωργάνωσε καλὰ τὸν στρατὸν του, τοῦ ἐνέπνευσε θάρρος καὶ ἐνθουσιασμόν, ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Πέρσας καὶ ἔφερεν εἰς δύσκολον θέσιν τοὺς σατράπας τοῦ Ἀρταξέρξου. Ἀλλὰ τὰ σχέδια τοῦ Ἀγησιλάου ἐματαιώσαν οἱ Ἕλληνες.

Ο ΝΕΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οἱ Πέρσαι εἶχον διδαχθῇ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας τὸν τρόπον νὰ πολεμοῦν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν πρῶν ἄθηναϊον ναύαρχον Κόνωνα νὰ διοργανώσῃ τὸν περσικὸν στόλον καὶ ἐσκόρπισεν ἀφθονον χρήμα εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ προκαλέσῃ ἐξέγερσιν κατὰ τῆς Σπάρτης. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχε γενικὴ ἀγανάκτησις κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ οἱ παλαιοὶ σύμμαχοί των ἦσαν δυσηρεστημένοι. Ἐσχηματίσθη λοιπὸν συνασπισμὸς κατὰ τῆς Σπάρτης, εἰς τὸν ἑποῖον ἔλαβον μέρος αἱ 395 Θῆβαι, ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος καὶ αἱ Ἀθῆναι, καὶ ἤρχισε νέος ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ἑλλάδα (395). Ὁ Λύσανδρος ἔσπευσεν εἰς Βοιωτίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀλιάρτου καὶ οἱ σύμμαχοι συνήθροισαν τὰς δυνάμεις των εἰς τὸν Ἰσθμόν. Οἱ Σπαρτιάται ἐκάλεσαν τότε ἔσπευσμένως ἀπὸ τὴν Ἀσίαν τὸν Ἀγησίλαον, ὁ ὅποιος ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ μάχην εἰς τὴν Κορώνειαν, διὰ νὰ διανοίξῃ τὴν ὁδὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον (394). Οὗτος εἶναι ὁ λεγόμενος Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ Κόνων ἐνισχύσας τὸν στόλον του καὶ ἐπιβιδάσας ἐπ' αὐτοῦ τὸν Φαρναδάξον κατέστρεψε τὸν σπαρτιατικὸν στόλον εἰς τὴν Κνίδον (394).

Τότε συνέβησαν παράδοξα πράγματα. Ὁ περσικὸς στόλος ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Κόνωνος καὶ τοῦ Φαρναδάξου ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ καθεοδωρίδου - Λαζάρου. Ἱστορία Ἑλλην. καὶ Ρωμαϊκῆ *Εκδ. Ι'

τέλαθε τὰ Κύθηρα. Κατόπιν ἐπλευσαν εἰς τὸν ἰσθμόν, ὅπου ὁ Φαρνάβαζος συνεννόηθη μὲ τοὺς συμμάχους, οἱ ὅποιοι εἶχον συνέλθει εἰς συνέδριον ἐκεῖ, καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς πολλὰ χρήματα, διὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφ’ οὗ ἔδωσαν εἰς τὸν Κόνωνα τὴν ἔδειαν νὰ οἰκοδομήσῃ τὰ Μακρὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν

Πελοτασταί, ἀπὸ ἑνα ἀθηναϊκὸν ἀγγεῖον

Πελοτασταί ἦσαν στρατιῶται ὥπλισμένοι μὲ μικρὰν ἀσπίδα καὶ ἀπετέλουν βοηθητικὰ σώματα. Τὸν 4ον αἰῶνα ἔλαβον μεγαλυτέραν σπουδαιότητα. Οἱ ἀθηναῖοι στρατηγοὶ κατήρτισαν σώματα πελοταστῶν ἀπὸ ξένους μισθοφόρους καὶ ἰδίως Θρᾷκας καὶ ἐσημείωσαν σημαντικὰς ἐπιτυχίας.

τῷ μεταξὺ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τοῦ πολέμου εἶχον ἀνοικοδομήσει τὰ ὀχυρώματα τοῦ Πειραιῶς. Τώρα ἐπεσκεύασαν καὶ τὰ Μακρὰ τεῖχη μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου τοῦ Κόνωνος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον θάρρος τότε καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἀνιδρῶσουν τὸ κράτος των. Πολλοὶ παράλιοι πόλεις καὶ νῆσοι ἐγιναν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη ἡ λεγομένη Δευτέρα ἀθηναϊκὴ συμμαχία (394).

ΑΝΤΑΛΚΙΔΕΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ (387)

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀνησύχησαν τόσον τοὺς Σπαρτιάτας ὅσον καὶ τοὺς Πέρσας. Οἱ Σπαρτιάται ἔστειλαν ἐπανειληγμένως ἀνθρώπους εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Περσίας, διὰ νὰ ἐπιτύχουν συνεννόησιν μὲ τὸν βασιλέα. Τέλος ὁ Ἀνταλκίδας ἔφερεν ἀπὸ τὰ Σοῦσα τὸ κεί-

μενον τῆς εἰρήνης, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν παρουσιά-
ζετο ὡς ἀνώτερος ρυθμιστῆς τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης θεωρεῖ δίκαιον αἱ πόλεις τῆς Ἀσίας κα-
θὼς καὶ αἱ νῆσοι Κλαζόμεναι καὶ Κύπρος νὰ περιέλθουν εἰς τὴν
ἐξουσίαν του. Αἱ ἄλλαι ὁμῶς ἐλληνικαὶ πόλεις, μεγάλαι καὶ μικραί,
νὰ ἀφεθοῦν αὐτόνομοι. Μόνον ἡ Ἀθήνη, ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Σκύρος, νὰ
ἀνήκουν, ὅπως ἀνέκαθεν, εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Θὰ πολεμήσω τὰ κράτη,
τὰ ὅποια δὲν θὰ παραδεχθῶν τὴν εἰρήνην αὐτὴν μαζὶ μὲ ἐκείνους,
οἱ ὁποῖοι τὴν δέχονται, καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν χωρὶς
νὰ φεισθῶ οὔτε πλοίων οὔτε χρημάτων.

(Ξενοφ. Ἑλληνικά βιβλ. Ε').

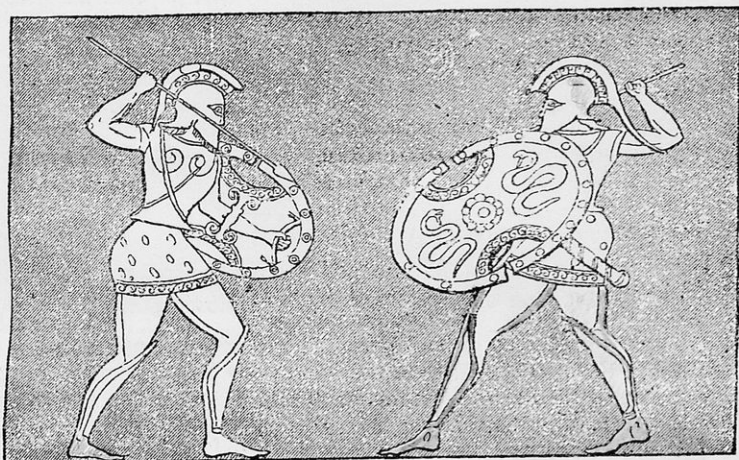
Αὕτῃ εἶναι ἡ λεγομένη Ἀ ν τ α λ κ ι δ ε ι ο ς ε ἰ ρ ῆ ν η. Δι'
αὐτῆς οἱ Σπαρτιάται παρέδιδον τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας
εἰς τοὺς Πέρσας, διὰ νὰ κυριαρχήσουν οἱ ἴδιοι εἰς τὴν Ἑλ- 387
λάδα. Διότι ἡ διατάξις νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεραι αἱ ἐλληνικαὶ
πόλεις ἐσήμαινεν ὅτι ἔπρεπε νὰ διαλυθῶν ὅλοι οἱ συνασπισμοὶ
ἐκτὸς τῆς σπαρτιατικῆς συμμαχίας, ἰδίως ἡ Βοιωτικὴ ὁμοσπονδία
καὶ τὸ νεοσύστατον ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων, τὰ ὅποια
ἦσαν ἐπικίνδυνα εἰς τὴν Σπάρτην.

ΠΑΛΗ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΘΗΒΩΝ

Πρὸς στιγμὴν ἡ Σπάρτη ἐφάνη κυρία τῆς καταστάσεως. Ἐπεμ-
δαίνει αὐθαίρετως εἰς τὰς πόλεις, ἐπιβάλλει κυβερνήσεις ὀλιγαρ-
χικὰς καὶ πιέζει τοὺς δημοκρατικούς. Τὴν αὐθαίρεσίαν της ἐδο-
κίμασαν καὶ οἱ σύμμαχοί της. Τὰ πράγματα ὁμῶς ἔλαβον δυσάρε-
στον τροπὴν διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ὅταν ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσουν
τὴν ἰδίαν πολιτικὴν εἰς τὰς Θήβας.

Τὸ 383 ἐνῶ ἦτο εἰρήνη, ἔστειλε στρατόν, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν
αἰφνιδιαστικῶς εἰς τὴν πόλιν, ἐφόνευσε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν δημο-
κρατικῶν καὶ ἔδαλε φρουρὰν εἰς τὴν Κ α δ μ ε ι α ν, τὴν ἀκρό-
πολιν τῶν Θηβῶν. Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν Θηβῶν ἐγέννησε γενικὴν
ἀγανάκτησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δημοκρατικοὶ τῶν Θηβῶν ἔφυ-
γαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ εὗρηκαν πρόθυμον ὑποδοχὴν εἰς τὰς

τὰς Ἀθήνας, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι φυγάδες ἐπὶ τῶν τριάκοντα εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει καὶ ὁ **Πελοπίδας**, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐξοχωτέρους Θηβαίους. Οἱ δημοκρατικοὶ λοιπὸν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Πελοπίδα εἰσῆλθον εἰς τὰς Θήβας, ἐφόνευσαν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἠνάγκα-

Βοιωτοὶ ὀπλῖται, ἀπὸ ἀγγείων

Πολεμισταὶ τῶν χρόνων τῆς πάλης τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Εἰς τὸν ὀπλισμὸν δὲν ἔγινε σημαντικὴ μεταβολή. Ἡ διαφορὰ εἶναι εἰς τὰς δύο τοξοειδεῖς ἐντομιάς τῶν ἀσπίδων.

σαν τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν. Οἱ ἐπαναστάται ἐγκαθίδρυσαν τὴν δημοκρατίαν εἰς τὰς Θήβας.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΑ ΛΕΥΚΤΡΑ

Οἱ Σπαρτιάται ἠθέλησαν νὰ ἀνακτήσουν τὸ γόνιτρόν των μὲ ἀποφασιστικὸν κτύπημα. Διέταξαν τὸν βασιλέα των Κλεόμβροτον, ὁ ὅποιος εὗρίσκετο μὲ στρατὸν εἰς τὴν Φωκίδα, νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον. Παρὰ τὰ
371 Λεῦκτρα, ὁ βοιωτικὸς στρατὸς συνέτριψε τοὺς Σπαρτιάτας, ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος ἐφονεύθη καὶ 1000 νεκροί, μεταξὺ

τῶν ὁποίων 400 γνήσιοι Σπαρτιᾶται, ἐκάλυψαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης (371).

Τὸν θηβαϊκὸν στρατὸν διωργάνωσαν καὶ ὠδήγησαν εἰς τὴν νίκην ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, οἱ δύο ἔξοχοι στρατιωτικοὶ καὶ διπλωμάται, τοὺς ὁποίους ἀνέδειξαν αἱ Θῆβαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν διέπρεψεν ὁ ἱερός λόχος, τὸν ὁποῖον εἶχε διοργανώσει καὶ ὠδήγει ὁ Πελοπίδας. Ὁ ἱερός λόχος ἦτο σῶμα στρατιωτικὸν ἀπὸ 300 διαλεκτοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὠρτισμένοι νὰ μὴ φύγουν ἀπὸ τὴν μάχην καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ καταστροφὴ εἰς τὰ Λεῦκτρα σημειώνει τὸ τέλος τῆς σπαρτιατικῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ κύπημα ἦτο τόσοσὺν δυνατόν, ὥστε ἡ Σπάρτη δὲν θὰ συνέλθῃ πλέον. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἦτταν ἡ σπαρτιατικὴ συμμαχία ἤρχισε νὰ διαλύεται. Αἱ ὀλιγαρχικαὶ κυβερνήσεις, τὰς ὁποίας ἡ Σπάρτη εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἀνετράπησαν καὶ ἡ δημοκρατικὴ κίνησις τὴν ὁποίαν εἶχε καταπνίξει ἕως τώρα, ἐξεδηλώθη μὲ μεγαλυτέραν ὁρμὴν καὶ ἐπροκάλεσεν εἰς πολλὰ μέρη αἱματηρὰς συγκρούσεις καὶ ἀνατροπὰς, ἰδίως εἰς τὸ Ἀργεῖ. Οἱ Ἀρκάδες ἔκτισαν πάλιν τὴν Μαντίνειαν, τὴν ὁποίαν εἶχον καταστρέψει οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ ἤρχισαν ζωηράν κίνησιν, διὰ νὰ ἐνωθοῦν εἰς ὁμοσπονδίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Βοιωτίας.]

Τὸν χειμῶνα τοῦ 370 ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅλοι οἱ δυσηρεστημένοι κατὰ τῆς Σπάρτης, Ἀργεῖοι, Ἀρκάδες, Ἡλεῖοι, ἠνώθησαν μαζί του. Ὁ ἐχθρὸς ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Σπάρτης, ἡ ὁποία διέτρεξε μέγιστον κίνδυνον. Ἡ ἀτείχιστος πόλις πρώτην φορὰν εἶδε τὸν ἐχθρὸν τόσοσὺν πλησίον καὶ αἱ γυναῖκες περίφοβοι ἔβλεπον τὸν καπνὸν τῶν καιομένων χωρίων. Ὁ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἀλλ' ἡ εἰσβολὴ εἶχε σοδαρωτάτας συνεπείας. Ἡ Μεσσηνία ἀπεσχίσθη καὶ ἀπετέλεσεν ανεξάρτητον κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Μεσσήνην, ἡ ὁποία ἐκτίσθη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἰθώμης. Τὸ ἐπόμενον

ἔτος 369 ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἀρκάδες ἠγνώθησαν τότε εἰς μίαν ὁμοσπονδίαν καὶ ἔδρυσαν διὰ συνοικισμοῦ τὴν Μεγαλόπολιν, ἣ ὁποία ἐγινε τὸ κέντρον τῆς ὁμοσπονδίας των. Τοιουτοτρόπως διελύθη ὀριστικῶς ἡ σπαρτιατικὴ

Εἰδώλια τῆς Τανάγρας

Τὴν πρόοδον τῆς Βοιωτίας τὸν 4ον αἰῶνα μαρτυροῦν τὰ πολυάριθμα πῆλινα εἰδώλια, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῆς Τανάγρας. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα. Εἰκονίζουσιν συνήθως γυναῖκας καὶ πολὺ συχνὸς εἶναι ὁ τύπος γυναικῶν μὲ ἐνδυμασίαν περιπάτου, μὲ χιτῶνα δηλαδὴ καὶ ἱμάτιον καὶ σκιάδιον, ὅπως εἰς τὴν εἰκόνα ἀριστερά. Ἄλλοτε πάλιν ἔχομεν κωμικὰς παραστάσεις. Εἰς τὴν εἰκόνα δεξιὰ δοῦλος παιδαγωγὸς τραβᾷ τὸ αὐτὶ τοῦ παιδιοῦ.

συμμαχία καὶ ἡ Σπάρτη περιορίσθη εἰς τὴν Λακωνικὴν. Τὸ σπαρτιατικὸν κράτος κατελύθη καὶ δὲν ἀνιδρύθη πλέον. Ἀπὸ τότε ἡ Σπάρτη ἔπαυσε νὰ ἔχῃ σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὰ Λεῦκτρα ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τῶν Θηβῶν. Ἡ Βοιωτία δὲν εἶχε παύσει νὰ προοδεύῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος. Ἡ χώρα ἔπαυσε νὰ εἶναι καθαρῶς γεωργικὴ, ἀνέπτυξεν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν καὶ ἀστικὴν τάξιν καὶ ἤρχισε νὰ προοδεύῃ πνευματικῶς. Οἱ Βοιωτοὶ διακρίνονται τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὰς τέχνας, ὅπως μαρτυροῦν τὰ περίφημα εὐρήματα τῆς Τανάγρας, διὰ τὰ ὅποια θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς τέχνης.

Ὁ θηβαϊκὸς στρατὸς εἶναι ὁ πολυπληθέστερος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, καλύτερον ὠπλισμένος καὶ ἔχει ἐξόχους ἀρχηγούς. Δύο ἀπ' αὐτοῦς, ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀπέκτησαν φήμην.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσήγαγε σοβαρὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατόν. Αὐτὸς ἐφεῦρε τὴν λεγομένην κατὰ λοξὴν φάλαγγα παράταξιν. Ἐνίσχυσε δηλαδὴ μίαν ἀπὸ τὰς πτέρυγας τῆς φάλαγγος καὶ δι' αὐτῆς ἐξήτει νὰ ἀνοίξῃ ρήγμα εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὴν παράταξιν αὐτὴν λέγεται ὅτι ὀφείλεται ἡ νίκη εἰς τὰ Λεῦκτρα. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶχε καὶ ἄλλα ἐξαίρετα προσόντα. Εἶχε μορφωθῇ καλὰ, ἔζη βίον ἀπλοῦν, ἡγάπα πολὺ τὴν πνευματικὴν ἐνασχόλησιν, ἦτο ρήτωρ ἔξοχος, μέγας στρατηλάτης καὶ ἐπεδάλλετο μὲ τὴν μετριοπάθειαν καὶ τὴν τιμιότητα.

Δυστυχῶς ὅμως καὶ οἱ πολιτικοὶ τῶν Θηβῶν ἐμιμήθησαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐνῶ εἶχον διακηρύξει ὅτι πολεμοῦν διὰ τὴν αὐτονομίαν τῶν πόλεων, ἐπιμένουν μετὰ τὴν νίκην τῶν νὰ τὰς ὑποτάξουν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν κρατῶν καὶ δὲν ἀποφεύγουν τὰς τρομοκρατικὰς μεθόδους, διὰ τὰς ὁποίας ἡ Σπάρτη ἔγινε τόσο μισητὴ. Δὲν διστάζουν καὶ αὐτοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν περσικὰ χρήματα, διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ὁ Πελοπίδας τὸ 367 ἀναβαίνει εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἐπαιτήσῃ χρήματα, καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας μὲ περσικὸν χρήμα κατασκευάζει στόλον καὶ ζητεῖ νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν θάλασσαν. Καὶ οἱ πολιτικοὶ λοιπὸν τῶν Θηβῶν δὲν κατορθώνουν νὰ ἀνυψωθοῦν εἰς τὴν ἔννοιαν μιᾶς μεγάλης ἡνωμένης Ἑλλάδος.

Η ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ ΜΑΧΗ (362)

Ἄλλ' αἱ δυνάμεις τῶν Θηβῶν δὲν ἐπαρκοῦν διὰ σχέδια τόσον μεγάλα καὶ μετ' ὀλίγον δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συγκρατήσουν τοὺς συμμάχους των. Ὅλη ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀνάστατος. Ἡ Πελοπόννησος ἰδίως ἔχει παραδοθῇ εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀναγκάζεται νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον τρίτην καὶ τετάρτην φοράν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπειδὴ ἀνησυχοῦν διὰ τὴν πρόοδον τῶν

362 Θηβῶν, συμμαχοῦν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Κατὰ τὴν τετάρτην εἰσβολὴν κινδυνεύει πάλιν ἡ Σπάρτη, ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην παρὰ τὴν Μαντίνειαν μάχην ὁ Ἐπαμεινώνδας φονεύεται καὶ ὁ ἀγὼν μένει ἄκριτος (27 Ἰουλίου 362).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ καταρρέει ἡ θηβαϊκὴ κυριαρχία καὶ δημιουργεῖται χάος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀκρίσια δὲ καὶ ταραχὴ ἔτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο ἢ πρόσθεν ἐν Ἑλλάδι, γράφει ὁ Ξενοφῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἐκεῖθεν τοῦ Ὀλύμπου ἐκτείνεται ἡ βορειοτέρα Ἑλλάς, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομα Μακεδονία.

Ἡ Μακεδονία εἶναι χώρα εὐρύχωρος καὶ ἐκτείνεται μεταξύ τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Ἰλλυρίας. Τὰ βουνά της, γυμνά σήμερον τὰ περισσότερα, ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ δάση εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Μεταξὺ τῶν βουνῶν σχηματίζονται μεγάλοι πεδιάδες, ὀνομασταὶ διὰ τὴν εὐφορίαν των, τὰς ὁποίας διατρέχουν μεγάλοι ποταμοί, ὁ Στρυμών, ὁ Ἀξιός, ὁ Ἀλιάκμων. Τὸ κλίμα τῆς Μακεδονίας διαφέρει ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος. Ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρότερος, οἱ ποταμοὶ κάμνουν ὑγροτέραν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ διατηροῦν λειβάδια καὶ ἀφθονωτέραν χλόην. Ἐπίσης καὶ ὁ βίος τῶν κατοίκων διαφέρει. Οἱ Μακεδόνες εἶναι εὖρωστοι χωρικοί, βοσκοὶ ἢ γεωργοί, καὶ ζοῦν εἰς κώμας. Αἱ πόλεις των, ἀκόμη καὶ ἡ πρωτεύουσά των αἱ Αἰγὰι καὶ ἀργότερα ἡ Πέλλα, εἶναι ἀσήμεντοι συνοικισμοί.

Τὴν χώραν ἐκυβέρνηα ὁ βασιλεὺς μὲ τοὺς γαιοκτήμονας εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο ἑταῖροι. Οἱ εὐγενεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν ἵππασίαν, τὸ κυνήγιον, τὸν πόλεμον καὶ ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν φιλοποσίαν. Ἐπολέμουν ἔφιπποι καὶ ὁ μακεδονικὸς στρατὸς ἐπὶ μακρὸν ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ ἵππικόν. Οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες ὑπῆκουον εἰς τὸν βασιλέα, ἰδίως ἡ ὀρεινὴ Μακεδονία ἀνῆκεν εἰς ἰσχυροὺς εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι.

Ἡ Μακεδονία δὲν εἶχε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ παράλιά της κατεῖχον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, τὰς ὁποίας ἐξουσίαζον

οἱ Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο ἔμενε πολὺν καιρὸν ἀγροτική. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται. Τὸν 4ον αἰῶνα ἐξῆλθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὸν καθαρῶς ἀγροτικὸν βίον καὶ ἐδημιούργησεν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Οἱ βασιλεῖς εἶδον τότε τὴν ἀνάγκην νὰ καταβοῦν εἰς τὴν θάλασσαν, ἄφησαν τὴν παλαιὰν πρωτεύουσάν των καὶ ἔκτισαν νέαν, τὴν Πέλλαν (Γιαννιτσά), ἣ ὁποία ἔκειτο πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ βασιλεὺς **Περδίκας Β'** ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Χαλκιδικήν. Ὁ διάδοχός του **Ἀρχέλαος** (413—399) εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῆς μακεδονικῆς δυνάμεως. Ἐκτισε πόλεις, κατεσκεύασε δρόμους καὶ ἔκαμε μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατόν. Αὐτὸς ἐδημιούργησε τὸ πεζικόν, τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἀργότερα μεγάλη μαχητικὴ δύναμις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φιλίππου. Ἦτο φίλος τῆς προόδου καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἀνοίξῃ τὴν χώραν του εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Εἰς τὴν αὐλήν του ἐφιλοξενήθη ὁ μέγας δραματικὸς Εὐριπίδης.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν συνεχίζει καὶ συμπληρώνει ὁ Φίλιππος. Ὁ Φίλιππος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ 360 μὲν 23 ἐτῶν. Εἶχε

Μακεδὼν ἱππεύς, νόμισμα ὀκτάδραχμον Ἀλεξάνδρου Α' βασιλέως τῆς Μακεδονίας πρὸ τοῦ 450 π.Χ.

μείνει τρία ἔτη ὡς ὄμηρος εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μάθῃ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν, τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ τὴν διαίρεσιν, τὰ πάθη καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλα σχέδια. Ἦθελε νὰ ἐκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐπίστευεν ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε δὲ ἐξαίρετα προσόντα, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδιά του. Ὁ Φίλιππος ἔλαβε μεγάλην μόρφωσιν κατὰ τὴν νεότητά του καὶ κατορθώνει μὲ τὴν εὐγλωτίαν του, μὲ τὰς γνώσεις του καὶ μὲ τοὺς τρόπους του νὰ γοητεύῃ τοὺς Ἕλληνας. Συγχρόνως ὅμως εἶναι πονηρὸς καὶ βίαιος καὶ με-

ταχειρίζεται ἐξίσου τὰ ὅπλα καὶ τὸν δόλον. Παρατηρητικός, κατορθώνει νὰ διακρίνῃ τὰ προσόντα καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν ἀντιπάλων του, εἶναι ἀποφασιστικὸς καὶ ταχὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων, ἀλλὰ γνωρίζει ἐπίσης νὰ κρύπτῃ τὰς σκέψεις του καὶ νὰ περιμένῃ.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Πρώτη φροντίς τοῦ Φιλίππου ἦτο νὰ κάμῃ ἰσχυρὸν στρατόν. Κυρίως ἐφρόντισε νὰ διοργανώσῃ καλύτερα τὸ πεζικὸν καὶ κατήρτισε ἐκτὸς τοῦ ἱππικοῦ τῶν ἐταίρων πολυάριθμον σῶμα ἀπὸ ὁπλίτας, τοὺς λεγομένους πεζεταίρους, τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγησεν ἀπὸ τοὺς εὐρώστους χωρικοὺς τῆς Μακεδονίας. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὅμως ἦσαν εὐγενεῖς. Τοιοιτοτρόπως κατήρτισεν ἀληθῆ μόνιμον ἐθνικὸν στρατόν.

Εἰς τὸ πεζικὸν εἰσήγαγε νέαν τακτικὴν. Κατήρτισε δηλαδὴ τὴν λεγομένην μακεδονικὴν φάλαγγα, ἡ ὁποία εἶναι σῶμα στρατιωτικὸν ἀπὸ 4096 ἄνδρας παρατεταγμένους εἰς 16 σειράς. Ἐκαστος στρατιώτης ἦτο ὀπλισμένος μὲ δόρυ μακρότατον 6.30 μ., τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον σάρισσαν, καὶ μὲ ἀσπίδα στρόγγυλὴν κρεμασμένην ἀπὸ τὸν λαιμόν. Οἱ ἄνδρες τῶν ἑξ πρώτων σειρῶν κανονίζουν τοιοιτοτρόπως τὸ μῆκος τοῦ δόρατος, ὥστε ἡ αἰχμὴ τοῦ ὅπλου τῆς ἑκτῆς σειρᾶς προεξείχε κατὰ ἓν μέτρον ἀπὸ τοὺς ὁπλίτας τῆς πρώτης γραμμῆς. Τοιοιτοτρόπως ἐσχηματίζετο κινητὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐπροστάτευεν ὁλόκληρον δάσος ἀπὸ αἰχμᾶς. Τὰ πλευρὰ τῆς φάλαγγος ἀσφαλίζουν σῶματα πελταστῶν καὶ πρὸ αὐτῆς βαδίζει πυκνὴ παράταξις ἀπὸ ψιλοῦς, δηλαδὴ ἀκοντιστάς, τοξότας, σφενδονήτας κτλ. Ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ ἐκυρίαρχησεν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἱππικὸν διετήρησε σπουδαιότατην θέσιν εἰς τὸν μακεδονικόν

Μακεδὼν ὁπλίτης

στρατὸν καὶ πολλάκις αὐτὸ ἔκρινε τὴν τύχην τῆς μάχης. Τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ Φιλίππου συμπληρῶνουν πλῆθος μηχανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰς ὁ ἴδιος ἐφεῦρεν.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΥΡΙΑΡΧΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὸ ἔργον τοῦ Φιλίππου δὲν ἦτο εὐκόλον. Ἐπρεπε πρῶτον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πειθαρχίαν εἰς τοὺς εὐγενεῖς γαιοκτῆμονας, δεῦτερον νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς πέριξ βαρβάρους, ἰδίως τοὺς Θρᾶκας, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον διαρκεῖς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν χώραν του, καὶ τέλος νὰ ζητήσῃ διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Φίλιππος μὲ ἐπίμονον ἐργασίαν, μὲ πόλεμον ἢ διπλωματίαν, ἐπέτυχεν εἰς ὅλην τὴν γραμμὴν.

Ἀφοῦ ἀπέκρουσε τοὺς βαρβάρους καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὸ ἐσωτερικόν, κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ μὲ ὑποσχέσεις τὴν Ὀλυθον, τὴν ἰσχυροτέραν ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἀμφίπολιν καὶ ἄλλας πόλεις τῶν Ἀθηναίων (357). Τοῦτο ἔφερε τὸν Φίλιππον εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς μακροχρόνιον πόλεμον. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν καὶ ὁ Φίλιππος κατώρθωσε νὰ λάβῃ μὲ τὸ μέρος του τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου (357—348), ἔγινε κύριος τῶν χρυσορυχείων τοῦ Παγγαίου καὶ ἤρχισε νὰ ἐμπορεύεται μὲ τὸν Εὐξείνιον. Κατεσκεύασε μάλιστα στόλον, μὲ τὸν ὅποιον ἐξουσίασε τὴν παραλίαν. Τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἀνησύχησαν τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἔχανον τὰ συμφέροντά των εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾶκῆς καὶ ἔβλεπον ὅτι ἀπειλοῦνται τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου.

ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΑ

Εὐθὺς κατόπιν ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ἡ μέση Ἑλλάς ἦτο ἀνάστατος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀπὸ τὸν λεγόμενον Ἰερὸν πόλεμον. Αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος εἶχον ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσωνται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Αὐτὸ ἀνησύχησε τοὺς γείτονάς των Θη-

βαίους, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν νὰ τὰς περιορίσουν μὲ κάθε τρόπον. Κατήγγειλαν λοιπὸν εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ὅτι οἱ Φωκεῖς ἐκαλλιέργησαν χώραν ἀνήκουσαν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ τὸ συνέδριον τοὺς κατεδίκασεν εἰς βαρὺ πρόστιμον (500 τάλαντα). Ἐπειδὴ δὲ οἱ Φωκεῖς ἠρνήθησαν νὰ πληρώσουν, ἐκήρυξε τὸν ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον των καὶ ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Θηβαίους, τοὺς Λοκροὺς καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀπόφασιν. Οἱ Φωκεῖς ἔχοντες τολμηροὺς καὶ ἱκανοὺς ἀρχηγούς, τὸν Φίλιππον, τὸν Ὀνόμαρχον κ. ἄ., ἀντέταξαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, ἔγιναν κύριοι τοῦ μαντείου καὶ ἐχρησιμοποίησαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ θεοῦ, διὰ νὰ καταρτίσουν ἰσχυρὸν μισθοφορικὸν στρατόν. Ἐνίκησαν τοὺς ἀντιπάλους καὶ κατέλαβον μέρος τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Οἱ εὐγενεῖς τῆς Θεσσαλίας ἐκέλεσαν τότε τὸν Φίλιππον ἐναντίον τῶν Φωκίων, ὁ ὅποιος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν Ὀνόμαρχον καὶ ἀμέσως ἐδάδισε κατὰ τῶν Θερμοπυλῶν (353). Ἀλλὰ στόλος ἀθηναϊκὸς ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ τοῦ ἔφραξε τὸν δρόμον. Ὁ Φίλιππος ὑπεχώρησεν ἀτάραχος ἀναγνωρίζων ὅτι δὲν εἶχε φθάσει ἡ ὥρα. Ἡ Θεσσαλία ὅμως ἔμεινε κτήσις μακεδονικῇ.

Ἀφοῦ ἀπέτυχεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὁ Φίλιππος ἐστράφη εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐπροχώρησε μέχρι Βυζαντίου. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν καὶ ἡ Ὀλυνθος, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐξαπατήσει ὁ Φίλιππος, ἐπειδὴ ἔδλεπε τὸν κίνδυνον, ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἠκούσθη πρώτην φοράν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἐκκλησίαν ἡ φωνὴ τοῦ Δημοσθένους, ὁ ὅποιος κατήγγειλε τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησε τότε τὸν πρῶτον κατὰ Φιλίππου λόγον (349).

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Ὁ Δημοσθένης εἶχε γεννηθῇ τὸ 384 ἀπὸ πλουσίους γονεῖς, ἔλαβε καλὴν μόρφωσιν, ἐμελέτησε τοὺς ρήτορας καὶ πολιτικοὺς συγγραφεῖς καὶ ἰδίως ἐθαύμαζε τὸν Θουκυδίδην.

Όταν ἤρχισε ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὴν πολιτικὴν ὁ Δημοσθένης, εἰς τὰς Ἀθήνας μεγάλην ἐπιρροὴν εἶχεν ὁ πολιτικός **Εὐβουλος**, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτικὴν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο δημοκρατία μεγαλειπόρων, τραπεζιτῶν καὶ ἐφοπλιστῶν. Δὲν εἶχε πλέον στρατὸν ἀπὸ πολίτας, ἀλλὰ ἐχρησιμοποιοῖε μισθοφόρους. Οἱ Ἀθηναῖται δὲν ἀγαποῦσαν τοὺς πολέμους, προπάντων τοὺς μακροὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐβλαπτον τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ μὲ τὰ συμφέροντα τῆς εὐπορουμένης τάξεως ὁ Εὐβουλος εἶχε πρόγραμμα νὰ μὴ ἀναμιγνύεται εἰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τοὺς πολέμους. Ἐφερεν ὅμως μεγάλην τάξιν εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλην δημοτικότητα.

Ἐπὲρ τῆς εἰρήνης ἦσαν ὅχι μόνον ἡ τάξις τῶν πλουτοκρατῶν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ εἰρηγόφιλοι ἐκ πεποιθήσεως καὶ μερικοὶ ἀπαισιόδοξοι, ὅπως ὁ στρατηγὸς **Φωκίων**, οἱ ὅποιοι ἐφρόνουν ὅτι αἱ Ἀθῆναι δὲν ἦσαν ἱκαναὶ διὰ πολέμους καὶ μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Ἐπῆρχον ὅμως καὶ συμφεροντολόγοι, οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον χρήματα ἀπὸ τὸν Φίλιππον καὶ προσεπάθουν νὰ κρατοῦν τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀδράνεια. Τοιοῦτος ἦτο ὁ **Ἀλίσχινης**, ρήτωρ ἱκανώτατος, ἀντάξιός τοῦ Δημοσθένους, καὶ οἱ ἄλλοι **φίλιππιζόντες**. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχε ταιαῦτα ὄργανα εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οἱ ὁπαδοὶ του δὲν ἦσαν ὅλοι προδόται καὶ ἀγορασμένοι. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἰδεολόγοι, οἱ ὅποιοι ἐθεώρουν τὸν Φίλιππον ὡς τὸν μόνον ἱκανὸν νὰ ἐνώσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ἐθνικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, ὅπως ἦτο π. χ. ὁ ἀθηναῖος ρητοροδιδάσκαλος **Ἰσοκράτης**. Ὁ πόθος αὐτὸς εἶχε γίνεαι **ζωηρότερος** εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, διότι ἡ δύναμις τῆς Περσίας ἐπὶ τοῦ βασιλέως **Ἀρταξέρξου Γ' τοῦ Ὠχοῦ** (359—338) ἐφάνη ὅτι ἀναγεννᾶται.

Ἐναντίον ὅλων αὐτῶν ἐξηγέρθη ὁ Δημοσθένης καὶ ἐπροσπάθησε νὰ κινήσῃ τοὺς συμπολίτας του κατὰ τοῦ Φίλιππου. Ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο κατ' αὐτὸν ὁ Ὠχος, ἀλλ' ὁ Φίλιππος, τὸν ὁποῖον εἰς τὴν ἐξαφίν του ὠνόμαζε βάρβαρον. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ ἀνάμνησις τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου της καὶ ἡ ἀντιπάθεια εἰς τὸν Φίλιππον ἔδωσαν εἰς τοὺς λόγους του πά-

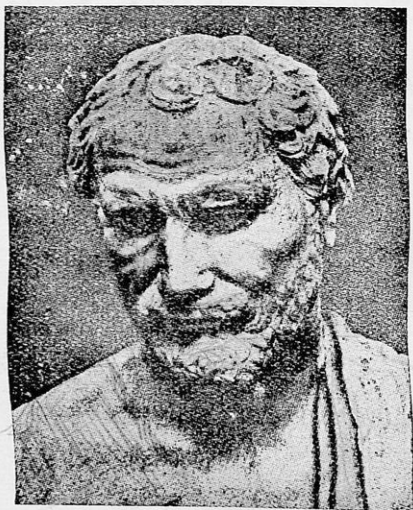
θος καὶ ὁρμὴν καὶ πρωτοφανή εὐφράδειαν. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσακουσθῇ.

ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Φίλιππος ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν στιγμήν νὰ προσβάλῃ τὴν Ὀλυνθον. Τὸ 349 ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ τρεῖς Ὀλυνθικοὶ λόγοι, τοὺς ὁκοίους ἐξεφώνησεν ὁ Δημοσθένης, δὲν κατώρθωσαν νὰ κινήσουν τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν. Ὁ Φίλιππος ἐκυρίευσε τὴν πόλιν καὶ τὴν κατέστρεψε παραδειγματικῶς, διὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς ἄλλους. Τὰ ὄργανά του εἰς τὰς Ἀθήνας εἰργάθησαν διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐχρειάζετο τὴν στιγμήν ἐκείνην. Μετὰ μακρὰς συνεννοήσεις ὁ Φίλιππος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔκλεισαν εἰρήνην, τὴν λεγομένην εἰρήνην τοῦ Φιλοκράτους, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἀντίπαλοι ἐκράτησαν τὰς κτήσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχον (346).

Ἀπὸ τὴν εἰρήνην ὅμως εἶχον ἀποκλεισθῇ σκοπίμως οἱ Φωκεῖς. Ὁ Φίλιππος λοιπὸν ἐπιτίθεται ἐναντίον αὐτῶν, κυριεύει καὶ κατασκάπτει ἀγρίως τὰς φωκικὰς πόλεις καὶ συγχρόνως γίνεται κ' ἥριος τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἀλλὰ πρὸς στιγμήν στρέφεται πρὸς τὴν Θράκην, κυριεύει τὸ κράτος τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν, κτίζει εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ

Δημοσθένης (384 - 322), ἀντίγραφον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων—Κοπεγχάγη.

Ἡ κεφαλὴ ἑνὸς ἀντιγράφου τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Δημοσθένους, τὸν ὁποῖον εἶχε κατασκευάσει τὸ 280 π.Χ. ὁ γλύπτης Πολύευκτος.

Αἶμου τὴν Φιλιππούπολιν καὶ πολιορκεῖ τὸ Βυζάντιον. Τοιοῦτο-
τρόπως ἀπειλεῖται ἡ ὑπαρξὶς τῶν Ἀθηναίων, διότι, καθὼς γνωρί-
ζομεν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἐπρομηθεύοντο τὸν
σίτον. Ὁ Δημοσθένης ἀνέπτυξε τότε μεγάλην δραστηριότητα καὶ

συνήγαγε πολλὰς πόλεις ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Βλέπων τὴν κίνησιν αὐτὴν ὁ Φίλιππος ἀπεφάσισε νὰ προσ-
βάλῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν χώραν των. Ἐπέρασε τὰς Θερμοπύ-

λας καὶ κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὴν Ἑλλάτιαν, ἥ ὁποία ἐξουσιάζει τὸν δρόμον πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΝ (338)

Ἡ εἶδησις ἐδημιούργησε πανικὸν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν ταραχὴν τῶν Ἀθηναίων ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν περὶ στεφάνου λόγον :

Ἦτο ἄργά τὸ βράδυ, ὁπότε κάποιοι ἔφερε τὴν εἶδησιν εἰς τοὺς πρυτάνεις ὅτι κατελήφθη ἡ Ἑλλάτια. Εὐθὺς ἐκεῖνοι διέκοψαν τὸ δεῖπνον, ἔστειλαν νὰ προσκαλέσουν τοὺς στρατηγούς καὶ ἐφώναξαν τὸν σαλπικτήν. Ἡ πόλις ἦτο ἀνάστατος ἀπὸ τὴν ταραχὴν. Τὴν ἄλλην ἡμέραν μόλις ἐξημέρωσεν, οἱ πρυτάνεις προσεκάλεσαν τὴν Βουλὴν εἰς τὸ βουλευτήριον καὶ σὲς ἐτρέξατε εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ προτοῦ ἀκόμη συνέλθῃ ἡ Βουλὴ καὶ λάβῃ ἀποφάσεις, ὄλος ὁ λαὸς εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς τὴν Πνύκα. Κατόπιν ἦλθαν οἱ πρυτάνεις, ἀνεκοίνωσαν τὰς πληροφορίας καὶ παρουσίασαν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶχε φέρει τὴν εἶδησιν. Ὁ κήρυξ τότε ἠρώτησε ποῖος θέλει νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζετο κανεὶς, καὶ ἐνῶ ὁ κήρυξ ἐπανελάμβανε τὴν ἐρώτησιν, κανεὶς δὲν ἐσηκώνετο, μολονότι ἦσαν παρόντες ὅλοι οἱ στρατηγοί, ὅλοι οἱ ῥήτορες καὶ ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος ἐκάλει διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς.

Πρὸ τοῦ κινδύνου συengenνήθησαν αἱ Ἀθηναὶ καὶ αἱ Θῆβαι καὶ ὁ ἡνωμένος στρατὸς τῶν δύο πόλεων ἐπεχείρησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Φιλίππου. Ἀλλὰ δὲν ἤργησε νὰ ἐπέλθῃ τὸ μοιραῖον. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Χαιρωνείας ὁ μακεδονικὸς στρατὸς 338 συνέτριψε τὰς δυνάμεις τῶν δύο πόλεων. Οἱ Θηβαῖοι εἶχον μεγάλας ἀπωλείας, 1000 Ἀθηναῖοι ἐσχέπασαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης, 2 χιλ. συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι (2 Αὐγούστου 338).

Ἡ νίκη τῆς Χαιρωνείας ἔκρινε τὴν τύχην τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν. Ὁ συνασπισμὸς διελύθη καὶ αἱ πόλεις ὑπετάχθησαν εἰς τὸν νικητὴν ἐκάστη χωριστά. Αἱ Θῆβαι ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βοιωτίας, ἡ ἑμοσπονδία τῶν βοιωτικῶν πόλεων διελύθη. Ἐπεικέστερος ἐφάνη ὁ Φίλιππος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀφῆσεν ἐλευθέρους τοὺς αἰχμαλώτους, ἀνεγνώρισε τὴν αὐτονομίαν των καὶ τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ πολλῶν νήσων. Ὑπεχρέωσεν ὅμως αὐτοὺς νὰ παραχωρήσουν τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον καὶ τοιοιτοτρόπως εἶχεν εἰς χεῖρας του τὴν τύχην τῆς πόλεως. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης αἱ Θεοδωρίδου - Λαζάρου. Ἱστορία Ἑλλην. καὶ Ρωμαϊκῆ Ἔκδ. 1'. 8

Ἀθῆναι ἔπαυσαν νὰ παίζουσι σημαντικὸν πρόσωπον εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος. Παρέμειναν ὅμως πολὺν καιρὸν ἀκόμη κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ἐστία τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Χαιρωνείας ἀρχίζει νέα περίοδος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Ἦτο Φίλιππος ἦτο κατ' οὐσίαν κύριος τῆς Ἑλλάδος. Ἐγκατέστησεν εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὴν Χαλκίδα, τὴν Ἀμβρακίαν καὶ τὴν Κόρινθον μακεδονικὰς φρουράς, τὴν Σπάρτην περιώρισεν εἰς τὰ στενὰ σύνορά της καὶ εἰς τὰς πόλεις τὴν ἀρχὴν ἔλαβον οἱ μακεδονίζοντες.

Ὁ Φίλιππος ἐκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὴν Κόρινθον. Τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε διαρκὴ εἰρήνην μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπρεπε κάθε πόλις νὰ σεβασθῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἄλλης. Δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνουσι συνασπισμοί. Οἱ παραβαίνοντες τὰς ἀποφάσεις θὰ ἐδικάζοντο ὑπὸ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ δικαστηρίου. Τὸ δικαστήριον λοιπὸν αὐτὸ ἦτο ἓνα εἶδος κοινῆς τῶν ἔθνων. Ἰδίως ὅμως τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε τὴν ἰδρυσιν νέας ἑλληνικῆς συμμαχίας, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἀνεγνωρίσθη ὁ Φίλιππος. Ὡς σκοπὸν τῆς συμμαχίας διεκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ὄνειρον τοῦ Ἰσοκράτους ἐπραγματοποιεῖτο. Ὁ Φίλιππος ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ἡνωμένου στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἦδη τὴν ἀνοιξιν τοῦ 336 μακεδονικὸς στρατὸς ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Παρμενίωνα, Ἀμύνταν καὶ Ἀτταλον ἐπέρασε τὸν Ἑλλησπόντον, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ στενὰ καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὸν δρόμον εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Φιλίππου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἤρχισεν ἀμέσως προετοιμασίας, ἀλλ' ἐδολοφονήθη ὑπὸ τινος ἀξιωματούχου, ἐνῶ ἐτέλει τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς του, μόλις 47 ἐτῶν (336).

ΛΕΩΝ - ΚΑΤΙΝΑ - ΤΖΕΜΗ - ΕΥΔΟΚΙΑ

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΚΟΡΙΤΕΙΑ

ΤΗΣ Ε' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΜΕΛΟΣ 7/5/90

Ὁ Λέων τῆς Χαιρωνείας

Μνημεῖον στηθὲν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν Θηβαίων,
οἱ ὅποιοι ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Μετά τὴν νίκην εἰς τὴν Χαιρώνειαν τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας ἀπέκτησεν ἑκτασιν καὶ δύναμιν ὅσῃν καμμία ἐλληνικὴ πολιτεία ἕως τότε. Διὰ τὰς ζήσας ὅμως τὸ μεγάλο αὐτὸ κράτος, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξουσιάζῃ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ὅπως τὸ ἴδιον πρᾶγμα πρὸ δύο αἰώνων ἦτο ἐπίσης ζήτημα ζωῆς διὰ τὸ κράτος τοῦ Δαρείου. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν. Διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν ἦτο ἀνάγκη διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Μακεδονίας. Εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας ὁ Φίλιππος ἔστειλε, καθὼς εἶδομεν, μὲ στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μερικoὺς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους τοῦ στρατηγοῦς.

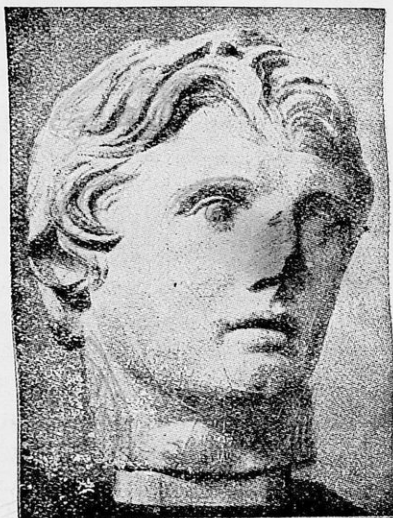
Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν ἦτο, καθὼς εἶπομεν, ἀνάγκη διὰ τὴν Μακεδονίαν. Ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ἐνὸς ἐξαιρετικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔδωκεν εἰς τὸν ἀγῶνα διαστάσεις καὶ λαμπρότητα πρωτοφανή.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα πρόσωπα τῆς ἱστορίας. Ἐμφανίζεται εἰς στιγμὴν κατάλληλον διὰ μεγάλα ἔργα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος εἶναι φαινόμενον ἐξαιρετικόν. Νεανίας ξανθός, ὑψηλός, μὲ πλατεῖς ὤμους, μὲ κόμην βοστρυχώδη ἐπὶ τοῦ μετώπου ὡς χαίτην λέοντος, ἀγαπᾷ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ μεθύει ἀπὸ τὴν ἵππασίαν. Αὐτὸς μόνος κατῴρθωσε νὰ δαμάσῃ τὸν ἄγριον ἵππον Βουκεφάλαν, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν φέρῃ ἕως τὰς Ἰνδίας.

Ὅπως ὁ πατήρ του, ἀγαπᾷ μὲ πάθος τὰ στρατιωτικά. Νεώτατος ὠδήγησε στρατεύματα καὶ αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἱππικοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην τῆς Χαίρωνειας. Εἰς τὸ στήθος του κατοικεῖ ψυχὴ φλογερὰ καὶ ὀλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς του εἶναι εὐερέθιστος. Δὲν δύναται νὰ ἀκούσῃ στρατιωτικὴν μουσικὴν χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ παραφοράν. Οἱ πόθοι του, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ θυμὸς του ὑπερβαίνουν τὰ συνήθη ὄρια. Ἡ φλογερὰ φαντασία του μεγαλώνει τὰ πράγματα καὶ παρουσιάζει τὸν κόσμον φωτεινότερον.

Ἀπὸ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔχει διδάσκαλον τὸν ἑξοχον φιλόσοφον Ἀριστοτέλην, ὁ ὁποῖος τὸν εἰσάγει εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνυψώνει τὸ φρόνημά του μὲ τὴν ποίησιν τοῦ Ὅμηρου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε θαυμαστής τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ὀνειρεύεται ὀμηρικὰς μάχας καὶ δόξαν ἡρώων. Ἀλλὰ παρεφέρετο εὐκόλως καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ του προέβαινεν εἰς πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας βραδύτερον μετενόει πικρῶς.

Μ. Ἀλέξανδρος

μαρμαρίνη κεφαλὴ—Μουσεῖον
Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ προτίμησιν παρήγγειλε τὰς εἰκόνας του εἰς τὸν περίφημον γλύπτην τῆς ἐποχῆς τοῦ Λύσιππον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς σωζομένας κεφαλὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ ἀνωτέρω πλησιάζει περισσότερον τὴν τέχνην τοῦ Λύσιππου καὶ ἀποδίδει ἀκριβέστερόν τὴν μορφήν τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ.

Η ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνῆλθε νεώτατος εἰς τὸν θρόνον, μόλις 20 ἐτῶν (336), καὶ εἰς στιγμὰς πολὺ δυσχερεῖς. Ἡ εἰδησις τῆς δολοφονίας τοῦ Φιλίππου ἐγέννησε ζωηρόν ἀναθρασμὸν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πό-

λεις, οἱ βάρβαροι τῆς Θράκης ἐκινουῦντο καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς τοὺς ἀπαιτητὰς τοῦ θρόνου. Ἄλλ' ὁ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν ἤργησε νὰ δείξῃ ὅτι ἔχει στιβαρὸν βραχίονα.

Μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι καταδιώκει τοὺς δολοφόνους τοῦ πατρὸς του ἐξηφάνισε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ κατέπνιξε τὴν ἀντίδρασιν τῶν εὐγενῶν. Κατόπιν ἐστράφη ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπολέμει ἐκεῖθεν τοῦ Αἷμου πρὸς τὰς θρακικὰς φυλάς, διεδόθη ἡ ψευδὴς εἰδησις ὅτι ἐφονεύθη. Ἀμέσως τότε ἐπανεστάτησαν αἱ Θῆβαι καὶ τὸ παράδειγμά των ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἀκολουθήσουν αἱ Ἀθηναί. Ὁ Δημοσθένης μὲ τοὺς ὁπαδούς του κατῴρθωσαν νὰ ἐνώσουν πολλὰς πόλεις ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ἐξέπληξεν ὅλους μὲ τὴν κεραυνοδόλον ταχύτητά του. Ἐντὸς 15 ἡμερῶν εὐρέθη εἰς τὴν μέσσην Ἑλλάδα, ἐκυρίευσεν μὲ ὀρμητικὴν ἐπίθεσιν τὰς Θήβας, κατέσκαψεν ἀγρίως τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοίκους ἐπώλησεν ὡς δούλους (335). Εἶχε διατάξει ὁμως νὰ μὴν καταστρέφουν τὴν οἰκίαν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τῶν Θηβῶν Πινδάρου. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξαφανίζεται μία ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐφάνη ὑποχωρητικὸς.

Ὁ Ἀλέξανδρος συνεκάλεσε τοὺς Ἑλληνας εἰς κοινὸν συνέδριον εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπως πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ πατήρ του, τὸ ὅποιον ἀνενέωσε τὴν κοινὴν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν πρὸς τοὺς Μακεδόνας καὶ ἐξέλεξε τὸν Ἀλέξανδρον στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ Μ. ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΦΟΙΝΙΚΗΣ

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεκίνησε τὴν ἀνοιξιν τοῦ 334 μὲ 30 χιλ. πεζοὺς καὶ 5 χιλ. ἵππεις. Τὸ ἱππικὸν ἀπετέλουν μακεδόνες εὐγενεῖς, οἱ ἑταῖροι, τὸ πεζικὸν κατὰ μέγα μέρος ἦσαν ἐπίσης Μακεδόνες, ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ ἀξιόλογος ἀριθμὸς ἐλλήνων συμμάχων καὶ μισθοφόρων. Σωματάρχαι καὶ ἀξιωματικοὶ ἦσαν μακεδόνες εὐγενεῖς, ἄνθρωποι φιλόδοξοι καὶ πολεμικοί. Μία ἴλη ἱππικοῦ, ἡ λεγομένη ἴλη βασιλική, ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους εὐγενεῖς, ἀπετέλει τὴν φρουράν τοῦ βασιλέως καὶ ἐπτὰ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, οἱ

ἐπὶ τὰ σωματοφύλακες λεγόμενοι, ἀπετέλουν τὸ ἐπιτελεῖον του. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦς, ὁ **Παρμενίων**, ὁ υἱὸς τοῦ **Φιλώτας**, ὁ **Κλεῖτος**, ὁ **Κράτερος**, ὁ ἐξαιρετικὸς φίλος καὶ εὐνοούμενός του **Ἡφαιστίων**, ἔγιναν ὀνομαστοί. Ἠκολούθησε τὴν θρακικὴν παραλίαν καὶ διέβη τὸν Ἑλλήσποντον χωρὶς νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν συνέτριψε τὰς ση-

μαντικὰς δυνάμεις, τὰς ἑποίας οἱ σατράπαι τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν εἶχον συγκεντρώσει (Μάιος 334). Ὁ

334

ἴδιος ἐκινδύνευσεν εἰς τὴν μάχην καὶ μόλις ὁ στρατηγὸς Κλεῖτος ἔσωσεν αὐτὸν ἀποκόψας τὴν χεῖρα τοῦ Πέρσου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἔτοιμος νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν ἀπὸ πίσω.

Αἱ συνέπειαι τῆς νίκης ἦσαν σημαντικώταται. Αἱ Σάρδεις καὶ ἡ Ἔφεσος ἤνοιξαν τὰς πόλεις. Εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐδέχοντο αὐτόν, ἐγκαθίστα δημοκρατίαν. Οἱ Πέρσαι ὅμως μὲ τὸν στόλον των ἐξουσίαζον τὴν θάλασσαν.

Τὸν χειμῶνα ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον ἀδιαφορῶν ἂν ὁ περσικὸς στόλος θὰ διέκοπτε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὸ κράτος του, ὑπέταξε τὴν Λυκίαν καὶ Παμφυλίαν καὶ διὰ τῆς Πισιδίας καὶ Φρυγίας ἐπροχώρησεν εἰς τὸ **Γόρδιον**, ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ στρατηγὸς Παρμενίων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑποτάξει τὴν Μεγάλην Φρυγίαν. Ἐκεῖ ἔλυσε τὸν περὶ φημον Γόρδειον δεσμόν.

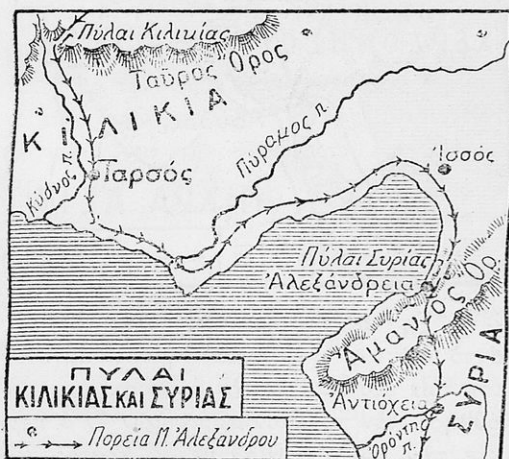
Εἰς τὸ Γόρδιον ὑπῆρχε μία ἄμαξα, τῆς ὁποίας ὁ τροχὸς ἦτο δεμένος μὲ τὸν ἄξονα μὲ μεγάλην τέχνην, ὥστε ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ λύσῃ κανεὶς τὸν δεσμόν. Ἐπίστευαν ὅτι τὴν ἄμαξαν εἶχε θέσει ἓνας παλαιὸς βασιλεὺς τῆς Φρυγίας, ὁ Γόρδιος, καὶ ἓνας χρησμός ἔλεγεν ὅτι ὁποῖος τὸν ἔλυε θὰ ἐγίνετο βασιλεὺς τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφοῦ ἐκοπίασεν ἀρκετὰ νὰ

λύση τὸν δεσμόν, ἔσυρε τὸ ξίφος του καὶ τὸν ἔκοψε. Μ' αὐτὸ ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι οἱ δυνατοὶ ἄνθρωποι κόπτουν τὸν δεσμόν, τὸν ὁποῖον δὲν ἤμπο-
ροῦν νὰ λύσουν. **ΚΤΔ**

ΚΤΔ Ὁ ρόδιος **Μέμνων**, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων τοῦ Δαρείου, ἐπεχείρησε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλ' ἀπέθανε πολιορκῶν τὴν Μυτιλήνην καὶ τὸ σχέδιόν του ἐγκατελείφθη. Τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 333 ὁ Ἀλέξανδρος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐβάδισε πρὸς τὴν Κιλικίαν.

Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας **Δαρεῖος Γ'** ὁ λεγόμενος **Κοδωμανός** (336-360) εἶχε συγκεντρώσει τεραστίας δυ-

νάμεις εἰς τὴν Βαβυλῶνα (600 χιλ. γράφει ὁ ἱστορικὸς Ἀρριανός), μετὰς ὁποίας ἠθέλησε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Ἀλέξανδρον. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν εἰς τὴν ἀμμιώδη πεδιάδα τῆς Ἰσσοῦ (Ὀκτώβριος ἢ Νοέμβριος 333). Ἀλλ'

333 ἀμέσως ἐφάνη ἡ ἀσύγκριτος ὑπεροχή τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ τῶν

χρόνων τῶν μηδικῶν ὁ περσικὸς στρατὸς δὲν εἶχεν ἀλλάξει οὐσιωδῶς. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀσυντάκτους μάζας, ἀπὸ πλήθη ποικιλόγλωσσα. Ἐναντίον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος μετεχειρίσθη πάντοτε τὴν ἰδίαν τακτικὴν. Ἡ φάλαγξ διὰ τοῦ συμπαγοῦς ὄγκου τῆς ἠνοιγε ρήγμα εἰς τὴν μάζαν τοῦ ἐχθροῦ, ἐπρωχέει ἐπιμόνως πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦτο ὁ βασιλεὺς, ἐνῶ συγχρόνως ὁ Ἀλέξανδρος ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ἱππικοῦ ἐπεχείρει πλευρικὴν ἔφοδον. Τοιοῦτοτρόπως μετέδιδε τὴν σύγχυσιν εἰς τὰς μάζας τοῦ ἐχθροῦ, αἱ ὁποῖαι ἔφευγον καὶ διεσκορπίζοντο.

Ἡ μάχη τῆς Ἴσσοῦ, μωσαϊκὸν Πομπηίας—Νεάπολις

Ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μωσαϊκὰ τῆς Πομπηίας. Παριστάνει μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας μάχας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Δαρείου, πιθανώτερον τὴν μάχην τῆς Ἴσσοῦ. Ἀριστερὰ βλέπομεν τὸν Ἀλεξάνδρον ἐφιππὸν νὰ προσπαθῇ νὰ φθάσῃ τὸν Δαρεῖον μὲ μίαν δερμητινὴν ἐπίθεσιν. Ὁ Δαρεῖος, ὄρθιος ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ ἄρματος, φαίνεται τρομαγμένος καὶ χειρονομεῖ, ἐνῶ ὁ ἠνίοχος του μαστιγώνει τοὺς ἵππους, οἱ ὅποιοι ἀφηνιάζουν.

Ὁ Δαρεῖος ἔφυγεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας τοῦ ἀφίνων εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ τὸ στρατόπεδόν του μὲ τὴν μητέρα, τὴν σύζυγόν του καὶ τὰς δύο νεαρὰς θυγατέρας του καὶ ἄπειρα λάφυρα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξεν ἐξαιρετικὴν συμπεριφορὰν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαρείου. Ἀνῆγγειλεν εἰς αὐτὴν ὅτι ὁ Δαρεῖος δὲν ἐφονεύθη, ἐπαρηγόρησεν αὐτὴν καὶ ἐπροσπάθησε μὲ κάθε μέσον νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν δυστυχίαν των.

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν κατεδίωξε τὸν Δαρεῖον, ἀλλ' ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Φοινίκην, ἣ ὁποία ἦτο κυρίως ἡ βάσις τοῦ ναυτικοῦ τῶν Περσῶν. Αἱ φοινικικαὶ πόλεις παρεδόθησαν χωρὶς ἀντίστασιν, ἀπέσυραν τὰ πλοῖα των καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ περσικὸς στόλος διελύθη. [Τότε ὁ Ἀλέξανδρος κατήρτισε μὲ φοινικικὰ καὶ κυπριακὰ πλοῖα στόλον καὶ ἐξουσίασε τὴν θάλασσαν.] Μόνον ἡ Τύρος, ἡ παλαιὰ ἀντίζηλος τῶν ἐλλληνικῶν πόλεων, θεωροῦσα ἑαυτὴν ἀσφαλτὴ ἐπὶ τῆς νησίδος τῆς, ἀντέταξε πείσμονα ἀντίστασιν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγέμισε τὸν μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς παραλίας χώρον, ἐκυρίευσεν μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν τὴν πόλιν καὶ κατέστρεψεν αὐτὴν (θέρους 332).

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟΝ

Ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ Παλαιστίνη ὑπετάχθη, πλὴν τῆς Γάζας, ἣ ὁποία ἐκυριεύθη μετὰ πολιορκίαν. Οἱ Αἰγύπτιοι μισοῦντες τοὺς Πέρσας ἐδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἐλευθερωτὴν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε σεβασμὸν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὰς παλαιὰς παραδόσεις των. Ἐπὶ τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου ἔκτισε τὴν πρώτην ἀπὸ τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας θὰ κατασπεύρῃ εἰς τὴν διάβασίν του, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἣ ὁποία ἐγένεν ἡ σημαντικωτέρα ἀπὸ ὅλας καὶ ἔμελλε νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἀπ' ἐκεῖ διέσχισε τὴν ἔρημον, διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ περίφημον μαντεῖον τοῦ Ἀμὸν ἢ τοῦ Ἀμωνος Διός, ὅπως ἔλεγον οἱ ἄρχαῖοι, εἰς τὴν ὅασιν τῆς Λιθύης. Οἱ ἱερεῖς ἐχαίρετησαν αὐτὸν ὡς υἱὸν τοῦ Ἀμωνος, ἔδωσαν δηλαδὴ εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον ἔφερον ἄλλοτε οἱ Φαραῶ. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ

ἔγραψε εἰς: Ἀριστοτέλην ἀπὸ τοῦ Μαντεῖον.

**ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΙ
ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ**

Πορεία Μ. Αλεξάνδρου
Κράτος Μ. Αλεξάνδρου

ἐξουσία του καὶ αἱ κατακτήσεις του περιεβλήθησαν θρησκευτικήν αἰγλήν. XIII

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

XIII Ἀφοῦ τοιοῦτοτρόπως συνεπλήρωσε τὸ πρῶτον μέρος τῆς κατακτίσεως, ἀπεφάσισε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Φοινίκην ἀκολουθῶν τὴν ἰδίαν ὁδόν, ὕστερα ἔκαμψε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸν Εὐφράτην. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ δευτέρα φάσις τῆς ἐκστρατείας (331-330). Ὁ Δαρεῖος εἶχε συναθροίσει εἰς τὴν Βαβυλῶνα σημαντικὰς δυνάμεις ἀποτελεσθείας ἰδίως ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐπομένως ἡ ποιότης αὐτῶν ἦτο ἀκόμῃ κατωτέρα, ἐνῶ ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ νέων ἐνισχύσεων ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ἀνῆλθεν εἰς 50 χιλ.

Ὁ Ἀλέξανδρος διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρην καὶ προσέβαλε τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὰ **Γαυγάμηλα**, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναπτύξει ἀνέτως τὰς ἀπειραρίθμους μάζας του εἰς τὴν εὐρείαν πεδιάδα. Ἡ μάχη διεξήχθη ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἰσόν. Ἡ φάλαγξ εἰσεχώρησεν ὡς σφήν εἰς τὸν ὄγκον τοῦ περσικοῦ στρατοῦ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος διὰ παραφόρου ἐπιθέσεως ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἱππικοῦ τῶν ἐταίρων συνεπλήρωσε τὴν νίκην (20 Σεπτεμβρίου 331). Ἡ τρίτη **331** αὕτη μάχη ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ πολέμου. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἐξεμηδενίσθη, ἡ ὁδὸς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους ἦτο ἀνοικτή.

Ἐνῶ ὁ Δαρεῖος ἔφευγε πρὸς τὴν Μηδίαν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐδάδισε κατὰ τῆς Βαβυλωνος, ἡ ὁποία παρεδόθη ἐκουσίως. Ἐπίσης τὰ Σοῦσα, ἡ ἔδρα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, ὅπου ἐφυλάττοντο οἱ βασιλικοὶ θησαυροί, ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τὸν νικητὴν. Ὑστερον ὁ μακεδονικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Περσίαν, αἱ στενοπορίαι, αἱ λεγόμεναι πύλαι τῆς Περσίας, ἐκυριεύθησαν ἐξ ἐφόδου, ἡ Περσέπολις καὶ αἱ Πασαργάδαι κατελήφθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπυρπόλησε τὰ ἀνάκτορα τῆς Περσεπόλεως ὡς ἀντεκδίκησιν διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, κυρίως ὅμως διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔληξεν ἡ κυριαρχία τῶν Ἀχαιμενιδῶν, δηλαδὴ τῆς δυναστείας τῶν βασιλέων τῆς Περσίας.

Τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ὁ Ἀλέξανδρος διέκοψε τὴν πορείαν, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ τὸ στράτευμα.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 330 ἐρρίφθη εἰς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μηδίαν, κατέλαβε τὰ Ἐκβάτανα καὶ διαταχέας πορείας ἐπλησίαζεν αὐτόν, ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Βῆσσος, σατράπης τῆς Βακτριανῆς καὶ συγγενῆς τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ἐδολοφόνησε τὸν βασιλέα. Ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ θάψουν τὸν νεκρὸν μὲ βασιλικὰς τιμὰς καὶ ἐκήρυξεν ἑαυτὸν διάδοχον τοῦ Δαρείου.

KTD

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΤΩΝ ΑΧΑΙΜΕΝΙΔΩΝ

δι' ἑξῆς

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου ἔληξεν ὁ ἐθνικὸς πόλεμος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην ὁ Ἀλέξανδρος ἔπαυσε νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς στρατηγὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀπέπεμψε τὸν συμμαχικὸν στρατὸν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς πατρίδας των καὶ ἔθεσε νέους σκοποὺς εἰς τὰς πράξεις του. Ἀπὸ τότε θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ διαδόχου τῶν Ἀχαιμενιδῶν καὶ συνεχιστὴν τῆς περσικῆς βασιλείας, ὀνειρεύεται μεγάλας κατακτήσεις καὶ κοσμοκρατορίαν. Ὡς διάδοχος τῶν Ἀχαιμενιδῶν θεωρεῖ καθήκον τοῦ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς δολοφόνους τοῦ Δαρείου. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην παρατηρεῖται σοβαρὰ μεταστροφή εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὴν συμπεριφορὰν του. Προσπαθεῖ νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἡττημένους, νὰ συμφιλιώσῃ τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν ἀνατολικὸν κόσμον. Ἀλλὰ συγχρόνως λαμβάνει τρόπους αὐταρχικοὺς, συμπεριφέρεται ὡς ἀπόλυτος μονάρχης καὶ μιμεῖται τὰς συνηθείας τῶν ἀρχόντων τῆς Ἀνατολῆς. Τοῦτο ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς δυσαρεσκείας καὶ θλιβεράς παρεξηγήσεις.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΑΝΩ ΑΣΙΑΣ

Ἐξακολουθῶν τὴν καταδίωξιν τοῦ Βήσσου διαβαίνει τὰς Κασπίας πύλας, φθάνει τὴν παραλίαν τῆς Κασπίας θαλάσσης καί, ἀφοῦ ἐπροχώρησεν ἀρκετὸν διάστημα πρὸς ἀνατολὰς, καταβαίνει πρὸς νότον εἰς τὴν Ἀρίαν, ὅπου ἰδρύει τὴν Ἀλεξάνδρειαν

ἐν Ἀρίοις (σημ. Χεράτ), καὶ προχωρεῖ μέχρι τῆς Ἀραχωσίας. Ἀπ' ἐκεῖ ἀνέρχεται πρὸς βορρᾶν καὶ προσεγγίζει τοὺς πρόποδας τοῦ Παροπαμίσου, τῆς ὀγκώδους ὀροσειρᾶς τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἣ ὁποία σήμερον λέγεται Ἰνδοκούκ, ὅπου διεχίμασεν. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 329 οἱ Μακεδόνες μὲ πολλοὺς κόπους ἀναρριχῶνται τὰς χιονοσκεπεῖς διαβάσεις καὶ καταβαίνουν εἰς τὴν Βακτριανήν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν Ὠξον, τὸν σημερινὸν Ἀμούρ-Δάρια, τὸν πρῶτον ἐκ τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν, οἱ ὅποιοι διαρρέουν τὴν χώραν καὶ χύνονται εἰς τὴν Ἀράλην λίμνην, ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Βῆσσος ἔφυγεν εἰς τὴν Σογδιανήν. Ὅθεν διαβαίνει τὸν ποταμὸν καὶ κατορθώνει νὰ συλλάβῃ αὐτόν. Βραδύτερον ὁ Βῆσσος εἰσέχθη εἰς δίκην πρὸ δικαστηρίου ἀπὸ Πέρσας καὶ βασιανισθεὶς ἐφονεύθη.

Ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψεν εἰς τὰς χώρας αὐτάς δύο ἔτη (328—327), τὰ βαρύτερα τῆς ἐκστρατείας, διότι εἶχεν ἅφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταπνίξῃ ἐξεγέρσεις τῶν φιλοπολέμων ἐγχωρίων, ἅφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀσφαλίσῃ τὰ βόρεια σύνορα τοῦ κράτους τοῦ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν μογγολικῶν φυλῶν. Ἐκ τῆς βασιλικῆς πόλεως τῆς Σογδιανῆς Μαρκάνδας (Σαμαρκάνδη) ὀρμώμενός διέβη τὸν δεῦτερον ποταμόν, τὸν Ἰαξάρτην, τὸν σημερινὸν Σίρ-Δάρια, καὶ ἐπεχείρησεν ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν τουρανικῶν φυλῶν (Μογγόλων), αἱ ὁποῖαι ἔζων ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἔσχατον τοῦτο σημεῖον τῆς πρὸς βορρᾶν προελάσεώς του ἔδρυσεν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ τοῦ Ἰαξάρτου, τὴν ἐσχάτην ὀνομασθεῖσαν (σήμερον Κοτσένδ).

Εἰς τὴν Σογδιανὴν εὐρισκόμενος συνεζεύχθη τὴν Ρωξάνην, θυγατέρα πρῶην δυνάστου τῆς χώρας. ΚΤΠ

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΝΔΙΑΣ

ΚΤΠ Τὸ ἀνήσυχον δαιμόνιον ὥθησε τὸν Ἀλέξανδρον πρὸς νέας ἐπιχειρήσεις. Μετὰ τὴν χώραν τοῦ Φαραῶ αἱ μυστηριώδεις Ἰνδαῖοι ἐλλοκυσαν αὐτὸν μὲ ἀκαταγώνιστον γοητείαν. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἐκστρατείαν ἐπεχείρησεν ὅχι πλέον ὥς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ὥς ἀνώτατος ἡμεμῶν τῆς Ἀσίας. Πλὴν τῶν 40 χιλ. Μακεδόνων συνώδευσαν αὐτὸν 90 χιλ. Ἀσιᾶται καὶ ὁ Ἀλέξανδρος

ἐπίστευσεν ὅτι ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐπιχείρησις θὰ ἦτο εὐκαιρία νὰ συμφιλιωθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βάρβαροι.

Κατῆλθε τὸ ὑψίπεδον τῆς Ἀσίας πρὸς νότον καὶ τὸ 327 εἰσέβαλεν εἰς τὰς Ἰνδίας, διέδῃ τὸν Ἰνδὸν καὶ ἐνίκησε μετὰ βαρὺν ἀγῶνα ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰνδοῦ ἡγεμόνος **Ταξίλου** τοῦ βασιλεῖς τοῦ Πενταποτάμου, οἱ ὅποιοι παρετάχθησαν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπερηφάνου βασιλεῖος **Πῶρου**. Ὁ Πῶρος ἔπεσεν αἰχμάλωτος καί, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἠρώτησε πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῇ, ἀπήντησεν «ἡγεμονικῶς». Ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρησε πρὸς ἀνατολάς, διὰ νὰ φθάσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Γάγγου, ἀλλὰ ἐνῶ ἐτοιμαζέτο νὰ διαδῇ τὸν Ὑφασιν, τὸν τρίτον ἐκ τῶν παραποτάμων τοῦ Ἰνδοῦ, οἱ στρατιῶται ἠρνήθησαν νὰ προχωρήσουν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεφάσισε τότε παρὰ τὴν θέλησίν του νὰ ἐπιστρέψῃ. Διέταξε νὰ κατασκευάσουν εἰς τὸν Ὑδάσπην στόλον, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς τὸν Ἰνδὸν καὶ δι' αὐτοῦ καταβαίνει εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν.

Ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπέστρεψεν διηρημένος εἰς τρία. Μέρος αὐτοῦ εἶχεν ἀναχωρήσει ἤδη τὸ θέρος τοῦ 325 ὑπὸ τὸν Κράτερον διὰ τῆς Ἀραχωσίας (νότιος Περσία). Ὁ στόλος ὑπὸ τὸν κρῆτα ναύαρχον Νέαρχον ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν παραλίαν τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Εὐφράτου. Ὁ ἴδιος ἐδάδισε διὰ τῆς Γεδρωσίας (σῆμ. Βελουτχιστάν). Ἡ πορεία διὰ τῆς ἐρήμου χώρας διήρκεσεν 60 ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ στρατὸς ἐδοκιμάσθη βαρέως ἀπὸ τὴν δίψαν καὶ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν. Εἶναι ὅμως ἀπίστευτον τὸ γραφόμενον ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὅτι ἔχασε τὰ 3)4 τοῦ στρατοῦ του. Συνενωθεῖς μὲ τὸν Κράτερον εἰς τὴν Καρμανίαν ἔφθασεν εἰς τὰς Πασαργάδας καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 324 ὁ παράτολμος κατακτητὴς εὕρισκετο εἰς τὰ Σουσα, ἀφοῦ εἶχεν ἐκτελέσει τὴν καταπληκτικὴν αὐτὴν διαδρομὴν.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας ὁρμητικὸς πολεμιστὴς καὶ κατακτητὴς. Ἡ προσπάθειά του νὰ διοργανώσῃ τὸ κράτος του καὶ τὰ σχέδιά του δεικνύουν ὅτι εἶχεν ἀνώτερον πολιτικόν

νοῦν. Κατ' ἀρχὰς ἀπεμιμήθη τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν τῶν βασιλέων τῆς Περσίας καί, ὅταν ἀπέθανε, τὸ κράτος τοῦ παρουσιάσθη ὡς ἀντιγραφὴ τοῦ περσικοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως εἶχεν εἰς τὸν νοῦν γενναῖα σχέδια, τὰ ὁποῖα δὲν ὥρμασαν ἕνεκα τοῦ προῦρου θανάτου του. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέτει αὐτὸν ὑπεράνω ὅλων τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ πατρός του, εἶναι ἡ κοσμοπολιτικὴ ἀντίληψις.

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος
ἐπὶ νομίσματος τοῦ Λυσιμάχου

Ὁ Ἀλέξανδρος πρῶτος ἀπὸ τοὺς κυβερνήτας τῆς ἀρχαιότητος συνέλαβε τὴν ἐννοίαν τοῦ εὐρυτέρου κράτους, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι νὰ εἶναι ἴσοι χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ μία πόλις ἢ μία φυλὴ

ἡγεμονεύουσα. Εὐρεθεὶς ἐν μέσῳ τῶν ἀπεράντων ἐκτάσεων καὶ ἑκατομμυρίων ξένων καὶ ἀλλογλώσσων, ἀντιλαμβάνεται ὅτι μὲ τὰς ὀλίγας χιλιάδας ἐνόπλων, τοὺς ὁποίους φέρεי μαζί του, ἦτο μὲν δυνατὸν νὰ διαλύῃ τὰς μάζας τῶν πολεμιστῶν τῆς Ἀσίας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἡττημένους ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Διὰ τοῦτο αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ προσελκύσῃ τοὺς βαρβάρους καὶ ἰδίως τοὺς Πέρσας. Θέλει νὰ συναδελφώσῃ καὶ νὰ συγχωνεύσῃ Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, ὥστε νὰ λησμονήσουν τὰ παλαιὰ πάθη καὶ τὰς διακρίσεις.

[Ἦδη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατακτήσεως εἶχε διορίσει Πέρσας ὡς σατράπας εἰς σπουδαίας θέσεις. Σημαντικώτατον βῆμα ἦτο ὁ γάμος του μὲ τὴν Ρωξάνην. Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου ἐφάρμοξεi τοῦτο συστηματικώτερον. Ἐπιστρέψας εἰς τὰ Σοῦσα τελεῖ μεγάλαν ἑορτάν, ὁ ἴδιος νυμφεύεται δύο ἄλλας γυναῖκας, μίαν θυγατέρα τοῦ Δαρείου καὶ μίαν τοῦ Ὠχοῦ, καὶ 80 ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντας ἐταίρους νυμφεύονται Περσίδας. Προσφέρει δῶρα εἰς τοὺς 10 χιλ. Μακεδόνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον πράξει τοῦτο προηγουμένως. Ἐπίσης ἐσχεδίαζε ριζικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ στρατοῦ. Ἐσχημάτισε σῶμα ἀπὸ 30 χιλ. εὐγενεῖς Πέρσας, τοὺς ὀνομασθέντας ἐπι-

γόνους, τοὺς ὥπλισε καὶ ἐγύμνασε κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἱππικὸν τῶν ἐταίρων καὶ εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ κατέταξε Πέρσας.

Ἡ διάδασις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀφήνει ἔχνη ἀνεξάλειπτα εἰς τὸν κόσμον. Ἀπὸ τὸν χρυσόν, τὸν ὅποιον μὲ φιλαργυρίαν ἔκρυπτον οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας, διέταξε νὰ κόψουν νομίσματα, τὰ ὅποια μὲ τὴν κυκλοφορίαν των ἔφεραν ἀσυνήθιστον ἕως τότε ζωνρότητα τοῦ ἐμπορίου. Κατεσκεύασεν ὁδοὺς καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς συγκοινωνίας. Εἶχε σχέδιον νὰ κατασκευάσῃ μέγαν λιμένα εἰς τὴν Βαβυλῶνα, τὴν ὁποίαν ᾔθελε νὰ ἔχῃ πρωτεύουσάν του, διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν μεγίστην ἀποθήκην τοῦ κόσμου καὶ κεντρικὸν σταθμὸν ἐμπορίου μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἡ ἐπιτυχὴς ἐκλογὴ τῶν θέσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἔκτισε τὰς πόλεις, καθὼς καὶ ἔργα κοινῆς ὠφελείας, τὰ ὅποια ἐξετέλεσεν εἰς τὸν Νεῖλον, εἰς τὸν Ἰνδὸν καὶ τὸν Εὐφράτην, μαρτυροῦν περὶ τῆς διορατικότητός του.

ΚΤΛ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ

Ἐν τούτοις ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος εἶχε καὶ μεγάλα ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ἐξώγκωσαν ἀκόμη περισσότερον αἱ συνεχεῖς ἐπιτυχίαι. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ματαιόδοξος καὶ ἐγωπαθής. Ἡ δύναμις καὶ ὁ πλοῦτος καθὼς καὶ αἱ κολακείαι τῶν Ἀσιατῶν ἐμέθυσαν αὐτόν. Ἐπίστευσε πράγματι ὅτι εἶναι ὄν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Μόλις ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς Ἀσιάτας, ἄφησε τὴν παλαιὰν ἀπλότητα καὶ περιεβλήθη ἀνατολικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἐδέχθη τὰς συνηθείας καὶ τὴν περὶ τοῦ ἄρχοντος ἀντίληψιν τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας. Εἰσῆγαγε τὴν ἐθιμοτυπίαν τῆς περσικῆς αὐλῆς, εἰς τὰς ἐορτὰς ἐνεφανίζετο ἐνδεδυμένος ὅπως ἄλλοτε ὁ μέγας βασιλεὺς φορῶν τὴν τιάραν καὶ πορφύραν. Εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ τὸν προσκυνοῦν πίπτοντες εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ τὸν λατρεύουν ὡς θεόν.

Οἱ νεωτερισμοὶ αὐτοὶ ἐξήγειραν τοὺς Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον συνηθίσαι νὰ βλέπουν τὸν βασιλέα των νὰ συναναστρέφεται μὲ αὐτοὺς ὡς ἀδελφὸς καὶ φίλος, καὶ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχον διάφορον ἀντίληψιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας. Ἰδίως τὸ ζήτημα τῆς προσκυνήσεως ἐδημιούργησε σκάνδαλον. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος

Θεοδωρίδου - Λαζάρου, Ἱστορία Ἑλλ. καὶ Ρωμαϊκῆ Ἐκδ. Ι'

ἐπάταξε κάθε ἀντίστασιν. Τὴν σκληρότητά του ἐδοκίμασαν οἱ ἐξοχώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐταίρους, ἄνδρες κατέχοντες ἀνωτάτας θέσεις, οἱ ὅποιοι εἶχον προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας. Ἐνῶ ἀκόμη εὐρίσκετο εἰς τὰς περὶ τὴν Κασπίαν χώρας (330), εἰσῆγαγεν εἰς δίκην τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ Φιλώτα ν, υἱὸν τοῦ ἀρίστου ἐκ τῶν στρατηγῶν του Παρμενίωνος, ἐπὶ ἀπλῇ ὑπονοίᾳ καὶ πειθόμενος εἰς τὰς συκοφαντικὰς εἰσηγήσεις τῶν ἀντιπάλων του ὅτι συνωμοτεῖ κατὰ τῆς ζωῆς του. Ὁ Φιλώτας ἐδασανίσθη, διὰ τὴν ὁμολογήσῃ τὴν ἐνοχλήν του, καὶ ἐλιθοβολήθη. Εὐθὺς κατόπιν διέταξε νὰ φονεύσουν καὶ τὸν Παρμενίωνα, τὸν ὅποιον εἶχεν ἀφήσει ὡς σατράπην τῆς Μηδίας.

Σχεδὸν ἐν ἔτος ἀργότερα κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὴν Σογδιανὴν ἐφόνευσεν εἰς τὸ συμπόσιον, ἰδιοχείρως διατρυπήσας τὸ στήθος του μὲ δόρυ, τὸν στρατηγὸν Κλεῖτον, τὸν ὅποιον ἠγάπα περισσότερο ἀπὸ ὅλους μετὰ τὸν Ἑφαιστίωνα. Τὸ 327 κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν φιλόσοφον Καλλισθένην, ἀνεψιὸν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν ὅποιον εἶχε παραλάβει εἰς τὴν ἐκστρατείαν ὡς ἱστοριογράφον τῆς αὐλῆς, διότι εἶχε χλευάσει τὴν ἀνατολικὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἀπαίτησίν του νὰ θεωρεῖται ὡς θεός.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 323 ἔφθασε τέλος εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὅπου τὸν ἀνέμενον πρέσβεις ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, τὴν Καρχηδόνα, ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, Γαλατίαν, Σκυθίαν καὶ Αἰθιοπίαν. Ἐκόσμησε τὴν Βαβυλῶνα, ἔκτισε χαλδαϊκοὺς ναοὺς καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Ἀνῆλθες ὅμως ὠνειρεύετο φαντασιώδεις ἐκστρατείας καὶ κατακτήσεις.

323 Αἰφνης ἠσθένησεν ἀπὸ πυρετοῦ, ὁ ὅποιος ὑπέσκαψε ταχέως τὴν ζωὴν του καὶ ἐντὸς 12 ἡμερῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε μόλις 33 ἐτῶν (13 Ἰουνίου 323).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἱστορία δικαιοτέρον ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλον τοῦ ἔδωσε τὸν τίτλον τοῦ **Μεγάλου**. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔχει κοσμοϊστορικὴν σημασίαν, δὲν εἶναι κυρίως οὔτε οἱ πολεμικοὶ θρίαμβοι οὔτε τὰ ἐκπληκτικὰ κατορθώ-

ματα τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Αἱ νῆκαι τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέρριψαν τὸν φραγμόν, ὁ ὁποῖος ἐχώριζεν Ἑλλάδα καὶ Ἀνατολήν, καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐξεχύθη εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀφύπνισε τοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποναρκωθῆ ἀπὸ τὴν περσικὴν δουλείαν.

Ἀλλὰ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ὠφελήθη πολὺ. Πρὸ τῶν Ἑλλήνων ἠγοίγετο τὴν αἰσθητικὴν καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία, ἡ φυσικὴ ἐπλουτίσθησαν σημαντικώτατα. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τὴν περιέργειαν τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ μάθῃ. Παρέλαβεν ὁλόκληρον ἐπιτελεῖον ἀπὸ σοφοὺς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐμελέτησαν τὰς νέας χώρας. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν ἐπιτυχῶς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἐνοπλοῦ ἐξερεύνησιν.

Ἀνυπολόγιστος ἦτο προπάντων ἡ ὠφέλεια τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀρχίζουν νὰ ἐκπολιτίζωνται. Διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀλλάζει ἡ ὄψις τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀρχίζει νέα περίοδος τῆς ἱστορίας, οἱ λεγόμενοι ἐ λ λ η ν ι σ τ ι κ ο ἰ χ ρ ό ν ο ι.

ΚΟΤΙΝΑ
ΤΣΕΝΑ
ΝΕΜΑ
ΠΡΟΣΩ
ΣΩΝ
ΕΥΔΟΚΙΑ

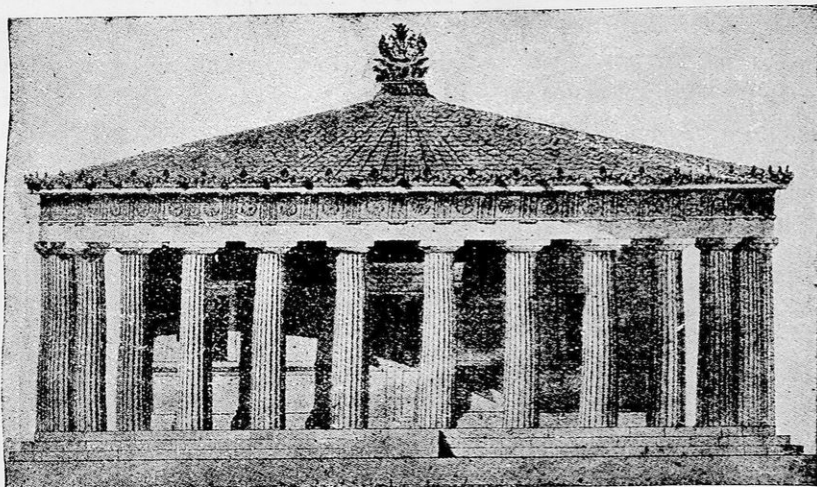

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΝ 4^{ον} ΑΙΩΝΑ

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΑΙΩΝ

Παρ' ὅλην τὴν ἀναστάτῳσιν καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει ζῶηροτάτη πνευματικὴ κί-

Ἡ θέλος τῆ ; Ἐπιδάουρου (ἀναπαράστασις)

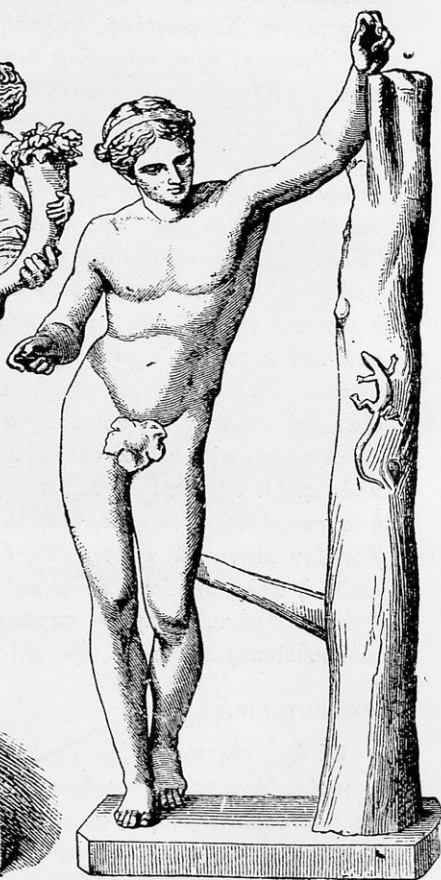
Τὸν 4ον αἰῶνα ἔκτισαν πολλὰ κυκλικὰ οἰκοδομήματα. Τοιοῦτον εἶναι ἡ θέλος τῆς Ἐπιδάουρου, ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς πελοποννησιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Τὸ οἰκοδόμημα ἐκτίσθη ἀπὸ τὸ 360—330 π. Χ. Ἡ ἐξωτερικὴ περιφέρεια ἀποτελεῖται ἀπὸ δωρικῶν κίονας, οἱ ὅποιοι εἶναι κατασκευασμένοι ἀπὸ πόρινον λίθον. Ἐσωτερικῶς εἶχεν ἄλλην κιονοστοιχίαν Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἀπὸ μάρμαρον τῆς Πάρου.

νησις κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ. Οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ συγγραφεῖς παράγουν ἔργα κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, τὰ ὅποια δὲν ὑπο-

Ειρήνη Κηφισοδέτου
 αντίγραφον ρωμαϊκῶν χρόνων,
 Ρώμη

Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖ μετάβασιν ἀπὸ τὸν 5ον εἰς τὸν 4ον αἰῶνα. Εἰς τὸ δεύτερον βλέπομεν ὅλην τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν ὁ Πραξιτέλης ἤξευρε νὰ δίδῃ εἰς τὰ νεαρά σώματα. Ὁ νεανίας κρυμμένος ὀπίσω ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου παρμονεύει τὴν σάφραν πού ἀνεβαίνει γοργά, ἑτοιμος νὰ τὴν καρφώσῃ μὲ τὸ βέλος, τὸ ὁποῖον κρατεῖ εἰς τὸ χεῖρ.

Ἀπόλλων Σαυροκτόνος
 ἀντίγραφον ρωμαϊκῶν χρόνων,
 Βατικανόν

λείπονται ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ 5ος καὶ ὁ 4ος αἰὼν εἶναι οἱ κυρίως κ λ α σ σ ι κ ο ἰ χ ρ ό ν ο ι τῆς αρχαίας Ἑλλάδος καὶ ὡς τέλος τῶν καλῶν χρόνων συνήθισαν νὰ θέτουν τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας, δηλαδὴ τὸ ἔτος 338.

Ὑπάρχει ὅμως οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου αἰῶνος. Κέντρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι πάντοτε αἱ Ἀθηναίαι καὶ ὁ θαυμάσιος λαὸς τῆς Ἀττικῆς ἐξακολουθεῖ νὰ παράγῃ ἀριστουργήματα. Ἀλλ' ὁ πόλεμος κατέστρεψε τὸ ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων καὶ μαζί τὸν δημόσιον πλοῦτον. Ἡ γαλήνη ἐταράχθη, οἱ πολῖται ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν. Γενικῶς οἱ Ἕλληνες ἔγιναν εὐπαθέστεροι καὶ εὐερέθιστοι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα παριστάνουν οἱ τεχνῖται, δὲν ἔχουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν γαλήνην τοῦ Διὸς, ἀλλ' εἶναι συναισθηματικά, λεπτά καὶ εὐπαθῆ. Ἔχουν γραμμὰς λεπτοτέρας καὶ ζωηροτέραν ἑκφρασιν. Τὰ ἔργα εἶναι πολλάκις ἀνυπέρβλητα εἰς τὴν κατεργασίαν καὶ ἀνώτερα εἰς κομψότητα καὶ χάριν.

Τὸν 5ον αἰῶνα διὰ τὰ ἔργα τῆς τέχνης φροντίζει κυρίως τὸ κράτος. Οἱ τεχνῖται ἐργάζονται εἰς μεγάλα δημόσια ἔργα καὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ. Τὸν 4ον αἰῶνα τὰ κράτη δὲν ἔχουν τὰ μέσα νὰ κατασκευάσουν ναοὺς ἢ ἄλλα δημόσια ἔργα καὶ οἱ τεχνῖται ἐργάζονται διὰ τοὺς ιδιώτας. Διὰ τοῦτο ἔχουν περισσοτέραν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἕκαστος ἀκολουθεῖ περισσότερον τὴν κλίσιν του.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Οἱ ἀρχιτέκτονες ἐξακολουθοῦν νὰ κτίζουν ναοὺς δωρικοὺς καὶ ἰωνικοὺς. Ἀναπτύσσεται ὅμως κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ὁ πολυτελέστατος κορινθιακὸς ρυθμὸς καὶ φυνηθίζουσιν νὰ δίδουν σχῆμα κυκλικὸν εἰς τὰ οἰκοδομήματα. Τὸ πρῶτον ὑπόδειγμα τοιοῦτου κορινθιακοῦ οἰκοδομήματος εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ μ ν η μ ε ῖ ο ν τοῦ Δ υ σ ι κ ρ ά τ ο υ ς, μικρὸν κυκλικὸν κτίριον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εἶχε τοποθετηθῇ ὁ χορηγικὸς τρίπους, δηλ. τὸ βραβεῖον, τὸ ὅποιον ὁ Δυσικράτης εἶχε λάβει ὡς χορηγὸς εἰς δραματικὸν ἀγῶνα. Ὑπέροχον δεῖγμα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ εἶναι ἡ Θ ό λ ο ς τῆς Ἐ π ι δ α ύ ρ ο υ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐσώθησαν μερικοὶ ἐξαίσιτοι κίονες.

Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα κτίζονται ἔξοχα θέατρα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὸ Διογυσιακὸν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου κλπ.

Κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ

Ἡ κεφαλὴ τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τῆς Ὀλυμπίας. Ὁ θεὸς εἰκονίζεται μὲ σῶμα εὐρωστον, ἀνθηρὸν καὶ τρυφερόν. Κρατεῖ εἰς τὴν ἀγκάλην του τὸν Διόνυσον, διὰ τὴν παραδῶσιν εἰς τὰς Νύμφας, αἱ ὁποῖαι θὰ τὸν ἀναθρέψουν. Εἰς τὸν δρόμον ἐσταμάτησε διὰ τὴν ἀναπαυθῆναι καὶ διὰ τὴν διασκεδάσῃ τὸν μικρόν, τοῦ προτείνει σταφυλήν.

Κεφαλὴ Μελεάγρου

Μαρμάρινον ἀντίγραφον ρωμαϊκῶν χρόνων. Ρώμη, Βίλλα Μεδίκων.

Ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα ἔργα τοῦ Σκόπα. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκφράζουν τὸ βαθὺ πάθος, τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ ἐκραγῇ εἰς τὴν πρώτην ἀφορμὴν. Τὸ ἄγαλμα ἦτο ὀνομαστὸν καὶ ἤρεμον πολὺ καὶ δι' αὐτὸ ἔγιναν πολλὰ ἀντίγραφα.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

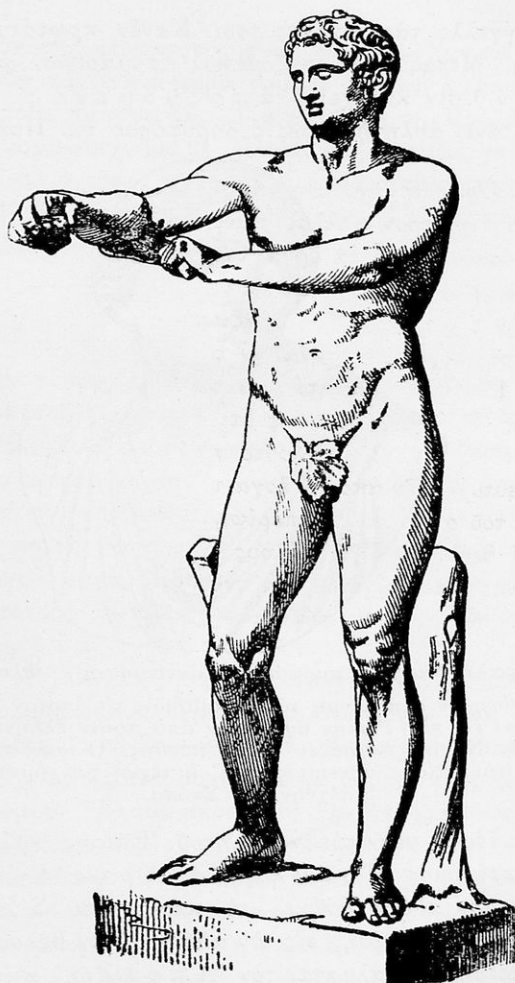
Τὸν 4ον αἰῶνα ἡ Ἑλλὰς ἔχει μεγάλους γλύπτας. Ὁ ἀθηναῖος **Κηφισόδοτος** κατεσκεύασε περίφημον ἄγαλμα τῆς θεᾶς **Εἰρή-**

νης με τὸ τέκνον της, τὸν Π λ ο υ τ ο ν, εἰς τὴν ἀγκάλην, τὸ ὅποιον οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν εἰς τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς ἀγορᾶς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Γῖδς τοῦ Κηφισοδότου πιθανῶς ἦτο ὁ μέγιστος γλύπτης τοῦ 4ου αἰῶνος **Πραξιτέλης**, τὸν ὅποιον με θαυμασμὸν ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι καὶ σήμερον πολλοὶ θεωροῦν ὡς τὸν μέγιστον καλλιτέχνην τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὰ ἔργα του σφίζεται τουλάχιστον ἐν πρωτότυπον καὶ ἀρκετὰ ἀντίγραφα, τὰ ὅποια μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν τέχνην του. Ὁ Πραξιτέλης ἦτο κυρίως μαρμαρογλύπτης καὶ προήγαγεν εἰς μεγάλην τελειότητα τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου. Εἰς τὰ ἀγάλματά του τὸ μάρμαρον λαμβάνει ἀπαλότητα σαρκὸς καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν λευκὴν ἐπιδερμίδα τρέχει θερμὸν αἷμα. Τοῦτο παρατηροῦμεν καὶ ἡμεῖς σήμερον, διότι εὐτυχῶς ἐν ἀπὸ τὰ ἔργα του διεσώθη εἰς τὸ πρωτότυπον. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ὁ περίφημος Ἑ ρ μ ῆ ς τῆς Ὀ λ υ μ π ί α ς. Οἱ θεοὶ τοῦ Πραξιτέλους εἶναι περισσότερον ἀνθρωποι, ἀλλ' ἀνθρωποι μὲ εὐγενέστερα χαρακτηριστικὰ καὶ ἀσύγκριτον χάριν. Ἀπὸ τὰ ἔργα του σφίζονται εἰς ἀντίγραφα ὁ Ἑ ρ ω ς τῶν Θε σ π ι ῶ ν, ὁ ἀ ν α π α υ ὀ μ ε ν ο ς Σ ά τ υ ρ ο ς, ὁ Ἀ π ὀ λ λ ω ν σ α υ ρ ο κ τ ὄ ν ο ς.

Ἐξοχος καλλιτέχνης ἦτο ἐπίσης ὁ **Σκόπας**, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Πάρον καὶ εἰργάσθη εἰς διάφορα μέρη. Ἦτο κυρίως χύτης ὀρειχαλκίων ἀγαλμάτων καὶ εἰκονίζει συνήθως ἰσχυρὰ πάθη. Πρότυπον τοιοῦτου ἔργου ἦτο ἡ Β α κ χ ί ς, τοῦ ὁποῦ ἀντίγραφον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μόναχον. Ὁ Σκόπας κατὰ τὴν νεότητά του εἰργάσθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Τεγέας καὶ ἀργότερα εἰς τὸ περίφημον μνημεῖον τοῦ Μανυσώλου (Μ α υ σ ω λ ε ῖ ο ν) εἰς τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ἔζησεν ὁ τρίτος μεγάλος καλλιτέχνης τῆς περιόδου **Λύσιππος**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα καὶ ἦτο χαλκοπλάστης, ὅπως οἱ περισσότεροι Πελοποννήσιοι τεχνῖται. Κατεσκεύασεν ἀναρίθμητα ἔργα βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς μαθητάς του καὶ ἴσως δὲν εἶναι ὑπερβολικοὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὅταν λέγουν ὅτι παρήγαγε 1500 ἔργα. Κατεσκεύασεν ἀγάλματα θεῶν, ἀθλητῶν, ζώων καὶ ἀνδριάντας συγχρόνων ἀνδρῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Μ. Ἀλέξανδρος κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν Λύσιπ-

Ἀποξυόμενος

μαρμαρίνον ἀντίγραφον — Ρώμη, Βατικανόν

Εἰκονίζει ἀθλητήν, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν νίκην του ξύνει τὸ λάδι καὶ τὴν σκόνην ἀπὸ τὸ σῶμα του μὲ ξύστραν (στελεγγίδα). Ὁ Λύσιππος δίδει νέον τύπον ἀθλητοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει κεφαλὴν σχετικῶς μικράν, σκέλη λεπτά καὶ ὑψηλά καὶ ὅλον τὸ ἄγαλμα κάμνει ἐντύπωσιν δυνάμεως μαζὶ καὶ εὐκίνησας.

πον παρήγγελλε τὰς εἰκόνας του. Κανὲν πρωτότυπον ἔργον του δὲν ἐσώθη. Μεταξὺ τῶν σφριζομένων μαρμαρίνων ἀντιγράφων τὴν πρῶτην θέσιν κατέχει ὁ ἀποξυόμενος. Τὸ ἔξοχον ἔργον παριστάνει ἀθλητὴν ὅπως ὁ δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου.³ Ἀλλ’

Κεφαλὴ Νιόβης, μαρμάρινον ἀντίγραφον — Φλωρεντία.

Ἀπὸ τὸ περίφημον σύμπλεγμα τῶν Νιοβιδῶν, τὸ ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον μεταφέρει εἰς τὴν Ῥώμην ἄγνωστον ἀπὸ ποίαν ἐλληνικὴν πόλιν. Τὸ πρόσωπον τῆς Νιόβης ἐκφράζει βαθὺ πένθος. Ὁ καλλιτέχνης τοῦ συμπλέγματος εἶναι ἐπίσης ἄγνωστος, ἀλλ’ ἡ τέχνη του ὁμοιάζει πολὺ τὴν τέχνην τοῦ Σκόπα.

ὁ Λύσιππος ἔδωκε νέον τύπον ἀθλητοῦ. Ἐπίσης σφύζεται εἰς ἀντίγραφον ὁ περίφημος Ἡρακλῆς, ὁ Ἀρῆς, ὁ Ἀγίας κλπ.

Εἰς τὸν 4ον αἰῶνα ἀνήκει τὸ περίφημον Σύμπλεγμα τῆς Νιόβης. Ἐπίσης εἰς τὸν αἰῶνα αὐτὸν θέλουν νὰ κατατάξουν δύο περίφημα ἀγάλματα, τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Μπελ-δεντέρε καὶ τὴν Ἀρτεμὶν τῶν Βερσαλλίων.

Η ΚΕΡΑΜΕΥΤΙΚΗ

Ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα σφύζονται ἀγγεῖα καὶ ἄλλα ἔργα κεραμευτικῆς, τὰ ὁποῖα κάμνουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν χάριν των.

Τὴν πρόοδον τῆς κεραμευτικῆς εἰς τὴν Βοιωτίαν κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα μαρτυροῦν τὰ πολυάριθμα πήλινα εἰδωλῶνα, τὰ ὁποῖα εὗρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῆς Τανάγρας. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα. Εἰκονίζουσι συνήθως γυναῖκας καὶ πολὺ συχνὸς εἶναι ὁ τύπος γυναικῶν μὲ ἐνδυμασίαν περιπάτου, μὲ χιτῶνα δηλαδὴ καὶ ἱμάτιον καὶ σκιάδιον. Ἄλλοτε πάλιν ἔχομεν κωμικὰς παραστάσεις.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ὁ 4ος αἰὼν εἶναι περίοδος τῆς ἀκμῆς τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἡ ἀττική πεζογραφία ἀναπτύσσεται καὶ συστηματοποιεῖται καὶ οἱ συγγραφεῖς περιποιοῦνται τὴν μορφήν τοῦ λόγου, ὅπως οἱ καλλιτέχναι τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου. Ἡ ἀττικὴ διάλεκτος τελειοποιεῖται τόσον πολὺ, ὥστε ἐπιβάλλεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ γίνεται ἡ κοινὴ γραφομένη. Ἡ ποίησις ὅμως δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄξια λόγου ἔργα. Ἐξακολουθεῖ μόνον νὰ ζῇ ἡ κωμῳδία, ἡ ὁποία τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔλαβε νέαν μορφήν καὶ ὀνομάζεται Νέα Κωμῳδία.

Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἔζησαν πολλοὶ ἱστορικοί, οἱ ὁποῖοι ἐπραγματεύθησαν διαφορώτατα θέματα. Ἀλλὰ μόνον τοῦ Ξενοφῶντος ἐσώθησαν τὰ ἔργα. Ὁ Ξενοφῶν ἦτο ἀθηναῖος, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, καὶ ἡ νεότης του συνέπεσε μὲ τὰς ταραχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου καὶ ἀργότερα ἔζησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπειδὴ ἦτο ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων. Ὁ Ξενοφῶν περιέγραψε μὲ ζέσιν νεανικὴν τὴν Ἀνάβασιν τοῦ Κύρου. Τὸ κυριώτερον ὅμως ἱστορικὸν ἔργον του εἶναι τὰ Ἑλληνικά, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξιστορεῖ τὰ γεγονότα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 411 π.Χ. μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης τὸ 362. Ἡ Κύρου παρὰ εἰς εἶναι διδακτικὸν μυθιστόρημα. Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε τὰ Ἀπομνημονεύματα, ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους. Ὁ Ξενοφῶν ἦτο πολυγραφώτατος, ἔγραψε μὲ μεγάλην εὐκολίαν καὶ τὸ ὕψος του εἶναι ἀπλοῦν καὶ ὑπόδειγμα ἀττικοῦ λόγου.

Ὁ ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων
Ἀθῆναι, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον.
Τὸ ὀνομαστὸν ἄγαλμα εὗρέθη
εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης πλη-
σίον εἰς τὴν νῆσον Ἀντικύθηρα, εἰς
τὴν θέσιν ὅπου εἶχε βυθισθῇ κατὰ
τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα ἕνα πλοῖον,
τὸ ὅποion μετέφερεν ἔργα τέχνης
εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἶναι κομψὸν ἔρ-
γον τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ παριστά-
ναι πιθανῶς ἔφηβον καὶ ὄχι θεόν.

Ἀπόλλων τοῦ Μπελβεντέρε
Ρώμη—Βατικανόν

Εἰς τὸν 4ον αἰῶνα ἀνήκει τὸ ὀ-
νομαστὸν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλω-
νος, τὸ ὅποion ἐθαυμάσθη καὶ ἐ-
ξυμνήθη πολὺ. Εἶναι ὁ θεός, ὁ
ὁποῖος ἀποτρέπει τὸ κακὸν καὶ
προστατεῖ τοὺς ἀνθρώπους.
Προβαίνει ὀρμητικὸς καὶ τὸ χαρι-
τωμένον πρόσωπόν του εἶναι γε-
μᾶτον ὑπερηφάνειαν καὶ θάρρους.

Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ

Ὁ 4ος αἰὼν εἶναι ἰδίως ἐποχὴ τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ρητορικὴ εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔγινεν ἐπιστήμη, τὴν ὅποιαν ἐδίκασκον εἰδικοί διδάσκαλοι, ἰδίως οἱ σοφισταί. Ἀμέσως μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον δημοτικότητα ἀπέκτησεν ὁ **Δυσίας**. Κατήγετο ἀπὸ μίαν μεγάλην οἰκογένειαν μετοίκων καὶ ἔγραφε λόγους, τοὺς ὁποίους οἱ δικαζόμενοι ἀπήγγελλον εἰς τὸ δικαστήριον, διότι εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ἐπετρέπετο ἡ μεσολάδησις

Πλάτων (427—347)

Μαρμαρινή προτομή, Ρώμη—Βατικανόν

Ἀριστοτέλης (384—322)

Μαρμαρινή προτομή, Βιέννη

δικηγόρων. Ὁ ὀνομαστός ὅμως ρητοροδιδάσκαλος τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἦτο ὁ **Ἰσοκράτης**, ὁ ὁποῖος ἀπέκτησε πολλοὺς μαθητάς, μολονότι ἐλάμβανεν ὑπέρογκα δίδακτρα.

Ἄλλ' οἱ ἐξοχώτεροι ρήτορες τῶν Ἀθηνῶν ἤκμασαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου, εἶνε δὲ ὁ **Δημοσθένης** καὶ ὁ ἀντίπαλός του **Αἰσχίνης**. Σφύζονται πολλοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς ἀπηγγέλλησαν εἰς κρίσιμους στιγμὰς τοῦ πολιτικοῦ

βίου τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως οἱ Φιλίππικοί, οἱ Ὀλυνθιακοί, καὶ διακρίνονται διὰ τὴν πατριωτικὴν θέρμην καὶ τὸ πάθος, ἄλλοι εἰς πολιτικὰς δίκας, ὅπως ὁ περὶ στεφάνου, ὁ κατὰ Μειδίου κτλ., οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ σημαντικώτεροι. Ἡ ἀρχαιοῦς ἐθεώρησε τὸν Δημοσθένην ὡς τὸν κορυφαῖον τῆς ρητορικῆς καὶ σήμερον, ὅταν ὁμιλοῦν περὶ ρητόρων, αὐτὸν ἐννοοῦν κατὰ πρῶτον λόγον.

Ἐφάμιλλός του ἦτο ὁ ἄσπονδος ἀντίπαλός του Αἰσχίνης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς φιλομακεδονικῆς μερίδος. Τοῦ Αἰσχίνου ἐσώθησαν ὀλίγοι λόγοι, ἀλλ' ὁ κατὰ Κτησιφῶντος μᾶς δίδει ἐννοιαν τῆς ἐξόχου ρητορικῆς ιδιοφυΐας του.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους ἔδωσε πλουσίους καρποὺς κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα. Οἱ πολυπληθεῖς μαθηταὶ του ἐξήγησαν ὁ καθείς μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον τὰ διδάγματά του καὶ ἐσχημάτισαν τὰς Σωκρατικὰς σχολάς.

Ὁ σημαντικώτερος ἀπὸ τοὺς μαθητάς του ἦτο ὁ Πλάτων (427-347), φύσις ἐξαιρετικὴ, πολυμαθὴς σοφὸς καὶ ἐξαίρετος καλλιτέχνης τοῦ λόγου, ὁ ὅποιος συνεπλήρωσε καὶ ἀνέπτυξε τὴν σωκρατικὴν διδασκαλίαν. Ὁ Πλάτων ἦτο πολυγραφώτατος καὶ μὲ τὴν μεγάλην συγγραφικὴν του ἰδιοφυΐαν ἔδωκεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν μορφήν ἐκείνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Νέους δρόμους εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἤνοιξεν ὁ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος Ἀριστοτέλης (384-322). Ἐγεννήθη εἰς τὰ Στάγिरα τῆς Μακεδονίας, ἤλθε 17 ἐτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἤκουσε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος. Εἶχε κλίσιν πρὸς τὰς πρακτικώτερας ἐπιστήμας καὶ μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν προσωπικὴν ἐρευναν ἔγινεν ὁ πολυμαθέστερος σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰ πολυάριθμα συγγράμματά του ἀπεταμίευσε τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς του καὶ τὰ βιβλία του ἔγιναν εἶδος ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ, τὸ ὅποιον ἐπαιδαγώγησε τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ἀραβες, καθὼς καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι εἰς τοὺς μέσους χρόνους εἶχον ὡς διδάσκαλον καὶ ὁδηγὸν τὸν Ἀριστοτέλην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐδημιούργησε μεγάλην ἀναστάτῳσιν εἰς τὸ κράτος του, διότι ὁ περίφημος κατακτητὴς δὲν εἶχε φροντίσει διὰ τὸν διάδοχόν του. Δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου εἶχεν ὁ ἀδελφός του Φίλιππος Ἀρριδαῖος, ἀπὸ ἄλλην μητέρα, ἄνθρωπος κατώτερος πνευματικῶς. Ἀλλ' ἡ δύναμις περιῆλθε κατ' οὐσίαν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποκτήσει φήμην καὶ πλοῦτον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ **Περδίκκας**, συγγενὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ὁ **Πτολεμαῖος**, ὁ **Λυσίμαχος** καὶ ὁ **Λεοννάτος**, ἀνήκοντες εἰς τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ βασιλέως, ὁ **Ἀντίγονος**, ὁ **Σέλευκος**, ὁ **Εὐμένης**. Μεγάλην ἰσχὺν εἶχεν ἐπίσης ὁ ἀντιδασιλεὺς τῆς Μακεδονίας **Ἀντίπατρος** καὶ ὁ υἱὸς του **Κάσσανδρος**.

Ὅλοι ἐνεπνέοντο ἀπὸ ἀπεριόριστον φιλοδοξίαν καὶ ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐπικρατήσουν καὶ νὰ κυριαρχήσουν. Εὐθὺς λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἦλθον εἰς φῶς τὰ κακῶς κρυπτόμενα πάθη καὶ αἱ ἀντιζηλίαι καὶ ἡ σύγκρουσις ἤρχισεν ἤδη πρὸ τοῦ νεκροῦ τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ. Ἀλλὰ πρὸς στιγμὴν κατῴρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ὁ Φίλιππος Ἀρριδαῖος ἀνεκνήρυχθη βασιλεὺς, ἀλλὰ πλησίον του ἐτέθη ὡς ἐπίτροπος ὁ Περδίκκας μετὰ τὸν τίτλον ἐπιμελητῆς αὐτοκράτωρ. Οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ ἔλαβον ἄλλας ἐξουσίας ἢ τὴν διοίκησιν μεγάλων τμημάτων τοῦ κράτους.

Τρεῖς μῆνας μετὰ ταῦτα ἡ Ρωξάνη ἐγέννησεν υἱόν.

Ο ΥΠΕΡ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Παρά τὰ ἀτυχήματα καὶ τὴν θλίβεράν κατάπτωσιν δὲν εἶχε νεκρωθῆ ἐντελῶς τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔδωσε τὸ σύνθημα εἰς τὴν ἐξέγερσιν. Ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι του ἐτέθησαν εἰς κίνησιν καὶ πολλαὶ πόλεις ἤκουσαν τὴν πρόσκλησίν των. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των τὸν ἱκανὸν ἀρχηγὸν μισθοφόρων Λεωσθένην, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ ἀποκλείσῃ τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ἀντίπατρος, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς συνάντησίν του μὲ ἀνεπαρκεῖς δυνάμεις, ἀπεκρούσθη καὶ ἐπολιορκήθη εἰς τὴν Λαμίαν, ὅθεν ὁ πόλεμος ὠνομάσθη Λαμιακὸς πόλεμος. Σχεδὸν ὅλη ἡ μέση Ἑλλάς καὶ πολλαὶ πολιτεῖαι τῆς Πελοποννήσου ἐτάχθησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἀλλὰ ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἔλαβε τραγικὸν τέλος. Οἱ Μακεδόνες στρατηγοὶ Λεονάτος καὶ Κράτερος ἔσπευσαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας καὶ αἱ ἠνωμένοι δυνάμεις τῶν Μακεδόνων ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας παρὰ τὴν Κραννῶνα (Αὐγ. 322). Ὁ Ἀντίπατρος παρουσιάσθη τότε πρὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπήτησε τὴν παράδοσιν τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, τοὺς ὁποῖους ἡ ἐκκλησία κατεδίδασεν εἰς θάνατον. Ὁ Ἰππερεΐδης, ὁ φίλος τοῦ Δημοσθένους, ρήτωρ καὶ θερμὸς δημοκρατικὸς, παραδοθεὶς εἰς τὸν Ἀντίπατρον ἐφονεύθη, ὁ Δημοσθένης καταφυγὼν εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ (Πόρος) ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ ἀπεσταλμένου τοῦ Ἀντιπάτρου ἐπὶ δηλητήριον (τέλος τοῦ 322). Μακεδονικὴ φρουρὰ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Μουνιχίαν τοῦ Πειραιῶς, τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα περὶωρίσθη σημαντικῶς. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην αἱ Ἀθῆναι παύουν νὰ εἶναι ἡγεμονεύουσα δύναμις.

ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ

Εἵκοσι περίπου ἔτη οἱ Μακεδόνες ἀρχηγοὶ κατέβαλον προσπάθειαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἀλλ' ἡ ἐνότης ἦτο κατὰ τύπους μόνον. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ ἰσχυροὶ ἀρχηγοί, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ἱστορίαν λέγονται **Διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου**, ἐφιλονίκησαν καὶ περιεπλάκησαν εἰς αἵματηροὺς πολέ-

μους. Τοιουτοτρόπως οί χρόνοι, οί οποιοί ήκολούθησαν τόν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶναι χρόνοι ἀναστατώσεων, ἀναρχίας καί θλίβεων καταστροφῶν. Παριστάμεθα ἐπανειλημμένως πρὸ τοῦ ἐξῆς φαινομένου. Εἰς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν ἀποκτᾷ μεγάλην δύναμιν καί προσπαθεῖ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἄλλους καί νὰ γίνῃ μόνος κύριος εἰς τὸ ἀχανές κράτος. Κατ' αὐτοῦ συνασπίζονται οἱ ἄλλοι καί συντρίβουν τὴν δύναμίν του. Τοιουτοτρόπως ἐξαφανίζεται ὁ Περδίκας καί ματαιώνεται τὸ σχέδιόν του νὰ γίνῃ μόνος βασιλεὺς. Συγχρόνως ὅμως εἰς τοὺς ἀνταγωνισμοὺς αὐτοὺς δολοφονοῦνται ὁ Ἀρριδαῖος καί ὁ υἱὸς τῆς Ρωξάνης καί ὅλη σχεδὸν ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξοντῶνεται.

Μετὰ πολλὰς τροπὰς τοῦ πολέμου ὁ Ἀντίγονος κατῴρθησε νὰ συγκεντρώσῃ μεγάλην δύναμιν. Ἐξουσίαζεν ἐκτεταμένας χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν, ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ καί κύριος τοῦ βασιλικοῦ θησαυροῦ διεκδικῶν νὰ γίνῃ μόνος κύριος. Κατ' αὐτοῦ συνασπίσθησαν τότε οἱ ἄλλοι

στρατηγοί, ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Σέλευκος. Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ἡ τελευταία περίοδος τοῦ πολέμου, ἡ ὁποία διήρκεσε δέκα ἔτη μὲ μικρὰν μόνον διακοπήν.

Ὁ Ἀντίγονος κατῴρθησε νὰ ἀντισταθῇ ἐπὶ μακρόν, διότι διέθετεν ἀνεξαντλήτους δυνάμεις εἰς ἀνθρώπους καί χρήμα καί εἶχεν ἱκανώτατον στρατηγὸν τὸν υἱόν του **Δημήτριον**, τὸν ὀνομασθέντα Πολιορκητήν. Τέλος τὸ 301 εἰς τὴν Ἰψὸν τῆς Φρυγίας ἐδόθη ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη. Οἱ ἡνωμένοι στρατοὶ τοῦ Λυσιμάχου καί τοῦ Σελεύκου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὀδηγήσει ἀπὸ τὴν **301** Βαβυλῶνα μεγάλας δυνάμεις (μεταξὺ αὐτῶν 300 πολεμικοὺς ἐλέφαντας ἀπὸ τὰς Ἰνδίας), ἐνίκησαν κατὰ κράτος. Ὁ Ἀντίγονος

Θεοδωρίδου - Λαζάρου, Ἱστορία Ἑλλην. καὶ Ρωμαϊκῆ Ἐκδ. Ι'

Δημήτριος ὁ Πολιορκητής
(336 - 283) ἐπὶ νομίσματος.

έφρονεύθη, ό Δημήτριος μόλις διεσώθη μέ τά συντρίμματα του στρατού του.

✕ Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη εἶναι σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν διαδόχων, διότι σημαίνει τὴν τελειωτικὴν ἀποτυχίαν τῆς προσπαθείας πρὸς διατήρησιν τῆς ἐνότητος τοῦ κράτους. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ κράτος διαμελίζεται ὀριστικῶς καὶ δημιουργοῦνται τὰ ἀνεξάρτητα κράτη τῶν διαδόχων. Τὰ σημαντικώτερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι :

1) τὸ βασιλείον τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὁποῖον ἔδρυσεν ὁ Πτολεμαῖος.

2) τὸ βασιλείον τῆς Συρίας ἢ τῶν Σελευκιδῶν, τὸ ὁποῖον ἔδρυσεν ὁ Σέλευκος.

3) τὸ βασιλείον τῆς Μακεδονίας καὶ

4) τὸ βασιλείον τῆς Περγᾶμου, τὸ ὁποῖον ἱδρύεται ὀλίγον ἀργότερα. *ὑπὸ τοῦ θύμεινου τοῦ Ῥωμαίου*

Αὐτὰ εἶναι τὰ κράτη τὰ ἱδρυθέντα ὑπὸ Ἑλλήνων. Πλὴν τούτων δημιουργοῦνται ἐθνικὰ κράτη ὑπὸ ἐγχωρίους ἡγεμόνας, τὰ λεγόμενα βαρβαρικά βασίλεια, τὸ βασιλείον τοῦ Πόντου, τῆς Καππαδοκίας, τῆς Παφλαγονίας κτλ.

✕ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ

Εἰς τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν εἰς ξένας χώρας ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, οἱ Ἕλληνες ἐπεβλήθησαν μέ τὴν δραστηριότητα, τὴν τόλμην, τὴν ἀνωτέραν εὐφυΐαν των, ἀνέπτυξαν τὰς πηγὰς τοῦ πλούτου καὶ ἐδημιούργησαν τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν τοῦ τόπου, ὅπως οἱ Ἕλληλοι σήμερον εἰς τὰς ἀποικίας. Ἀλλὰ δὲν ἐπῆλθε στενωτέρα ψυχικὴ ἐπαφὴ μεταξύ τῆς κυριάρχου τάξεως καὶ τῶν ὑποτελῶν, μολοντί οἱ Μακεδόνες ἐφάνησαν ἐπιδέξιοι διπλωμάται καὶ περιποιήθησαν τοὺς ἐγχωρίους σεβασθέντες τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη των.

Ἐν τούτοις διετηρήθησαν περίπου τρεῖς αἰῶνας καὶ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τὰ ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία εἰσεχώρησαν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ ἐξελληνισμὸς δηλ. τῆς Ἀνατολῆς ἐξηκολούθησεν ἐντονώτερον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν τοὺς χρόνους ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι

τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ῥωμαίων ἐλληνιστικοὺς χρόνους ἢ χρόνους τῶν διαδόχων καὶ τὰ κράτη τῶν διαδόχων ἐλληνιστικὰ κράτη.

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Ἡ εὐδαίμων χώρα τοῦ Νείλου περιῆλθεν εἰς τὸν **Πτολεμαῖον** (323—285), τὸν συνετὸν καὶ πεπειραμένον υἱὸν τοῦ Λάγου, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν **Σωτήρ**. Ἐνεκα τοῦτου οἱ μακεδόνες βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ὀνομάζονται **Λαγίδαι**. Ὀνομάζονται ἐπίσης Πτολεμαῖοι, διότι ὅλοι φέρουν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων περιελάμβανε πλὴν τῆς Αἰγύπτου, τὴν Κυρηναϊκὴν, τὴν νότιον Συρίαν καὶ τὴν νήσον Κύπρον, ἣ ὁποία ἦτο στερεὰ βάσις τῆς ναυτικῆς δυνάμεώς των. Ἀνθρώπος μὲ πρακτικὸν νοῦν ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος δὲν ἐπεδίωξε χιμαιρικὰ σχέδια. Μόλις ἔγινε κύριος τῆς Αἰγύπτου, ἐσχέφθη πῶς νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἀνεξάρτητον. Διὰ τοῦτο ἀντετάχθη κατὰ παντός, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε νὰ ἀνασχηματίσῃ τὴν ἐνότητά τοῦ κράτους πρὸς ἴδιον ὄφελος, κατὰ τοῦ Περδίκκα, τοῦ Εὐμένους καὶ τοῦ Ἀντιγόνου. Ἀφοῦ δὲ κατώρθωσε τοῦτο, ἔθεσε τὴν στερεὰν βάσιν τῆς αἰγυπτιακῆς δυνάμεως στηρίζας αὐτὴν ἐπὶ καλῶς ὠργανωμένου στρατοῦ καὶ στόλου. Οἱ ἀπόγονοί του ἐδασίλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, σχεδὸν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Χριστοῦ.

Πτολεμαῖος Β΄ ὁ Φιλάδελφος (285—247) ὁ διάδοχός του, κατέστησε τὴν Ἀλεξάνδρειαν κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀκμὴν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἐπεδίωξε κατακτήσεις ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου. Διὰ τοῦτο περιεπλάκη εἰς μακροὺς πολέμους πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον Β΄. Κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην, Φοινίκην, τὰ νότια παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Κιλικίαν, Παμφυλίαν, βραδύτερον τὴν Λυκίαν καὶ Καρίαν, τὴν Ἐφεσον καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου. Μετὰ πρόσκαιρον διακοπὴν ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη. Τέλος οἱ δύο βασιλεῖς εἰρήνευσαν, ἀφοῦ ὁ Ἀντίοχος Β΄ συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Πτολεμαίου Βερενίκην. Ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου διετήρησε μέρος

τῶν κατακτήσεών του. Ἡ Αἴγυπτος εἶδε τότε ἡμέρας λαμπράς. Ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν μεταξύ τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῶν χρόνων αὐτῶν, τῆς Ρόδου, Κυζίκου, Βυζαντίου, καὶ ἀνεμιγνύετο εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος κατέχουσα ναυτικὰ στηρίγματα εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ Πτολεμαῖος ἐπεχείρησε μάλιστα νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Δύσεως, τὰς Συρακούσας, τὴν Καρχηδόνα καὶ ἰδίως τὴν Ρώμην.

Πτολεμαῖος Γ' ὁ Εὐεργέτης (247—221) ἐξηκολούθησεν ἐπιτυχῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ πατρὸς του καὶ ἤρchiσε νέον πόλεμον εἰς τὴν Ἀσίαν ἀφορμὴν λαβὼν τὴν δολοφονίαν τῆς ἀδελφῆς του Βερρενίκης. Τοιοῦτοτρόπως ἤρchiσεν ὁ λεγόμενος τρίτος συριακὸς πόλεμος. Ὁ Πτολεμαῖος ἐπεχείρησε τότε μεγάλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν ὁποίαν ἐφρόντισε νὰ ἀπαθανάτισῃ μὲ ἐπιγραφὰς πλήρεις κομπορημοσύνης. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως δὲν ἦσαν τόσοσιν σημαντικά. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 240 ἐκράτησε τὴν Παλαιστίνην, τὴν κοίλην Συρίαν, τὴν Κύπρον καὶ ἀξιολόγους θέσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ Μ. Ἀσίας μέχρι τῆς Θράκης.

Ἐπὶ μακρὸν ἡ Αἴγυπτος διετήρησε τὴν πλεονεκτικὴν αὐτῆς θέσιν. Ἀλλ' ἤδη ὁ **Πτολεμαῖος Δ' ὁ Φιλοπάτωρ** (221—205) δὲν κατορθώνει νὰ διατηρήσῃ εἰς τὸ ὕψος τὴν αἰγυπτιακὴν δύναμιν. Ἐπὶ τοῦ ἀνηλίκου διαδόχου τοῦ **Πτολεμαίου Ε' τοῦ Ἐπιφανοῦς** (205—181) παρέλυσεν ἡ διοίκησις καὶ ἐπεκράτησαν οἱ αὐ-

Πτολεμαῖος Β' καὶ Ἀρσινόη
κειμήλιος λίθος—Βιέννη.

Κειμήλιος λίθος ἔλεγον πολυτίμους λίθους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔγλυφον μορφὰς ἐκτύπους κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Ὁ ἀνωτέρω εἶναι ἀπὸ τὰ ὀραιοτέρα κομψοτεχνήματα. Ἐχει διάμετρον 0,11 μ. καὶ παριστάνει τὰς προτομὰς Πτολεμαίου τοῦ Β' καὶ τῆς Ἀρσινόης.

λοκόλακες. Ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν συνεμάχησαν ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος Γ' καὶ ὁ Φίλιππος Ε' τῆς Μακεδονίας, διὰ νὰ διαμοιράσουν τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος. Τὸ 200 ὁ Ἀντίοχος ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν αἰγυπτιακὸν στρατὸν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Τὰ παράλια τῆς Συρίας, ἡ Ἰουδαία μετὰ τῆς Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆς Γάζης περιήλθεν εἰς τὸν Ἀντίοχον, ἐνῶ τὰς μικρασιατικὰς κτήσεις τῶν Πτολεμαίων κατελάμβανεν ὁ Φίλιππος.

Βραδύτερον ἡγεμόνες ἀνίκανοι, σκληροὶ καὶ αἰμοχαρεῖς ἐκάθισαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου. Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἐξησθένησε καὶ φιλονικίαι ἐτάραξαν τὸ κράτος. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινε πολλάκις θέατρον βιαιῶν στάσεων. Τέλος ἡ Ρώμη ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον (31 π.Χ.). 97

Ἡ Αἴγυπτος ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων — Ἀλεξάνδρεια

Ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς κρατικῆς ὀργάνωσης στηρίζας αὐτὴν ἐπὶ ἰσχυροῦ στρατοῦ καὶ στόλου καὶ ἐπιτυχοῦς φορολογικοῦ συστήματος. Ὁ Πτολεμαῖος καὶ οἱ διάδοχοί του ἐξεμεταλλεύθησαν τὸν πλοῦτον τῆς Αἰγύπτου. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἦτο νὰ αὐξάνουν τὰς πηγὰς καὶ ὄχι νὰ τὰς ἐξαντλήσουν. Τὸ ταμεῖον τῶν ἐγέμιζεν ἰδίως ἀπὸ τὴν φορολογίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐνῶ ἀπέφευγον νὰ βαρύνουν πολὺ μὲ φόρους τὸν ἐγχώριον πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος ἦτο κυρίως γεωργικός. Διὰ τοῦτο οἱ Πτολεμαῖοι ὑπεστήριζαν μὲ ὅλα τὰ μέσα τὸ ἐμπόριον. Ἐπ' αὐτῶν ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινε κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἐσεδάσθησαν ἐπίσης τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη τῆς χώρας. Ἐπεσκεύασαν τοὺς παλαιοὺς αἰγυπτιακοὺς ναοὺς καὶ ἔκτισαν νέους.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικὴ πόλις. Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ ἀπαράμιλλον ὀξυδέρκειαν εἶχεν ἐκλέξει τὴν θέσιν τῆς. Προτοῦ παρέλθῃ αἰὼν ἀπὸ τὸν θάνατόν του, ἡ πόλις ἀπέβαινεν ὁ μεγαλύτερος λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Νείλου ἦτο τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συγαντῶνται οἱ δρόμοι τῶν τριῶν ἡπείρων τῆς ἀρχαιότητος, Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ

Εὐρώπης. Πολλαὶ μεγάλαι ἐμπορικαὶ ὁδοὶ κατέληγον ἐκεῖ. Ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν συνεκέντρωνε μόνον τὰ προϊόντα τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ εἰς αὐτὴν συνέρρεον, ὅπως εἰς ὅλας τὰς μεγάλας ἀγορὰς τῆς ἀρχαιότητος, προϊόντα μακρινωτάτων χωρῶν, διότι ἐκεῖ εὗρισκον ἀγοραστάς. Τὸ ἐμπόριον ἔδωσε κυρίως τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἦτο ἡ σταθερὰ βάσις τῆς μεγάλης πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία ἐλάμπρυνε τὴν βασιλείαν τῶν Πτολεμαίων.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ

Ὁ κυριώτερος νικητὴς τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης **Σέλευκος** (321—281) ἱδρυσε μετὰ τὴν νίκην τὸ εὐρύτερον κράτος τῶν διαδόχων, τὸ Βασιλείον τῆς Ἀσίας, καθὼς ἔλεγον κατ' ἀρχάς, ἢ Βασιλείον τῆς Συρίας, ὅπως ὠνομάσθη ἀργότερα, διότι τὸ κέντρον τοῦ κράτους ἦτο ἡ Συρία. Οἱ βασιλεῖς τῆς Συρίας ὠνομάσθησαν Σελευκίδαι ἀπὸ τὸν γενάρχην των καὶ φέρουν συνήθως τὸ ὄνομα Σέλευκοι ἢ Ἀντιόχοι.

Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον. Ἐξῆλθοτο ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ἐρήμων τοῦ Τουρκεστάν μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς Ἀραβίας. Ἀλλὰ τὸ εὐρύτατον αὐτὸ κράτος δὲν εἶχεν ἐσωτερικὴν συνοχὴν οὔτε πόλιν, ἡ ὁποία νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρωτεύουσα τῶν ποικιλομόρφων περιφερειῶν. Τὰ πρὸς ἀνατολὰς σύνορα τοῦ κράτους ἔμειναν πάντοτε ἀκαθόριστα. Διὰ τοῦτο πολὺ ἐνωρὶς οἱ Σελευκίδαι ἔχασαν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας καθὼς καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Διὰ νὰ θεραπεύσουν τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ οἱ Σελευκίδαι, ἱδρυσαν σειρὰν πόλεων. Ὁ ἱστορικὸς Ἀππιανὸς λέγει ὅτι ὁ Σέλευκος ἔκτισε 16 Ἀντιοχείας, τὰς ὁποίας ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς του, 5 Λαοδικείας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς του, 9 Σελευκείας, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωσε τὸ ὄνομά του, 3 Ἀπαμείας καὶ 1 Στρατονίκειαν εἰς ἀνάμνησιν τῶν γυναικῶν του. Κατ' ἀρχάς πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο ἡ Σελεύχεια ἐπὶ τοῦ Τίγρητος. Ἀλλ' οἱ Σελευκίδαι ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ πλησιάσουν τὴν Μεσόγειον. Εἰς τὴν Συρίαν ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου πο-

ταμού ιδρύθη ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην ἢ Ἀντιόχεια, ἡ ὁποία ἀργότερα ἔγινεν ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

Ἡ πολιτικὴ ἐνότης τοῦ κράτους ἦτο, καθὼς εἵπομεν, τεχνητὴ καὶ πρόσκαιρος, ἐπὶ τινα χρόνον ὅμως ἀπέκτισε μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς πλουτοπαραγωγὺς πηγὰς τοῦ. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς χώρας τῶν Σελευκιδῶν ἦσαν πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι ὅσον δὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ φαντασθῶμεν. Ἡ γεωργία ἀνεπτύχθη εἰς ἀπίστευτον σημεῖον. Καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐρήμους τοῦ Τουρκεστάν ἡ γῆ ἀπέβη εὐφορωτάτῃ μὲ τοὺς ὕδατοφράκτας, τὰς διώρυγας καὶ ἄλλα ὕδραυλικά ἔργα, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα εὗρέθησαν σήμερον καὶ κινοῦν τὸν θαυμασμόν. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του διήρχοντο ὅλοι οἱ μεγάλοι ἐμπορικὸι δρόμοι τῆς ἀνατολῆς, ἐχρησίμευσε δὲ τοῦτο ὡς σύνδεσμος τῆς Ἀπὼ ἀνατολῆς καὶ τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου.

Ὁ Ἀντίοχος Α΄ ὁ Σωτὴρ (281-261), ὁ διάδοχος τοῦ Σελεύκου, διατηρεῖ ἀκόμη τὴν ἑκτασιν τοῦ κράτους του. Ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ διαδόχου, τοῦ Ἀντιόχου Β΄ τοῦ Θεοῦ (261-248), ἰδρύονται εἰς τὰ ἀνατολικά σύνορα τοῦ βασιλείου ἰσχυρὰ ἀνεξάρτητα κράτη. Ἰδίως ἐπικίνδυνον ἔγινε τὸ νέον περσικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἱδρυσαν μογγόλοι ἱππεῖς, οἱ Πάρθοι, εἰς τὰς νοτιοανατολικὰς τῆς Κασπίας χώρας κατελθόντες ἀπὸ τὸ Τουρκεστάν. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἀφωμιώθησαν πρὸς τοὺς ἐντοπίους κατοίκους καὶ τοιοιτοτρόπως προήλθε τὸ νέον Περσικὸν ἢ Πάρθικον κράτος, τὸ ὁποῖον θὰ διαδραματίσῃ σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ρωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν ἱστορίαν. Ὁ Ἀντίοχος Γ΄ ὁ λεγόμενος Μέγας (222-187) δίδει προσωρινὴν λαμπρότητα εἰς τὸ κράτος, πολεμεῖ ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Πάρθων, ταπεινώνεται ὅμως ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν ἐξασθενεῖ διαρκῶς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Πάρθων καὶ τοῦ νέου κράτους τῶν Ἀρμενίων καὶ περιορίζεται εἰς τὴν Συρίαν, ἡ ὁποία γίνεται τέλος ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τὸ 63 π. Χ.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Ὀλίγον ἀργότερα ἀπὸ τὰ μεγάλα βασίλεια ἰδρύθη τὸ μικρὸν κράτος τῆς Περγάμου εἰς τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν, τὸ ὁποῖον

προωρίζετο νὰ λάβῃ ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμὸν τῶν χρόνων αὐτῶν. Ἰδρυτὴς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Φιλέταιρος, ἄνθρωπος ταπεινῆς καταγωγῆς, ἄλλοτε ὑπηρέτης τοῦ Λυσιμάχου, ἄρχοντος τῆς Θράκης, ὁ ὁποῖος εἶχε διορίσει αὐτὸν φρούραρχον τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Περγάμου (βορείως τῆς Σμύρνης) καὶ φύλακα τοῦ σημαντικοῦ θησαυροῦ (9000 τάλαντα), τὸν ὁποῖον εἶχε κρύψει ἐκεῖ. Μετὰ τὴν πτώσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου του ἐγίνεν ἀνεξάρτητος καὶ στηριζόμενος εἰς τὰ χρήματά του ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὴν περὶ τὴν πόλιν χώραν ἰδρύσας τοιοῦτοτρόπως μικρὰν ἡγεμονίαν (281), τὴν ὁποίαν ἐκυδέρνησε μετ' αὐτὸν ὁ **Εὐμένης Α'** (263 — 241). Ἄλλ' ὁ κυρίως ἰδρυτὴς τοῦ Περγαμικοῦ κράτους εἶναι ὁ **Ἀταλὸς Α'** (241 — 197), ὁ ὁποῖος νικήσας τοὺς Γαλάτας ἐστερέωσε

Θεὰ Ἀντιόχεια

μαρμάρινον ἀντίγραφον ἐνὸς ἔργου τοῦ 3ου αἰῶνος, Ρώμη, Βατικανόν.

Τὸ πρωτότυπον ἦτο ἔργον ἐνὸς μαθητοῦ τοῦ Λυσίππου. Ἡ Ἀντιόχεια παριστάνεται ὡς νεαρὰ γυνή, ἡ ὁποία κάθεται ἐπάνω εἰς βράχον, κρατεῖ στάχια εἰς τὴν δεξιάν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐφορίαν τῆς χώρας, καὶ φορεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν πυργωτὸν στέμμα, τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὰ τεῖχη της. Κάτω εἰς τὰ πόδια της προβάλλει ἓνα παιδάκι, τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὸν Ὀρόντην ποταμόν, πλησίον τοῦ ὁποῖου ἔκειτο ἡ πόλις.

τὸ κράτος του καὶ ἀνύψωσεν αὐτὸ εἰς βασιλείον. Ἀπ' αὐτὸν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ὀνομάζονται Ἀτταλίδαι καὶ φέρουν τὸ ὄνομα Ἀτταλος ἢ Εὐμένης. *εὐμένης ὀνομα*

Γίδς τοῦ Ἀττάλου ἦτο ὁ **Εὐμένης Β'** (197—159), ὁ πιστὸς σύμμαχος τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ **Ἀττάλου Β'** (159—138) ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Περγάμου **Ἀτταλος Γ'** ἀφήγει κληρονόμους τοῦ κράτους τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὅποιοι γίνονται κύριοι αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του (133). *καὶ τὰ Ρωμαῖοι*

Ἀτταλος Α' (241—197)

μαρμαρινὴ προτομή, Βερολῖνον, Μουσεῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΑΝΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις μὲ τὴν κατὰκτησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ κυρίως Ἑλλάς ἔχει πάντοτε ἀξιόλογον θέσιν καὶ μεγάλην ἐπιβολήν. Διατηρεῖ ἐπίσης ἀρκετὴν δημιουργικὴν δύναμιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς τέχνας. Ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ πάσχη ἀπὸ τὴν παλαιὰν πληγὴν, ἀπὸ τὴν ἀντιζηλίαν μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμόν τῶν κομμάτων. *2 τάξεις ἐν ἑαυτῇ, ὡς πάλαι*

Μετὰ τὴν ἐν Ἰφῳ μάχην ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα σύγχυσις καὶ ἀναρχία, ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία ἐκλονίσθη καὶ πολλοὶ ἐφαντάσθησαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Μακεδόνων. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Δημοσθένους μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, δηλαδὴ ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας (322—146), ἡ Ἑλλάς ἔκαμε πολλὰς προσπάθειάς, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἀλλὰ καμμία ἀπ' αὐτὰς δὲν ἐπέτυχε, διότι ἐκτὸς ὀλίγων ἰδεολόγων ἀρχηγῶν ὁ λαὸς ἔμεινεν ἀδιάφορος καὶ αἱ πόλεις δὲν κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν.

Η ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΓΑΛΑΤΩΝ

Τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἶχε καταλάβει ὁ υἱὸς τοῦ Πτολεμαίου Α' τῆς Αἰγύπτου **Πτολεμαῖος ὁ Κεραννός**. Ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἥλλαξε ριζικῶς ἡ αἰφνιδία ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν. Οἱ Γαλάται ἀνῆκον εἰς τὴν μεγάλην κελτικὴν φυλὴν, ἡ ὁποία κατεῖχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὴν βορειοδυ-

τικήν Εὐρώπην, ἰδίως τὴν σημερινήν Γαλατίαν, καὶ ἦτο διηρημένη εἰς πολλοὺς λαούς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶνος ἔγινε μεγάλη κίνησις γαλατικῶν φυλῶν. Οἱ Γαλάται προσέβαλον ἐπανειλημμένως τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἀπ' ἐκεῖ κατήλθον πολυάριθμα στίφη τὸ 280 νοτιώτερον καὶ ἐνέσκηψαν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις τοῦ Κεραυνοῦ συνετρίβησαν, ὁ ἴδιος ἐφονεύθη καὶ οἱ βάρβαροι ἐπλημύρησαν τὴν χώραν. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπεχείρησαν νὰ φράξουν τὰς Θερμοπύλας, ἀλλ' ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς διεσκορπίσθη, ὅταν οἱ Γαλάται εἰσέβαλον εἰς τὴν μέσην Ἑλλάδα διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Οἴτης. Ὅταν ὅμως ἀπόσπασμα αὐτῶν ἐπεχείρησε νὰ λαφυραγωγῇ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, προσεδλήθη ὑπὸ τῶν Φωκίων, Αἰτωλῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ὑπέστη καταστροφὴν. Οἱ Γαλάται ὑποχωροῦντες ἐπροξένησαν μεγάλας ζημίας. Τότε ὁ Ἀντίγονος Γονατᾶς, υἱὸς Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην καὶ ἀπῆλλαξε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν (277).

Οἱ Γαλάται μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις διέβησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐληγάθησαν τὴν χώραν καὶ ἠπείλυσαν τὸ κράτος τῆς Περγᾶμου. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν περὶ τὴν Ἀγκυραν χώραν, ἣ ὁποία ὠνομάσθη ἀπ' αὐτοὺς Γαλατία. Πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνει τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολήν του ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ο ΠΥΡΡΟΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀποκτᾷ σπουδαιότητα τὸ κράτος τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς βασιλείας ἰδίως τοῦ Πύρρου ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἡπείρος ἀπὸ παλαιστάτους χρόνους εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ πολλὰς ἐλληνικὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν μικρὰ κράτη καὶ διετήρησαν τὴν πατρικὴν βασιλείαν. Τὸ ἰσχυρότερον κράτος ἦτο τῶν Μολοσσῶν, τῶν ὁποίων οἱ βασιλεῖς ἀνῆγον τὴν καταγωγὴν των εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Ἀπὸ τὸ γένος αὐτὸ κατήγετο καὶ ἡ μήτηρ τοῦ

Μ. Ἀλεξάνδρου Ὀλυμπιάς. Οἱ βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν εἶχον κατορθώσει νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον των ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑπειρον. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ Ἑπειρος ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Μακεδόνας.

Ὁ Πύρρος (316-272) ἔζησε κατὰ τοὺς ταραχώδεις χρόνους τῆς συγκρούσεως τῶν διαδόχων. Ἐπανειλημμένως ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸ κράτος του καὶ συνέδεσε τὴν τύχην του μετὰ τὸν Ἀντίγονον καὶ τὸν υἱόν του Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν. Εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρόν των καὶ ἔδειξεν ἐξαίρετα στρατιωτικά προσόντα. Μετὰ πολλὰς περιπετείας συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Πτολεμαίου Α' καὶ μετὰ τὴν ὑποστήριξιν του ἀνέκτησε τὸν θρόνον καὶ τὸ βασίλειόν του. Ἀπὸ τότε ὁ Πύρρος ἀναμειγνύεται ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, διεξάγει διαρκεῖς πολέμους καὶ ἀποκτᾷ φήμην μεγάλου στρατηγοῦ. Μολονότι τὸ κράτος του δὲν ἔδιδε περισσότερον ἀπὸ 10 χιλ. στρατιώτας, ὁ Πύρρος ὠνειρεύετο νὰ κατακτήσῃ ὅλον τὸν κόσμον.

Ἀφοῦ ἐξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ πρὸς νότον εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ τὴν Μακεδονίαν. Προτοῦ ὅμως φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο, δέχεται τὴν πρόσκλησιν τῶν Ἰταλίνων καὶ μετὰ ἀξιόλογον δύναμιν ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Ἰταλίαν (280) ὀνειρευόμενος νὰ ἰδρῦσῃ μεγάλην αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς σημαντικὰς ἐπιτυχίας δὲν κατορθώνει νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν Ρώμην. Διακόπτει τὸ ἔργον του καὶ μεταφέρει τὸν στρατόν του εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου τὸν εἶχον προσκαλέσει οἱ Συρακούσιοι κατὰ τῶν Καρχηδονίων. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ αἱ ἐπιτυχίαι του ἦσαν προσωριναὶ καὶ χωρὶς σοδαρὸν ἀποτέλεσμα. Μετ' ὀλίγον ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου τὸν εἶχον προσκαλέσει οἱ σύμμαχοι πιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Τέλος μετὰ περιπέτειαν πέντε ἐτῶν ἀφοῦ ἀπέτυχεν ὀριστικῶς νὰ κάμῃ τὴν δύναμιν τῆς νεαρᾶς Ρώμης, ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἑπειρον (280-275).

Ἄλλ' ἡ ἀνήσυχος φύσις του τὸν ρίπτει εἰς νέας περιπετείας. Φαντάζεται ὅτι ἦτο εὐκόλον νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει εἰς τὰς προσπάθειάς του καὶ τέλος εὕρισκε ἄδοξον θάνατον εἰς τὸ Ἄργος (272).

ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ὁ Ἀντίγονος Γονατᾶς (277 - 239) μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν Γαλατῶν ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἀντιγονίδαι ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, μέχρι τοῦ 168, δηλαδὴ μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ὁ Ἀντίγονος ἦτο σοβαρὸς ἡγεμὼν, ἔφερε τὴν τάξιν εἰς τὴν χώραν του, διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν δύο πολιτικῶν ὀργανώσεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον σχηματισθῇ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς, δηλαδὴ τῆς Αἰτωλικῆς καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας.

Ἡ Αἰτωλία καὶ ἡ Ἀχαΐα, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον μείνει γεωργικαὶ καὶ καθυστερημέναι κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους καὶ δὲν ἔλαβον σημαντικὸν μέρος εἰς τὸν βίον τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 4ου καὶ ἰδίως τὸν 3ου αἰῶνα ἐπροόδευσαν οἰκονομικῶς, ὁ πληθυσμὸς ἠδυνήθη, ἐδημιουργήθησαν πόλεις καὶ γενικῶς παρουσιάζουν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ πόλεις τῆς Αἰτωλίας καθὼς καὶ τῆς Ἀχαΐας ἠνώθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἀπετέλεσαν δύο ὁμοσπονδίας, ἡ δὲ δύο συμπολιτείας, ὅπως ἔλεγον τότε.

Ἡ Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία εἶχον σχεδὸν τὴν ἰδίαν ὀργάνωσιν.

Τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἔχει ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν πόλεων, εἰς τὴν ὁποίαν λαμβάνουν μέρος οἱ πολῖται ὅλων τῶν συμμαχικῶν πόλεων. Ἡ γενικὴ συνέλευσις συνέρχεται μίαν ἢ δύο φορές τὸ ἔτος καὶ ἐκλέγει ἓνα διαρκὲς συμβούλιον ἀπὸ 10 μέλη, ἓνα στρατηγὸν καὶ ἓνα γραμματέα. Τὸ συμβούλιον μετὰ τοῦ στρατηγοῦ κυβερνᾷ τὴν συμπολιτείαν. Μεγάλην ἐξουσίαν ἔχει ἰδίως ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος εἶναι πρόεδρος τοῦ συμβουλίου καὶ ἀνώτερος ἀρχηγός τῆς συμπολιτείας. Εἰς τὰς συνελεύσεις ἐκάστη πόλις ἔχει μίαν ψήφον καὶ ὅλαι ἴσα δικαιώματα, δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ πόλις ἡγεμονεύουσα ὅπως ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναίαι τὸν παλαιότερον καιρὸν. Αἱ πόλεις τῆς συμπολιτείας ἐδέχθησαν τὰ ἴδια μέτρα καὶ σταθμὰ καθὼς καὶ νομίσματα,

ἀλλὰ διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐτοδιοίκησιν εἰς τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς μόνον πρὸς τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων ἔφθασεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εὐρυτέρου κράτους καὶ ἀνεκάλυψε πολιτικὸν σύστημα, τὸ ὅποιον, ἂν ἐφηρμοζέτο ἐγκαίρως, θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὴν παρὰ μὴν.

Κατ' ἀρχὰς ἰσχυροτέρα ἦτο ἡ Αἰτωλικὴ συμπολιτεία. Ἐξουσίαζε τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα καὶ μερικὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας,

Νόμισμα ἀργυρεὺν Αἰτωλικῆς συμπολιτείας

ἦτο κυρία τῶν Δελφῶν καὶ τοῦ ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου καὶ ἡ ἐπιρροή της ἔφθανεν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ σημαντικώτερον πρόσωπον διεδραμάτισεν ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἡ ὁποία εἶχεν ἀνωτέρους ἀνθρώπους ὡς ἀρχηγούς καὶ ἔφθασεν εἰς μεγαλυτέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἰδρυθεῖσα τὸ 280 π. Χ. περιέλαβε σχεδὸν ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ ἐπιρροή της ἔγινεν αἰσθητὴ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Αἱ δύο συμπολιτεῖαι εἶχον ἰδρυθῇ κυρίως διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων καὶ ἐπὶ τινὰ καιρὸν κατώρθωσαν νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Ἀλλὰ δὲν ἤργησαν νὰ περιέλθουν εἰς ἔριδας καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Ο ΑΡΑΤΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιβολὴν ἰδίᾳ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος, ὁπότε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἔλαβεν ὁ Ἄρατος. 245 π. Χ.

Ὁ Ἄρατος (272—213) κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα, τὴν παλαιὰν ναυτικὴν πόλιν, ἡ ὁποία εἶχε δώσει ἀξιολόγους καλλιτέχνας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του

ἀπὸ τὸν τύραννον, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπείεζεν, εἰσήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν συμπολιτείαν, τῆς ὁποίας ἐξελέγη στρατηγὸς (245) καὶ ἔγινεν ἡ ψυχὴ ἐπὶ πολὺν καιρὸν. Ὁ Ἄρατος ἦτο τολμηρὸς, φρόνιμος, πολὺ ἐπιδέξιος εἰς παρασκηνιακὴν πολιτικὴν, ἀλλὰ στρατηγὸς μέτριος, ἐμπαθὴς πολλάκις καὶ στενῆς ἀντιλήψεως διπλωμάτης. Εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς, ἂν δὲν ἦτο ἡνωμένη. Ἐπροσπάθησε λοιπὸν νὰ ὑπαγάγῃ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Εἶχε τάσεις ὀλιγαρχικὰς, ὅπως ὅλη ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἂν κατῴρθωνε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς δημοκρατίας καὶ τοὺς τυράννους, νὰ ἐκδιώξῃ τὰς μακεδονικὰς φρουράς καὶ νὰ ἀνορθώσῃ τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζεν ὡς τὸ μόνον σωτήριον διὰ τὰς τότε περιστάσεις.

Ὁ Ἄρατος διηύθυνεν ἐπὶ μακρὸν τὴν συμπολιτείαν, ἐξελέγη 16 φορές στρατηγὸς καὶ ἐξέτεινε τὴν ἐπιβολὴν τῆς. Μὲ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις κατῴρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς τυράννους ἢ τὴν μακεδονικὴν φρουράν ἀπὸ πολλὰς πόλεις, ὅπως ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ βραδύτερον ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ἡ Κόρινθος, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Μεγαλόπολις, τὸ Ἄργος, ἡ Τροιζήν, εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ἡ ὁποία ἔγινε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πραγματικὴ ὁμοσπονδία τῆς Πελοποννήσου. K

ΑΓΙΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

K Εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς συμπίπτει ἡ προσπάθεια τῶν δύο βασιλέων, τοῦ Ἀγίδος καὶ τοῦ Κλεομένους, νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἀπὸ μακροῦ ἡ Σπάρτη εἶχε παύσει νὰ εἶναι σημαίνουσα πόλις. Ἡ παλαιὰ πληγὴ τῆς, ἡ ὀλιγανθρωπία, ἐπροχώρησε βαθύτερον καὶ οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχον ἐξαντλήσει αὐτὴν τελείως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Πολῖται μὲ πλήρη δικαιώματα ἔμειναν 700 καὶ ἀπ' αὐτοὺς οἱ 100 μόνον ἦσαν οἱ ἔχοντες γῆν καὶ περιουσίαν. Οἱ λοιποὶ Σπαρτιάται ἔζων πτωχοὶ καὶ ταπεινοί, ὄνειρευόμενοι ἀνατροπὰς καὶ πολιτικὴν μεταβολήν. Πολλοὶ ἤρχισαν νὰ πιστεύουν ὅτι αἰτία τῆς κακοδαιμονίας ἦτο ἡ ἀνισότης τῆς περιουσίας καὶ ὅτι ἡ Σπάρτη θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπανεύρῃ τὸ παλαιὸν μεγα-

λειον, εαν ἐγίνετο παραγραφὴ τῶν χρεῶν καὶ νέα δικαιότερα κα-
τανομή τῆς γῆς καὶ τῆς περιουσίας.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς Ἄγεις (ἀπὸ τοῦ 245 περίπου) ἐτέθη ἐπὶ
κεφαλῆς τῆς κινήσεως. Ἐπρότεινε λοιπὸν κατάργησιν χρεῶν καὶ
νέαν διανομὴν τῶν γαιῶν καὶ ταυτοχρόνως, διὰ τὴν αὐξήσῃ τὸν

ἀριθμὸν τῶν Σπαρτιατῶν, ἐπέτρεψε νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τοὺς πολίτας οἱ ἀχμαιοῦτεροι ἀπὸ τοὺς περιοίκους. Ἄλλ' οἱ ἔμποροι συνη-
σπίσθησαν μετὰ τῶν πλουσίων καὶ παρεσκεύασαν τὴν πτώσιν του.
Ὁ Ἄγεις συλληφθεὶς διὰ δόλου ἐφονεύθη.

Μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ ἔργον τοῦ Ἀγίδος ἐπανέλαθεν ὁ Κλεομέ-
νης. Πολιτικώτερος τοῦ προκατόχου του παρεσκεύασε στρατὸν
ἀφωσιωμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς ρῆξιν

πρὸς τοὺς τὸν Ἄρατον, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀρχίσει νὰ ἀνησυχοῦν τὰ σχέδιά του. Ἄλλ' ὁ Κλεομένης ἐνίκησε τοὺς Ἀχαιοὺς (227), ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐφόνευσε τοὺς ἐφόρους, ἐξώρισε τοὺς ἀντιδραστικοὺς καὶ ἐπέβαλε τὴν μεταρρύθμισιν. Ἐπανέφερε τοὺς λεγομένους νόμους τοῦ Λυκούργου, τὰ συσσίτια, τὸν αὐστηρὸν στρατιωτικὸν βίον, ἐδέχθη μέγαν ἀριθμὸν περισσίκων εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν καὶ προέβη εἰς νέαν διανομὴν τῆς γῆς.

Ἀνήσυχος ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Κλεομένου καὶ ἀνίκανος νὰ ἀντιταχθῇ εἰς αὐτὸν ὁ Ἄρατος ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον τὸν Δόσωνα (229—220). Εἰς τὴν παρὰ τὴν Σελλασίαν μάχην (222), παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα, ὁ Κλεομένης ὑπέστη θλίβεράν ἦτταν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἐφονεύθη μετὰ δύο ἔτη ἐπιχειρήσας νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας κατέλαβε τὴν Σπάρτην καὶ ἀποκατέστησε τὴν ὀλιγαρχίαν.

Ἡ νίκη εἰς τὴν Σελλασίαν εἶχεν ὥς συνέπειαν νὰ κυριαρχήσουν πάλιν οἱ Μακεδόνες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κόρινθος κατελήφθη ἀπὸ μακεδονικὴν φρουράν. Ἡ ἀντιξηλία τῶν Ἑλλήνων ἔφερε τὸ ἀποτέλεσμά της. Ὁ Ἄρατος ἀπὸ φθόνον πρὸς τὸν Κλεομένην κατέστρεψεν ἰδιοχειρῶς τὸ ἔργον τοῦ προκαλέσας ὁ ἴδιος τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ὁποῖος εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἐφρόντισε νὰ τὸν δηλητηριάσουν (243).

Ὁ Δόσων ἀπέθανεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιὸς του Φίλιππος Ε' (220-179), ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἀρχίζει ἡ ἐνεργὸς ἀνάμειξις τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ο ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ

Μετὰ τὸν Ἄρατον ἀξιολογώτερος στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ὑπῆρξεν ὁ Φίλοποιμην ὁ Μεγαλοπολίτης (253-183).

Ἄλλ' εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε γίνεи σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ρώμη, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη εἰς μεγάλην δύναμιν, ἤρχισε νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Φιλοποίμην, συνετώτερος, ἐγνώριζε τὴν δύναμιν τῶν Ῥωμαίων, ἀπέφυγε νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐπροσπάθησε μὲ κάθε μέσον νὰ σώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Διωργάνωσε τὰς δυνάμεις τῆς συμπολιτείας καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἀκόμη καὶ τὴν Σπάρτην.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Φιλοποίμην ἔδωσε τὴν τελευταίαν λάμψιν εἰς τὴν σημαντικωτέραν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους του καὶ ἀπέκτησε τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων του. Πραγματικῶς ὁ Φιλοποίμην ἦτο ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος. Εἶχε λάβει ὥς ὑπόδειγμα τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ προσεπάθησε νὰ τὸν ὁμοιάσῃ εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἀνιδιοτελείαν καὶ εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς. Διετῆρει ζωηρὰ εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ εἰργάσθη μὲ ὅλας τοὺς δυνάμεις διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι βιογράφοι τὸν ὠνόμασαν τὸν τελευταῖον Ἑλληνα, ἔσχατον τῶν Ἑλλήνων.

Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἤθελον διηρημένην τὴν Ἑλλάδα, ὑπεκίνησαν τοὺς Μεσσηνίους εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Προσπαθὼν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐξέγερσιν ὁ Φιλοποίμην συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον (183). Οἱ Ἀχαιοὶ ἐτίμησαν αὐτόν, τοῦ ἔκαμαν μεγαλοπρεπῆ κηδεῖαν καὶ ἐτιμώρησάν τοὺς Μεσσηνίους. Ἄλλ' ἡ συμπολιτεία δὲν ἀνέκτησε πλέον τὴν προηγουμένην ἀκμὴν.

Ὁ Πλούταρχος περιγράφει ὥς ἐξῆς τὴν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Φιλοποίμενος.

«Ὅταν ἐφθασεν ἡ εἰδήσις τοῦ θανάτου τοῦ εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, ἐπεκράτησε παντοῦ γενικὴ κατήφεια καὶ πένθος. Ἐξέλεξαν στρατηγὸν τὸν Λυκόρταν, εἰσέβαλαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐβλαπταν τὴν χώραν. Ἀφοῦ ἔκαυσαν τὸ σῶμα τοῦ καὶ συνέλεξαν τὰ λείψανα εἰς μίαν ὑδρίαν, ἤρχισαν νὰ προχωροῦν ὅχι ὅπως συνήθως ὅπως τύχη ὁ καθείς, ἀλλ' ἀφοῦ ἐσχημάτισαν πομπὴν ἐπινίκειον μαζὶ καὶ ἐπικήδειον. Καὶ τοὺς ἐβόλεπε νὰ φοροῦν στεφάνια καὶ μαζὶ νὰ δακρύουν. Τὴν ὑδρίαν, ἡ ὁποία μὲν ἐφαίνετο ἀπὸ τὰς ταινίας καὶ τοὺς στεφάνους, τὴν ἐβάσταζεν ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν Πολύβιος (ὁ κατόπιν περίφημος ἱστορικός, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο μὲν μὲν 22 ἐτῶν) καὶ γύρω του ἦσαν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοῦ

Ἀχαιοὺς. Οἱ στρατιῶται, ὀπλισμένοι καὶ μὲ στολισμένους ἵππους, ἠκολούθουν οὔτε κατηφεῖς, ὅπως ἔπρεπεν εἰς τόσον μεγάλο πένθος, οὔτε χαρούμενοι, ὅπως ἔπρεπε διὰ τὴν νίκην των. Ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἀπ' ὅπου διήρχοντο, ἔτρεχαν πρὸς προὔπαντήσιν ὥσάν νὰ ἐγύριζεν ἀπὸ ἐκστρατείας, ἔψαυαν τὴν ὑδρίαν καὶ τὴν συνῶδευαν εἰς τὴν Μεγαλοῦπολιν. Ὅταν δὲ ἀνεμίχθησαν μὲ αὐτοὺς οἱ γεροντότεροι, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ, ἐξεχύθη θρῆνος ἀπ' ὅλον τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν πόλιν, ἣ ὅποια ἐπόθει τὸν ἄνδρα καὶ βαρέως ἔφερε τὴν στέρησίν του, διότι ἐνόμιζεν ὅτι μαζὶ τοῦ ἔχασε καὶ τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Ἀχαΐαν.

(Πλούταρχος, Βίος Φιλοποίμενος, κεφ. ΚΑ').

Ἡ Ἑλλάς καὶ μετὰ τὸν Φιλοποίμενα δὲν ἔπαυσε νὰ ἀγωνίζεται διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἦτο ἄνισος καὶ μετ' ὀλίγον ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

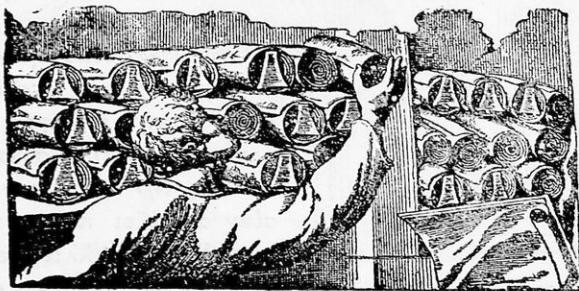
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὴν περίοδον τῶν 300 περίπου ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς Ρωμαίους (323—31 π.Χ.) ὀνομάζουσι ἐλλήνιστικούς ἢ ἀλεξανδρινούς χρόνους.

Ὁ πολιτισμὸς τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι συνέχεια τοῦ ἀρχαίου

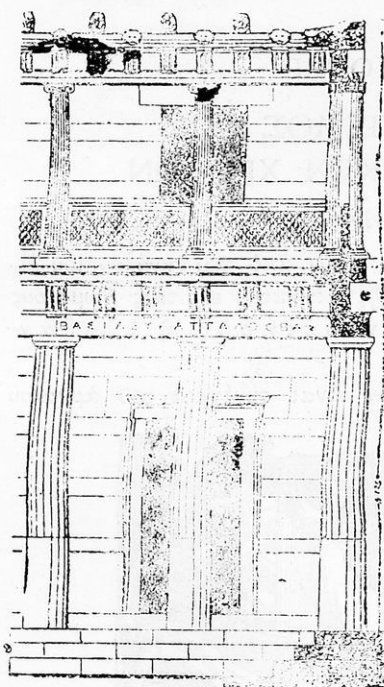
Βιβλιοθήκη

Τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων ἦσαν κύλινδροι ἀπὸ πάπυρον ἢ περγαμηνήν, τοὺς ὁποίους ἐτύλισσαν καὶ ἔθεταν εἰς ἰδιαιτέρας θήκας. Ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον τοῦ κυλίνδρου κρέμεται μίᾳ μικρᾷ πινακίς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγράφον τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου. Εἰς τὴν εἰκόνα ὁ βιβλιοθηκᾶριος τακτοποιεῖ τὰ βιβλία.

ἐλληνικοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως διαφέρει ἀπ' ἐκεῖνον εἰς πολλὰ. Διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔπεσεν ὁ φραγμὸς, ὁ ὁποῖος ἐχώριζε τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, καὶ Μ. Ἀσία, Αἴγυπτος, Συρία, Μεσοποταμία μέχρι τῶν Ἰνδιῶν ἀνοίγονται εἰς τὸν

έλληγισμόν. Οί Έλληνες μεταφέρουν εἰς τὰς χώρας αὐτάς τὸν πολιτισμόν. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀφυπνίζονται καὶ ἀρχίζουν νέαν ζωήν.

Ἀλλὰ συγχρόνως οἱ Έλληνες ὑφίστανται μοιραίως τὴν ἐπίδρασιν τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον περιφρονήσει ἕως τότε ὡς βαρβάρους. Αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, τὰ ἔθιμα, αἱ περὶ ζωῆς ἀντιλήψεις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἀναμειγνύονται μὲ τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἑλλήνων. Τοιούτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐκέρδισεν εἰς ἕκτασιν, ἀλλ' ἔχασεν εἰς γνησιότητα.

Τμήμα ἀπὸ τὴν στοὰν τοῦ
Ἀττάλου εἰς Ἀθήνας
(ἀναπαράστασις).

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἐκόσμησαν μὲ οἰκοδομήματα καὶ γλυπτικά ἔργα τὰς Ἀθήνας. Ὀνομαστὴ ἦτο ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου, ἡ ὁποία εἶχε μῆκος 116 μ. καὶ ἦτο διώροφος, ὅπως πολλαὶ στοαὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Ζεῖ τὸ ἐμπόριον. Ἡ συγκοινωνία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ξηράν. Οἱ κυριώτεροι λιμένες, ἐκτὸς

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἀκμάζουν ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ἡ Μεσόγειος ἀποτελεῖ μίαν οἰκονομικὴν ἐνότητα, ἡ ὁποία διευκολύνει τὴν συναλλαγὴν.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν ἀκμάζει πολὺ ἡ γεωργία. Ἡ γῆ καλλιεργεῖται μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν, μεταχειρίζονται ἀρδευτικά ἔργα καὶ λιπάσματα καὶ παράγουν ἄφθονα δημητριακά. Ἐπίσης εὐδοκιμοῦν ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία. Ἐκ παραλλήλου προοδεύουν ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ βιομηχανία. Προπάντων ἀκμά-

τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν λιμένων τῆς Συρίας, εἶναι ἡ Ρόδος, ἡ ὁποία ἐκκληρονόμησε τὸν Πειραιᾶ. Οἱ λιμένες τῆς κυρίως Ἑλλάδος παρήκμασαν καὶ μόνον ἡ Κόρινθος διατηρεῖ ἀξιόλογον

Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης (ἀναπαράστασις)
μαρμάρινον ἄγαλμα — Παρίσιον, Λουβρον.

Ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα ἔργα τῆς τέχνης τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ἡ θεὰ παρουσιάζεται μετὰ πλουσίαν ἐνδυμασίαν, ἡ ὁποία ἔχει ἀφθόνους καὶ κομψὰς πτυχώσεις, καὶ εἰς στάσιν ἐξαιρετικῶς ἐπιδεικτικὴν. Τὸ περίφημον ἄγαλμα τὸ εἶχε στήσει ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς εἰς τὴν πρῶμην ἐνὸς πλοίου, διὰ νὰ διασαλπίσῃ τὴν νίκην του κατὰ τοῦ Πτολεμαίου εἰς ναυμαχίαν παρὰ τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου.

κίνησιν, διότι εὐρίσκετο εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δρόμων. Εἰς τὴν ξηρὰν ἢ Αἴγυπτος καὶ ἡ Ἀσία ἔχουν πολλοὺς καὶ καλοὺς δρόμους.

Συνέπεια τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς εἶναι ἡ δημιουργία μεγαλου-

πόλεων. Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Σελεύκεια ἔχουν περισσότερον ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους. Ἔχουν δρόμους μεγάλους καὶ εὐθεῖς καὶ οἰκίας πολυώρους μὲ ὑδραυλικὴν ἐγκατάστασιν, ὑπονόμους καὶ λουτρὰ καὶ εἶναι ἐπιπλωμένοι μὲ πολυτέλειαν ἄγνωστον ἕως τότε. Ὁ κόσμος ἀγαπᾷ πολὺ τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν τῶν πόλεων καὶ δι' αὐτὸ συγκεντρώνεται εἰς αὐτάς. Ἡ ἀστυφιλία, ὅπως λέγουν, ἦτο πολὺ ἀνεπτυγμένη εἰς τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑπαιθρος χώρα ἐρημώνεται, ἐνῶ γιγαντώνονται αἱ πόλεις.

ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ

Αἱ Ἀθῆναι μένουν πάντοτε ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἐστία τῆς λεπτοτέρας τέχνης. Ἐπίσης ἄλλα κέντρα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀναδεικνύουν σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας καὶ γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ γνήσιον ἑλληνικὸν πατρίδα ἔχει τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔχουν δημιουργηθῇ κέντρα, τὰ ὁποῖα ὑπερτεροῦν πολὺ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις εἰς πλοῦτον καὶ λαμπρότητα. Τὰ σημαντικώτερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Πέργαμος καὶ ἡ Ἀντιόχεια.

Ἡ πρωτεύουσα τῶν Λαγιδῶν, ἡ **Ἀλεξάνδρεια**, εἶναι ἡ λαμπροτέρα ἐστία τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Δύο μεγάλοι λεωφόροι τεμνόμενοι καθέτως τὴν χωρίζουν εἰς 4 συνοικίας. Ἔχει ἓνα πολεμικὸν καὶ ἓνα ἐμπορικὸν λιμένα. Ἐπὶ τῆς νησίδος Φάρου, ἡ ὁποία συνδέεται διὰ βραχίονος μὲ τὴν παραλίαν, ἔκτισαν μαρμάρινον πύργον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καίει φῶς ὁρατὸν εἰς ἀπόστασιν 60 χιλιομ. Εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Ἰθαγενῶν ὑψοῦται τὸ Σέραπειον, ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Σέραπιν, τὸν θεὸν τῶν νεκρῶν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν συνοικίαν εἶναι τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα μὲ τοὺς τεραστίους δημοσίους κήπους, ὁ ἱππόδρομος, τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ μουσεῖον.

Τὸ μουσεῖον εἶναι πλατὺ μαρμάρινον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον οἱ Πτολεμαῖοι ἔδρυσαν διὰ τὴν θεραπείαν τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Ἐντὸς αὐτοῦ ἦτο ἡ περίφημος ἀλεξανδρινὴ βιβλιοθήκη, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Πτολεμαῖοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συγκεντρώσουν τὰ βιβλία ὅλου τοῦ κόσμου, ἑλληνικὰ καὶ ξένα. Ὁ ἐκ παπύρου χάρτης παρεῖχε καλὸν ὕλικόν διὰ τὴν

βιομηχανίαν τοῦ βιβλίου, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Αἴγυπτον.
Τοιοῦτοτρόπως ἡ ᾠλεξάνδρεια ἀπέκτησε τὴν πρώτην βιβλιοθήκην,

Μενέλαος καὶ Πάτροκλος

μαρμάρινον σύμπλεγμα — Φλωρεντία

Παριστάνεται ὁ Μενέλαος σφύζων τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου καὶ στρέφων μὲ ἀγωνίαν τὸ βλέμμα εἰς τοὺς ἐχθρούς. Τὸ σύμπλεγμα εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τῆς ἐλληνιστικῆς τέχνης καὶ προέρχεται πιθανῶς ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια τῆς Ρόδου, ἀπὸ τὰ ὁποία προέρχονται καὶ ἄλλα ὀνομαστὰ συμπλέγματα, ὅπως ὁ Λαοκόων.

ἡ ὁποία περιεῖχε περὶ τὰς 700 χιλιάδας τόμους. Τὸ μουσεῖον περι-

λαμβάνει πρὸς τούτοις βοτανικὸν καὶ ζωολογικὸν κῆπον, ἀστεροσκοπεῖον, ἀνατομεῖον καὶ αἰθουσάν συγκεντρώσεων καὶ διαλέξεων.

Γαλάτης φονεύων τὴν γυναῖκα του
μαρμάρινον σύμπλεγμα—Ρώμη

Ἀντίγραφον χαλκίνου συμπλέγματος, ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔστησεν ὁ Ἄτταλος Α΄ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Περγάμου εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τῶν Γαλατῶν. Παριστάνεται Γαλάτης, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐφόνευσεν τὴν γυναῖκα του, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, κρατεῖ ἀκόμῃ τὸ σῶμα τῆς εἰς τὴν μίαν χεῖρα, ἐνῶ μὲ τὴν ἄλλην βυθίζει τὸ ξίφος εἰς τὸ στήθος του.

Ἡ Ἀντιόχεια, ἡ μεγαλόπολις τῆς Συρίας, δὲν εἶναι κυρίως

Ἡ Πέργαμος ἦτο πρωτεύουσα μικροῦ κράτους, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς κομψοτέρας πόλεις τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Ἡ πόλις ἦτο κτισμένη ἐπὶ ὠχυρωμένου ὑψώματος καὶ μία κεντρικὴ ὁδὸς ἔφερεν εἰς τὴν ἀγοράν καὶ ὑπεράνω αὐτῆς ἐπὶ πλατείας ὑψώνετο ὁ βωμὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον κατεῖχε τὴν κορυφὴν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπομιμούμενοι τοὺς Πτολεμαίους οἱ Ἀταλίδαι ἔδρυσαν μεγάλην βιβλιοθήκην, ἡ ὁποία συνηγωνίζετο τὴν Ἀλεξανδρινήν, καὶ ἀνεκάλυψαν νέον εἶδος χάρτου, τὴν λεγομένην *περγαμηνήν*, τὴν ὁποίαν κατεσκευάζον ἀπὸ λεπτὰ δέρματα προβάτων.

τόπος συναντήσεως σοφῶν καὶ καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ κέντρον κατ' ἐξοχήν πολυτελείας καὶ διασκεδάσεως. Μὲ τὰς πλατείας, λεωφόρους, τὰς δένδρσοτοιχίας, τὰς σκιερὰς στοὰς καὶ τὰ μαγευτικά της περὶχωρα εἶναι τόπος διαμονῆς περιζήτητος. Ἡ Συρία εἶναι ἀπὸ τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐδέχθησαν βαθύτερον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ διετήρησαν αὐτὴν μακρότερον. Οἱ Σύροι μετέφρασαν τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων σοφῶν εἰς τὴν γλῶσσαν των καὶ βραδύτερον τὰ μετέδωσαν εἰς τοὺς Ἀραβας καὶ εἰς τὸν ἰσλαμικὸν κόσμον.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κατὰ τοὺς ἀλ' ἐξανδρινούς χρόνους ἔγινε μεγάλη κίνησις εἰς τὰ γράμματα. Ἀπὸ ἀπόψεως μάλιστα ποσοῦ ἡ παραγωγὴ βιβλίων εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, διότι καὶ τὸ

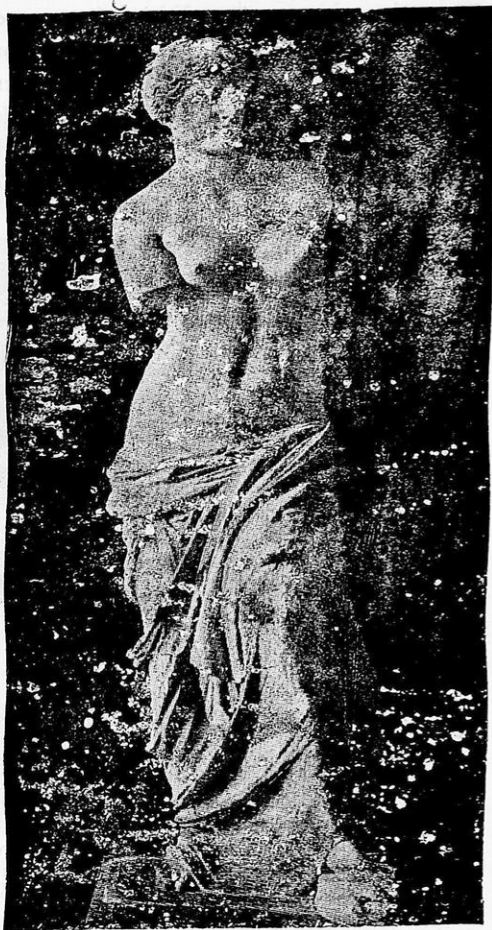

Ἀποθνήσκων Γαλάτης

μαρμαρίνον ἀγάλμα—Ρώμη, Μουσεῖον Καπιτωλίου

Ὁ ἀποθνήσκων Γαλάτης, τοῦ ὁποῦ διδομεν ἐδῶ τὴν κεφαλὴν, εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα τῆς περσικῆς τέχνης. Ὁ Γαλάτης θανασίμως πληγωμένος ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὴν ἀσπίδα του καὶ μὲ κορυμμένην τὴν κεφαλὴν περιμένει τὸν θάνατον. Ὁ καλλιτέχνης παριστάνει μὲ δύναμιν τὰ χαρακτηριστικά τοῦ βαρβάρου πολεμιστοῦ. Ἡ ὄψις του φανερῶναι ζωηρὰ τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν.

ἀναγνωστικὸν κοινὸν εἶναι πολυπληθέστερον καὶ ἡ βιομηχανία τῶν βιβλίων ἐτελειοποιήθη. Ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς τοῦ 3ου καὶ 2ου π.Χ. αἰῶνος δὲν ἔχουν οὔτε τὴν πρωτοτυπίαν οὔτε τὴν λεπτὴν χάριν τῶν συγγραφέων τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν γράφουν, εἶναι ἡ ἄττικὴ τροποποιημένη ὀλίγον συμφῶνως μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς. Τοιοῦτοτρόπως δημιουργεῖται ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ

Ἀφροδίτη τῆς Μήλου

μαρμάρινον ἄγαλμα—Παρίσιοι Λουβρον.

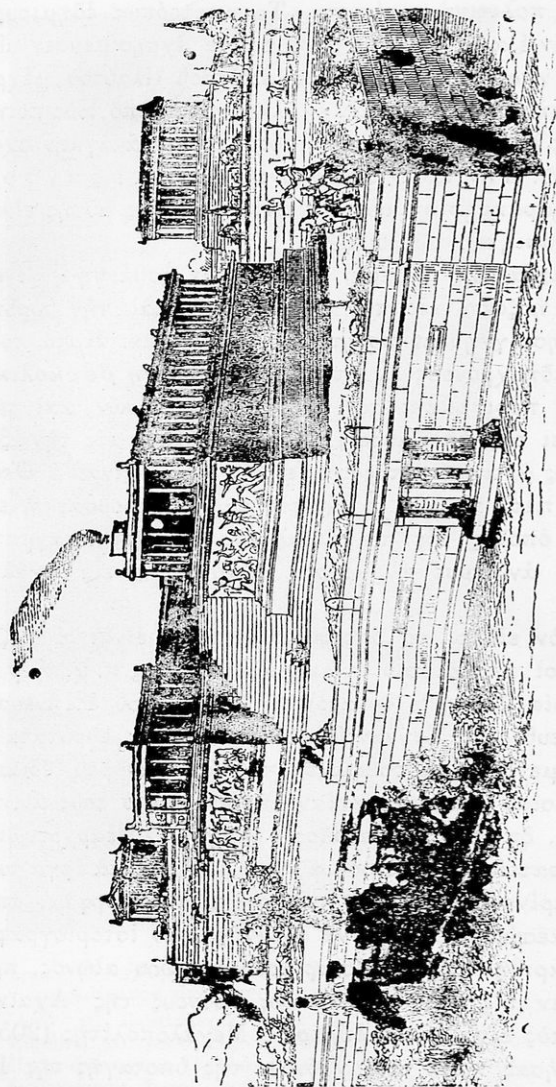
Ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα τῆς ἀρχαιότητος. Εὐρέθη τὸ 1800 εἰς τὴν Μήλον. Ὁ τεχνίτης εἶναι ἄγνωστος. Πολλοὶ παραδέχονται ὅτι εἶναι ἀντίγραφον ἔργου τοῦ τέλους τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Πῶς παριστάνετο ἡ θεὰ καὶ τί ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀρίσθῃ. Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ μαρμαροῦ εἶναι ἐξαιρετος, τὸ πρόσωπον τῆς θεᾶς ἔχει ἀμίμητον χάριν καὶ συγχρόνως θεϊκὸν μεγαλεῖον.

γλῶσσα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προήλθεν ἡ νεωτέρα ἐλληνική. Εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν γράφουν ὄχι μόνον οἱ Ἕλληνες ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ διαλέκτου, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγιοι ὅλων τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς Σιλεφίας μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ποικιλονύμων λαῶν συντάσσονται εἰς τὴν ἐλληνικὴν καὶ τὰ νομίσματά των φέρουν ἐλληνικὰς ἐπιγραφάς. Εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ποιηταὶ **Μένανδρος** (342-292) καὶ **Φιλήμων** (361-262) εἰς τὰς κωμωδίας των σατιρίζουν ἐλαττώματα καὶ ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων, τὸν φιλάργυρον πατέρα, τὸν ἄσωτον υἱόν, τὸν πονηρὸν δοῦλον κλπ., διότι δὲν ἔχουν τὴν ἐλευθε-

ρίαν νὰ σατιρίζουν πολιτικά πρόσωπα. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη νέα κωμωδία, ἡ ὁποία ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς τοὺς νεωτέρους κωμικοὺς ἀπὸ τοῦ Πλαύτου μέχρι τοῦ Μολιέρου. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκαλλιεργήθη ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς αὐλῆς εἶδος λογίας ποιήσεως, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην σχολίων διὰ νὰ ἐννοηθῇ. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὠνόμασαν ἀλεξανδρινισμὸν καὶ ὁ χαρακτηριστικώτερος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἶναι ὁ **Καλλίμαχος**, ὁ ποιητὴς τῶν ὕμνων.

Μόνον ἡ νοσταλγία τῆς φύσεως, τὴν ὁποίαν ᾔσθάνθη ἡ γενεὰ τῶν χρόνων αὐτῶν ἡ ζῶσα εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τύρβην τῶν πόλεων, ἐγέννησε γνησίαν ποιητικὴν συγκίνησιν. Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς δηλαδὴ χρόνους ἀνπτύχθη ἡ λεγομένη **βουκολικὴ ποίησις**, ἡ ὁποία περιγράφει τὸν βίον τῶν ποιμένων καὶ τῶν ἀγροτῶν καὶ ψάλλει τὰς ἀπολαύσεις τῆς ἀπλῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐξοχήν. Ὁ τελειότερος ἀντιπρόσωπος τοῦ εἶδους αὐτοῦ εἶναι ὁ **Θεόκριτος**, γεννηθεὶς περὶ τὸ 300 π. Χ. εἰς τὰς Συρακούσας ἢ εἰς τὴν νῆσον Κῶ, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ Εἰδύλλιά του ἔχει πραγματικὴν ἔμπνευσιν καὶ ἀνύψωσε τὸ μικρὸν αὐτὸ εἶδος εἰς μεγάλην ποίησιν.

Τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον προεξέχει, εἶναι ὁ πεζὸς λόγος. Ἀλλὰ πολλοὶ κλάδοι τοῦ παρακμάζουν, ὅπως π. χ. ἡ ρητορικὴ, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ, ἀφοῦ ἐξέπνευσεν ἡ δημοκρατικὴ ἐλευθερία. Τουναντίον καλλιεργεῖται εὐρύτατα ἡ ἱστορία. Τὰ μεγάλα κατορθώματα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς πλουσίαν ἱστοριογραφίαν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, ὅπως ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ὁ Νέαρχος, διηγήθησαν τὴν ἐκστρατείαν ἢ ἐπεισόδιά της. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ ἔργα των, τὰ ὁποῖα δὲν διεκρίνοντο διὰ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς, ἀποσπάσματα μόνον διεσώθησαν. Διὰ νὰ συναντήσωμεν ἱστοριογράφον δυνάμενον νὰ συγκριθῇ μὲ τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ 5ου αἰῶνος, πρέπει νὰ κατέλθωμεν εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ἀρχαϊκῆς συμπολιτείας. Αὐτὸς εἶναι ὁ **Πολύβιος** ὁ Μεγαλοπολίτης (205—125), ὁ ὁποῖος ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους συνέγραψε γενικὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων του, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του τοὺς λόγους τῆς ἐπι-

Ὁ Μέγας Βομὸς τοῦ Διὸς (ἀναπαράστασις)

Τὸν περίφημον βομὸν κατεσκεύασεν ὁ Εὐμένης Β' περὶ τὸ 180 π. Χ. Ἐκτίσθη ἐπὶ πλατείας καὶ ἦτο ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα ἀνοιχτὸν εἰς τὸ μέσον τῆς ἐμπροσθίας πλευράς, ὅπου ἦτο ἡ εἵσοδος. Εἶχε μῆκος 36,40 καὶ πλάτος 32,20 μ. Ἐστηρίζετο εἰς βάθρον ἢ κορηπίδωμα, τὸ ὅποιον ἐκοσμεῖτο εἰς ὅλας τὰς πλευράς ἀπὸ ἀναγλύφους παραστάσεις, δηλαδὴ ἀπὸ μίαν μακρὰν ζωφόρον. Ἡ ζωφόρος παρίστανε τὴν γιγαντομαχίαν. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ κορηπίδωμα ὕψους στοῦ ἰονικοῦ ρυθμοῦ, ἡ ὁποία περιέβαλλεν ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρὰς τὸν βομὸν. Μεγάλῃ κλίμαξ ἔπρεγεν εἰς τὸν βομὸν.

κρατήσεως τῶν Ρωμαίων καὶ διὰ τὰ νὰ νοθεύῃ αὐτοὺς ἐκθέτων τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα διέπραξαν.

Ἄλλ' οἱ ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι δὲν εἶναι κυρίως περίοδος παραγωγῆς πρωτοτύπων ἔργων, ὅσον περισυλλογῆς ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους. Τὰ γράμματα ἀπέθανον κατ' οὐσίαν καὶ τὴν θέσιν των ἔλαβεν ἡ γραμματικὴ. Οἱ λόγιοι δηλαδὴ τῆς ἐποχῆς, οἱ λεγόμενοι **γραμματικοί**, περισυλλέγουν, ἀντιγράφουν, σχολιάζουν τὰ ἔργα τῶν παλαιότερων συγγραφέων. Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἰδίως χάρις εἰς τὴν γενναίαν ὑποστήριξιν τῶν Πτολεμαίων προσδεύει ἡ ἐργασία αὐτή. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔζησαν οἱ ἐξοχώτεροι τῶν Ἑλλήνων σχολιαστῶν καὶ ἐρμηνευτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὀνομαστότερος εἶναι ὁ **Ἀρίσταρχος**, καὶ ἔγιναν ἀξιόλογα ἀντίγραφα τῶν κλασσικῶν συγγραφέων. Οἱ σοφοὶ τῆς Περγᾶμου ἐμελέτησαν ἰδίως τοὺς ρήτορας.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Οἱ χρόνοι μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον σημειώνουν νέαν ἀκμὴν τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας. Προεξέχουν τώρα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τί ἀξίαν ἔχει ἡ ζωὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὰ εἶναι εὐτυχής. Ἡ φιλοσοφία δηλαδὴ γίνεται πρακτικὴ εἴτε ἠθικὴ. Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐρωτήματα ὁ 3ος αἰὼν ἔδωκε δύο ἀπαντήσεις. Ἡ μία ἀπ' αὐτὰς εἶναι, ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει μικρὰν ἀξίαν καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι αὐτάρκης, νὰ ζητήσῃ δηλαδὴ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ μόνου καὶ νὰ μὴν τὴν ἐξαρτήσῃ ἀπὸ ἐπίγεια ἀγαθὰ, ἀπὸ πλοῦτον, δόξαν, ἀπολαύσεις. Ἡ τᾶσις αὐτὴ διδάσκει αὐστηρὰν ἐγκράτειαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημος διδασκαλία τοῦ **Ζήνωνος** (270), ἡ ὁποία ὠνομάσθη **στωικὴ φιλοσοφία**. Ἀντιθέτως ὁ **Ἐπίκουρος** (341-270) ἀποδίδει μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εὐρίσκει εἰς τὴν ἀπόλαυσιν. Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τὰς χυδαίας ἢ ἀπλῶς τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις, ὅπως ἐνόμισαν πολλοί, ἀλλὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος, τὴν φιλίαν, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθήκον. Αὐτὴ εἶναι ἡ **ἐπικουρική φιλοσοφία**, ἡ ὁποία ἔχει ἐλληνικώτερον χαρακτῆρα, ἐνῶ ἡ στωικὴ προδίδει ἀνατολικὴν ἐπίδρασιν.

Οἱ χρόνοι τῶν διαδόχων εἶναι ἰδίως χρόνοι τῆς ἀναπτύξεως

τῶν ἐπιστημῶν. Αἱ κατακτήσεις ἐπλάτυναν τὸν γεωγραφικὸν καὶ πνευματικὸν ὀρίζοντα. Αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἐπλουτίσθησαν

Τὸ παιδί μετὴν χῆνα

μαρμάρινον ἀντίγραφον—Ρώμη, Βατικανόν.

Εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους συνήθισαν νὰ παριστάνουν ἀστεῖα ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Τὸ ἀνωτέρω παριστάνει μὲ πολλὴν χάριν ἓνα παιδάκι ποὺ παλαίει μὲ μιὰ χῆνα. Ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδιοῦ ἔχει μεγάλην φυσικότητα καὶ τὸ σοβαρὸν ὕψος, μὲ τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ δαμάσῃ τὴν χῆνα, προκαλεῖ τὴν εὐθυμίαν.

νέα μορφή τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ἐστία τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης εἶναι πάντοτε ἡ κυρίως Ἑλλάς, ὅπου διατηροῦνται ἀκμαῖα ἐργα-

σημαντικῶς καὶ συγχρόνως ἐπροόδευσαν ἡ ἀστρονομία, ἡ βοτανικὴ, ἡ ζωολογία, τὰ μαθηματικά, ἡ φιλοσοφία κλπ. Τὰ μαθηματικά ἀνέπτυξαν ὁ **Εὐκλείδης** (306—283) καὶ ὁ μαθητὴς του **Ἀρχιμήδης** (287—212). Τὴν ἀστρονομίαν ὁ **Ἰππάρχος** καὶ βραδύτερον ὁ **Πτολεμαῖος**. Τὴν γεωγραφίαν ἐκαλλιέργησεν ὁ **Ερατοσθένης** (276—196).

Ἡ ΤΕΧΝΗ

Ἡ σημαντικωτέρα ὁμῶς παραγωγὴ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων εἶναι εἰς τὴν τέχνην. Ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ παραγωγικότης τῶν ἑλλήνων καλλιτεχνῶν δὲν ἐξηντλήθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη δὲν εἶναι παρακμὴ οὔτε μίμησις, ἀλλὰ

στήρια καὶ οἱ καλλιτέχναι οἱ ἐργασθέντες εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν ἰσχυρῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀνατολῆς προέρχονται γενικῶς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Πέργαμον ἀνεπτύχθη ἰθαγενῆς τέχνη.

Οἱ καλλιτέχναι τοῦ 5ου αἰῶνος εἶχον παραστήσει τὴν ἡρμιον

Ψηφιδωτὸν με περιστέρας

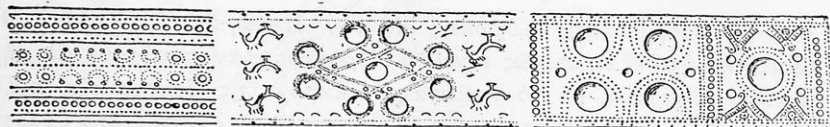
Ρώμη, Καπιτώλιον

Ψηφιδωτὰ ἢ μωσαϊκὰ ὀνομάζουσι χρωματιστὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας κατεσκεύαζον με μικρὰ χρωματιστὰ πετράδια (ψήφους), τὰ ὅποια ἐκολλοῦσαν εἰς πηκτὸν μείγμα ἀσβέστου καὶ ἄμμου. Ἡ τέχνη αὕτη εἶναι πολὺ παλαιὰ, ἀλλ' ἐτελειοποιήθη καὶ διεδόθη πολὺ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

Ἰσχὺν καὶ τὴν σεμνὴν αὐτοπεποίθησιν, ὁ Πραξιτέλης τὴν συναισθηματικὴν ἀνησυχίαν, ὁ Σκόπας τὸ πάθος. Οἱ τεχνῖται τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων προσπαθοῦν νὰ παραστήσουν ἰσχυρὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς, τὸν φυσικὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν, καὶ ἀγαποῦν Θεοδωρίδου· Λαζάρου. Ἱστορία Ἑλλήν. καὶ Ρωμαϊκῆ, Ἔκδ. 1'. 12

τὴν πολυτέλειαν. Πρότυπον τοιούτου ἔργου εἶναι ὁ περίφημος Λαοκρόων, ὁ Θνήσκων Γαλάτης κλπ. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἀνήκει ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης. Τὴν πρώτην θέσιν ἔχει πάντοτε ἡ γλυπτική, ἀλλὰ κατασκευάζονται καὶ ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς μεγάλα καὶ ἐπιβλητικά, ὅχι ὅμως πάντοτε καλαιοθητικά, πρὸς στολισμὸν τῆς ἑδρας τῶν βασιλέων. Ἐπίσης ἀναπτύσσεται ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα γλυπτικὰ ἔργα τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων κατασκευάσθησαν εἰς τὴν Πέργαμον, ὅπου ὁ Ἄτταλος ἔδρυσε σειρὰν ἀφιερωμάτων εἰς τοὺς θεοὺς μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν Γαλατῶν. Ἀπ' αὐτὰ ἀνευρέθη ὁ Μέγας βωμὸς τοῦ Διός. Τὸ γλυπτικὸν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον κοσμεῖ τὸν βωμόν, παριστάνει συμβολικῶς τὸν πόλεμον τῶν θεῶν κατὰ τῶν Γιγάντων καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα γλυπτικὰ συμπλέγματα τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπαράμιλλος ἐπίσης εἶναι ὁ γλυπτικὸς διάκοσμος τοῦ λεγομένου Τάφου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Β'. ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΑΡΧΑΙΑ ΙΤΑΛΙΑ — ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Κατὰ τοὺς ἐλλήνιστικoὺς χρόνους, δηλαδὴ τὸν 3ον καὶ 2ον π.Χ. αἰῶνα, αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἦσαν πολὺ ἐξηντλημέναι. Ἀλλὰ καὶ τὰ κράτη τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχον μεγάλην δύναμιν, διότι ἦσαν ἰδρυμένα εἰς ξένας χώρας. Γενικῶς οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν τὴν παλαιάν τους ἀκμὴν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀκριδῶς ἐμφανίζονται οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἀρχίζουν νέαν περίοδον τῆς ἱστορίας. Ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ἓνας μικρὸς λαὸς τῆς Ἰταλίας, κατῴρθωσαν οἱ Ρωμαῖοι νὰ προκόψουν γρήγορα. Ἐνίκησαν τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο τὰ κράτη τῶν χρόνων αὐτῶν, ἔδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐκυδέρησαν αὐτὴν πολὺ καλὰ, ἔθεσαν σοφοὺς νόμους, ἔλαβον τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἐξήπλωσαν ἀπὸ τὴν μίαν ἕως τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς αὐτοκρατορίας των. Κυρίως ἦτο πολὺ μεγάλη ἡ ἐπίδρασις των εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔλαβον τὸν πρῶτον πολιτισμὸν καὶ γενικῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

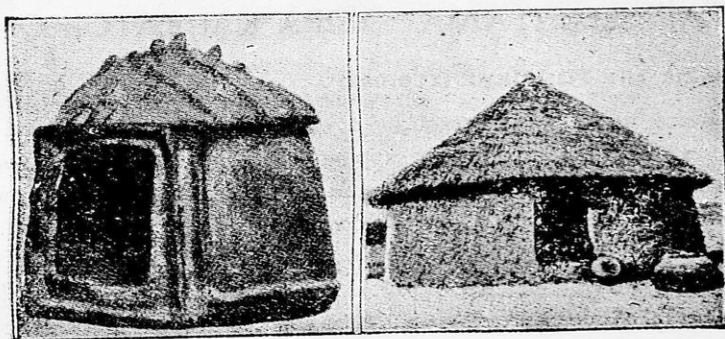
Οἱ Ρωμαῖοι εἶναι ὁ δεῦτερος μετὰ τοὺς Ἕλληνας μέγας λαὸς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἔχουν σημαντικωτάτην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔζησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ἰταλία εἶναι ἡ μεσαία ἀπὸ τὰς τρεῖς μεγάλας χερσονήσους, αἱ ὁποῖαι προβάλλουν

ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἡ θέσις τῆς ἦτο ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὴ. Πρὸς βορρᾶν συνώρευε μὲ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, μὲ τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς ἐπλησίαζε πολὺ τὴν Ἀφρικὴν, ἐνῷ τὸ στενὸν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης τὴν ἔφερεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν ἄλλην Ἀνατολήν. Ἡ Ἰταλία δηλαδὴ εἶχε κεντρικὴν θέσιν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ ἦτο προωρισμένη νὰ παίξῃ σημαντικώτατον μέρος εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ Ἰταλία εἶναι χώρα ὀρεινὴ ὅπως ἡ Ἑλλάς. Μία μεγάλη ὄρο-

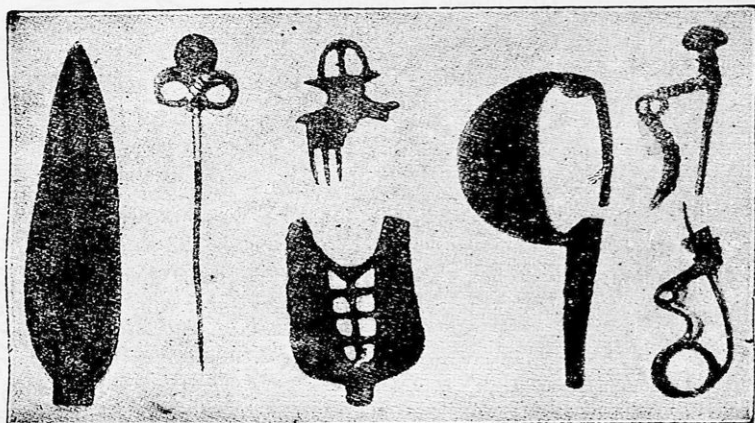
Κατοικία

Ἀριστερὰ μία ὕδρῖα νεκρικὴ, ἡ ὁποία ἔχει σχῆμα οἰκίας τῶν παλαιοτέρων κατοίκων τῆς Ἰταλίας. Δεξιὰ μία καλύβη τῶν σημερινῶν μαύρων τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι φανερὰ ἡ ὁμοιότης τῆς κατοικίας τῶν Λιγούρων μὲ τὰς καλύβας τῶν μαύρων.

σειρά, τὰ Ἀπέννινα, ἡ ὁποία διατρέχει τὴν χερσόνησον ἀπὸ βορρᾶ ἕως τὸ νοτιώτατον ἄκρον, τὴν χωρίζει εἰς δύο ἄνισα μέρη. Ἡ ἀνατολικὴ παραλία εἶναι πολὺ στενὴ. Ἐκεῖ τὰ ὄρη χαμηλῶνουν ἀποτόμως καὶ ἀφήνουν μόνον στενὰς κοιλάδας κατὰ μῆκος τῶν μικρῶν ὀρμητικῶν ποταμῶν, οἱ ὅποιοι καταβαίνουν ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα καὶ χύνονται εἰς τὴν Ἀδριατικὴν. Ἡ μόνη σημαντικὴ πεδιάς εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν εἶναι ἡ πεδιάς τῆς Ἀπουλίας. Ἀντιθέτως ἡ δυτικὴ πλευρὰ παρουσιάζει ἀρκετὰ μεγάλας καὶ εὐφόρους πεδιάδας, ὅπως τῆς Τυρρηνίας, τοῦ Λατίου

καὶ τῆς Καμπανίας. Εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν εἶναι ἡ σημαντικωτέρα τῶν ἰταλικῶν πεδιάδων, ἡ πεδιάς τοῦ Πάδου. Τὴν χώραν διατρέχουν ἀρκετὰ μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίβερις εἰς τὸ Λάτιον, ὁ Ἀρνος εἰς τὴν Τυρρηνίαν, ἐνῶ ὁ Πάδος μὲ τοὺς παραποτάμους του πλημμυρεῖ κυριολεκτικῶς τὴν ἄνω Ἰταλίαν.

Ἐπίσης τὸ κλίμα τῆς Ἰταλίας εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος. Τὸν χειμῶνα ἦτο μᾶλλον γλυκύ, ἐνῶ τὸ θέρος ἦτο ξηρὸν καὶ θερμόν. Ἀλλ' ἡ θερμοκρασία ἐμετριάζετο ἀπὸ τὸν ὄροσερόν ἄνεμον τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους.

Ὅρειχάλκινα ἀντικείμενα

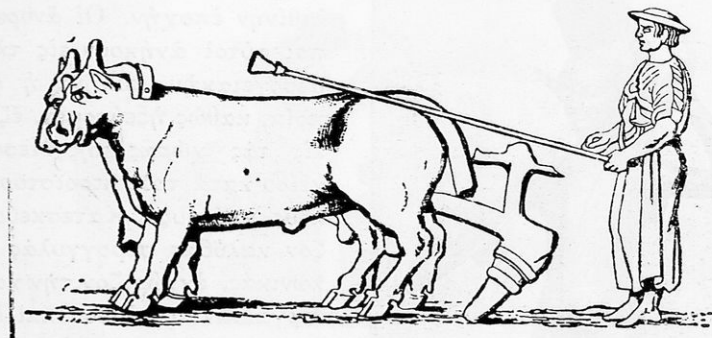
Εὐρέθησαν εἰς τὰ Τεραμάρε. Ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, αἰχμὴ δόρατος, καρφίτσα μαλλίων, κομμάτι ἀπὸ χτένι καὶ ξυράφι, παραμένεις

Ἡ Ἰταλία διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς. Αἱ πεδιάδες τῆς παρῆγον ἄφθονον σῖτον, κριθὴν καὶ ἄλλα δημητριακά, εἰς τοὺς λόφους ἤκμαζεν ἡ ἄμπελος καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Ἀπεννίνων ἡ ἐλαία. Ἡ Ἰταλία εἶχεν ὀνομαστοὺς οἶνους καὶ ἐλαία. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ εἰς τὰ ὄρεινὰ διαμερίσματα ἤκμαζεν ἡ κτηνοτροφία.

Ἡ μεγάλη ὅμως διαφορὰ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα συνίσταται κυρίως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς παραλίας. Ἡ ἀνατολική-

ἀκτὴ εἶναι σχεδὸν ἀπρόσιτος εἰς τὰ πλοῖα, διότι τὰ Ἀπέννινα κατέρχονται ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ δὲν σχηματίζουν κόλπους καὶ ὄρμους. Μόνον ἡ νότιος Ἰταλία ἔχει ἓνα μέγαν κόλπον, τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Εἰς τὴν δυτικὴν ὁμῶς ἀκτὴν ὑπάρχον λιμένες καὶ ἡ παραλία ἦτο περισσότερον φιλόξε-
νος εἰς τὰ πλοῖα.

Ἐπίσης ἡ Ἰταλία δὲν στεφανώνεται ὥπως ἡ Ἑλλάς ἀπὸ συμ-
πλέγματα νήσων. Μόνον εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπάρχουν τρεῖς

Τυρρηνὸς γεωργός

μεγάλαι νῆσοι, ἡ Σικελία, ὀνομαστὴ διὰ τὴν εὐφορίαν της, ἡ Σαρδηνία καὶ ἡ Κορσική. Ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς ἡ Σικελία εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἔκειτο εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, ἐξουσίαζε τὸ στεγόν, τὸ ὁποῖον ἐνώνει τὸ Τυρρηνικὸν μὲ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ μὲ τὴν εὐφορίαν της ἦτο ὁ σιτοβολὼν τῆς Ἰταλίας.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἰταλία ἦτο κυρίως μόνον ἡ χερσόνησος. Σύννορά της πρὸς βορρὰν ἦτο ὁ μικρὸς ποταμὸς Ρουβίκων, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὴν Ἀδριατικὴν.

Τὴν Ἰταλίαν λοιπὸν αὐτὴν ἐχώριζον εἰς τρία μέρη, εἰς τὴν Ἄνω, τὴν Μέσην καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν.

Εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν ἦτο ἡ Τυρρηνία, εἰς τὴν Μέσην ἡ Ρώμη καὶ εἰς τὴν Κάτω αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σήμερον λέγομεν βόρειον Ἰταλίαν, δηλαδὴ

τὴν χώραν μεταξύ Ἀπεννίνων καὶ τῶν Ἀλπεων, οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὀνόμαζον Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, διότι ἐκεῖ κατοικοῦσαν οἱ Γαλάται, ἕνας λαός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν σημερινὴν Γαλλίαν. ✕

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Αἱ ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἀπέ-

δειξαν ὅτι εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρχον ἄνθρωποι κατὰ τὴν λιθίνην ἐποχὴν. Οἱ ἄνθρωποι αὗτοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν μεσογειακὴν φυλὴν, ἥ ὁποία, καθὼς ἡξεύρομεν, ἔζη εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Κατεσκεύαζον καλύβας στρογγυλάς ἢ κωνικάς, ἐγνώριζον τὴν κατεργασίαν τοῦ λίθου καὶ ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των. Οἱ πρῶτοι αὗτοὶ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας ὀνομάζονται **Δίγουρες**, ὅπως οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος Πελασγοί.

Ἀπὸ τὸ 2000 π. Χ. ἀρχίζει ἡ κάθοδος τῶν Ἰνδοευρωπαίων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὅταν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀχαιοί, ἔλαβον τὸν δρόμον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, λαοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἰδιοευρωπαϊκὴν ὁμοφυλίαν,

συγγενεῖς τῶν Ἑλλήνων, κατέβησαν ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς καὶ κεντρικὰς Ἀλπεῖς εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου. Ἦσαν ἀρκετὰ πολιτισμέ-

Τυρρηνὸς πολεμιστὴς
ἀγαλμάτιον ἀπὸ ὀρεῖχαλκον τοῦ 500 π. Χ. περίπου. Λονδίνον, Βρετανικὸν Μουσεῖον.

νοι. Εἶχον ἐξημερώσει τὸν σκύλον, τὸν βοῦν, τὸν χοῖρον, τὸ πρόβατον, τὸν ἵππον καὶ ἄλλα κατοικίδια. Ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ ἐγνώριζον τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀρειχάλκου. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἐξήπλωσαν τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀπὸ τὴν βόρειον Ἰταλίαν μέχρι τοῦ νοτιωτάτου ἄκρου τῆς χερσονήσου, μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος.

Ἀργότερα, σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ 1000 π. Χ. περίπου, νέοι ἐπιδρομεῖς,

Τυρρηνικὸς βωμὸς

παράστασις ἐπὶ ἀγγείου—Παρίσιοι, Λουβρον

Εἰς τὸ μέσον ὁ βωμὸς μὲ τὴν φλόγα, ἀριστερὰ ὁ ἱερεὺς μὲ στέφανον εἰς τὰς χεῖρας, πλησίον ὁ μικρὸς ὀπηρέτης, ὀπίσω τὸ πρὸς θυσίαν ζῶον, δεξιὰ ὁ αὐλητής.

καὶ αὐτοὶ Ἰνδοευρωπαῖοι, κατῆλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ νέοι λαοὶ ἐγνώριζον τὴν κατεργασίαν τοῦ σιδήρου, ἦσαν καλύτερον ὀπλισμένοι καὶ ἴσως ἰσχυρότεροι σωματικῶς. Κατέλαβον τὴν κοιλιάδα τοῦ Πάδου καὶ ἐξηπλώθησαν πρὸς νότον μὲ διάφορα ὀνόματα, Ὁ μ θ ρ ο ι, Σ α μ ν ῖ τ α ι, Λ ο υ κ α ν ο ῖ, Β ρ ο ῦ τ ι ο ι κ λ π.

Ὅλους αὐτοὺς τοὺς Ἰνδοευρωπαϊκοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι εἰς δύο ἐποχὰς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὀνομάζουν μὲ κοινὸν ὄνομα Ἰταλιώτας. Ἀλλ' ἡ Ἰταλία ἐδέχθη τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ δύο ἄλλους λαοὺς, τοὺς Τυρρηνοὺς καὶ τοὺς Ἑλληνας.

ΟΙ ΤΥΡΡΗΝΟΙ

Οἱ **Τυρρηνοί** ἢ ὅπως ὠνόμαζον αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, **Ἑτροῦσκοι**, εἶχον ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄρνου βορειοδυτικῶς τῆς Ῥώμης καὶ ἡ χώρα ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Τυρρηνία (σημ. Τοσκάνα). Δὲν γνωρίζομεν πολλὰ πράγματα περὶ τῆς καταγωγῆς, τοῦ χρόνου τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ περὶ τῆς γλώσσης τοῦ ιδιορρύθμου αὐτοῦ λαοῦ. Σήμερον παραδέχονται ὅτι

ἦσαν Αἰγαῖοι, ὅτι ἔζων τὸν 13ον—12ον αἰῶνα εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅτι ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπ' ἐκεῖ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως (1200—1000). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώρισαν τοὺς Τυρρηνοὺς ὡς τολμηροὺς πειρατὰς.

Οἱ Τυρρηνοὶ ἱδρυσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκτεταμένον ἀλλ' ἐφήμερον κράτος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ἐκυρίευσαν τὸν Λάτιον καὶ ἐπροχώρησαν ἕως τὰς ἐλληνικὰς ἀποικίας Κύμην καὶ Νεάπολιν. Ἐξουσίασαν τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ ὄνομα των ὠνομάσθη Τυρρηνική, καὶ ἀργότερον κατέλαβον ὅλην τὴν κοι-

λάδα τοῦ Πάδου. Ἡ ἀκμή των ὅμως δὲν διήρκεσε πολὺ. Εἰς διάστημα δύο αἰώνων (500.-300 π. Χ.) τὸ κράτος των διελύθη. Τὸ 524 Ἕλληνες καὶ Λατίνοι συνεννοήθησαν καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Τυρρηνοὺς ἀπὸ τοῦ Λάτιον, ἐνῶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου ἐγκατεστάθησαν διάφοροι γαλατικοὶ φυλαί. Τοιουτοτρόπως οἱ Τυρρηνοὶ περιωρίσθησαν εἰς τὴν μικρὰν των πατρίδα, τὴν Τυρρηνίαν.

Οἱ Τυρρηνοὶ εἶχον μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας καὶ προπάντων εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἐφερον εἰς αὐτοὺς πολλὰ στοιχεῖα ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Πρῶτοι ἐδίδαξαν τοὺς ἰθα-

γενεῖς λαοὺς τὰ μεταχειρίζονται εἰς τὰς οἰκοδομὰς τὸν λίθον ἀντὶ τοῦ ξύλου, ἀπεξήραναν ἔλη, ἐκοψαν δάση, ἐκανόνισαν τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν καὶ κατάρθωσαν νὰ ἐκμεταλλευσθῶν τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Οἱ Τυρρηνοὶ ἐπίσης ἐπροόδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ωραιότατα ἀγγεῖα, ἐπιτραπέζια σκεύη καὶ ἄλλα κομψοτεχνήματα μαρτυροῦν πολιτισμὸν λεπτὸν καὶ πολὺ προωδευμένον. Ἐπίσης πολὺ ἀνεπτυγμένη ἀλλὰ ἰδιόρρυθμος καὶ σκοτεινὴ ἦτο ἡ θρησκεία των. Τοὺς θεοὺς των ἐφανάζοντο τερατώδεις. Ἰδίως ἐλάτρευσαν πολὺ τοὺς νεκροὺς, διὰ τοὺς ὁποίους κατεσκευάζον μεγάλους ὑπογείους τάφους καὶ ἐκόσμου αὐτοὺς μὲ τοιχογραφίας καὶ κίονας καὶ ἐγείμζον μὲ πληθὺς ἀντικειμένων.

Αἱ Ἑλληνικαὶ Αἰοικίαι

Πολὺ μεγαλυτέρα ἦτο ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν δον π. Χ. αἰῶνα. Αἱ σημαντικώτεραι ἀπὸ

Τυρρηνικὸς καθρέπτης

τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς νοτίου Ἰταλίας ἦσαν ὁ Τάρας, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ Κρότων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος, τὸ Ρήγιον εἰς τὴν Καλαυρίαν καὶ ἡ Κύμη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καμπανίας, Εἰς τὴν Σικελίαν ἦσαν αἱ Συρακοῦσαι, ὁ Σελινόυς, ἡ Κατάνη. Βραδύτερον ἡ Κύμη ἱδρυσεν τὴν Νεάπολιν καὶ δι' αὐτῆς μετέδωκε τὸ ἀλφάβητον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀργότερα αἱ ἀποικίαι ἱδρυσαν νέας πόλεις καὶ τοιοῦτοτρόπως ὅλη ἡ

Τυρρηνικὴ σαρκοφάγος

περὶ τὸ 500 π.Χ.—Παρίσιοι, Λοῦβρον

Σαρκοφάγους ὀνομάζουσι τάφους ἀπὸ μάρμαρον, πέτραν κλπ., εἰς τοὺς ὁποίους ἔθετον τοὺς νεκροὺς, ὅταν δὲν ἤθελον νὰ τοὺς καύσουν. Ἡ ἀνωτέρω σαρκοφάγος εἶναι ἀπὸ ἀργίλου καὶ ἐπάνω εἰκονίζονται οἱ δύο σύζυγοι καθήμενοι ἐπὶ τῆς κλίνης των.

παραλίᾳ τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐσκεπάσθη ἀπὸ ἑλληνικὰς ἀποικίας.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας εἶναι μεγάλη. Οἱ Ἕλληνες μετέφεραν ἀπὸ τὴν πατρίδα των τοὺς νόμους, τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν, τὰς τέχνας, τὰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις, τοὺς ἀγῶνας καὶ ὅλην τὴν εὐθυμον ζωὴν, ἡ ὁποία διέκρινε τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν. Ἐκεῖ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, καὶ αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας εἶχον κατοικήσει, μετεμορφώθησαν διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι

δικαίως ὠνόμαζον τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν **Μεγάλην Ἑλλάδα**.

Ἀπὸ τὸν ὅν αἰῶνα ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν. Οἱ λόγοι, οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν Ἑλλήνων, γενικῶς ἦσαν αἱ πολιτικαὶ φιλονικίαι. Ἐφθειραν μὲ τὸν καιρὸν τὴν δύναμιν τῶν ἀποικιῶν καὶ τὰς ἔκαμαν εὐκολον λείαν εἰς τοὺς πολεμικοὺς Ρωμαίους.

ΟΙ ΛΑΤΙΝΟΙ

Τὸ σημαντικώτερον ὅμως πρόσωπον ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λαοὺς ἐπρόκειτο γὰ διαδραματίσουν οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς χώρας τοῦ Λατίου, οἱ **Λατίνοι**. Οἱ Λατίνοι προήλθον ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ καιροὺς εἶχον ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπεκράτησεν ὅμως τὸ ἰνδοευρωπαϊκὸν στοιχεῖον καὶ τοιοῦτοτρόπως διεμορφώθη μία ἀπὸ τὰς ἰσχυροτάτας φυλάς, οἱ Λατίνοι.

Εἰς τὸ Λάτιον πολὺ ἔνworis ἐκτίσθησαν μικροὶ συνοικισμοί, ἡ Ἀλφειὰ Λόγγα, τὸ Τούσκουλον, τὸ Λαβίνιον, τὸ Τίβουρον κτλ. Αἱ μικραὶ αὗται κῶμαι εἶχον συνδεθῇ μὲ ἓνα εἶδος θρησκευτικῆς ἀμφικτιονίας, διότι ὅλοι ἐλάτρευον τὸ κοινὸν ἱερὸν τοῦ Διὸς εἰς τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἡ ἀμφικτιονία ἔγινε πολιτικὴ ὀργάνωσις. Ἀργότερα οἱ Λατίνοι ἐξεπολιτίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Τυρρηγῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἰταλιώτας. Εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν χώραν ἔμελλε νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ Ρώμη, ἡ ὁποία ἦτο πεπωμένον νὰ ἐξουσιάσῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

ΟΙ ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

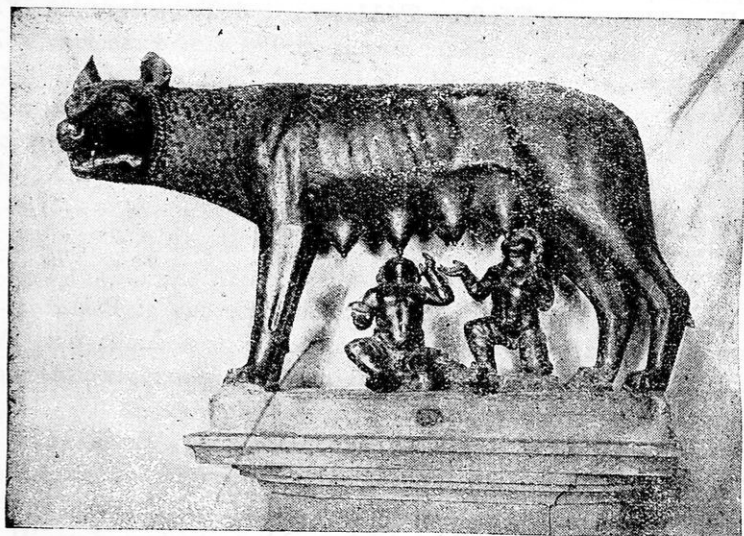
Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν των καὶ διηγούντο διαφόρους μύθους, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν καταγωγὴν των, τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης καὶ τὰς συνθηεῖας των.

Διηγήθησαν λοιπὸν ὅτι οἱ παλαιότεροι Ρωμαῖοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Τροίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως τοῦ Πριάμου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἥρωας τῆς Τροίας Ἀἰνείας μὲ πολλοὺς συντρόφους τοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις εἰς τὴν θάλασσαν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκυρίευσεν μέρος τοῦ Λατίου καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Ἀπὸ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς Τρῶας λοιπὸν λέγεται ὅτι κατὰγονται οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ υἱὸς τοῦ Αἰνείου Ἀσκάνιος ἢ Ἰούλος ἔκτισε μακρὰν τῆς θαλάσσης εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀλθανοῦ τὴν Ἀλβαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδασίλευσαν οἱ ἀπόγονοί του.

Ἀπόγονος τοῦ Αἰνείου ἦτο ὁ Ρωμύλος. Οἱ Ρωμαῖοι ἔλεγον ὅτι, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ρωμύλος μὲ τὸν ἀδελφόν του Ρῶμον, ὁ θεὸς των ἠθέλησε νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὸν Τίβεριν ἐντὸς καλαθίου, διὰ νὰ ἔχῃ αὐτοὺς τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ εἶχον πλημμυρήσει, παρέσυραν τὸ καλάθι καὶ τὸ ἔφεραν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατίνου λόφου. Ἐκεῖ μία λύκαινα ἐθήλασε τὰ δύο δίδυμα καὶ τὰ ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ ἔλαθεν ἓνας βοσκός, ὁ ὁποῖος τὰ υἱοθέτησεν. Ὅταν ἐμεγάλωσαν οἱ δύο ἀδελφοί, ἐφόνευσαν τὸν ἄγριον θετὸν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν ἰδικὴν των πόλιν.

Τοιουτοτρόπως ἐκτίσθη ἡ Ρώμη. Τὸ γεγονός αὐτὸ κατὰ τὴν παράδοσιν ἔγινε τὸ 753 π. Χ.

Ἡ Ρώμη ὅμως δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο ὁ Ρωμύλος ἐκήρυξεν αὐτὴν ἄσυλον καὶ τοιουτοτρόπως κατέφυγον εἰς αὐτὴν πολλοὶ τυχοδιῶται καὶ κακοῦργοι. Δὲν ὑπῆρχον ὅμως γυναῖκες. Ὁ Ρωμύλος τότε ἔκαμε μεγάλην πανήγυριν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦλθον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια τῶν Σαβίνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν

Ἡ Λύκαινα

Ρώμη. Μουσεῖον Καπιτωλίου

Ἡ λύκαινα εἶναι ἀπὸ ὀρεῖχαλκον καὶ κατεσκευάσθη ἀπὸ ἔλληνα ἢ τυχὸν τεχνίτην τὸν βον ἢ τὸ πολὺ τὸν βον π.Χ. αἰῶνα. Οἱ δίδυμοι, οἱ ὅποιοι θηλάζουν, παριστάνουν τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρῶμον, ἀλλὰ προῖστέθησαν ἀργότερον. Πιθανώτατα ἡ λύκαινα ἦτο τὸ ἱερὸν ζῷον, τὸ ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρησαν ὡς γενάρχη τιν.

γειτονικὸς λαός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς οἱ Ρωμαῖοι ἤρπασαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων. Ἀλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πόλεμον. Αἱ Σαβίνοι ὅμως ἐπρί-

φθησαν εις τὸ μέσον καὶ τοὺς ἐσυμβίβασαν καὶ ἀπὸ τότε ἀπεφά-
σισαν νὰ βασιλεύῃ μὲ τὴν σειράν ἕνας ρωμαῖος καὶ ἕνας σαβί-
νος.

Μετὰ τὸν Ρωμύλον ἐβασίλευσεν ὁ **Νουμᾶς Πομπίλιος**, σαβί-
νος, **Τύλλος Ὀστίλιος**, ρωμαῖος, καὶ **Ἄγκος Μάρκιος**, σαβί-
νος, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ παράδοσις ἀποδίδει πολλὰς κατακτήσεις
καὶ σημαντικὰς πολιτικὰς πράξεις. Ὁ Νουμᾶς κυρίως ἐφημέισθη
ὡς εἰρηνικὸς καὶ συνετὸς βασιλεὺς. Μετ' αὐτοὺς τὴν Ρώμην ἐκυ-
βέρνησαν βασιλεῖς καταγόμενοι ἀπὸ τὴν Τυρρηνίαν, ὁ **Ταρκύνιος**
ὁ **Πρεσβύτερος**, ὁ **Σέρβιος Τύλλιος** καὶ ὁ **Ταρκύνιος** ὁ **Ὑπε-
ρήφανος**. Εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἀπέδωσαν πολλὰ
ἔργα εἰρηνικὰ καὶ πολεμικά.

Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς ἐκυβέρνησε κατὰ τὴν παράδοσιν τυραν-
νικῶς. Ἰδίως κατεδίωξε τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι τέλος ἐξηγέρθη-
σαν καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ταρκύνιον νὰ φύγῃ τὸ 509 π.Χ. Ἀπὸ
τότε ἔληξεν ἡ βασιλεία.

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Ὅλα αὐτὰ εἶναι μῦθοι, τοὺς ὁποίους ἔπλασαν οἱ Ρωμαῖοι, διὰ
νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ κράτους των. Ἀλλ'
εἰς τὸ βάθος τῶν μύθων κρύπτεται συνήθως ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια,
τὴν ὁποίαν θὰ προσπαθῇσωμεν νὰ διευκρινίσωμεν.

Ἡ Ρώμη ἐκτίσθη εἰς θέσιν σπουδαιοτάτην. Ἑπτὰ λόφοι ἐκ
φύσεως ὄχυροὶ ἀπετέλουν ἕνα ἰσχυρὸν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ
ὅλα τὰ μέρη προστατεύεται ἀπὸ φυσικὰ ὄχυρῶματα, τὸν Τί-
βεριν, τὴν θάλασσαν καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον ὄρη. Ἡ πα-
ράδοσις λέγει ὅτι ἐκτίσθη ἡ Ρώμη τὸ 753 π.Χ. Φαίνεται ὅμως
ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόφους αὐτοὺς εἶχον κατοικηθῇ πολὺ ἑνω-
ρίτερα.

Ἀργότερα, περὶ τὰ 660 π.Χ., οἱ Τυρρηνοὶ κατέκτησαν, κα-
θὼς εἶδομεν, τὸ Λάτιον καὶ ἔφεραν εἰς αὐτὸ τὸν ἀνώτερον πολι-
τισμὸν των. Αὐτοὶ συνήνωσαν τὰς κώμας τῶν λόφων εἰς μίαν πό-
λιν καὶ κατεσκεύασαν μὲ ὀγκώδεις λίθους τεῖχος τετράγωνον. Οἱ
Τυρρηνοὶ ἔκαμαν καὶ ἄλλα σημαντικὰ ἔργα. Ἀπεξήρναν τὰ με-
ταξὺ τῶν λόφων ἔλη κατασκευάσαντες μεγάλας ὑπονόμους. Με-
ταξὺ τῶν λόφων Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου ἐγκατέστησαν τὴν

ρωμαϊκὴν ἀγορὰν (Forum Romanum). Αὐτὸ σημαίνει ἡ παράδοσις, ὅτι οἱ τυρρηνοὶ βασιλεῖς ἐκυβέρνησαν τὴν Ρώμην.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτὰ ἡ Ρώμη ἐκτίσθη εἰς χρόνους παλαιότερους τοῦ 753 π. Χ., ἡ δὲ λεγομένη εἰς τοὺς μύθους κτίσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ρωμύλου εἶναι ἴσως συνένωσις τῶν μικρῶν κομῶν εἰς μίαν πόλιν, ἕνα εἶδος σ υ ν ο ι κ ι σ μ ο ὦ, ὅπως εἶχε κάμει ὁ Θησεὺς εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας ἡ κοινωνία τῆς Ρώμης ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τάξεις 1) τοὺς πατρικίους, 2) τοὺς πελάτας καὶ 3) τοὺς πληβείους.

Πατρίκιοι ἦσαν οἱ γνήσιοι Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὰς μεγάλας ρωμαϊκὰς οἰκογενεῖας. Εἰς τὴν Ρώμην ὅλοι, ὅσοι κατήγοντο ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα ἦσαν μέλη μιᾶς οἰκογενεῖας, ἡ ὁποία δὲν περιελάμβανε μόνον τὸν πατέρα, τὴν μητέρα καὶ τὰ τέκνα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα ἄτομα. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ὀνομάζεται γένος καὶ τὰ μέλη Πατρίκιοι, διότι κατὰγονται ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα. Ὅλα τὰ μέλη ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγὸν τὸν γεροντότερον τοῦ γένους, ὁ ὁποῖος ἦτο θρησκευτικὸς ἀρχηγός, ὁ ἀνώτατος δικαστής, ὁ ἀρχηγὸς ἐν καιρῷ πολέμου καὶ εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενεῖας.

Πελάται, δηλαδὴ ὑπήκοοι, ἦσαν ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν κατοίκων τοῦ Λατίου, τῶν Λιγούρων, τοὺς ὁποίους ὑπέταξαν οἱ κατακτηταὶ Λατίνοι καὶ τοὺς ἔκαμαν δουλοπαροίκους. Ἦσαν δηλαδὴ ὅπως οἱ εἰλωτες τῆς Σπάρτης. Ἀργότερα οἱ πελάται ἀπετέλεσαν μέρος τῶν γενῶν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς πατρίκίους.

Πληβεῖοι ἦσαν νεώτεροι κάτοικοι τῆς Ρώμης, οἱ ὅποιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν κατὰ διαφόρους τρόπους. Οἱ Ρωμαῖοι ὅταν κατέστρεφον μίαν γειτονικὴν πόλιν, ὑπεχρέωνον τοὺς κατοίκους νὰ μετοικήσουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Ρώμην ἦλθον πολλοὶ ἔμποροι καὶ τεχνῖται καὶ πολλοὶ τυχοδιώκται. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ νεώτεροι κάτοικοι ἀπετέλεσαν ἐντελῶς ἰδιαιτερον λαόν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε κανένα δεσμόν μὲ τοὺς πατρίκίους καὶ πελάτας

καὶ ὠνομάσθη Πληθεῖοι ἢ πλῆθος. Οἱ πληθεῖοι δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ νυμφεύωνται μὲ γυναῖκας ἐκ τῶν πατρικίων καὶ ἔστεροῦντο πολιτικῶν δικαιωμάτων.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς Ρώμης ἦτο ὅπως εἰς ὅλας τὰς παλαιὰς πολιτείας ἡ πατρικὴ βασιλεία. Ὅπως εἰς τὸ γένος ὁ πατήρ, τοιουτοτρόπως εἰς τὴν πολιτείαν ὁ βασιλεὺς ἦτο ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγός, ὁ ἀνώτατος δικαστὴς καὶ ἀρχηγὸς εἰς τὸν πόλεμον. Τὴν δύναμιν ὅμως αὐτὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν πολιτείαν περιώριζον δύο σώματα, ἡ Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ ἡ Σύγκλητος.

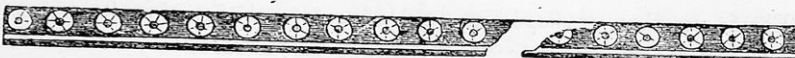
Ἡ ἔκκλησία ἦτο συνάθροισις ὅλων τῶν πατρικίων μετὰ τῶν πελατῶν. Ἐπειδὴ συνήρχοντο διηρημένοι εἰς 30 τμήματα, φράτρας ὅπως ἔλεγον, ἡ πρώτη αὐτῇ ἐκκλησίᾳ ὠνομάζετο φράτρη. Ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία ὁμοίαζε τὴν ὁμηρικὴν. Δὲν ἀπεφάσιζεν, ἀλλ' ἐνέκρινεν ἢ ἀπέρριπτε τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως διὰ βοῆς «ναί» ἢ «ὄχι». Ἡ ἐκκλησία ἐξέλεγε τὸν βασιλέα καὶ ἀπεφάσιζε περὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου.

Ἡ σύγκλητος εἶχεν 100 καὶ ἀργότερα 300 μέλη. Τὴν ἀπετέλουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γενῶν καὶ ὁμοίαζε μὲ τὸν Ἀρειὸν Πάγον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν Γερουσίαν τῆς Σπάρτης, δηλαδὴ ἦτο τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως. Ἡ σύγκλητος ἐπεκύρωνε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ προπάντων ἐπέδλεπε τὴν διαφύλαξιν τῶν παραδόσεων τῆς πόλεως.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 509

Τὸ 509 π. Χ. ἐγίνε σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πατρίκιοι ἐξεθρόνισαν τὸν τελευταῖον βασιλέα Ταρκύνιον, κατήγγησαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ ἴδιοι. Τὸ πολίτευμα λοιπὸν ἐγίνε ἀριστοκρατικόν. Συνέβη δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν Ρώμην ὅ,τι εἶχε συμβῆ πολὺ ἐνωρίτερα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας, ὅπου οἱ εὐγενεῖς ἐξεδίωξαν τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ ἴδιοι.

Τὴν περίοδον ἀπὸ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας οἱ Ῥωμαῖοι ὀνομάζουν *δημοκρατία*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

Η ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 509 ἦτο ἔργον τῶν πατρικίων, οἱ ὅποιοι κατέλυσαν τὴν βασιλείαν, διότι ἐκινδύνευον ἡ δύναμις καὶ τὰ προνόμιά των ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ταρχυνίου. Τὸ νέον πολίτευμα οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμασαν *δημοκρατίαν*. Κατ' οὐσίαν ὅμως ἦτο κυθέρνησις ὁ *λιγαρχικὴ*, διότι ἔλην τὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ πατρικιοί. Ἡ δημοκρατία διήρκεσε πεντακόσια χρόνια (509—31 π. Χ.).

Εἰς τὴν ρωμαϊκὴν δημοκρατίαν ἀνώτατοι ἄρχοντες εἶναι δύο Ὑπατοί, οἱ ὅποιοι ἔλαβον ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων. Ἦσαν ἀνώτατοι ἄρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, πρόεδροι τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἀνώτατοι θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ καὶ ἀνώτατοι δικασταί. Ἐπίσης διετήρησαν ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἐμβλήματα τοῦ βασιλέως, τὴν περιπόρφυρον τήβεννον, τὸν ἐλεφάντινον θρόνον, τοὺς δώδεκα ραβδούχους. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῶν ὑπάτων διέφερεν ἀπὸ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν σημαντικῶς, διότι ὑπεβλήθη εἰς πολλοὺς περιορισμοὺς. Ἡ ἐξουσία διεμοιράσθη εἰς δύο καὶ ἡ ἐνστασις τοῦ ἐνὸς ἠδύνατο νὰ ματαιώσῃ πᾶσαν πράξιν τοῦ ἄλλου. Ἐκτὸς τούτου ἐξελέγοντο μόνον δι' ἓν ἔτος, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἦτο ἰσόδιος.

Εἰς στιγμὰς ὅμως κρίσιμους οἱ Ῥωμαῖοι ἐξέλεγον ἓνα μόνον ἄρχοντα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία δὲν εἶχε κανένα περιορισμόν. Αὐτὸς ἦτο ὁ Δικτάτωρ. Τὸν δικτάτωρα ἐξέλεγον οἱ ὕπατοι καὶ ἡ ἀρχὴ του διήρκει μόνον ἐφόσον ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος, ἀλλὰ ποτὲ περισσότερον ἀπὸ ἑξ ἡμέρας.

Εἰς τὸ νέον πολίτευμα ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν ἡ σύγκλητος, ἡ ὁποία κατ' οὐσίαν ἐκυθέρνησε τὸ ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἐδειξε μεγάλην σταθερότητα καὶ σύνεσιν καὶ δικαίως θεωρεῖται ὁ κυριώτερος δημιουργὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ μεγαλείου.

ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ ΚΑΙ ΠΛΗΒΕΙΟΙ

Τὸ νέον πολίτευμα ὠφέλησε κυρίως τοὺς πατρικίους, οἱ ὅποιοι κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον εἰς χεῖρας των. Οἱ πληβεῖοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα, δὲν ἠδύναντο νὰ γίνουν οὔτε ὑπατοὶ οὔτε συγκλητικοί. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶχον θέσιν μειονεκτικὴν καὶ εἰς τὰς δίκας ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν αὐθαίρεσιν τῶν πατρικίων.

Κυρίως ὅμως ὑπῆρχε μεγάλη ἀντίθεσις οἰκονομικὴ μεταξὺ τῶν δύο τάξεων. Οἱ πληβεῖοι ἦσαν μικροκτηματῖαι καὶ γεωργοὶ καὶ ἔνεκα τῶν μακρῶν πολέμων παρημέλησαν τὰ κτήματά των. Ἐκτὸς τούτου ἦλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δανεισθοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν τὰς οἰκογενεῖας των. Ἀλλ' οἱ νόμοι τοῦ δανεισμοῦ τότε ἦσαν σκληρότατοι. Ὁ δανειστής εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ τὸ κτῆμα τοῦ χρεώστου καὶ τὸν ἴδιον νὰ κάμῃ δοῦλον. Ἡ θέσις τῶν πληβείων τοιοῦτοτρόπως ἔγινεν ἐλκεσινή, πολλοὶ κατήντησαν δοῦλοι καὶ σχεδὸν ὅλοι ἔζων βίον ἄθλιον. Ἡ σκληρότης τῶν πλουσίων δανειστῶν πρὸς τοὺς πτωχοὺς πληβείους ἦτο παροιμιώδης. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν θέσιν ἐνὸς πτωχοῦ πληβείου ὁ ἱστορικός Λίβιος:

Παρουσιάσθη κάποιος γέρων εἰς τὴν ἀγορὰν φέρων καταφανῆ τὰ σημεῖα ἀπὸ τὰ μαρτύριά του. Τὰ ἐνδύματά του ἦσαν ρυπαρότατα, τὸ πρόσωπόν του ὠχρὸν καὶ ἀδύνατον. Ἡ μεγάλη του γενεὴς καὶ ἡ μακρὰ κόμη προσέδιδαν εἰς αὐτὸν ὄψιν ἀγρίου. Ἀλλ' ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζαν. Ἦτο ἐκατόνταρχος καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος διὰ τὰς τιμὰς, τὰς ὁποίας εἶχε λάβει κατὰ τὸν πόλεμον διὰ τὸ θάρρος του. Ὁ ἴδιος ἐδείκνυνεν ἐπὶ τοῦ στήθους του τὰ τραύματα, δείγματα τῆς ἀνδρείας του. Τὸν ἠρώτησαν διατὶ φορεῖ αὐτὰ τὰ ράκη καὶ πῶς κατήντησεν εἰς αὐτὴν τὴν τρομερὰν δυστυχίαν. Ὑπηρετεῖ, εἶπεν, εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Σαδίνων, ὅποτε ἐπιδρομαὶς ἤρπασαν τὴν ἐσοδείαν του, τοῦ ἔκαυσαν τὴν οἰκίαν καὶ τὰ ἐπιπλά καὶ ἀπήγαγον τὰ ποιμνία του. Διὰ νὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους, ἐδανείσθη. Ἀλλὰ τὸ χρέος μὲ τοὺς τόκους ἐμεγάλωσε, τοῦ ἀφῆρσαν τὸν ἀγρόν, τὸν ὅποιον εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πάππον του, καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του. Ἀργότερα ἔκαμαν δοῦλον καὶ τὸν ἴδιον, ὃ δὲ δανειστής δὲν ἦτο κύριός του ἀλλὰ δεσμοφύλαξ, ἀληθὴς δῆμιος. Ἐδειξε τότε τὴν ράχιν του αὐλακωμένην καὶ πληγωμένην ἀπὸ τὸ μαστίγιον.

Διὰ τοῦτο οἱ πληθεῖτοι ἀνέλαβον ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα κατὰ τῶν πατρικίων, ὁ ὁποῖος διήρκεσε 200 περίπου ἔτη (500 — 300) καὶ κατέληξεν εἰς πλήρη νίκην τῶν πληθειῶν, διότι ἦσαν περισσότεροι καὶ ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ.

Η ΔΗΜΑΡΧΙΑ

Ἡ αὐθαιρεσία καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν πατρικίων ἐγέννησαν πολλὰς πικρίας εἰς τὸν λαόν. Διὰ τοῦτο τὸ 493 π.Χ. ἀφοῦ ἐπέστρεψαν ἀπὸ ἑνα νικηφόρον πόλεμον, ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλουν τὰς ἀπαιτήσεις των. Ἀπεσύρθησαν εἰς ἕνα λόφον βορείως τῆς πόλεως, εἰς τὸ λεγόμενον *Ἰερὸν ὄρος*, καὶ ἠπειλήσαν ὅτι θὰ κτίσουν ἰδικήν των πόλιν, διὰ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι. Αὐτὸ ὀνομάζεται **ἀποχώρησις τῶν πληθειῶν**. Οἱ πατρίκιοι ἐταράχθησαν πολὺ καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἐλευθέρωσαν ὅλους 493 ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχον γίνει δοῦλοι, καὶ τοὺς ἀπῆλλαξαν ἀπὸ τὰ χρέη.

Οἱ πληθεῖτοι ἐζήτησαν τότε νὰ διορισθοῦν δύο ἰδιαιτέροι ἄρχοντες, διὰ νὰ τοὺς προστατεύουν ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πατρικίων. Οἱ ἄρχοντες αὗτοι ὠνομάσθησαν **Δήμαρχοι**. Ἡ δύναμις τῶν δημάρχων ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἶχον δύναμιν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Αὐτὸ ἦτο τὸ περίφημον *δικαίωμα τοῦ Veto*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἀπαγορεύω. Ἐπροστάτεον μὲ ὅλα τὰ μέσα τοὺς πληθείους κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ αὐθαιρεσίας τῶν πατρικίων. Ἐκτὸς τούτων τὸ πρόσωπον τῶν δημάρχων ἦτο ἱερὸν καί, ἐὰν κανεῖς ἐπέιραζε τὸν δήμαρχον, κατεδικάζετο εἰς θάνατον. Οἱ δήμαρχοι ἦσαν 2, κατόπιν ἔγιναν 5 καὶ τελευταῖον 10, ἐξελέγοντο μόνον ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πληθειῶν καὶ ἡ ἀρχή των διήρκει ἕν ἔτος.

Ἀργότερα οἱ Ῥωμαῖοι ἔπλασαν ἕνα μῦθον. Διηγῆθησαν δηλαδὴ ὅτι οἱ πατρίκιοι ἔστειλαν εἰς τοὺς πληθείους τὸν **Μενήνιον Ἀγρίππαν**, ὁ ὁποῖος τοὺς διηγῆθη τὸν μῦθον τοῦ στομάχου καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος. Ὅταν δηλ. τὰ μέλη ἐδαρύνθησαν νὰ ἐργάζωνται διὰ τὸν στόμαχον, ἐστασίασαν, ἀλλὰ προτοῦ πάθῃ ὁ στόμαχος, ἤρχισαν νὰ ἀδυνατίζουν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Μὲ τὸν μῦθον ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι πατρίκιοι καὶ πληθεῖτοι εἶναι ἀπαραί-

τητοι ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον καὶ ὅτι ἀπὸ τὰς φιλονεικίας κινδυνεύουν νὰ πάθουν περισσότερον οἱ πληθεῖοι. Οἱ πληθεῖοι ὁμῶς ἐγύρισαν εἰς τὴν πόλιν, ὅχι τόσον διότι ἐπείσθησαν ἀπὸ τὸν μῦθον τοῦ Ἀγρίππα, ὅσον διότι ἐγιναν δεκτὰ ὅσα ἐζήτην.

Η ΕΞΙΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Οἱ πληθεῖοι ἔχοντες τώρα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς δημάρχους ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα, διὰ νὰ ἀποκτήσουν πλήρη ἰσότητα κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν.

Πρῶτον ἐζήτησαν γραπτοὺς νόμους, διότι οἱ πατρίκιοι ἐδίκαζον σύμφωνα μὲ τὰ ἄγραφα ἔθιμα, τὰ ὅποια ἐρμηνεύον πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς τάξεώς των. Τὸ 450 π.Χ. λοιπὸν ἐγιναν οἱ παλαιότεροι γραπτοὶ νόμοι τῆς Ρώμης, ἡ **Δωδεκάδελτος**. Ὡνομάσθησαν τοιουτοτρόπως, διότι ἐχαράχθησαν ἀπάνω εἰς δώδεκα χαλκὰς πλάκας, δέλτους ὅπως ἔλεγον.

Τὸ 445 οἱ πληθεῖοι ἐπέτυχον νὰ καταργηθῇ ὁ νόμος, ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευε τοὺς γάμους μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθειῶν. Ἀπὸ τότε οἱ πληθεῖοι ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν πατρικίων καὶ καμμία πλέον κοινωνικὴ διαφορά δὲν ἐχώριζε τὰς δύο τάξεις.

Οἱ πατρίκιοι ὁμῶς ἐφάνησαν ἀνένδοτοι εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν πληθειῶν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπάτους νὰ εἶναι πληθεῖος. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε μακρὸς καὶ ἐχρειάσθη αἰὼν ὀλόκληρος, διὰ νὰ ἐπιτύχουν οἱ πληθεῖοι τὴν πολιτικὴν ἰσότητα. Τέλος ὁμῶς οἱ πατρίκιοι ὑπεχώρησαν καὶ ἔδωκαν εἰς τοὺς πληθεῖους τὸ δικαίωμα τῆς ὑπατείας.

Τὴν τελειωτικὴν νίκην ἐκέρδισαν οἱ πληθεῖοι τὸ 300 π.Χ., 300 ὅτε ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται **Μέγιστοι ἄρχιερεῖς**. Τοιουτοτρόπως ἀπέκτησαν τὴν θρησκευτικὴν ἰσότητα μὲ τοὺς πατρικίους. Ἀπὸ τότε ἡνωμένοι πλέον προχωροῦν εἰς τὰς μεγάλας κατακτήσεις. #

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Μετά μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν περίπου τρεῖς αἰῶνας (μέχρι τοῦ 272), οἱ Ῥωμαῖοι κατῴρθωσαν νὰ ὑποτάξουν εἰς τὴν ἐξουσίαν των ὅλην τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον.

Οἱ πρῶτοι πόλεμοι τῆς Ῥώμης ἦσαν ἴσως οἱ δυσκολώτεροι, διότι ἡ ρωμαϊκὴ δύναμις εὐρίσκετο ἀκόμῃ εἰς τὰ σπάργανα καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας ἦσαν πολεμικοί. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμησαν πρῶτον μὲ τοὺς γείτονάς των. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν οἱ *Λατίνοι*, ἔπειτα οἱ *Σαβίνοι*, οἱ *Αἰρκουοι*, οἱ *Ουόλσκοι*, καὶ εἰς ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Ῥώμην εὐρίσκετο ἡ τυρρηνικὴ πόλις *Βήοι*.

Οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑοῦ αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου διεξάγουν πόλεμον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων αὐτῶν, διότι ἡ παράδοσις ἀνέμειξε πολλοὺς μύθους, διὰ νὰ κολακεύσῃ τὴν ρωμαϊκὴν φιλοτιμίαν. Μὲ τοὺς πολέμους π.χ. πρὸς τοὺς Αἰκούους συνέδεσαν τὸν μῦθον τοῦ *Κικιννάτου*, ὅτι δηλαδὴ διωρίσθη δικτάτωρ ὑπὸ τῆς συγκλήτου καί, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν ἀγρόν του. Ὁ ὑπερήφανος πατρίκιος *Κορριολανὸς* ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς δημάρχους, ὠδήγησε κατὰ τῆς Ῥώμης τοὺς Ουόλσκους. Περὶ τῆς πόλεως τῶν Βηίων διηγήθησαν ὅτι ἐχρειάσθη νὰ τὴν πολιορκήσουν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ δέκα ἔτη, ὅπως ἄλλοτε οἱ Ἑλλήνες τὴν Τροίαν. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐδόξασθη ἰδίως ὁ *Φούριος Κάμιλλος*.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἔδειξε μεγάλην ἀντοχὴν καὶ κατῴρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῶν γειτονικῶν λαῶν (396).

ΟΙ ΓΑΛΑΤΑΙ (390)

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς οἱ Ῥωμαῖοι ἠθέλησαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς Τυρρηνίας. Ἀλλὰ βλέψεις ἐπ' αὐτῆς εἶχον οἱ Γαλάται, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν σημερινὴν βόρειον Ἰταλίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Ῥωμαῖοι, καθὼς εἶδομεν, ὠνόμαζον Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν.

Τὸ 390 οἱ Γαλάται ἐπολιόρκησαν τὴν ὀχυρὰν τυρρηνικὴν πόλιν Κλούσιον, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων. Οἱ Γαλάται, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἐπικουρίαν, ὥρμησαν κατὰ τῆς Ρώμης. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν εἰς τὸν Ἀ λ λ ί α ν, παραπτόταμον τοῦ Τιθέρεως. Οἱ ξανθοὶ καὶ μεγαλόσωμοι Γαλάται μὲ τὰς κραυγὰς των διέσπειραν τὸν πανικὸν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὀλίγοι μόνον ρωμαῖοι ἐσώθησαν καὶ αὐτοὶ μετέδωσαν τὸν τρόμον εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ Γαλάται εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν χωρὶς μάχην, διότι οἱ κάτοικοι εἶχον σκορπισθῆ εἰς τὰ περίχωρα. Οἱ συγκλητικοὶ ὅμως καὶ οἱ ἄρχοντες μὲ μερικὸς πολεμιστὰς ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Καπιτώλιον, δηλαδὴ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν οἱ ἄπειροὶ εἰς τὴν πολιορκητικὴν τέχνην Γαλάται δὲν κατῴρθωσαν νὰ κυριεύσουν ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας. Μόλα ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ ἔδωσαν πολλὸν χρυσὸν εἰς τοὺς Γαλάτας, οἱ ὁποῖοι μόνον τοιοῦτοτρόπως ἐπέισθησαν νὰ φύγουν.

Ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τὴν Ρώμης ἐξηγέρθησαν οἱ Οὐόλσκοι, οἱ Αἴκουσι καὶ οἱ Τυρρηνοὶ καὶ τούτους ἠκολούθησαν ἐπικίνδυνος ἐξέγερσις τῶν λατινικῶν πόλεων (340). Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι κατῴρθωσαν πάλιν νὰ ἐπιβληθοῦν. Ὑπέταξαν ὀριστικῶς τὰς πόλεις τοῦ Λατίου (338) καὶ ἐξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Καμπανίαν. Αἱ πόλεις συνήψαν φιλικούς δεσμοὺς πρὸς τὴν Ρώμην καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ παρακολουθοῦν τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν εἰς τοὺς πολέμους ὡς σύμμαχοι.

ΟΙ ΣΑΜΝΙΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (343 - 290)

Μετ' ὀλίγον οἱ Ῥωμαῖοι εὗρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παλαίσουν πρὸς τὸν πολεμικώτατον λαὸν τῶν Σαμνιτῶν. Οἱ Σαμνῖται ἦσαν τραχεῖς ὀρεινοὶ κατοικοῦντες εἰς τὰς ἀποκρήμνους πλαγιάς

τῶν Ἀπεννίνων νοτιοανατολικῶς τῆς Ρώμης, μεταξύ τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καμπανίας, ἐπικίνδυνον διὰ τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὰς γειτονικὰς πεδιάδας.

Ἀφορμὴ τοῦ πολέμου ἦτο κυρίως ἡ πλουσία πεδιάς τῆς Καμπανίας. Ρωμαῖοι καὶ Σαμνῖται ἐπάλαισαν περισσότερον ἀπὸ ἡμισυν αἰῶνα. Ἀριθμοῦν τρεῖς Σαμνιτικούς πολέμους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ τύχη ἥλλαξεν ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων καὶ ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Σαμνιτῶν. Τὸ 321 ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ὑπέστη μεγάλην

Σαμνῖται ἐπιστρέφου ἀπὸ τὸν πόλεμον

τοιχογραφία Παιστοῦ—Νεάπολις

Οἱ Σαμνῖται πολεμιστὰι διακρίνονται ἀπὸ τὰ μέγαρα πτερά, τὰ ὁποῖα φέρουν εἰς τὴν περικεφαλαίαν του, αἱ ἀσπίδες των εἶναι σχετικῶς μικραὶ καὶ στρογγυλαί. Παριστάνονται ἐπιστρέφοντες ἀπὸ ἐπιτυχῆ πόλεμον

ἦτταν εἰς τὰ λεγόμενα Καυδιανὰ στενά, μεταξύ Καπύης καὶ Βενεδέντου, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ περάσῃ κάτω ἀπὸ ζυγόν, δηλαδὴ κάτω ἀπὸ ὀριζόντιον ἀκόντιον, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ ἄκρα ἐστηρίζετο ἐπὶ δύο ἄλλων καθέτων ἐπὶ τῆς γῆς. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο πολὺ ταπεινωτικόν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ πολέμου τοὺς Σαμνίτας ὑπεστήριξαν διάφοροι λαοὶ τῆς κεντρικῆς καὶ βορείου Ἰταλίας, Τυρρηγνοί, Ὀμβροί, Ἑρνίκιοι, Σαβῖνοι, Λουκανοὶ καὶ Γαλάται, καὶ ὁ ἄγων ἔλαβε χαρακτῆρα ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἰταλιωτῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας. Ἡ Ρώμη περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Εἰς τὸ τέ-

λος όμως υπερίσχυσε πάλιν ἡ ἀντοχή τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τῶν μεμονωμένως ἐνεργούντων ἀντιπάλων καὶ τὸ 282 ἡ Ρώμη ἦτο κυρία τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐκτείνεται τώρα ἀπὸ τὸν Ρουβίκωνα μέχρι τῆς νοτίου Ἰταλίας, περιλαμβάνει δηλαδή τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου.

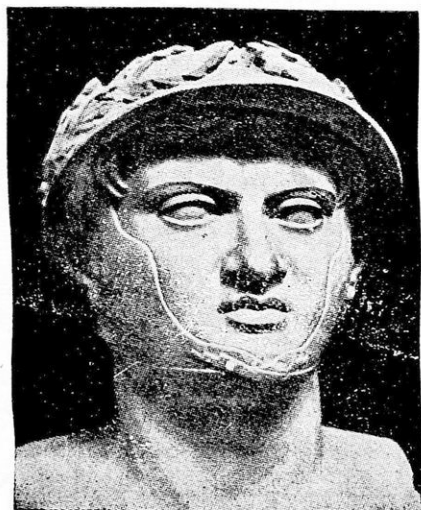
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας εἶχον, καθὼς γνωρίζομεν, περίοδον μεγάλης ἀκμῆς, ἰδίως τὸν 6ον καὶ 5ον αἰῶνα. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰῶνος ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῶν ἀποικίων, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς πολλοὺς λόγους.

Οἱ ἀποικοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διεξάγουν μακροὺς καὶ διαρκεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀποκλείσει ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ἀγῶνες αὗτοὶ ἐφθειραν τὰς δυνάμεις τῶν ἀποίκων. Ἀλλ' ἰδίως τοὺς ἀποίκους ἐδλαψαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ὀφείλονται εἰς ἀντίθεσιν οἰκονομικῶν συμφερόντων, ἀντίθεσιν φυλετικὴν καὶ διαφορὰν πολιτευμάτων. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν βλέψεις ἐπὶ τῆς Σικελίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ περὶφημος τύραννος τῶν Συρακουσῶν **Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος** (406—367), ἀφοῦ ἀπέκρουσεν ἐπικίνδυνον ἐπίθεσιν τῶν Καρχηδονίων, ἐπιχειρεῖ νὰ ἰδρῦσῃ μέγα κράτος ἐκτεινόμενον εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἐγίνε τότε κύριος τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσήνης, κατέλαβεν εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος τὴν νῆσον Ἐλβαν καὶ ἔδρυσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς τὸν Ἀγκῶνα καὶ τὸν Ἀδρίαν. Ὁ υἱὸς τοῦ **Διονύσιος ὁ νεώτερος** (367—344) ἐξηκολούθησεν ἐπιτυχῶς τὰς προσπάθειάς τοῦ πατρός. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῶν Διονυσίων κατέρρευσε μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κυρίως ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τοῦ Τάραντος. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος ὁ **Τάρας** διεξάγει σπουδαϊότατον ἐμπόριον, ἔχει στόλον καὶ χρήματα καὶ εἶναι ἀξιόλογος στρατιωτικὴ δύναμις διαθέτουσα 50 χιλ. πεζοὺς καὶ 3 χιλ. ἱππεῖς. Οἱ Ταραντίνοι ἐδλεπον τὴν διαρκὴ ἐξάπλωσιν τῶν Ρωμαίων μὲ ἀνησυχίαν καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἰταλικὸν πόλεμον ἐδοήθησαν μὲ χρήματα τοὺς συμμάχους. Ἡ Ρώμη ἐν τούτοις

τὸ 303 ἐκ φόβου μήπως ἐξεγείρῃ ἐναντίον τῆς τοὺς Ἑλληνας τῆς Μ. Ἑλλάδος συγκατένευσε νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην μὲ τοὺς Ταραντίνους, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπηγορεύετο εἰς τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα νὰ πλέουν πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Βρουττίας Λακινίου, δηλαδή ἀποκλείοντο ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν. Ἄλλ' ἔταν οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους λαοὺς, κατῆλθον εἰς τὰ σύνορα τῆς Μ.

Ὁ Πύρρος

μαρμαρίνον ἄγαλμα—Νεάπολις, Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Ἑλλάδος. Οἱ Θούριοι, οἱ Λοκροί, ἡ Κρότων καὶ τὸ Ρήγιον ἐδέχθησαν ρωμαϊκὰς φρουράς. Ἡ μοιραία σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο πόλεων δὲν ἐδράδυνε νὰ ἐπέλθῃ.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ (281-275)

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ρῆξιν ἔδωκε τυχαῖον ἐπεισόδιον. Δέκα ρωμαϊκὰ πλοῖα διέδησαν τὸ ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ 303 καθορισθὲν ὄριον καὶ ἔπλεον πρὸς ἀνατολάς. Ὁ στόλος τῶν Ταραντίνων προσέβαλεν αὐτά, ἐδύθισε τὰ τέσσαρα καὶ συνέλαβεν ἕν. Οἱ Ταραν-

τινοι ἐπειδὴ ἐγνώριζον ὅτι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσουν μόνοι τοὺς Ῥωμαίους, προσεκάλεσαν τὸν περίφημον βασιλέα τῆς Ἡπείρου Πύρρον.

Ὁ Πύρρος ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Τάραντα ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ μὲ 20 χιλ. στρατόν, 3 χιλ. ἱππεῖς καὶ 20 πολεμικοὺς

ἐλέφαντας. Παρὰ τὴν Ἡράκλειαν (280) πρώτην φοράν ἡ Ῥωμαϊκὴ λεγεὼν εὐρέθῃ ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Τὸ θεσσαλικὸν ἱππικὸν καὶ οἱ ἐλέφαντες μετέδωσαν τὸν τρόπον εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁ Πύρρος ἐνίκησεν, ἀλλ' ἔχασε 4 χιλ. στρατιώτας καὶ ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἐν τάξει εἰς τὴν Ἀπουλίαν. Ὅλη ἡ νότιος Ἰταλία προσεχώρησεν εἰς τὸν Πύρρον, ὁ ὅποτος ἐπροχώρησε πρὸς τὴν κεντρι-

κὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς παραλίας τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης. Δὲν ἐτόλμησεν ὁμῶς νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ρώμης, διότι δὲν διέθετε τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς κατάληψιν πόλεως ὀχυρᾶς.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 279 ἐπανέλαβε τὴν ἐπίθεσιν διὰ τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας. Εἰς τὸ Ἄσκολον τῆς Ἀπουλίας ἐδόθη ἡ δευτέρα μάχη πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Ὁ Πύρρος ἐνίκησεν, ἀλλ' ὑπέστη πάλιν ὀδυνηρὰς ἀπωλείας (3500, ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι ἔχασαν 6 χιλ.), ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν του καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Τάραντα.

Ὁ Πύρρος περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Ἐδέχθη λοιπὸν τὴν πρόσκλησιν τῶν Συρακουσίων ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων καὶ ἀπεχώρησεν εὐσχήμῳ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὴν Σικελίαν ἔμεινεν ἄρκετὰ ἔτη, εἶχεν ἐπιτυχίας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσεν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Καρχηδόνιους ἀπὸ τὴν νῆσον καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰταλίαν, ὅπου οἱ σύμμαχοί του ἐκινδύνευον. Παρὰ τὸ Βενεθέντον (275) τοῦ Σαμνίου ἔδωκε τὴν τελευταίαν μάχην καὶ

272 ἡττηθεὶς εἶδε τὰ ὄνειρά του νὰ ματαιώνωνται ὀριστικῶς. Ἀφοῦ ἄφησε φρουρὰν εἰς τὸν Τάραντα, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς Μίλων παρέδωκεν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸν Τάραντα (272).

Ἡ ὑποταγὴ τοῦ Τάραντος ἐσήμαινε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης ἐπὶ ὀλοκλήρῳ τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου. Ἡ Ἰταλία ἐντὸς ὀλίγου ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ρώμης ἀποβαίνει κράτος ἰσχυρὸν καὶ λαμβάνει θέσιν μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Μεσογείου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἀιγύπτου, τῆς Συρίας, τῆς Καρχηδόνος.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Ἡ Ἰταλία ἠνώθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης, δὲν διωργανώθη ὁμῶς εἰς κράτος ἐνιαῖον ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν. Ἡ Ρώμη ἔμεινε κυρίαρχος πόλις καὶ ἡ λοιπὴ χώρα ὡς ὑποτελὴς εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ἡ σχέσις τῶν ὑποτεταγμένων πρὸς τὴν Ρώμην δὲν ἦτο ἡ αὐτὴ δι' ὅλους. Εἰς μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς ἡ σύγκλητος ἔδωκε τὸ δικαίωμα τοῦ ρωμαίου πολίτου, εἰς ἄλλους μόνον τὸ δικαίωμα νὰ ἀποκτήσουν κτήματα εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ νυμφεύωνται Ρω-

μαίας, εἰς ἄλλους τέλους διώρισε ρωμαίους διοικητάς. Τὴν ποικιλίαν αὐτὴν ἐδημιούργησε σκοπίμως, διὰ νὰ διατηρῇ ἀντίθεσιν καὶ ἀντιζηλίαν μεταξὺ τῶν ὑποτελῶν, ὥστε νὰ καταστῇ ἀδύνατος πᾶσα μεταξὺ των συνεννόησις.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ — ΟΔΟΙ

Τὰ πολιτικώτατα αὐτὰ μέτρα συνεπλήρωσεν ἡ σύγκλητος μὲ τὰς ἀποικίας καὶ τὰς στρατιωτικὰς ὁδοὺς.

Εἰς στρατιωτικὰς θέσεις τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ὑπέταξαν οἱ Ρωμαῖοι ἐγκατέστησαν παλαιούς στρατιώτας, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσαν κλῆρον γῆς. Οἱ ἀποικοὶ ὠχύρωνον τὴν θέσιν, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ προπάντων ἐπετήρουν τοὺς ὑπηκόους. Εἰς τὰς ἀποικίας αὐτὰς ὀφείλεται ἡ σωτηρία τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς πολέμους ποδὸς τὸν Πύρρον καὶ ἀργότερα πρὸς τὸν Ἀννίβαν, οἱ ὅποιοι ματαίως ἐπεχείρησαν νὰ ἐξεγείρουν τὴν Ἰταλίαν κατὰ τῆς Ρώμης.

Ἡ σημασία τῶν ἀποικιῶν ηὐξήθη περισσότερο μὲ τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς ὁδοὺς. Τὸ σύστημα τῆς ρωμαϊκῆς ὁδοποιΐας ἦτο ἐξαίρετον. Αἱ ὁδοὶ ἐκτίζοντο μὲ μεγάλους λίθους καὶ ἄσβεστον καὶ κατόπιν ἐστρώνοντο, ἦσαν πλατεῖαι καὶ στερεώταται. Σήμερον ἀκόμη σφίζονται ἔχνη τῶν ρωμαϊκῶν ὁδῶν, εἰς τὰ ὁποῖα θαυμάζομεν τὴν στερεότητα τῆς κατασκευῆς. Αἱ ὁδοὶ προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ὁ στρατὸς ἦτο δυνατόν νὰ διατρέξῃ ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν ἐντὸς 10 ἡμερῶν, ἐδοῇθαι τὰ ἀπειλούμενα σημεῖα καὶ κατέπνιγε τὰς στάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Ο ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Ο ΡΩΜΑΙΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἀνεδείχθη ὁ ἀνώτερος τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἐνίκησε τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου τοὺς στρατοὺς ὄλων τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἄφησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἀποτελεῖτο κυρίως ἀπὸ τὴν μεσαίαν τάξιν, ἀπὸ τοὺς μικροκτηματίας γεωργοὺς τῆς ὑπαίθρου, τοὺς ὁποίους ἡ ἐργασία τῶν ἀγρῶν εἶχε σκληραγωγῇσει καὶ εἶχε κάμει ρωμαλέους. Ὅλοι οἱ ρωμαῖοι πολῖται ἀπὸ τοῦ 17ου μέχρι τοῦ 60ου ἔτους ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὸν στρατόν, μέχρι τοῦ 45ου ὡς τακτικοὶ στρατιῶται καὶ ἀπὸ τοῦ 46ου ὡς ἑφεδροι. Ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι οἱ προλετάριοι, δηλαδὴ

Λεγιονάριος

ὅσοι δὲν εἶχον διόλου περιουσίαν, διότι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν καλὸν στρατιώτην, ἂν δὲν εἶχεν ἀγρὸν ἢ οἰκίαν νὰ ὑπερασπίσῃ¹. Ὡστε ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν στρατὸν δὲν ἐσήμαινεν εὐνοίαν τῆς πολιτείας ἀλλὰ κοινωνικὴν ταπεινότητα.

Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς δὲν ἦτο μόνιμος. Οἱ στρατιῶται ἐκα-

Ῥωμαῖος ἵππεύς
ἐπιτύμβιος στήλη

Τοξότης τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ

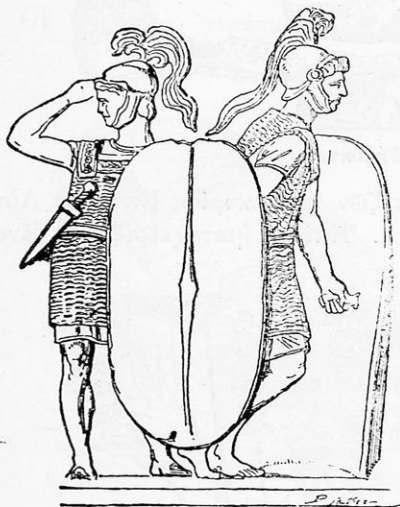
λοῦντο εἰς τὰ ὄπλα, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσουν, καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὰς ἐργασίας των, μόλις ἐτελείωνεν ἡ ἐκστρατεία.

Η ΛΕΓΕΩΝ

Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς εἶχεν ἰδιαίτεραν παράταξιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν λεγεῶνα. Ἡ λεγεὼν ἀποτελεῖτο ἀπὸ 4200 πε-

1. Προλετάριος, ἀπὸ τὴν λατινικὴν λέξιν proles=τέκνον, ὅσοι δηλαδὴ εἰς τὸ βιβλίον τῶν τιμητῶν, εἰς τὸ μητρώον ἀρρένων ὅπως θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς, ἦσαν γραμμένοι ὡς ἄποροι, ὡς ἔχοντες δηλαδὴ μόνον τέκνα.

ζούς, οί όποιοι ήσαν παρατεταγμένοι εις τρεις γραμμάς. Εις την πρώτην γραμμήν παρετάσσοντο οί νεώτεροι, εις την δευτέραν οί έχοντες ώριμον ήλικίαν και εις την τρίτην οί παλαιμάχοι. Έκάστη γραμμή ήτο διηρημένη εις 10 τμήματα, λεγομένας

Ρωμαίοι στρατιῶται με τήν
μακράν άσπίδα (scutum)

Έτατόνταρχος

ανάγλυφον επί έπιτυμβίου.
‘Ο έκατόνταρχος φορεί χιτώνα
με μετάλλινα έλάσματα και πα-
ράσημα. Εις την δεξιάν κρα-
τεί ράβδον από κλήμα, ή όποία
ήτο έμβλημα του βαθμού του.

σ π ε ί ρ α ς, έκάστη δέ σπείρα εις 2 λόχους. Τοιουτοτρόπως
ή λεγεών ειχε 30 σπείρας και 60 λόχους. Αί γραμμαί της λε-
γεώνος δέν έσχημάτιζον συνέχειαν, αλλά αί σπείραι άφηναν με-
ταξύ των κενόν όσον ή έκτασις μιās σπείρας.

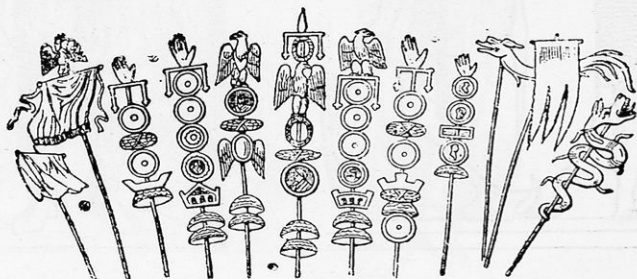
Έκτός των πεζών ή λεγεών ειχε 300 ίππεις, οί όποιοι ήσαν
διηρημένοι εις 10 ίλας ανά 30 άνδρας. Η λεγεών άπετελείτο
Θεοδωρίδου—Λαζάρου. ‘Ιστορία ‘Ελλην. και Ρωμαϊκή. “Εκδ. Ι’

ἀπὸ ρωμαίους πολίτας. Πολὺ ἐνωρίς ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἐστρατολόγησαν τοὺς κατοίκους τῶν ἰταλικῶν πόλεων καὶ ἐσχημάτισαν

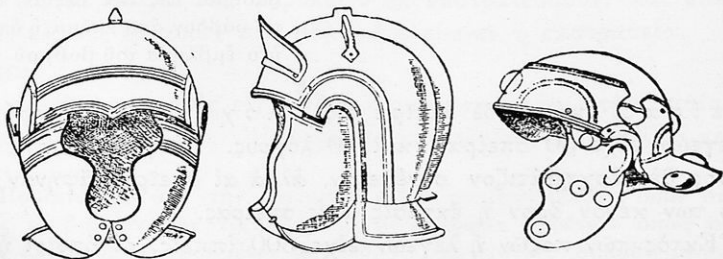
Ὑποδήματα

ἀπ' αὐτοὺς ἰδιαίτερα σώματα πεζῶν καὶ κυρίως ἱππέων. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι σύμμαχοι. Ἐπίσης μετεχειρίζοντο ξένους

Σημαῖαι τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ

μισθοφόρους, ὀπλισμένους ἐλαφρῶς μὲ τόξα καὶ μὲ σφενδόνας, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο ἐπίκουροι.

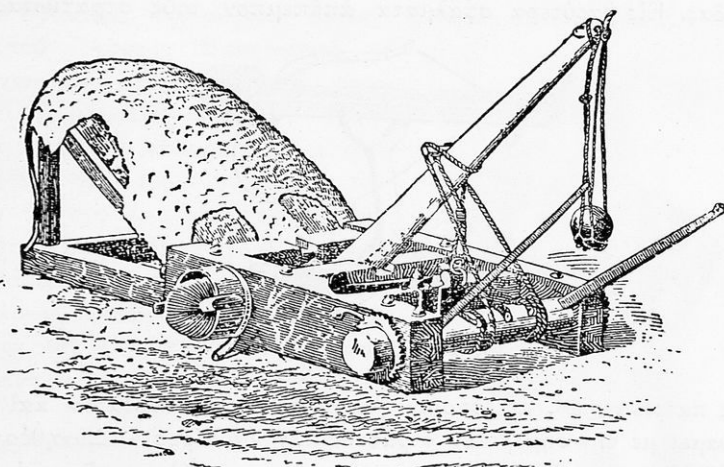

Περικεφαλαῖαι

Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ περίφημοι χιλιάρχοι καὶ ἐκατόνταρχοι, ἄνθρωποι μὲ μεγάλην στρατιωτικὴν πεῖραν, τολμηροὶ καὶ ἀποφασιστικοὶ εἰς τοὺς πολέμους. Εἰς αὐτοὺς χρεωστεῖ κατὰ μέγα μέρος τὴν δόξαν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατός. Ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατοῦ ἦτο συνήθως ὁ ὑπάτος.

ΟΠΛΑ—ΜΗΧΑΝΑΙ

Οἱ ρωμαῖοι στρατιῶται εἶχον ἐπιθετικὰ ὅπλα τὸ ξίφος,

Ὀναγρος (ἀναπαράστασις)

Πολεμικὴ μηχανή, ἡ ὁποία ἐκσφενδονίζει μεγάλους λίθους πολλάκις εἰς ἀπόστασιν 500 μ.

τὸ δόρυ καὶ τὸ ἀκόντιον, τὸ ἐθνικὸν ὅπλον τῶν Ρω-Ρωμαίων, τὸ ὁποῖον ἔφερον οἱ ἄνδρες τῶν δύο πρώτων γραμμῶν. Ἀμυντικὰ ἦσαν ἡ περικεφαλαία, ὁ θώραξ, ἡ ἀσπίς καὶ αἱ κνημίδες.

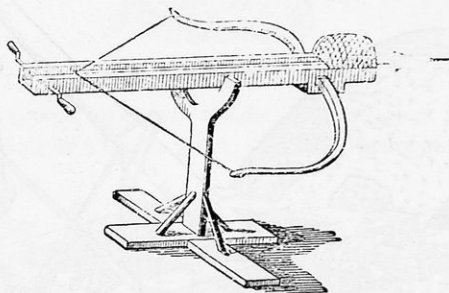
Οἱ Ρωμαῖοι διεκρίθησαν πολὺ εἰς τὰς πολιορκίας. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη πλῆθος μηχανῶν, οἱ ξύλινοι πύργοι, οἱ ὁποῖοι ἐφθάνον εἰς τὸ ὕψος τοῦ τείχους καὶ ἐχρησίμευον νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις, ἡ ὄναγρος, ὁ καταπέλτης, ὁ κριὸς κλπ. Ἐπίσης οἱ Ρωμαῖοι ὄταν

ἐστρατοπέδευον εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα, κατεσκευάζον στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον ἦτο πραγματικὸν φρούριον.

Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ἔκαμνε προπάντων ἀνώτερον ἀπὸ ὅλων τοὺς συγχρόνους στρατοὺς ἡ σιδηρὰ πειθαρχία.

Ἡ παραβίασις τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς. Εἰς τὰς ἐλαφρὰς ἀπειθείας ἐπέβαλλον τὸν ραβδισμόν ἢ ἐξέθετον τοὺς στρατιώτας ἐπὶ πολλὰς ὥρας μὲ σίδερα εἰς τοὺς πόδας. Εἰς βαρύτερα σφάλματα ἀπέπεμπον τοὺς στρατιώτας εἰς

Σκορπιὸς (ἀναπαράστασις)
ρίπτει βέλη.

τὰς πατρίδας των, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτικώτατον καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν σημερινὴν στρατιωτικὴν καθαίρεσιν. Συνηθέστατα ἐπέβαλλον τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Ὁ καταδικαζόμενος ἐδένετο εἰς πάσσαλον, ἐρραβδίζετο ὑπὸ τῶν ραβδούχων καὶ κατόπιν ἀπεκεφαλίζετο μὲ πέλεκυν. Εἰς ὁμαδικὰς ἀπειθείας ἐπέβαλλον οἱ Ῥωμαῖοι τὸν δεκάτισμόν. Ὁ στρατηγὸς δηλαδὴ ἐκλήρωνεν ἐκ τοῦ στασιάσαντος σώματος ἀνὰ ἓνα μεταξὺ δέκα ἀνδρῶν καὶ ἐφόνευεν αὐτοὺς. Ὁ Λίθιος διηγεῖται τὸ ἐπείσοδιον τοῦ Μανλίου Τουρκοάτου (340), τὸ ὁποῖον ἐγίνε παροιμιῶδες εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Ὁ υἱὸς τοῦ Τουρκοάτου ἐμονομάχησε μὲ ἓνα ἐχθρὸν παρὰ τὰς αὐστηρὰς διαταγὰς τοῦ πατρὸς του, ὃ ὅποιος ἦτο ὑπατος, καὶ γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν νίκην ἔσπευσεν εἰς τὸν πατέρα. «Διὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι εἰμαι γνήσιος υἱὸς σου, εἶπε, σοῦ φέρω τὰ λάφυρα ἐνὸς ἱππέως, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσα». Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ ὑπατος γυρίζει τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὸν υἱὸν του καὶ χωρὶς νὰ βραδύνῃ διατάσσει τοὺς σαλπικτάς νὰ σαλπίσουν συνάθροισιν τοῦ στρατοῦ. «Τίτε Μάνλιε, εἶπεν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐπειδὴ χωρὶς σεβασμὸν πρὸς τὸ ὑπατικὸν ἄξιωμα καὶ τὴν προγονικὴν μεγαλειότητα ἐμονομάχησες παρὰ τὰς διαταγὰς μου, καί, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ σέ, κατέ-

στρεψες τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ἡ Ρώμη ὀφείλει τὴν δύναμίν της... Ἐμπρός, ραβδοῦχε, δέσε τον εἰς τὸν πάσσαλον». Καὶ διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν.

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Οἱ Ρωμαῖοι ἐδίδον πλουσίας ἀμοιβὰς εἰς τοὺς καλοὺς στρατιώτας, ὅπλα πολύτιμα, παράσημα, στεφάνους, χρηματικὰς δωρεὰς καὶ μέρος ἀπὸ τὰ λάφυρα. Ἀλλ' ἡ μεγαλυτέρα τιμὴ διὰ τοὺς νικητὰς στρατιώτας καὶ προπάντων διὰ τὸν στρατηγὸν ἦτο ὁ θρίαμβος.

Ὁ θρίαμβος ἦτο μεγάλη πομπή, ἡ ὁποία ἐξεκίνηει ἀπὸ τὸ πεδίον τοῦ Ἀρεως. Προηγούντο οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ συγκλητικοί, ἡκολούθει ἡ μουσικὴ καὶ μετ' αὐτὴν ἄμαξαι μὲ τὰ λάφυρα, οἱ αἰχμαλώτοι καὶ τὰ πρὸς θυσίαν ζῷα. Κατόπιν ἦρχετο ὁ στρατηγὸς καθήμενος ἐπὶ ἐλεφαντίνου θρόνου ἐν σχήματι ἀμάξης, ἡ ὁποία ἐσύρετο ὑπὸ τεσσάρων ἵππων. Ἐφόρει πορφυρὰν ἐσθῆτα καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἔφερε στέφανον δάφνης. Τὴν πομπὴν ἐκλείον οἱ νικηταὶ στρατιῶται ψάλλοντες διάφορα ἐμβατήρια.

Σημαιοφόρος

Ἀνάγλυφον ἐπὶ ἐπιταμβίου
στήλης — Βόννη, Γερμανία.

Ἡ συνοδεία παρήλαυνεν ἀργὰ διὰ μέσου τῆς πόλεως, ὅπου αἱ οἰκίαι ἦσαν καταστόλιστοι, ὁ λαὸς ἐπευφύμει τοὺς νικητὰς καὶ οἱ ναοὶ τῶν θεῶν μετέχοντες τρόπον τινὰ εἰς τὴν κοινὴν χαρὰν παρέμενον ἀνοικτοί. Κατόπιν ἡ πομπὴ ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπου ὁ στρατηγὸς ἐθυσίαζεν εἰς τὸν Δία, καθ' ἣν στιγμὴν εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ ναοῦ ἐστραγγαλίζοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν αἰχμαλώτων. Μετὰ τὸν θρίαμβον ἐπηκολούθει συμπόσιον τοῦ στρατοῦ καὶ ὁ λαὸς ἐπανηγύριζε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄

ΗΘΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

Οἱ Ρωμαῖοι εἶναι μετὰ τοὺς Ἑλληνας ὁ δεύτερος μέγας λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ διαφέρουν πολὺ ἀπ' ἐκείνους. Εἶχον ἀνά-

Τύποι Ρωμαίων

Ρώμη, Βατικανόν

Ἀνδρόγυνον ρωμαϊκὸν (Πορκία καὶ Κάτων). Τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι ἔντονα, ὅχι ὁμῶς τόσο λεπτὰ ὅσον εἰς τοὺς Ἑλληνας.

στημα μέτριον καὶ μᾶλλον μικρόν, σῶμα εὐρωστον καὶ ρωμαλέον. Ἐκαλλιέργουν μὲ ἀφοσίωσιν τοὺς ἀγρούς των, περιεφρόνουν τοὺς κόπους καὶ θνείρόν των ἦτο νὰ καλυτερεύσουν τὸ κτῆμα των.

Ἡγάπων τὰς φιλονικίας καὶ δὲν ἐκουράζοντο ἀπὸ τὰς μακρὰς δίκας, ὅταν ἐγνώριζον ὅτι κινδυνεύει ἡ περιουσία των.

Οἱ Ρωμαῖοι χωρικοὶ ἦσαν ἄνθρωποι συντηρητικοί, ἐδυσπίστων εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ πολὺ δυσκόλως ἤλλασσον τὰς παλαιὰς των συνηθείας. Εἶχον πρακτικὸν πνεῦμα, ἀλλ' ἐστεροῦντο φαντασίας, ἤρκοοντο μόνον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν των καὶ ἐθεώρουν ὡς περιττὴν πολυτέλειαν τὴν ἐνασχόλησιν εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Εἶχον ὁμῶς οἱ Ρωμαῖοι μεγάλα προτερήματα. Ἦσαν λαὸς πειθαρχικός, ὑπήκουον εἰς τοὺς ἀρχηγούς των γενῶν, εἰς τοὺς ἄρχοντας, εἰς τὴν σύγκλητον. Διὰ τοῦτο ἦσαν ἄριστοι στρατιῶται, κατὰλληλοι ὅχι μόνον δι' ἥρωικὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ διὰ βαρυτάτας ἐργασίας. Σημαντικώτατον ἐπίσης χάρισμα τοῦ Ρωμαίου ἦτο ἡ διοικητικὴ ἱκανότης. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκυβέρνησαν καλῶς τοὺς οἴκους των, τὴν οἰκογένειαν, τὴν πόλιν καὶ βραδύτερον κατῴρθωσαν νὰ ὀργανώσουν τὸ μεγαλύτερον κράτος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τὸ ἐκυβέρνησαν κατὰ τρόπον ἐξαίρετον.

ΤΑ ΗΘΗ

Ὁ βίος τῶν Ρωμαίων ἦτο μονότονος καὶ τραχύς. Ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγρούς των, ἀνεπαύοντο ὀλίγον τὴν μεσημβρίαν, ἐξηκολούθουν κατόπιν τὴν ἐργασίαν μέχρις ἐσπέρας, ἐδείπνουν καὶ ἐκοιμῶντο. Μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐκκλησιῶν διαταράσσετο ἡ μονοτονία τῆς ἐργασίας, ἢ ὅταν ἤρχοντο εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ βιομηχανία εὗρίσκετο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Ὁ Ρωμαῖος κατεσκευάζε μόνος του ὅσα ἐχρειάζετο διὰ τὴν οἰκίαν του. Ἐπίσης δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν ἐμπόριον. Ὅταν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολὴν ἐγίνετο μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις, ὁ Ρωμαῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη νομίσματα καὶ ἔκαμνε τὰς συναλλαγὰς του μὲ ζῶα, μὲ βοῦς ἢ μὲ πρόβατα.

Παροιμιώδης ἦτο ἡ ἀπλότης τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Ἡ οἰκία των εἶχεν ἕν μόνον δωμάτιον, τὸ ὅποιον ἐχρησίμευε διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων, διὰ τὰ γεύματα, διὰ τὸν ὕπνον, ἀκόμη καὶ διὰ τὸ μαγεῖρεμα. Τὸ δεῖπνον ἦτο λιτότατον.

Ὀλίγος ἄρτος, χόρτα, ὄσπρια καὶ τυρὸς ἦσαν τὰ συνήθη φαγητὰ τῶν Ῥωμαίων, κρέας καὶ οἶνον μόνον κατὰ τὰς θυσίας ἔτρωγον. Τὸ ἐνδυμα ἐπίσης ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Συνίστατο κυρίως ἀπὸ ἑνα χιτῶνα, τὸν ὁποῖον ἔσφιγγον εἰς τὴν μέσην καὶ σπανίως ἐφόρουν ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἱμάτιον.

ΑΙ ΠΡΟΓΟΝΙΚΑΙ ΑΡΕΤΑΙ

Ἄλλ' ὁ Ῥωμαῖος μὲ ὄλην τὴν ἀπλότητά του ἐκοσμεῖτο ἀπὸ ἐξόχους ἀρετάς, τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀνωτέ-

Θυσία ρωμαϊκὴ

ἀνάγλυφον—Παρίσιοι, Λοῦβρον

Πανηγυρικὴ θυσία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔσφαζον χοῖρον, κριὸν καὶ ταῦρον.

ρους, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους, τὴν ἀφιλοκερδεῖαν.

Ἀναφέρουν πολλὰ παραδείγματα ὑπακοῆς εἰς τὸν πατέρα. Ὅταν ἐπρόκειτο περὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νόμους, ὑπεχώρει κάθε ἄλλο συναίσθημα καὶ αὐτὸ τὸ πατρικὸν φίλτρον. Ὁ Βροῦτος διέταξεν ὁ ἴδιος νὰ φονεύσουν τοὺς υἱοὺς του, διότι ἐσκέφθησαν νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν βασιλείαν. Ὁ Μάγλιος Τούρκος κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν υἱὸν του, διότι παρεβίβασε τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ἐχομεν ἐπίσης ἔξοχα παραδείγματα ἀφιλοκερδεΐας καὶ ἀδιαφορίας διὰ τὰς τιμὰς καὶ θέσεις. Ὁ Κούριος Δεντᾶτος ἔτρωγε χόρτα ἐντὸς ξυλίου πινακίου, ὅταν ἦλθαν οἱ Σαμνί-

ται, διὰ τὸν τὸν δαλεάσουν με δῶρα. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν ὅτι προτιμᾷ τὸν ἐξουσιάζει ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὸν χρυσόν, παρὰ τὸν ἔχει ὁ ἴδιος. Τέλος ὁ Κίγκιννατος ἐνῶ ἐκαλλιέργει τὸν μικρόν του ἀγρόν, ἔλαβε τὴν εἰδοσιν ὅτι ἐξελέγη δικτάτωρ, καὶ ἀφοῦ ἔσωσε τὴν πατρίδα του, μετὰ 16 ἡμέρας ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἀροτρόν του.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν θρησκευτικώτατοι. Δὲν ὑπῆρχε δημοσία ἢ ἰδιωτικὴ πρᾶξις, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἤρχιζον με θρησκευτικὴν τελετήν. Προτοῦ συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ σύγκλητος, οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκαλοῦντο τοὺς θεοὺς καὶ οἱ ἄρχοντες δὲν προσέβαινον εἰς καμμίαν ἐπίσημον πρᾶξιν χωρὶς νὰ ζητήσουν τὴν γνώμην τῶν θεῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον οἱ Ρωμαῖοι πιστεύουν ὅτι οἱ θεοὶ ἐπεμβαίνουν καὶ κανονίζουν ὅλα, τὰ εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα γεγονότα, τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὸν θάνατον, τὰ γεύματα κλπ.

Ἡ ρωμαϊκὴ θρησκεία εἶχε μεγάλην ἐξέλιξιν. Εἰς τὰς ἀρχὰς παρουσιάζεται ὡς θρησκεία ποιμένων καὶ γεωργῶν. Ὅταν οἱ Τυρρηνοὶ ἐκυρίευσαν τὸ Λάτιον, ἔδωκαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς θρησκείας τῶν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κυρίως ὅμως ἡ ρωμαϊκὴ θρησκεία ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα, ἐγνώρισαν τοὺς ἑλληνικοὺς θεοὺς καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ἐγοητεύθησαν ἀπὸ τὴν ὡραιότητά των καὶ ἀσυναισθήτως ἐταύτισαν τοὺς παλαιοὺς θεοὺς των με τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων. Ὅταν τέλος οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἀνατολήν, εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐλατρεύθησαν καὶ οἱ θεοὶ τῆς Φρυγίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου κλπ.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον τὴν ζωηρὰν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν ἔδωσαν εἰς τοὺς θεοὺς των χαρακτηριστικὰ καὶ ἰδιαιτέρων φυσιογνωμίαν, ὅπως οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς ἰδικούς των, οὔτε διηγήθησαν δι' αὐτοὺς μύθους καὶ τερπνάς περιπετείας. Εἰς τοὺς παλαιότερους καιροὺς οἱ θεοὶ τῶν Ρωμαίων εἶναι ὄντα ἄμορφα καὶ ἀκαθόριστα. Περί τῶν θεῶν των οἱ Ρωμαῖοι τίποτε δὲν

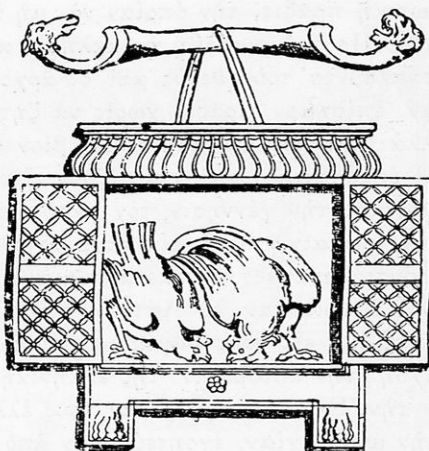
γνωρίζουν. Πολλάκις ἀγνοοῦν καὶ τὸ ὄνομά των. Διὰ τοῦτο δὲν κατασκευάζουν οὔτε ἀγάλματα οὔτε ναοὺς, ἀλλὰ φαντάζονται ὅτι οἱ θεοὶ κατοικοῦν εἰς ὠρισμένα ἀντικείμενα, εἰς τὴν θύραν, εἰς τὸ κατώφλιον, εἰς τὴν φλόγα τῆς ἐστίας, καὶ τοὺς παριστάνουν μὲ λίθους, ξύλα, χόρτα κτλ.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἀπειρον πλῆθος θεῶν. «Εὐκολώτερον εἶναι νὰ συναντήσης ἓνα θεὸν παρά ἓνα ἄνθρωπον», ἔλεγεν ἓνας Ῥωμαῖος ἀστειευόμενος. Ἡ θύρα ἔχει τὸν ἰδιαίτερον θεὸν τῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ κατώφλιον καὶ αἱ στρόφιγγες

Οἶωνοσκόπος

Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ
τὴν μαντικὴν ράβδον.

**Κλωβὸς τῶν ἱερῶν ὀρνίθων
ἀνάγλυφον.**

τῆς θύρας ἔχουν τοὺς ἰδικούς των θεούς. Ἄλλος θεὸς κάμνει τὰ παιδιὰ νὰ ὀμιλοῦν, ἄλλος τὰ μαθαίνει νὰ πίνουν, ἄλλος νὰ τρώγουν, ἄλλος νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὴν οἰκίαν καὶ ἄλλος νὰ ἐπιστρέφουν. Ὁ γεωργὸς καλλιεργεῖ τὸν ἀγρόν, λιπαίνει ἢ θερίζει ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰδιαιτέρων θεῶν.

Εἰς τὴν Ῥώμην διακρίνομεν δύο εἶδη θρησκείας, τὴν θρησκείαν τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὴν θρησκείαν τῆς πολιτείας. Τὴν πρῶτην ἀντιπροσωπεύουν οἱ ἐφέστιοι καὶ οἱ ἀγροτικοὶ θεοί, τὴν ἄλλην οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῆς πολιτείας.

Μεταξὺ τῶν ἐφεστίων θεῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ νεκροί, τοὺς ὁποίους οἱ Ῥωμαῖοι ἐλάτρευον ὡς θεούς, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἦτο ἱερεὺς τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καθημερινῶς προσέφερε σπονδὰς. Αἱ μεγάλαι ρωμαϊκαὶ οἰκογένειαι διατηροῦν εἰδῶλια ἀπὸ κληρῶν τῶν προγόνων καὶ εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἑορτὰς δοῦλοι περιάγουσιν αὐτά. Ἄλλοι ἐφέστιοι θεοὶ ἦσαν ὁ **Ἰανός**, ὁ θεὸς τῆς θύρας τῆς οἰκίας, καὶ ἡ **Ἑστία**, θεὰ τοῦ οἰκιακοῦ πυρός.

Οἱ ἀγροί, μὲ τοὺς ὁποίους τόσον ἦτο συνδεδεμένη, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, ἡ ζωὴ τῶν Ῥωμαίων, εἶχον ἕκαστος τὸν θεόν του. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀγροτικοὶ θεοί. Οἱ ἀγρόται ὅμως ἐλάτρευον εἰς ὠρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους καὶ ἄλλους πολλοὺς θεούς, οἱ ὅποιοι ἐπροστάτευον τὴν γεωργίαν, τὴν σποράν, τὸν θερισμόν, τὴν ἀμπελον, τὰ δάση κτλ., καὶ ἕκαστον εἰς αὐτοὺς διάφορους ἑορτὰς.

Οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῆς πολιτείας ἦσαν ὁ **Ἰανός**, ἡ **Ἑστία**, ὁ **Ζεὺς** καὶ ὁ **Ἄρης**.

Ὁ **Ἰανός** ἦτο θεὸς τῆς κυρίας πύλης τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ παριστάνετο μὲ δύο μορφάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐβλεπεν ἔξω καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Ὁ ναὸς του ἦτο εἰς τὴν ἀγοράν καὶ ἔμενε κλειστὸς ἐν εἰρήνῃ, ἀνοικτὸς ἐν καιρῷ πολέμου.

Ἡ **Ἑστία** ἦτο ἡ θεὰ τοῦ ἱεροῦ πυρός τῆς πολιτείας, τὸ ὅποιον διατηρεῖτο ἐντὸς ναοῦ περιφερικοῦ. Ὁ **Ζεὺς** ἦτο ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἀέρος καὶ τῆς θυέλλης καὶ ἐλάτρευετο πολὺ. Ὁ ναὸς του ἦτο εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ὁ **Ἄρης** τέλος ἦτο ὁ θεὸς τῆς βλαστήσεως καὶ τοῦ πολέμου καὶ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὡς πατὴρ τοῦ ρωμαϊκοῦ ἔθνους, διότι ἀπ' αὐτὸν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγεννήθη ὁ Ῥωμύλος.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ

Οἱ κυριώτεροι τύποι τῆς ρωμαϊκῆς λατρείας ἦσαν αἱ προσευχαί, αἱ σπονδαί, αἱ θυσίαι, αἱ λιτανεῖαι καὶ αἱ ἐστιάσεις τῶν θεῶν. Ἡ προσευχή, αἱ σπονδαὶ καὶ αἱ θυσίαι δὲν διέφερον κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς.

Αἱ λ ι τ α ν ε ἰ α ἰ ἐγίνοντο εἰς ὠρισμένας ἡμέρας. Εἰς αὐτάς παρευρίσκοντο οἱ ἱερεῖς, οἱ μεγάλοι ἱερατικοὶ σύλλογοι καὶ οἱ θεοί, τῶν ὁποίων τὰ σύμβολα ἐτοποθετοῦντο ἐπάνω εἰς ἀμάξας καὶ παρηκολούθουν τὴν πομπήν. Εἰς τὰς ἐ σ τ ι ᾶ σ ε ι ς προετοίμαζον διὰ τοὺς θεοὺς κλίνας, ὅπως εἰς τὰ συνήθη γεύματα, καὶ ἐτοποθέτουν εἰς αὐτάς τὰ σύμβολα ἢ τὰς προτομὰς τῶν θεῶν καὶ προσέφερον φαγητὰ ἀπὸ θυσίαν ἢ δεῖπνα, τὰ ὅποια ἐγίνοντο συγχρόνως εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς λατρείας συνηθί-

Ἑστίας

ζετο εἰς χρισίμους περιστάσεις καὶ εἶχε χαρακτήρα γενικῆς ἱκεσίας. Διὰ τὴν γνωρίσουν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν, οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο τὴν ο ἰ ω ν ο σ κ ο π ῖ α ν. Ἰδιαίτεροι ἱερεῖς, οἱ λεγόμενοι ο ἰ ω ν ο σ κ ὅ π ο ι, παρετήρουν τὸν οὐρανόν, τὴν πτῆσιν καὶ τὴν φωνὴν τῶν πτηνῶν ἢ τὰς ἀστραπάς. Πολλάκις συνεβουλευόντο τὰς ἱ ε ρ ᾶ ς ὀ ρ ν ι θ α ς, τὰς ὁποίας ἔτρεφον εἰς ἰδιαίτερον κλωδόν. Ἐρριπτον τροφὴν εἰς τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὀρεξίν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἔτρωγον αὐτήν, ἐμαντεύοντο. Οἱ σημαντικώτεροι ἱερεῖς τῶν Ῥωμαίων ἦσαν οἱ Σ ᾶ λ ι ο ι, ἱερεῖς τοῦ Ἀρεως κυρίως, οἱ ὅποιοι ἐφύλαττον τὰς 12 ἱε-

ρὰς ἀσπίδας. Αἱ Ἑστιάδες ἦσαν ἱερεῖαι τῆς θεᾶς Ἑστίας καὶ εἶχον ἔργον τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς καὶ τὴν τήρησιν τοῦ ἱεροῦ πυρός, τὸ ὅποion νύκτα καὶ ἡμέραν ἔκαιεν εἰς τὸν ναόν.

Μετὰ τὸν καιρὸν ἐδημιουργήθησαν καὶ διάφοροι ἱερατικοὶ σύλλογοι, οἱ ὅποιοι ἔργον εἶχον νὰ διαφωτίσουν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὑπάτους περὶ τῶν θρησκευτικῶν τύπων. Σημαντικώτεροι ἀπὸ τοὺς συλλόγους αὐτοὺς ἦσαν οἱ ποντίφικες καὶ οἱ οἰωνοσκόποι. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ποντιφίκων, μέγιστος ἀρχιερεὺς ὀνομαζόμενος, μετὰ τὸν καιρὸν ἔγινεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαϊκῆς θρησκείας καὶ τὸ ἀξίωμα του ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὰ ἀξιοσεβαστότερα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Απὸ τῆς ἐξισώσεως τῶν δύο τάξεων μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀρχίζουν αἱ μεγάλαι κατακτήσεις (300—133 π.Χ.), ἡ Ρώμη διέρχεται μακρὰν περίοδον ἐσωτερικῆς γαλήνης. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τὸ ρωμαϊκὸν πολίτευμα διαμορφώνεται καὶ λειτουργεῖ κανονικῶς. Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, ὁ ὁποῖος ἔζησεν ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα, μᾶς ἔδωκεν ἀκριβῆ περιγραφὴν αὐτοῦ.

Οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον τὸ πολίτευμά των *δημοκρατία*. Θεωρητικῶς κυρίαρχος ἦτο ὁ λαός, κατ' οὐσίαν ὅμως τὴν κυδέρνησιν εἶχον μόνον οἱ πλούσιοι. Διὰ τοῦτο τὸ πολίτευμα τῆς Ρώμης δύνανται νὰ ὀνομασθῇ *ἀριστοκρατικὴ δημοκρατία*.

Αἱ ἐξουσίαι τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτεύματος ἦσαν: 1) αἱ ἐκκλησιαι, 2) οἱ ἄρχοντες καὶ 3) ἡ σύγκλητος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Εἰς τὴν Ρώμην ἐδημιουργήθησαν, καθὼς γνωρίζομεν, μὲ τὸν καιρὸν τρεῖς ἐκκλησίαι: 1) φρατρικὴ ἐκκλησία, 2) λοχίτις καὶ 3) φυλετικὴ.

Ἡ *φρατρικὴ* ἐκκλησία ἦτο εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους ἡ συνάθροισις τῶν πατρικίων, ὑφίστατο μόνον ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ δὲν εἶχε καμμίαν ἐξουσίαν.

Ἡ *λοχίτις* ἐκκλησία ἦτο, ὅπως εἴπομεν, ἡ συνάθροισις τοῦ στρατευομένου λαοῦ, ἀπετελεῖτο δηλαδὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς ρωμαίους πολίτας, πατρικίους καὶ πληβείους, διηρημένους εἰς 192 λόχους. Οἱ Ρωμαῖοι ἐψήφισον ὅχι κατὰ κεφαλὰς, ἀλλὰ κατὰ λόχους, δη-

λαδὴ ἕκαστος λόχος ἐλάμβανε χωριστὰ ἀποφάσεις καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἀντεπροσώπουε μίαν ψήφον. Ἡ λοχίτις ἐκκλησία ἐξέλεγε τοὺς ἀνωτέρους ἄρχοντας, ὑπάτους, τιμητάς, πραιτωράς, καὶ συνήρχετο εἰς τὸ π ε δ ί ο ν τ ο ὕ Ἀ ρ ε ω ς μεταξὺ Καπιτωλίου καὶ Ἰανίκλου λόφου.

Ἡ **φυλετική**, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἦτο συνάθροισις τῶν πληθειῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν δημάρχων, μετὰ τὴν ἐξίσωσιν τῶν τάξεων ἔγινε κοινὴ συνάθροισις ὅλων τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὅποιοι συνήρχοντο κ α τ ᾱ φ υ λ ᾱ ς. Ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς εἶχε διαιρεθῇ εἰς φυλὰς ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς κατοικίας. Οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν πόλιν ἀπετέλεσαν τὰς 4 ᾱ σ τ ι κ ᾱ ς φ υ λ ᾱ ς, οἱ δὲ διαμέμοντες εἰς τὴν ὕπαιθρον τὰς 21 ᾱ γ ρ ο τ ι κ ᾱ ς φ υ λ ᾱ ς. Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν ἐψήφίζον κατὰ φυλάς. Ἡ φυλετικὴ ἐκκλησία συνήρχετο εἰς τὴν ᾱ γ ο ρ ᾱ ν, ἐξέλεγε τοὺς κατωτέρους ἄρχοντας καὶ ἐψήφισε τοὺς νόμους.

ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ

Αἱ ἐκκλησίαι εἶχον κυρίως τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Οἱ ἄρχοντες εἶχον τὴν ἐκτελεστικὴν. Ἐνεκα τῆς πάλης τῶν τάξεων εἰς τὴν Ῥώμην ἐδημιουργήθησαν μὲ τὸν καιρὸν πλῆθος ἀρχόντων.

Οἱ **ὑπατοί** ἦσαν δύο καὶ εἶχον κατ' ἀρχὰς ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ παρ' ὅλους τοὺς περιορισμούς, τοὺς ὁποίους ὑπέστη ἡ ἀρχὴ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸν, οἱ ὑπατοὶ διετήρησαν πάντοτε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐν εἰρήνῃ προήδρευον τῆς συγκλήτου καὶ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας καὶ ἐπέβλεπον τὴν τήρησιν τῶν νόμων. Ἐν πολέμῳ διενήργουν τὴν στρατολογίαν καὶ εἶχον τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ.

Οἱ **τιμηταί** εἶχον μεγάλην θέσιν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν πολιτείαν. Ἦσαν 2 καὶ ἐξελέγοντο κατὰ πενταετίαν διὰ 18 μῆνας. Τὸ ἔργον τῶν τιμητῶν ἦτο σημαντικώτατον.

1) Ἐκαμνον τὴν **τίμησιν τῶν πολιτῶν**, κατέτασσον δηλαδὴ αὐτοὺς ἀναλόγως τῆς κατοικίας καὶ περιουσίας εἰς τὰς φυλάς, τὰς τάξεις καὶ τοὺς λόχους. 2) Συνέτασσον τὸν **κατάλογον** τῶν **συγκλητικῶν**, ὥριζον δηλαδὴ ποῖοι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐχρημάτισαν ἄρχοντες, ἐδικαιοῦντο νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν σύγκλητον καὶ ποῖοι δι' ἀνάρμοστον διαγωγὴν ἔπρεπε νὰ ἐκβλη-

θοῦν ἢ νὰ ἀποκλεισθοῦν ἀπ' αὐτήν. 3) Συνέτασσαν εἶδος π ρ ο ὕ -
π ο λ ο γ ι σ μ ο ὕ τοῦ κράτους. 4) Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῶν
τιμητῶν ἦτο ἡ ἐ π ί θ λ ε ψ ι ε ῖ ς τ ῶ ν ἡ θ ῶ ν. Εἰς τοὺς δεικνύοντας
ἀσυμβίβαστον συμπεριφορὰν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ρωμαίου ἐπέβαλ-
λον τὴν στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Διὰ τοῦτο οἱ Ρω-
μαῖοι ἐσέβοντο καὶ ἐφοβοῦντο πολὺ τοὺς τιμητὰς καὶ ἦτο παροι-
μιώδης ἡ αὐστηρότης πολλῶν ἐξ αὐτῶν.

Οἱ **πραίτωρες** ἦσαν δικασταί, στρατηγοὶ καὶ διοικηταὶ
ἐπαρχιῶν. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν εἰς πραιτώρ, ὁ ὁποῖος ἐδίκαζε τὰς
δίκας μεταξὺ τῶν ρωμαίων πολιτῶν καὶ ἐλέγετο ἄ σ τ υ δ ί κ η ς.
Βραδύτερον διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ξένων ὠρίσθη νέος πραιτώρ, ὁ
λεγόμενος ξ ε ν ο δ ί κ η ς. Ὅταν ὅμως αἱ ρωμαϊκαὶ στρατιαὶ
ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ οἱ δύο ὕπατοι δὲν ἐπῆρκουν διὰ τὴν
διοίκησιν αὐτῶν, ἐξελέγοντο καὶ ἄλλοι πραιτῶρες ὡς διοικηταὶ
στρατιῶν. Ἀργότερα ἐστέλλοντο ὡς διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν πραι-
τῶρες. Διὰ τοῦτο ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν διαρκῶς γυῖζαντο.

Οἱ **ταμίαι** ἐπίσης ἦσαν πολλοὶ καὶ εἶχον τὴν οἰκονομικὴν
διαχείρισιν. Δύο ἔμενον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐφύλαττον τὸ δημόσιον
ταμεῖον, ἄλλοι παρηκολοῦθον τοὺς ὑπάτους καὶ τοὺς πραιτῶρας
εἰς τὰς ἐκστρατείας ἢ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν.

Οἱ **ἀγορανόμοι** ἐπέβλεπον τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς Ρώμης, τὴν
υντήρησιν τῶν δρόμων καὶ διωργάνων τὰ δημόσια θεάματα.

Οἱ **δήμαρχοι**, οἱ ὅποιοι ἔφθασαν μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 10,
εἶχον πάντοτε μεγίστην δύναμιν, ἡ ὁποία συνίστατο κυρίως εἰς τὸ
veto ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἀπαρ-
άσαστον τοῦ προσώπου των. Μόνον ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν δικτατῶ-
ρων καὶ τῶν τιμητῶν ἤργει τὸ veto τῶν δημάρχων.

Ὁ **δικτάτωρ**, καθὼς γνωρίζομεν, ἦτο ἑκτακτος ἄρχων, ἐκλε-
γόμενος εἰς μεγάλους ἐξωτερικοὺς ἢ ἐσωτερικοὺς κινδύνους τῆς
πολιτείας. Ἀπὸ τὸ τέλος ὅμως τοῦ δευτέρου καρχηδονικοῦ πολέ-
μου οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐξέλεγον πλέον δικτάτωρα, ἀλλ' ἀνέθετον εἰς
τοὺς ὑπάτους δικτατορικὴν ἐξουσίαν.

Ἐκτὸς τῶν τιμητῶν καὶ τῶν δικτατῶρων οἱ ἄρχοντες ἦσαν
ἐ ν ι α ὗ σ ι ο ι, ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἦσαν ὁ π ε ὕ -
θ υ ν ο ι, δηλαδὴ μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς των ἐδίδον λόγον.

Μερικοὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων εἶχον ἰδιαίτερα διακριτικὰ σημεῖα. Τοὺς ὑπάτους ἠκολούθουν 12 ραβδοῦχοι, τοὺς πραιτώρας 6.

Ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἡδξήθη πολὺ, οἱ Ρωμαῖοι ἐδημιούργησαν νέους ἄρχοντας, ἀναπληρωτὰς τῶν ὑπάτων καὶ πραιτῶρων, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον *ἀνθυπάτους* καὶ *ἀντιπραιτώρας*.

Ἡ ἐξουσία τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας ἦτο πολὺ μεγάλη, διότι ἀντιπροσώπευε τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχήν. Ἦτο συγχρόνως στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς διοικητής, δηλαδὴ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἀνώτατος δικαστὴς καὶ ἐπόπτης τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας. Ἐπίσης ἐφρόντιζε διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων.

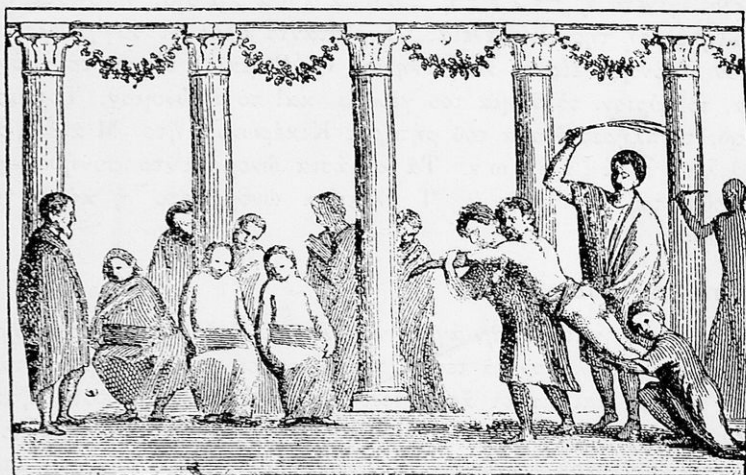
Η ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ

Ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας εἶχε συγκεντρώσει μὲ τὸν καιρὸν ἡ σύγκλητος, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἀξιοθαύμαστον σταθερότητα πολλὰκις ἔσωσε τὴν Ρώμην εἰς κρισιμωτάτας στιγμὰς. Τὴν σύγκλητον κατήρτιζον οἱ τιμηταὶ καὶ τὰ μέλη αὐτῆς δὲν ὑπερέβαινον τὰ 300. Συγκλητικοὶ ἐγίνοντο οἱ χρηματίσαντες ἀνώτεροι ἄρχοντες ἢ δήμαρχοι. Σημαντικὴ ἦτο ἡ ἐξουσία τῆς συγκλήτου εἰς τὰ οἰκονομικά, θρησκευτικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ζητήματα. Ὄριζε τοὺς φόρους, διέθετε τὰ χρήματα τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐψήφισε τὰ ἔξοδα καὶ ἐν γένει εἶχε τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν, ὅταν δὲν ὑπῆρχον τιμηταί. Διέτασσε τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς τελετάς, τὰς ὁποίας ὑπεδείκνυν οἱ ἱερεῖς, ἐπέδλεπε τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ εἶχε τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐθνικῆς λατρείας. Ἐδέχετο καὶ ἀπέστελλε πρεσβευτάς, διεπραγματεύετο μὲ ξένα κράτη, ἐπρότεινε τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν κλπ.

Ἡ σύγκλητος συνήρχετο εἰς ἰδιαίτερον οἶκημα, τὸ β ο υ λ ε υ τ ἡ ρ ι ο ν. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συγκλήτου ὠνομάζοντο σ υ γ κ λ η τ ι κὰ δ ὅ γ μ α τ α καὶ εἶχον ἰσχὺν νόμου. Εἰς τοὺς ξένους ἐπροξένει καταπληκτικὴν ἐγτύπωσιν ἡ σοβαρότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς συγκλήτου.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ὅπως ἡ διοίκησις τῆς Ρώμης, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος διακρίνεται διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν αὐστηρότητα. Τὴν ζωὴν

Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν
Τοιχογραφία Πομπηίας

Ἡ πρώτη παριστάνει πιθανώτατα μίαν μητέρα, ἡ ὅποια ὁδηγεῖ τὴν κό-
ρην τῆς εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ μικρὰ στέζεται με δειλίαν καὶ σεμνότητα.
Ἡ δευτέρα παριστάνει σχολεῖον. Ἐνας μαθητὴς τιμωρεῖται με ραβδι-
σμούς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι κάθηνται φοβισμένοι καὶ σιωπηλοί.

Θεοδωρίδου - Λαζάρου. Ἱστορία Ἑλλην. καὶ Ρωμαϊκῆ Ἐκδ. Ι'

15

τῆς οἰκογενείας, τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων, τὴν κηδεὶαν κλπ. κανονίζει αὐστηρὰ ἐθιμοτυπία.

Ὁ πατὴρ εἶναι ἄρχων τῆς οἰκογενείας μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, τὰ ἄλλα μέλη, ἡ σύζυγος, τὰ τέκνα, οἱ ὑπηρέται, ὀφείλουσιν ὑπακοῇ εἰς αὐτόν. Αὐτὸς δίδει εἰς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τὴν ἄδειαν τοῦ γάμου, εἶναι ὁ ἀνώτατος δικαστὴς καὶ ἔχει δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπ' αὐτῶν.

Ἀλλὰ ἡ ρωμαῖα οἰκοδόσποινα ἔχει μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ ἐπιβολὴν. Αὐτὴ διοικεῖ τὸν οἶκον καὶ διευθύνει τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας, συμμερίζεται ὅλας τὰς τιμὰς τοῦ ἀνδρὸς καὶ χαίρει μεγάλον σεβασμόν.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ

Ἡ γέννησις τέκνου ἦτο μεγάλη χαρὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διὰ τοῦτο ὅταν ἐγεννᾶτο παιδίον, ἡ ἐξώθυρα τῆς οἰκίας ἐκοσμεῖτο μὲ ἄνθη. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν διὰ τὰ κοράσια καὶ τὴν ἐνάτην διὰ τὰ ἀγόρια ἐγένετο ἡ τελετὴ τοῦ καθαρμοῦ, ἡ ὁποία ἦτο μεγάλη ἐορτὴ τῆς οἰκογενείας. Παρίσταντο ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ ἐδίδον τὸ ὄνομα εἰς τὸ νεογέννητον. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον τρία ὀνόματα, τὸ κύριον, τὸ ὄνομα τοῦ γένους καὶ τὸ ἐπώνυμον. Τοιοῦτοτρόπως τὸ πλήρες ὄνομα τοῦ ρήτορος Κικέρωνος, ἦτο Μάρκος Τύλλιος Κικέρων. Τὰ κοράσια ὠνομάζοντο συνήθως μὲ τὸ ὄνομα τοῦ γένους, π. χ. Τυλλία ὠνομάζετο ἡ κόρη τοῦ Κικέρωνος.

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Οἱ Ρωμαῖοι καὶ εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν ἔδωκαν χαρακτῆρα πρακτικόν. Ἀπέβλεπον τὰ τέκνα των νὰ γίνουσι καλοὶ στρατιῶται, καλοὶ πολῖται καὶ καλοὶ ἄρχοντες. Τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν μικρὰ καὶ συνοικιακά, συνετήρουν συνήθως δούλοι ἐγγράμματοι, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ ἐπέβαλλον εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς τὴν ἀποστήθισιν γνωμικῶν καὶ νόμων.

Ἀπὸ τὸ 13ον ἔτος τὰ παιδιά ἐφοίτων εἰς τὸν γυμνασιόν, ὁ ὁποῖος ἀνεγίνωσκε καὶ ἡρμήνευε τὰ κείμενα τῶν συγ-

γραφέων καὶ τὴν δωδεκάδελτον. Γενικῶς ὅμως ἡ ἀγωγή τῶν παίδων εἰς τὴν Ρώμην μέχρι τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος παρέμεινε στοιχειώδης καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἤρχισαν οἱ Ρωμαῖοι νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἀνάγκην ἀνωτέρας μορφώσεως. Τότε ἰδρύθησαν ρητορικὰ ἰσχυολαί, ὅπου οἱ νέοι ἠσκούντο εἰς τὴν ρητορείαν. Ἄλλ' οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔφθασαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν μόρφωσιν. Ἐθεώρουν περιττὸν ὅ,τι δὲν τοὺς ὠφέλει πρακτικῶς καὶ δὲν εἶχον ἀγάπην πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας ὅπως οἱ Ἕλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

Η ΠΑΛΗ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

ΓΑ ΑΙΤΙΑ

Με τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας ἡ Ρώμη ἔγινε μεγάλη δύναμις καὶ ἤρχισε νὰ ἔχῃ βλέψεις εἰς τὴν θάλασσαν. Αὐτὸ τὴν ἔφε-
ρεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν πλησιέστερον γείτονά της, τὴν Καρ-
χηδόνα. Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκρουσιν ἔδωκεν ἡ Σικελία, τὴν
ὁποίαν οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν ὡς φυσικὴν προέκτασιν τῆς ἰταλικῆς
χερσονήσου, ἐνῶ διὰ τοὺς Καρχηδονίους ἦτο σπουδαία βάσις τοῦ
ἀποικιακοῦ των κράτους. Ὁ Πύρρος εἶχε διακρίνει τὴν μεγάλην
σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ μεγαλόνησος διὰ τοὺς δύο λαούς,
καὶ διὰ τοῦτο ὅταν ἔφθουγεν ἀπ' αὐτὴν, εἶπε: Τί ὥ ρ α ῖ ο ν π ε -
δ ῖ ο ν ἀ γ ῶ ν ω ν ἀ φ ἡ ν ο μ ε ν εἰς τοὺς Ρ ω μ α ῖ ο υς
καὶ Κ α ρ χ η δ ο ν ῖ ο υς! Αἱ ἀντίζηλοι πόλεις ἐπάλαισαν πρᾶ-
γματι περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα (264-146) καὶ ἔγιναν τρεῖς
μεγάλοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζονται Κ α ρ -
χ η δ ο ν ι κ ο ῖ πόλεμοι.

Η ΚΑΡΧΗΔΩΝ

Ἡ Καρχηδὼν ἦτο φοινικικὴ ἀποικία τῆς Τύρου καὶ ιδρύθη
περὶ τὸ 800 π. Χ. εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Εἶχε θέ-
σιν ἐξαιρετον. Εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς λόφον εἰς τὸ κέντρον μιᾶς
χερσονήσου καὶ ἀπὸ τὸν ἀσφαλὴ της λιμένα ἐξουσίαζε τὸ μεταξὺ
τῆς Σικελίας καὶ Ἀφρικῆς στενόν, τὸ ὅποion ἐνώνει τὰς δύο με-
γάλας λεκάνας τῆς Μεσογείου. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς μητρο-
πόλεως Τύρου ἡ Καρχηδὼν ἐξουσίαζεν ὅλους τοὺς φοινικικοὺς
σταθμοὺς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Σικε-
λίας, τῆς Σαρδηνίας καὶ τῶν Βαλεαρίδων νήσων. Τέλος ἐσχημά-
τισεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐκτεταμένον κράτος, ἀφοῦ ὑπέταξε τὰς

ἰθαγενεῖς φυλάς μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν καὶ τῶν συνόρων τῆς Αἰγύπτου.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἐδημιούργησαν ἰσχυρὸν πολεμικὸν στόλον καὶ ἐκόσμησαν τὴν πόλιν τῶν μὲ ὠραιότατα οἰκοδομήματα. Δικαίως ἔλεγον ὅτι ἡ Καρχηδὼν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἡ ἰσχυροτέρα ναυτικὴ δύναμις τῶν χρόνων τῆς. Τὸ κράτος ἐκυβέρνησαν πλούσιοι ἔμποροι, οἱ ὅποιοι ἐκράτουν τὸν λαὸν μακρὰν τῆς διοικήσεως καὶ τὸν ἐπετήρουν αὐτηρῶς. Τὴν ἐξουσίαν εἶχε κυρίως τὸ συμβούλιον τῶν 100, δηλαδὴ ἡ **σύγκλητος** τῆς Καρχηδόνας.

Νόμισμα Καρχηδόνας

χάλκινον, 4ος αἰών, τέχνη ἑλληνικὴ.

1. Κεφαλὴ τῆς θεᾶς τῆς γεωργίας 2. Ἄλογο νομισματικόν, λεπτὸ καὶ εὐκίνητο, ποὺ θυμίζει τοὺς ἀραβικοὺς ἵππους τῆς ἐποχῆς μας.

Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν εἶχον ἐθνικὸν στρατόν, ἀλλὰ ξένονμισθοφορικόν. Μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ ἦσαν καρχηδόνιοι. Ἔστηρίζοντο ὅμως εἰς τὸ πολυπληθὲς ναυτικόν των, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ τελειότερα πλοῖα τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ πεντήρεις.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (264 - 241)

Ἐξορμὴ καὶ κύριον θέατρον τοῦ πρώτου πολέμου ἦτο ἡ Σικελία. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριδῶς τὰς λεπτομερείας του, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ ἀντίπαλοι ἐπάλασαν μὲ πῆγμα 23 ἔτη εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ περιώρισαν τοὺς Καρχηδονίους εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου. Ἦτο φανερόν

264

ὅμως ὅτι ὁ πόλεμος δὲν θὰ ἐτελείωνεν, ἐφόσον οἱ Καρχηδόνιοι ἐξουσίαζον τὴν θάλασσαν. Οἱ Ρωμαῖοι λοιπὸν κατεσκεύασαν στόλον ἀπὸ 130 πλοῖα καὶ ὁ ὑπατος Γάϊος Δουίλιος ἐνίκησε τοὺς Καρχηδόνιους. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι ἔλαβον θάρρος καὶ ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπὸ τὸν ὑπατον **Ρήγουλον**. Ἀλλὰ τὸν μισθοφορικὸν στρατὸν τῆς Καρχηδόνος διωργάνωσεν ὁ ἐξόριστος σπαρτιάτης **Ξάνθιππος** καὶ οἱ ἰθαγενεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον ἐλπίσει οἱ Ρωμαῖοι, δὲν ἐκινήθησαν. Ὁ Ρήγουλος ἐνίκηθη καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος (255).

Μετὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀποτυχίαν τῶν Ρωμαίων ὁ πόλεμος πάλιν περιωρίσθη εἰς τὴν Σικελίαν. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον στείλει τὸν δραστήριον στρατηγὸν **Ἀμίλκαν Βάρκαν**, ὁ ὁποῖος ἀνέταξε ζωηράν ἀντίστασιν. Τέλος ὅμως οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύασαν νέον στόλον καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Σικελίας κατέστρεψαν τὸν Καρχηδονικὸν στόλον (241). Οἱ Καρχηδόνιοι κουρασμένοι ἐζήτησαν εἰρήνην. Παρέδωσαν τὴν Σικελίαν καὶ τὰς πέραν νήσους καὶ ἐπλήρωσαν μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν (241).

ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΩΝ

Ἡ εἰρήνην διήρκεσεν 22 ἔτη (241—218) καὶ ἦτο μόνον προσωρινή ἀνακωχή. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς συνέδησαν μερικά ἀξιοσημεῖωτα γεγονότα.

Ἀμέσως μετὰ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Καρχηδὸνα ἐστασίασαν οἱ μισθοφόροι καὶ οἱ Ἰθαγενεῖς. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον διέτρεξε τότε ἡ Καρχηδών, καὶ ἐκυρίευσαν δύο ἄλλας νήσους, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικήν.

Ὁ ὀνομαστός καὶ γνωστός στρατηγὸς Ἀμίλκας Βάρκας ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς μερίδος, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ κάμῃ τὸ πολίτευμα τῆς Καρχηδόνος δημοκρατικόν, νὰ καταρτίσῃ ἐθνικὸν στρατὸν ὅπως καὶ ἡ Ρώμη καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Ῥωμαίους. Ἡ κυδέρνησις διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκεῖ ὁ Ἀμίλκας ἐκυρίευσεν τὴν νοτιοανατολικὴν Ἰσπανίαν καὶ ἱδρυσεν ἀληθινὸν κράτος. Τὸ ἔργον τοῦ ἐσυνέχισεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀννίδου, ὁ ὅποιος ἦτο πρωωρισμένος νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην δόξαν.

Οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχον σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ἐκυρίευσαν τὴν Ἑντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας (235—218), ἐκαθάρισαν τὴν Ἀδριατικὴν ἀπὸ τοῦ Ἰλλυριοῦς πειρατᾶς καὶ ἔκαμαν συμμάχους τὰς ἑλληνικὰς πόλεις Ἀπολλωνίαν, Ἐπίδαμνον καὶ Κέρκυραν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀνησύχησε πολὺ τὸν βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας καὶ ἤρχισαν αἱ πρῶται προστριβαὶ μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ρώμης.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (218—201)

Ἡ ἀφορμὴ διὰ νέον πόλεμον μεταξὺ Ρώμης καὶ Καρχηδόνος δὲν ἤργγησε νὰ δοθῇ. Ὁ Ἀννίδας ἀφ’ οὗ κατέκτησε τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἰδηρος, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν Ζάκανθαν, ἡ ὁποία ἦτο σύμμαχος τῆς Ρώμης. Οἱ Ῥωμαῖοι ἠθέλησαν νὰ προστατεύσουν τὴν πόλιν, ἀλλ’ ὁ Ἀννίδας ἀπέκρουσε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀνάμειξιν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίας (216). Ὁ πόλεμος τότε ἐκηρύχθη τὸ 218. Ὁ δεῦτερος καρχηδονικὸς πόλεμος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ δραματικωτέρους τῆς ἱστορίας.

218

Ο ΑΝΝΙΒΑΣ

Ἦρως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πολέμου εἶναι ὁ Ἀννίβας. Ἐγεννήθη τὸ 237 καὶ ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐνέπνευσεν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν ἦλθεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς μέχρι τοῦ 221, ὁπότε ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ στρατηγός.

Ἀννίβας

μαρμαρίνη προτομή — Νεάπολις.

Ἡ ἀνωτέρω προτομή ὑποθέτουν ὅτι παριστάνει τὸν Ἀννίβαν. Τὸ πρόσωπον τριγυρισμένον ἀπὸ κοντὴν γενειάδα, εἶναι ἐκφραστικόν.

Ἡ φύσις εἶχε προικίσει τὸν Ἀννίβαν μὲ ἐξαιρετικὰ προτερήματα. Ἦτο τολμηρὸς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ψυχραίμιος εἰς τοὺς κινδύνους καὶ διὰ τοῦτο ἐκέρδισε τὴν λατρείαν καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ στρατοῦ. Ἀκαταπόνητος εἰς τοὺς κόπους, εἰς τὴν ἀϋπνίαν καὶ εἰς τὰς στερήσεις συνεμερίζετο ὅλας τὰς περιπετείας τῶν στρατιωτῶν του καὶ πρῶτος ἔδιδε τὸ παράδειγμα τῆς αὐστηρᾶς στρατιωτικῆς

ἀγωγῆς. Διὰ τοῦτο ἐγοήτευε τοὺς στρατιώτας του καὶ τοὺς ἔσυρεν ὅπου ᾔθελεν.

Ἄλλ' ὁ Ἀννίδας εἶχε κυρίως τὰ προσόντα μεγάλου στρατηγοῦ. Ἦξευρε νὰ παρασύρῃ τὸν ἐχθρὸν ὅπου ᾔθελεν, ἐλάμβανε καὶ ἐξετέλει μὲ ταχύτητα καταπληκτικὴν τὰς πλέον τολμηρὰς ἀποφάσεις, ποτὲ δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του καὶ εἰς τὰς δυσμενεῖας τῆς

τύχης συνήθιζε νὰ ὑπομένῃ. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους πολεμιστὰς τῆς ἀρχαιότητος συγκεντρῶνων τὴν πονηρίαν τοῦ Φιλίππου καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγίστους στρατηγοὺς ὅλων τῶν χρόνων.

Η ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ

Ὁ Ἀννίδας ἐσκέφθη νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 218 ἐπέρασε τὸν Ἰβήρα, τὰ Πυρηναῖα καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ροδανὸν ποταμὸν μὲ ἀξιόλογον στρατὸν ἀπὸ 50 χιλ. πεζοὺς καὶ 9 χιλ. ἵππεις. Περίπου 40 πολεμικοὶ ἐλέφαντες παρηκολούθουν τὸ στράτευμα, διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς προχώματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, νὰ διασποῦν τὰς τάξεις του καὶ τέλος διὰ νὰ

θραύουν μὲ τὸν ὄγκον τοῦ σώματός των τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν καὶ νὰ διευκολύνουν τὴν διάβασιν. Κατόπιν ὁ Ἀννίβας ἐπέρασε τὸν Ροδανὸν καὶ τὸν Ὀκτώβριον εὐρίσκετο εἰς τὰ ὁροπέδια τῶν Ἀλπεων. Ἀπὸ τὸν σημερινὸν μικρὸν ἄγιον Βερνάρδον, καθὼς ὑποθέτουν, ὁ καρρχηδονικὸς στρατὸς κατόπιν ἀπεριγράπτων δυσκολιῶν κατέδῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὑπέστη ὅμως τρομερὰς ἀπωλείας καὶ ἔμειναν μόνον 20 χιλ. πεζοί, 5 χιλ. ἵππεις καὶ 20 ἐλέφαντες.

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΝΙΚΑΙ

Ὁ ὕπατος Κορνέλιος Σκιπίων ἐνόμιζε τὸν Ἀννίβαν ἐξητλημένον καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν συναντήσῃ, ἀλλ' ἠττήθη παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Πάδου Τίκινον. Εἰς δευτέραν μάχην εἰς τὸν παραπόταμον Τρεβίαν ὁ Ἀννίβας ἐπέφερε τελεῖαν καταστροφὴν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν (Δεκεμβρ. 218). Αἱ νῆκαι αὐταὶ περιέβαλον μὲ δόξαν τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀννίβα. Ὁληγὴ ἢ ἄνω Ἰταλία προσεχώρησεν εἰς αὐτὸν καὶ 20 χιλ. Γαλάται ἐνίσχυσαν τὸν στρατὸν του.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεχείρησαν μὲ δύο νέας στρατιάς νὰ ἐμποδίσουν τὴν κάθοδον τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν. Ἀλλ' ὁ καρρχηδόνιος στρατηλάτης ἐπέρασε τὰ Ἀπέννινα ἀπὸ ἄλλα σημεῖα καὶ εὐρέθη εἰς τὰ νῶτα τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁ ὕπατος Φλαμίνιος παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἀφρικανοῦ εἰς τὸ στεγνὸν μεταξὺ τῆς λίμνης Τρασιμένης καὶ τῶν παρακειμένων λοφίσκων καὶ μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του κατεστράφη (217). Περίπου 15 χιλ. στρατιῶται ἐφονεύθησαν χωρὶς νὰ προφθάσουν νὰ παραταχθοῦν εἰς μάχην.

ΦΑΒΙΟΣ

Ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ρώμην ἦτο ἀνοικτός. Ἀλλ' ὁ Ἀννίβας δὲν ἐθέωρησε φρόνιμον νὰ βαδίσῃ ἐναντίον αὐτῆς, ὅπως πρὸ 70 περίπου ἐτῶν καὶ ὁ Πύρρος. Ἦθελε πρῶτον νὰ ἀπογυμνώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοὺς συμμάχους της. Ἐπέρασε λοιπὸν τὸ ὄρεινόν Σάμνιον καὶ κατέδῃ εἰς τὴν Καμπανίαν, διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Καπύην, σπουδαιοτάτην θέσιν διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του. Ἐν τῇ μεταξὺ εἰς τὴν Ρώμην ἐγίνοντο σοβαραὶ προετοιμασίαι. Ἐστρατολόγησαν νέον

στρατὸν καὶ διώρισαν δικτάτωρα τὸν **Φάβιον**, ὁ ὁποῖος ἐφήρμοσε νέαν τακτικὴν. Ἀπέφευγε γὰρ δώσῃ μάχην καὶ παρηκολούθει τὸν ἐχθρὸν προσπαθὼν γὰρ τὸν ἐξαντλήσῃ μὲ αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις καὶ μικροσυμπλοκάς. Διὰ τὴν τακτικὴν ταύτην ὠνομάσθη ὁ Φάβιος $\mu \epsilon \lambda \eta \tau \eta \varsigma$.

KANNAI (216)

Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦ συνετοῦ δικτάτωρος δὲν ἤρρεσεν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ προπάντων εἰς τοὺς συμμάχους Ἰταλοὺς, οἱ ὁποῖοι ὑπέφερον ἀπὸ τὰς καταστροφὰς τῶν Καρχηδονίων. Διὰ τοῦτο τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ Ρωμαῖοι ἔπαυσαν τὸν δικτάτωρα καὶ διώρισαν πάλιν δύο ὑπάτους, τὸν **Αἰμίλιον Παῦλον** καὶ τὸν **Τερέντιον Βάρρωνα**, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τοῦ νέου μεγάλου στρατοῦ.

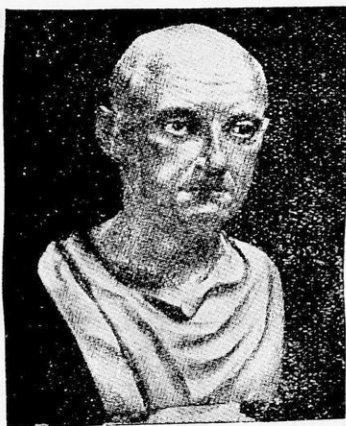
Οἱ ὕπατοι ὠδήγησαν τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν εἰς τὴν καταστροφὴν. Ἡ μοιραία σύγκρουσις ἐγίνε τὴν 2 Αὐγούστου 216 εἰς τὴν ἀμνύδῃ πεδιάδι τῆς Ἀπουλίας πλησίον τῆς πόλεως Κάνναι. Ἡ μάχη αὕτῃ εἶναι κλασσικὸν παράδειγμα κυκλώσεως διὰ τῶν πτερύγων καὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς τακτικῆς τοῦ Ἀννίδα. Ἐπύκνωσε τὰς πτέρυγας καὶ ἠρραίωσε τὸ κέντρον, ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι εἶχον κάμει τὸ ἀντίθετον. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς περιεκυκλώθη καὶ ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν. Τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἐσφάγη, σημαντικὸν μέρος ἠχμαλωτίσθη καὶ μόλις 15 χιλ. ἐσώθησαν ὑπὸ τὸν Βάρρωνα. Ὁ Αἰμ. Παῦλος καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ἔπεσαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Αἱ συνέπειαι τῆς νίκης ἦσαν σοδαρώταται. Αἱ πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας παρεδόθησαν, ἡ Καπύη ἤνοιξε τὰς πύλας εἰς τὸν νικητὴν. Ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας ἔκλεισε συμμαχίαν μὲ τὸν Ἀννίδαν καὶ αἱ Συρακοῦσαι συνετάχθησαν μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Ὁ Ἀννίδας διεχείμασεν εἰς τὴν Καπύην.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἐπιτυχίας του ὁ Ἀννίδας δὲν κατώρθωσε γὰρ ἐξεγείρῃ τὰς πόλεις τῆς Μέσης Ἰταλίας κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι ἀντιθέτως δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἐδιπλασίασαν

τάς προσπάθειάς των καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ ὀρμητήριον τοῦ Ἀννίβα, τὴν Καπύην. Ὁ Ἀννίβας πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ἔκαμε τότε

Σκιπίων Ἀφρικανὸς
χαλκίνη προτομή τοῦ 2ου αἰῶνος,
Νεάπολις.

Ἐπίσης ὑποθέτουν ὅτι ἡ προτομή αὐτὴ παριστάνει τὸν νικητὴν τοῦ Ἀννίβα. Ὁ περίφημος στρατηγὸς εἰκονίζεται γέρον ἤδη. Αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου εἶναι λεπταί, τὸ βλέμμα βαθύ, ἡ φυσιογνωμία στοχαστική, ἀλλὰ συγχρόνως ψυχρά.

τὴν περίφημον πορείαν κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν ἐπλησίασε μέχρις ἑνὸς μιλίου (Hannibal ante portas). Ἀλλ' ὁ ἀντιπερισπασμὸς ἀπέτυχε καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Καπύην, τὴν ὁποίαν ἐτιμώρησαν σκληρότατα.

Εἰς τὴν Σικελίαν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Κατῴρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὰς Συρακούσας παρὰ τὴν πεισματώδη ἀντίστασιν τῶν κατοίκων καὶ τὰ μηχανικὰ μέσα τοῦ περιφήμου μαθηματικοῦ **Ἀρχιμήδους**, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἐφευρέσεις του ἔκαμε τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα καὶ ἐματαίωνε τὰ σχέδια τῶν πολιορκητῶν (212). Τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας ἡμπόδισαν μὲ πλοιάρια νὰ στείλῃ βοήθειαν εἰς τὸν Ἀννίβαν.

Ἀλλ' ἡ κρίσις τοῦ μεγάλου πολέμου ἤρχισε νὰ φαίνεται κυρίως εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ νεαρὸς στρατηγὸς **Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων**, υἱὸς τοῦ Σκιπίωνος, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἥτταν του εἰς τὸν Τρεβιάν εἶχε μεταφέρει τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, κατῴρθωσε τὸ 209 νὰ κυριεύσῃ τὴν πρωτεύουσάν των Καρχηδονίων **Καρθαγένην** καὶ ν' ἀποκτήσῃ φήμην μεγάλην. Τὴν Ἰσπανίαν τότε ἐκυδέρνα ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀννίβα Ἀσδρούβας, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ φέρῃ ἐπικουρίαν εἰς τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως συνεχέντρωσαν ὅλας τὰς δυνάμεις ἐναντίον του καὶ εἰς τὸν μικρὸν ποταμὸν **Μέταυρον**, νοτίως τοῦ Ρουβίκω-

νος, κατέστρεψαν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν στρατὸν τοῦ (207). Ὁ ἴδιος ὁ Ἀσδρούβας ἐφονεύθη. Ὁ Ἀννίβας περιήλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Ἡ κυβέρνησις τῆς Καρχηδόνας, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ἄφησεν εἰς τὴν τύχην τοῦ τὸν μέγαν στρατηλάτην εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα. Ἀφοῦ τέλος δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ἦλθεν εἰς δυσκολωτάτην θέσιν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Βρουτίαν.

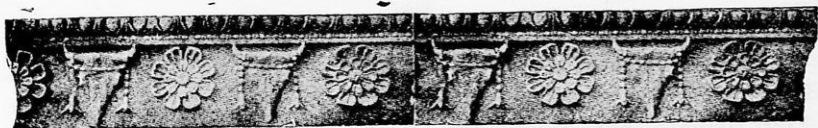
Η ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΖΑΜΑΝ ΜΑΧΗ - Η ΕΙΡΗΝΗ

Οἱ Ρωμαῖοι παρακινούμενοι τότε ἀπὸ τὸν Σκιπίωνα, τὸν νικητὴν τῆς Ἰσπανίας, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ μεταξὺ εἶχεν ἀπιστρέψει εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔγινεν ὕπατος εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, ἀπεφάσισαν νὰ μεταφέρουν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν ἀνέλαθεν ὁ ἴδιος ὁ Σκιπίων. Τὸ 204 ἀπεβιβάσθη βορείως τῆς Καρχηδόνας πλησίον τῆς πόλεως Ὑτίκης καὶ ἔλαθεν ὡς σύμμαχον τὸν βασιλέα τῆς Νουμιδίας Μασσανάσιν.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἠναγκάσθησαν νὰ προσκαλέσουν τὸν Ἀννίβαν. Ἡ κρίσιμος μάχη ἐδόθη πλησίον τῆς Ζάμας εἰς τὴν κεντρικὴν Τύνδα (σημ. Naragara) τὸ 202. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπαθον τὴν καταστροφὴν, ὥστε ὁ Ἀννίβας τοὺς συνεβούλευσε νὰ κλείσουν εἰρήνην καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὰ κτήματά του.

Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη τὸ 201 μὲ ὅρους βαρυτάτους. Οἱ Καρχηδόνιοι παρέδωσαν ὅλον τὸν πολεμικὸν στόλον ἐκτὸς 10 πλοίων, παρεχώρησαν ὅλας τὰς ἔξω τῆς Ἀφρικῆς κτήσεις, ὁ Μασσανάσης ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας, ἀνέλαθεν νὰ πληρώσουν εἰς διάστημα 50 ἐτῶν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 10 χιλ. τάλαντα (50 ἑκατ. χρυσῶν δραχμῶν) καὶ δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἐπιχειροῦν πόλεμον χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι ἔδωσαν εἰς τὸν Σκιπίωνα τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν Ἀφρικανός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Η ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΕΤΕΥΘΥΝΣΙΣ

Ο πόλεμος πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ἦτο ἀκόμη πόλεμος ἔθνικὸς διὰ τὴν Ρώμην, δηλαδὴ ἀγὼν διὰ τὴν ὑπαρξίν της. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἀφ' οὗ ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν δυτικὴν Μεσόγειον, ἀπέκτησαν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς των καὶ ἀπὸ τότε ζητοῦν νὰ ἐπικρατήσουν εἰς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ νὰ κανονίσουν τὴν πολιτικὴν τῶν γειτονικῶν κρατῶν κατὰ τὸ συμφέρον των. Ἐπειδὴ δὲ παρετήρησαν τὴν ἀδυναμίαν τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς των, ἀποκτοῦν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑποτάξουν καὶ νὰ προσαρτήσουν τὰς χώρας αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως δίδεται ἐλεύθερον στάδιον εἰς τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν Ρωμαίων, εἰς τὸν ρωμαϊκὸν ἱμπεριαλισμόν, ὅπως λέγουν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος ἡ Ρώμη ὑποτάσσει ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας.

ΑΝΑΜΕΙΞΙΣ Εἰς ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ἀμέσως μετὰ τὸ τέλος τοῦ β' καρχηδονικοῦ πολέμου ἡ Ρώμη ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἀνατολὴ παρουσιάζει τὴν ἐξῆς εἰκόνα. Ἡ **Μακεδονία**, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύουσιν οἱ Ἀντιγονίδαι, εἶναι κράτος ἀρκετὰ ἰσχυρόν. Ὁ βασιλεὺς **Φίλιππος Ε'** (220—179) ἀναδιωργάνωσε τὸ κράτος του, προσπαθεὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ρωμαίους ἀπὸ τὰ ἰλλυρικὰ παράλια καὶ νὰ ἱδρῇ ἰσχυράν μοναρχίαν. Ἡ **Συρία**, τὴν ὁποίαν κυβερνοῦν οἱ Σελευκίδαι, εἶναι κράτος πολὺ ἐκτεταμένον. Ὁ **Ἀντίοχος Γ'** ὁ μέγας

(222—187), σύγχρονος τοῦ Φιλίππου, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, εἶχε πλοῦτον καὶ δύναμιν καὶ ἐθεωρεῖτο ὁ ἰσχυρότερος μονάρχης τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ **Αἴγυπτος**, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδασίλευον οἱ Πτολεμαῖοι, εὐρίσκετο εἰς παρακμὴν. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνηον τὸ κράτος, ἀπετέλουν μικρὰν μειονότητα, μισητὴν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, καὶ οἱ διαρκεῖς πόλεμοι πρὸς τοὺς Σελευκίδας ἐξήντηλσαν τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους.

Τὸ **βασιλεῖον τῆς Περσῆς** ἦτο μικρόν, ἀλλὰ συγκεντρω-

Φίλιππος Ε΄
ἀπὸ ἑνα νόμισμα.

μένον καὶ καλῶς ὀργανωμένον. Σπουδαία ναυτικὴ δύναμις ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ **Δημοκρατία τῆς Ρόδου**, ἡ ὁποία εἶχε γίνει σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ **Ἑλλὰς** κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εὐρίσκετο εἰς τελείαν ἀναρχίαν. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἐριδες ἐλυμαίνοντο αὐτήν. Αἱ δύο συμπολιτεῖαι Ἀχαϊκὴ καὶ Αἰτωλική, ἐξηντήθησαν εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ δὲν ἀπετέλουν δύναμιν σοδράν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ (200-197)

Διηρημένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐξηντημένη ἡ Ἀνατολή

δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀναγκαιώσει τοὺς Ῥωμαίους, οἱ ὅποιοι προσβάλλουν πρῶτον τὴν Μακεδονίαν.

Ὁ Φίλιππος Ε' καὶ Ἀντίοχος Γ' εἶχον συνεννοηθῇ νὰ διαμοιράσουν τὰς ἀποικιακὰς κτήσεις τῆς Αἰγύπτου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας διεδίδασε στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀλλ' αἱ δύο μιχρασιατικαὶ δυνάμεις, Πέργαμος καὶ Ρόδος, ἐζήτησαν τὴν μεσολάβησιν τῶν Ῥωμαίων καὶ ἡ σύγκλητος, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ τὸν σύμμιχρον τοῦ Ἀννίβα Φίλιππον Ε', ἀπήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Φίλιππος ἠρνήθη καὶ ἡ Ρώμη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ (200).

Οἱ Ῥωμαῖοι ἤρχισαν μὲ δλίγην ὀρεξιν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Μακεδονίας. Ἐξήρχοντο ἐξηγνημένοι ἀπὸ τὸν τραχὺν ἀγῶνα πρὸς τὸν Ἀννίβαν καὶ μόλις πρὸ ἑνὸς ἔτους εἶχον κλείσει εἰρήνην πρὸς τὴν Καρχηδόνα. Ὁ στρατὸς τῶν ἀποδιδασθεὶς εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν τῆς Ἡπείρου δὲν κατώρθωσεν ἐπὶ δύο ἔτη νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τὴν παραλίαν, ὅπου περιώρισεν αὐτὸν ὁ Φίλιππος. Ἀλλὰ τὸ θέρος τοῦ 198 ὁ νεαρὸς ὑπατος **Φλαμινίος** ἐπανάλαβε τὴν ἐπιθεσιν ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀφίου ποταμοῦ (Ἀλβανία) καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κορίνθου καὶ προσεΐλκυσε πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν.

Τὸ θέρος τοῦ 197 ἐδόθη ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη εἰς τὴν θέσιν Κυνόσαλας τῆς Θεσσαλίας μεταξὺ Λαρίσης καὶ Φαρσάλου. Ἐκεῖ αἱ Ῥωμαϊκαὶ λεγεῶνες συνέτριψαν τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Εἰς τὴν νίκην συνετέλεσε πολὺ τὸ ἵππικὸν τῶν Αἰτωλῶν.

197 Ὁ Φίλιππος ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὰς πόλεις τῆς Ἰλλυρίας καὶ τὰς ὀχυρὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλλησποντον, καὶ νὰ πληρώσῃ χίλια τάλαντα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Φλαμινίος κατῆλθεν εἰς Κόρινθον (196), ὅπου ἐτελοῦντο τὰ Ἴσθμια. Ἐκεῖ ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου οἱ Ῥωμαῖοι κατώρθωσαν μὲ τὴν γνωστὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα νὰ χωρίσουν τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀναρίθμητα μικρὰ κρατίδια καὶ νὰ τὴν καταστήσουν ἀνίκανον δι' ἄμυναν. **Κ**

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΟΧΟΥ (192 - 190)

Κ'Ο Ἀντίοχος Γ' ἐφάνη ἀδιάφορος διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἄλλοτε συμμάχου του Φιλίππου καὶ ἠθέλησε μᾶλλον νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Κατέλαβε τὰς κτήσεις τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὸ 193 ἐπέραςε τὸν Ἑλλησποντον

Ἀντίοχος Γ'

μαρμαρινὴ προτομή—Παρίσιον, Λοῦβρον

καὶ ἔγινε κύριος τῆς Θράκης. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Αἰτωλοὶ εἶχον δυσареστηθῇ κατὰ τῶν Ρωμαίων, διότι δὲν ὠφελήθησαν ὅσον ἤλπιζον ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου. Συνεγνοήθησαν λοιπὸν μὲ τὸν Ἀντίοχον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας ἤρχισε τότε νὰ κάμνῃ προετοιμασίας, διὰ νὰ προσβάλλῃ τοὺς Ρωμαίους. Εἰς τὰ σχέδιά του τὸν ἐνεθάρρυνε πολὺ ὁ Ἀννίβας, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν αὐλήν του. Τὸ 192 ὁ Ἀντίοχος ἀπεβίβασε 10 χιλ. στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι τότε ἐκύρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ρώμη ἤρχετο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν δευτέραν μεγάλην δύναμιν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὁ Ἀντίοχος διεξήγαγεν ἀδεξίως τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἠκολούθησε τὸ σχέδιον τοῦ Ἀννίβα.

Ἀντιθέτως οἱ Ῥωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ σχηματίσουν ἰσχυρὰν συμμαχίαν προσελκύσαντες τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, τὸν Εὐμένην τῆς Περγάμου καὶ τὴν Ρόδον. Καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος των. Τοιοῦτοτρόπως ἐδιχάζετο πάλιν ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἔχανε διὰ παντὸς τὴν εὐκαιρίαν νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ Ἀντίοχος ἀπεκρούσθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐνῶ οἱ σύμμαχοί του Αἰτωλοὶ ἐξήτησαν ἀναχωρήν.

Οἱ Ῥωμαῖοι διεδίχασαν ἰσχυρὸν στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπὸ τὸν Λεὺκιον Σκιπίωνα, εἰς τὸν ὅποιον εἶχον δώσει
 190 ὡς σύμβουλον τὸν ἀδελφόν του Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανόν. Τὸ 190 ἐδόθη ἀποφασιστικὴ μάχη εἰς τὴν Μαγνησίαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σιπύλου πλησίον τῆς Σμύρνης. Ὁ Ἀντίοχος ἠττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ εἰρήνην ταπεινωτικὴν. Ἐξεκένωσε τὴν Μ. Ἀσίαν, ὑπεχρεώθη νὰ μὴ διατηρῇ πολεμικοὺς ἐλέφαντας καὶ στόλον πλέον τῶν 10 πλοίων καὶ ἐπλήρωσεν ἀποζημίωσιν 15 χιλ. τάλαντα. Πρὸς τούτοις ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ τὸν Ἀννίαν. Ὁ Ἀννίας κατέφυγε τότε εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας Προυσίαν. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι κατεδίωξαν καὶ ἐκεῖ τὸν καρχηδόνιον στρατηλάτην, ὁ ὅποιος κινδυνεύων νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἔπιε δηλητήριον καὶ ἐτεριμάτισε τὸν βίον.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ (171 - 168)

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ρώμη ἀπέβαινε πανίσχυρος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν γεγονότων αὐτῶν ἔγινε βαθεῖα μεταβολὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δημοκρατικοὶ ὄλων τῶν πόλεων καὶ οἱ φίλοι τῆς ἀνεξαρτησίας ἦσαν κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν τελευταίαν δύναμιν, ἡ ὁποία ἀπέμενεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πράγματι ὁ Φίλιππος Ε' ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῆς ἡττης ἐργάζετο δραστηρίως διὰ τὴν ἐκδίκησιν καὶ ἐπωφεληθεὶς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀντιόχου ἐνέτεινε τὰς προπαρασκευάς.

Τὸ 179 ἀπέθανεν ὁ Φίλιππος καὶ ἦλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Περσεύς, ὁ ὅποιος ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐτοιμάζετο μὲ μεγαλυτέραν δραστη-

ριότητα διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο ἔγινε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης τῶν φίλων τῆς ἐλευθερίας, ἐνῶ οἱ ἀριστοκρατικοὶ δὲν ἔπαυον νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ καὶ τὴν τελευταίαν στιγμήν δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν οἱ Ἕλληνες. Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία καὶ ἡ Πέργαμος ἦσαν σύμμαχοι τῆς Ρώμης. Ὁ Εὐμένης μάλιστα τῆς Περγάμου κατήγγειλεν εἰς τὴν Ρώμην (172) τὰς μυστικὰς προετοιμασίας τοῦ Περσέως. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀφού συνεκέντρωσαν στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐκήρυξαν κατὰ τοῦ Περσέως τὸν πόλεμον (171).

Κατ' ἀρχὰς ὁ Περσεὺς εἶχε σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ματαίως προσεπιάθησεν ἐπὶ τρία ἔτη νὰ ἐκδιᾷσῃ τὰ στενὰ τοῦ Ὀλύμπου, διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τέλος ἡ σύγκλητος ἔστειλε τὸν ὑπατοῦ **Παῦλον Αἰμίλιον**, δραστήριον καὶ ὀργανωτικὸν στρατηγόν. Ὁ Αἰμίλιος ἀπώθησε τὸν μακεδονικὸν στρατὸν καὶ ἔδωκεν ἀποφασιστικὴν μάχην εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Πύδνης (21 Ἰανουαρίου 168). Ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ ἐξεμηνίσθη, ὁ Περσεὺς συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἡ λεῖα ἦτο τόσον **168** μεγάλη, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι δι' ἄρκετον χρόνον ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς ἀμέσους φόρους. Ὁ Παῦλος Αἰμίλιος ἐτέλεσε τὸν λαμπρότερον θρίαμβον ἀπὸ ὅσους εἶχεν ἴδει ἡ Ρώμη ἕως τότε.

Ὁ θρίαμβος διήρκεσε 3 ἡμέρας. Ἡ πρώτη μόνις ἐξήρκεσε διὰ τὴν παρέλασιν τῶν ἀνδριάντων καὶ πινάκων ζωγραφικῆς, οἱ ὅποιοι ἐφέροντο ἐπὶ 200 ἄμαξων. Τὴν ἐπομένην παρέλασαν ἐπὶ πλήθους ἄμαξων τὰ ὠραιότερα καὶ πλουσιώτερα μακεδονικὰ ὅπλα... κατόπιν 3 χιλ. ἄνθρωποι ἔφεραν ἀργυρὰ νομίσματα ἐντὸς 750 δοχείων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐδαστάζετο ὑπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν. Ἄλλοι ἐδαστάζαν κρατῆρας ἀργυροῦς, ποτήρια καὶ ἄλλα πολύτιμα σκευή... Τὴν τρίτην ἡμέραν ἐπροπορεύοντο 100 βόες προωρισμένοι πρὸς θυσίαν, ἡκολούθουν 77 δοχεῖα πλήρη χρυσῶν νομισμάτων, οἱ βασιλόπαιδες καὶ ὁ Περσεὺς ἐνδεδυμένοι καστανόχρουν ἱμάτιον καὶ φορῶν τὰ μακεδονικὰ πέδιλα... Κατόπιν ἦρχοντο 400 χρυσοὶ στέφανοι σταλέντες εἰς τὸν Αἰμίλιον ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Τέλος ἐπεφαινετο ὁ θριαμβευτῆς ἐπιβαίνων ἐπὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἄρματος. Τὴν πομπὴν ἔκλειεν ὁ στρατὸς μὲ κλάδους δάφνης εἰς τὰς γείρας καὶ ψάλλων ἄσματα ἐθνικά καὶ νικητηρίους παιᾶνας πρὸς τιμὴν τοῦ νικητοῦ στρατηγοῦ. (Πλουτ. βίος Παύλου Αἰμιλίου).

Ἡ Μακεδονία διηρέθη εἰς τέσσαρα μέρη μὲ ἰδιαιτέραν διαί-
κησιν. Ἡ Ἡπειρος, ἥ ὁποία εἶχε βοηθήσει τὸν Περσέα, ὑπέστη
πρωτοφανή καταστροφὴν, 70 πόλεις ἐξηφανίσθησαν καὶ 150 χιλ.
ἄνθρωποι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ἀλλ' ἦλθε καὶ τῶν συμμάχων ἡ
σειρά. Κατὰ τὸν πόλεμον εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἀχαϊκῆς συμπο-
λιτείας εἶχεν ἀκουσθῇ φωνὴ ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τοῦ Περ-
σέως. Διὰ τοῦτο οἱ πρόην σύμμαχοι ἐθεωρήθησαν ὑποπτοί. Ἡ Ρώμη
ἀπήγγειλε τότε ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας ὡς ὁμήρους 1000 ἐπι-
φανεῖς ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ὑπέδειξεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαϊκῆς
μερίδος Κ α λ λ ι κ ρ ά τ η ς. Οἱ Ρωμαῖοι μετέφεραν αὐτοὺς εἰς
τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς ἐσχόρπισαν εἰς διαφόρους πόλεις. Ἐνας ἀπ'
αὐτοῦς ἦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Λυκόρτα
ἐκ Μεγαλοπόλεως τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐφρόντισαν ἐπίσης
νὰ ταπεινώσουν τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου καὶ τὴν Ρόδον.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (148) ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΟΣ (146)

Εἰς τὸ διάστημα 22 ἐτῶν μετὰ τὴν μάχην τῆς Πύδνης οἱ Ρω-
μαῖοι ἐκανάονισαν ὀριστικῶς τὰ πράγματα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς
Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπελείποντο δύο κέντρα ἀντιστάσεως, ἡ Μα-
κεδονία, ἥ ὁποία δὲν ἠδύνετο νὰ λησιμονήσῃ τὸ ἔνδοξον παρελ-
θόν, καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ὅπου τελευταίως εἶχεν ἀφυπνι-
σθῇ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις. Τὸ ἔτος 150 μετὰ 17 ἐτῶν ἐξορίαν ἐπα-
νῆλθον εἰς τὰς πατρίδας των οἱ ἐπιζῶντες Ἀχαιοὶ διαπνεόμενοι
ἀπὸ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ ἐξόριστοι κατῳρ-
θωσαν νὰ μεταστρέφουν τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας.
Τὴν ἀρχὴν κατέλαβεν ὁ **Δημόκριτος**, ὁ **Κριτόλαος** καὶ ὁ **Δίαιος**,
οἱ ὁπαδοὶ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ρωμαίων μέχρις ἐσχάτων. Ἡ
στιγμὴ ἦτο κατάλληλος, διότι ἡ Ρώμη εἶχε περιπλανητὴ εἰς τρίτον
καρχηδονικὸν πόλεμον καὶ διεξήγε σκληρόν ἀγῶνα εἰς τὴν Ἰσπα-
νίαν. Ἀλλὰ καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν οἱ Ἕλληνες δὲν κατῳρθω-
σαν νὰ ἐνωθῶν.

Τὸ 149 εἰς τὴν Μακεδονίαν κάποιος **Ἀνδρίσκος**, ὁ ὁποῖος
ἔλεγεν ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Περσέως καὶ ἐπωνομάζετο Φίλιππος, ἐξή-
γειρε τὸν μακεδονικὸν λαὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ τὸ 148 ὁ

ὑπατος **Καικίλιος Μέτελλος** συνέτριψε τὰς ὀλίγας δυνάμεις τοῦ Ἀνδρίσκου καὶ τὸν ἴδιον συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Ἡ τύχη τῆς Μακεδονίας ἐκανονίσθη ὀριστικῶς. Μετὰ τῆς Ἡπείρου, 148
Θεσσαλίας καὶ Νοτίου Ἰλλυρίας ἀπετέλεσε ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μ α κ ε δ ο ν ί α**.

Οἱ Ἀχαιοὶ δὲν συνέπραξαν μὲ τοὺς Μακεδόνας. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἐπενέβησαν εἰς τὰς διαφορὰς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας μὲ τὴν Σπάρτην, ἣ ὁποία ἐξήτει νὰ ἀποσπασθῇ, καὶ ἀπήτησαν τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Σπάρτης, τοῦ Ἀργούς καὶ τῆς Κορίνθου, δηλαδὴ τὴν διάλυσιν τῆς συμπολιτείας. Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐξηγέρθη καὶ τὸ 147 ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος. Παρὰ τὸν ἥρωισμὸν τῶν τελευταίων ὑπερασπιστῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν. Ὁ Μέτελλος συνέτριψε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν **Σ κ ἄ ρ φ ε ι α ν** τῆς Λοκρίδος καὶ ἐγίνε κύριος τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κριτόλαος ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ ὑπατος **Μόμμιος** κατέστρεψε τὸν τελευταῖον ἐλληνικὸν στρατὸν εἰς τὴν **Λ ε υ κ ὀ π ε τ ρ α ν** πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Ὁ στρατηγὸς Δίαιος δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του καὶ ἠτύχησεν. Μετὰ ταῦτα ὁ Μόμμιος διέδῃ τὸν Ἰσθμὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κόρινθον, τὴν ὁποίαν κατὰ 146
διαταγὴν τῆς συγκλήτου μετέβαλεν εἰς ἐρείπια. Οἱ Ἕλληνες ἔχασαν ὀριστικῶς τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ἡ Ἑλλάς προσηρτήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας.

Τὸ ἔτος 133 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου **Ἀτταλος Γ'** καὶ ἄφησε διὰ διαθήκης κληρονόμον τοῦ κράτους του τὸν ρωμαϊκὸν λαόν. Τὸ 129 οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον αὐτὸ καὶ ἐσχημάτισαν τὴν πρώτην ἀσιατικὴν ἐπαρχίαν, ἣ ὁποία ὠνομάσθη **Ἀ σ ί α**, περιελάμβανε τὸ ἥμισυ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐθεωρεῖτο ἡ πλουσιωτέρα ἐπαρχία τῶν Ρωμαίων. **Κ**

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ (146)

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ β' καρχηδονικοῦ πολέμου ἡ Καρχηδὼν ἐξεπλήρωσε πιστῶς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ ἐπροσπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς Ρωμαίους, ἐνῶ ἄφ' ἑτέρου εἰς τὴν Καρχηδὼνα ὑπῆρχον ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι δὲν ἦτο δυνατόν

νά λησμονήσουν τὰς ταπεινώσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος.

Ὁ κακὸς δαίμων τῆς Καρχηδόνος ἦτο ὁ γείτων βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας Μασσανάσης. Ὁ ἡμιδάρβαρος ἀλλὰ πονηρὸς ἀφρικανὸς διαρκῶς ἀφῆρει χώρας τῆς Καρχηδόνος, ἡ ὁποία, πιστὴ εἰς τὴν συνθήκην, κατέφευγεν εἰς τὴν διαιτησίαν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι ἐδικαίωνον τὸν Μασσανάσην. Τὸ 153 εἶχε μεταβῆ ὡς διαιτητὴς ὁ Κάτων, ὁ ὁποῖος ἐπέστρεψε φανατικώτερος ἀπὸ πρὶν καὶ εἰς ὅλους τοὺς λόγους του εἰς τὴν σύγκλητον ἐτελείωνε μὲ τὴν φράσιν: π ρ έ π ε ι ν ά κ α τ α σ τ ρ α φ ῆ ἢ Κ α ρ χ η δ ώ ν.

Ὅταν ὅμως τὸ 150 ὁ Μασσανάσης ἀφῆρεσε νέα ἐδάφη, ἡ ὑπομονὴ τῶν Καρχηδονίων ἐξηντλήθη καὶ παρὰ τὴν συνθήκην ἔλαβον τὰ ὅπλα. Ἡ σύγκλητος ἐθεώρησε τοῦτο ἀφορμὴν πολέμου. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἀπεβιδάσθη εἰς Ὑτίκην. Ἐντρομοὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ παράσχουν πᾶσαν ἱκανοποίησιν. Ἐδωσαν ὁμήρους καὶ παρέδωκαν τὰ ὅπλα καὶ τὰς μηχανὰς των. Τότε ὁ ὕπατος ἀνεκοίνωσε τὰς βαρεῖας προτάσεις τῆς συγκλήτου. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπρεπε νὰ ἐκκενώσουν τὴν πόλιν των καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν 15 χιλμ. μακρὰν τῆς θαλάσσης (149). Οἱ Καρχηδόνιοι ἐξαγριωθέντες ἀπὸ τὴν δολίαν αὐτὴν συμπεριφορὰν παρεσκευάσθησαν εἰς ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Ἡγωνίσθησαν ἥρωικῶς ἐπὶ τρία ἔτη (149—146). Ἀλλὰ τὸ 147 οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸν **Σκιπίωνα Αἰμιλιανόν**, υἱὸν τοῦ Παύλου Αἰμιλίου, τὸν ὁποῖον εἶχεν υἱοθετήσῃ ὁ Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός. Ὁ ἀγὼν ἀπὸ τότε εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν. Οἱ Ρωμαῖοι τὸ 146 εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι μετὰ λυσσώδη μάχην εἰς τὰς ὁδοὺς, ἡ ὁποία διήρκεσεν 6 ἡμερονύκτια, ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν Βύρσαν.

146 Ὁ Ἀσδρούβας, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὸν ἀγῶνα, παρεδόθη μὲ 50 χιλ. μαχητάς, οἱ ὁποῖοι ὑπερήσπιζον τὴν ἀκρόπολιν. Ἀλλ' ἡ σύζυγός του καὶ χίλιοι ἄλλοι Καρχηδόνιοι κατέφυγον εἰς ἕνα ναὸν καὶ εὗρηκαν οἰκτρὸν θάνατον εἰς τὸ μέσον τῶν φλογῶν.

Ἡ διαταγὴ τῆς συγκλήτου ἐξετελέσθη κατὰ γράμμα. Ἡ Καρχηδὼν κατεστράφη συστηματικῶς καὶ ἀπηγορεύθη νὰ ἀνεγερθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς νέας πόλεως. Ἡ χώρα μετεβλήθη εἰς ρωμαϊκὴν

ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀφρικῇ καὶ ὁ Σκιπίων ἐτέλεσε θρίαμβον καὶ ἐπωνομάσθη Ἀφρικανὸς ὁ νεώτερος.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Οἱ Ρωμαῖοι ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τῆς Ζάμας ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἀλλὰ ἡ κακὴ διοίκησις ἐπροκάλεσε περὶ τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰῶνος φοβεράν ἐξέγερσιν εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἡ ὁποία διήρκεσεν 21 ἔτη. Τέλος τὸ 134 ἐστάλη εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Σκιπίων Αἰμιλιανός, ὁ πορθητὴς τῆς Καρχηδόνης. Ἡ Ἰσπανία ὑπετάχθη ὀριστικῶς εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸ 133 καὶ ἀπέβη ἡ πλουσιωτέρα ἐπαρχία τῆς Δύσεως. Οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τὸ 198—180 εἶχον ἤδη ὑποτάξει τὴν Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσαν μὲ ἀποικίας καὶ ὁδοὺς. Τὸ 125 ὑπέταξαν τὴν μεσημβρινὴν Γαλατίαν, ἡ ὁποία ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτοὺς τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκ τῆς χώρας αὐτῆς ἐδημιούργησαν ἰδίαν ἐπαρχίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ναρβωνίτιδα.

Τοιοιουτρόπως κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος οἱ Ρωμαῖοι ἐκυριάρχησαν εἰς ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Μεσογείου καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἀπὸ τότε ὠνόμαζον τὴν Μεσόγειον ἡ θάλασσα μας.

mare nostrum

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Α' ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ε' αἰὼν	
499-493	» Ἰωνικὴ ἐπανάστασις
490	» Μάχη ἐν Μαραθῶνι
480	» Θερμοπύλαι, Σαλαμίς
479	» Πλαταιαὶ - Μυκάλη - Ἱμέρα
477	» Ἴδρυσις Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας - Ἀριστείδης
465	» Νίκη τοῦ Κίμωνος εἰς τὸν Εὐρυμέδοντα
449-429	» Κυβέρνησις Περικλέους
431-404	» Πελοποννησιακὸς πόλεμος
425	» Σφακτιρία
421	» Νικίειος εἰρήνη
415-413	» Ἐκστρατεία Σικελίας - Ἀλκιβιάδης
405	» Ὁ Λύσανδρος νικᾷ εἰς Αἰγὸς Ποταμοῦς
403	» Ἀλωσις τῶν Ἀθηνῶν
404-403	» Οἱ τριάκοντα τύραννοι
400	» Κάθοδος τῶν μυρίων
Δ' αἰὼν	
399	» Θάνατος Σωκράτους
395	» Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος
396-394	» Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς Ἀσίαν
387	» Ἀνταλκίδειος εἰρήνη
379	» Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὰς Θήβας
371	» Νίκη τῶν Θηβαίων εἰς τὰ Λεύκτρα
362	» Μάχη Μαντινείας - θάνατος Ἐπαμεινώνδα
360	» Ὁ Φίλιππος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας
352	» Ἐπέμβασις Φιλίππου εἰς τὸν α' ἱερὸν πόλεμον
339	» β' ἱερὸς πόλεμος, ὃς Φίλιππος κυριεῖται τὴν Ἑλλάτειαν
338	» Μάχη Χαιρωνείας
336	» Δολοφονία Φιλίππου - ὁ Ἀλέξανδρος βασιλεὺς
335	» Καταστροφὴ Θηβῶν
334	» Ἐκστρατεία Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν - Μάχη Γρανικοῦ
333	» Μάχη Ἴσσοῦ
332	» Καταστροφὴ Τύρου - Ὑποταγὴ Αἰγύπτου
331	» Μάχη Γαυγαμήλων - Κατάλυσις Περσικοῦ κράτους
330-327	» Ὑποταγὴ τῆς Ἀνω Ἀσίας
327-325	» Ἐκστρατεία εἰς τὰς Ἰνδίας
323	» Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου
322	» Ἐξέγερσις Ἑλλήνων - Μάχη Κρανῶνος - Θάνατος Δη- μοσθένους
321-301	» Πόλεμοι τῶν Διαδόχων
301	» Μάχη Ἰψοῦ - Διαίρεσις κράτους Μ. Ἀλεξάνδρου
Γ' αἰὼν	
281	» Ἴδρυσις κράτους Περγάμου
280-277	» Ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα
245	» Μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀγίδος εἰς τὴν Σπάρτην
227	» Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεομένους

- 222 » Μάχη Σελλασίας
 Β' αἰών
 183 » Θάνατος τοῦ Φιλοπούμενος
 148 » Ὑποταγή Μακεδονίας εἰς τοὺς Ῥωμαίους
 146 » Ὑποταγή τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους

Β' ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Περὶ τὸ 1700 π. Χ. Κάθοδος α' Ἰταλιωτῶν εἰς Ἰταλίαν (ὄρεϊ γαλζος)
 1000 » Κάθοδος β' Ἰταλιωτῶν εἰς Ἰταλίαν (σίδηρος)
 950 » Ἀφιξεις Τυρρηνῶν εἰς Ἰταλίαν
 753 » Κτίσις τῆς Ρώμης κατὰ τὴν παράδοσιν
 753-509 » Περίοδος βασιλείας ἐν Ρώμῃ
 509 » Ἐξωσις βασιλέων κατὰ τὴν παράδοσιν
 493 » Δημοαρχία
 450 » Δωδεκάδελτος
 390 » Οἱ Γαλάται κυριεύουν τὴν Ρώμην
 338 » Ἡ Ρώμη κυριαρχεῖ εἰς τὸ Λάτιον
 300 » Ἐξίσωσις πατριζίων καὶ πληβείων
 272 » Ἡ Ρώμη κυριαρχεῖ εἰς τὴν Ἰταλίαν
 264-241 » Α' Καρχηδονικὸς πόλεμος
 241-218 » Ἀνακωχὴ μεταξὺ Ρώμης—Καρχηδόνας
 237-221 » Οἱ Καρχηδόνιοι κυριεύουν τὴν Ἰσπανίαν
 202 » Μάχη παρὰ τὴν Ζάμιν
 201 » Εἰρήνη Ρώμης καὶ Καρχηδόνας
 200-197 » Πόλεμος κατὰ Φιλίππου Ε' Μακεδονίας
 192-190 » Πόλεμος κατὰ Ἀντιόχου Γ' τῆς Συρίας
 171-168 » Πόλεμος κατὰ τοῦ Περσέως
 149-146 » Γ' Καρχηδονικὸς πόλεμος
 148 » Ὑποταγή τῆς Μακεδονίας
 146 » Ὑποταγή τῆς Ἑλλάδος Καταστροφή τῆς Καρχηδόνας

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ε' αἰών (500-400)	Μηδικοὶ πόλεμοι Ἀκμὴ Ἀθηναϊκοῦ κράτους Περιζελῆς Ἐναρξεις τοῦ Πελοποννησια- κοῦ πολέμου 404.—Πτώσις τῶν Ἀθηνῶν	493.—Ἰδρυσίς τῆς δημοαρχίας Ἡγεμονία τῆς Ρώμης ἐπὶ Λατίου 405.—Πολιορκία Βηίων—ἀρ- χὴ παρακμῆς τῶν Τυρρη- νῶν
Δ' αἰών (400-300)	399.—Θάνατος Σωκράτους 371.—Μάχη εἰς τὰ Λεύκτρα 338.—Μάχη τῆς Χαιρωνείας. Ἡγεμονία τοῦ Φιλίππου Κατακτήσεις Μ. Ἀλεξάνδρου	390.—Ἄλωσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν 338.—Ὑποταγή τῶν Λατίνων. Πόλεμοι κατὰ τῶν Σαμνι- τῶν καὶ Τυρρηγῶν
Γ' αἰών (300-200)	323.—Θάνατος Μ. Ἀλεξάνδρου. 146.—Ὑποταγή τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους	146.—Καταστροφή τῆς Καρ- χηδόνας

ΟΙ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Πτολεμαῖος	Α'	ὁ Σωτήρ	323—283
»	Β'	ὁ Φιλάделφος	283—247
»	Γ'	ὁ Εὐεργέτης	247—222
»	Δ'	ὁ Φιλοπάτωρ	222—205
»	Ε'	ὁ Ἐπιφανής	205—181
»	ΣΤ'	ὁ Φιλομήτωρ	181—146
»	Ζ'	ὁ Εὐπάτωρ	146
»	Η'	ὁ Εὐεργέτης Β'	146—117
»	Θ'	συμβασιλεύς	121—119
»	Ι'	ὁ Σωτήρ Β'	117—107 καὶ 88—81
»	ΙΑ'	ὁ Ἀλέξανδρος Α'	107— 88
»	ΙΒ'	ὁ Ἀλέξανδρος Β'	81— 80
»	ΙΓ'	ὁ Αὐλητής	80— 52
»	ΙΔ'		52— 47
»	ΙΕ'	ὁ Παῖς	47— 44
»		Κλεοπάτρα	47— 30
»	ΙΣΤ'	ὁ Καίσαριών	42— 30

ΟΙ ΑΤΤΑΛΙΔΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Εὐμένης	Α'	263—241
Ἀτταλός	Α'	241—197
Εὐμένης	Β'	197—159
Ἀτταλός	Β'	159—138
Ἀτταλός	Γ'	138—133

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΕΛΕΥΚΙΔΑΣ

Σέλευκος	Α'		331—281
Ἀντίοχος	Α'	ὁ Σωτήρ	281—261
Ἀντίοχος	Β'	ὁ Θεός	261—246
Σέλευκος	Β'	ὁ Καλλίνικος	246—226
Σέλευκος	Γ'	ὁ Κεραννός	226—223
Ἀντίοχος	Γ'	ὁ Μέγας	223—187
Σέλευκος	Δ'	ὁ Φιλοπάτωρ	187—175
Ἀντίοχος	Δ'	ὁ Ἐπιφανής	175—164
Ἀντίοχος	Ε'	ὁ Εὐπάτωρ	164—162
Δημήτριος	Α'	ὁ Σωτήρ	162—150
Ἀλέξανδρος	Α'	ὁ Βάλας	150—146
Δημήτριος	Β'	ὁ Νικάτωρ	146—138 καὶ 130—125
Ἀντίοχος	Ζ'	ὁ Εὐεργέτης	138—130
Σέλευκος	Ε'	ὁ Νικάτωρ	125—124
Ἀντίοχος	Η'	ὁ Ἐπιφανής	121
Σέλευκος	ΣΤ'	ὁ Ἐπιφανής	95— 93
Δημήτριος	Γ'	ὁ Εὐκαιρός	93— 88
Ἀντίοχος	ΙΓ'	ὁ Εὐσεβής	69— 65

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΕΤΡΑ, ΣΤΑΘΜΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. ΜΕΤΡΑ

α) Μήκους

Δάκτυλος	=0,0193 μ.
Παλαιστή=4 δάκτυλ.	=0,0771 μ.
Σπιθαμή=12 »	=0,2302 μ.
Πούς =16 »	=0,3083 μ.
Πήχυς =1 1/2 πόδες	=0,4624 μ.
Βήμα =2 1/2 »	=0,771 μ.
Όργυιά =4 πήχεις	=1,85 μ.

β) Πορείας

Πούς	= 0,30 μ.
Πλέθρον = 100 πόδες	= 30,83 μ.
Στάδιον = 6 πλ. ή 600 πόδ.	=184,98 μ.
Παρασάγγης = (περσ.)	=30 στάδ.

γ) Έπι αγώνων

Δίαυλος	2 στάδια
---------	----------

Ίππικόν	=4 στάδια
Δόλιχος	=7 ή 12 »

δ) Έπιφανείας

Πούς τετράγωνος	=0,830 τετρ.μ.
Πλέθρον »	=87,50 » μ.

ε) Χωρητικότητας

1) Έγγρα	
Κοτύλη	= 0,27 λίτρ.
Χούς = 12 κοτύλαι	= 3,28 »
Μετρητής=144 »	=33,3 »

2) Ξηρά

Κοτύλη	= 0,27 λίτρ.
Χοϊνίξ = 4 κοτύλαι	= 1,10 »
Έκτευς=32 »	= 8,75 »
Μέδιμος 199 »	=52,53 »

2. ΣΤΑΘΜΑ

Όβολος	=0,728 γραμ.
Δραχμή=6 όβολοί	=4,366 »

Μνά	=100 δραχ.= 436,60
Τάλαντον= 60 μναί	=26,196,20

3. ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Αί όνομασίαι τών έλληνικών σταθμών καί νομισμάτων είναι αι ίδιαι ή άκριβέστερον οί άρχαιοι Έλληνες μετεχειρίσθησαν τά όνόματα τών σταθμών, διά νά δηλώσουν καί τά νομίσματα, διότι δι' αυτούς τόν νόμισμα ήτο βάρος πολυτίμου μετάλλου έγγυημένον μέ τόν σήμα της πολιτείας (ν ό μ ι σ μ α, έ π ι σ η μ ο ν ά ρ γ υ ρ ι ο ν). Τά νομίσματα τών άρχαιών ήσαν κυρίως από άργυρον. Ό χρυσός έπί μακρόν ήτο έμπόρευμα, τοϋ όποίου ή τιμή όρίζετο εις νομίσματα άργυρά. Χρυσά νομίσματα έκοπτον οί βασιλείς της Περσίας. Άλλά καί εις την Έλλάδα δέν ήσαν άγνωστα. Η μονάς τοϋ χρυσοϋ νομίσματος έλέγετο σ τ α τ ή ρ (άντι δραχμή) καί ήτο τόν διπλάσιον της δραχμής εις βάρος. Διά τοϋτο έλεγον σ τ α τ ή ρ δαρεικός, σ τ α τ ή ρ φ ι λ ι π π ι κ ό ς κτλ. Οί όνομαστοί Κ υ ζ ι κ η ν ο ί στατηρες ήσαν μείγμα άργύρου καί χρυσοϋ.

Άπό τοϋ Σόλωνα οί Άθηναίοι μετεχειρίζοντο τά έξης νομίσματα :

Όβολός βάρος	=0,16 φρ.
Δραχμή 6 όβολοί	=0,98 »
Δίδραχμον=2 δραχμαί	=1,96 »

Τετράδραχ.=4 δρ.	= 3.93 φρ.
Μνά =100 »	= 98,20 »
Τάλαντον=60 μναί	=5,894,00 »

4. ΑΡΙΘΜΟΙ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες μετεχειρίσθησαν διάφορα ἀριθμητικὰ συστήματα. Τὸ παλαιότερον σύστημα ἦτο τὸ λεγόμενον ἄ κ ρ ω ν υ μ ι κ ό ν, δηλ. ὁ ἀριθμὸς ἐσημειοῦτο διὰ τοῦ ἀρχικοῦ τῆς λέξεως, ἡ ὁποία ἐσήμαινε τὸν ἀριθμὸν. Οὕτω π.χ. Π(έ ν τ ε)=5. Δ(έ κ α)=10 κτλ.

Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει σύστημα ἦτο ἡ διὰ τῶν γραμμάτων παράστασις τῶν ἀριθμῶν ὡς ἐξῆς:

α' = 1	κ' = 20	σ' = 200	α = 1000
β' = 2	λ' = 30	τ' = 300	β = 2000
γ' = 3	μ' = 40	υ' = 400	γ = 3000
δ' = 4	ν' = 50	φ' = 500	δ = 9000
ε' = 5	ξ' = 60	χ' = 600	ε = 10000
ς' = 6	ο' = 70	ψ' = 700	ς = 20000
ζ' = 7	π' = 80	ω' = 800	ζ = 30000
η' = 8	κ' = 90	Ϟ' = 900	δ = 40000
θ' = 9	ρ' = 100		
ι' = 10	ρ α' = 101		
ια' = 11	ρ ν' = 110		
ιβ' = 12	ρ κ' = 120		

5. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

Τὸ ἡμερολόγιον ἢ μηνολόγιον τῶν ἀρχαίων ἐχρησίμευε μᾶλλον διὰ τὰ κανονίζῃ τὰς ἐορτάς. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀναθέσει τὴν φροντίδα αὐτὴν εἰς ἰδιαίτερον ὑπάλληλον, τὸν ἱε ρ ο μ ν ῆ μ ο ν α.

Μόλις ἐπὶ Ἀλεξάνδρου οἱ Ἑλληνες παρέλαβον τὴν βαβυλωνιακὴν διαίρεσιν τῆς ἡμέρας (ν υ χ θ ἡ μ ε ρ ο ν) εἰς 24 ὥρας. Προηγουμένως εἶχον ἄλλας, ὀλίγον ἀκαθορίστους, διαιρέσεις τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς εἰς μέρη (μ ο ἰ ρ α ς).

Οὕτω ἡ Νύξ διαιρεῖται εἰς τρεῖς μοῖρας 1) Ἐ σ π ε ρ ο ς, ἔ σ π έ ρ α, ν ὗ ξ π ρ ῶ τ η, π ε ρ ῖ λ ὕ χ ν ω ν ἁ φ ἄ ς, π ε ρ ῖ π ρ ῶ τ ο ν ὕ π ν ο ν, 2) ἁ μ ο λ γ ὸ ς (Ὁμηρος), ν υ κ τ ὸ ς μ ε σ ο ὕ σ η ς μ ε σ ο ν ὕ κ τ ι ο ν, 3) ἡ ὥ ς (Ὁμηρος), ἔ ω ς, ὄ ρ θ ρ ο ς, ἁ μ φ ι λ ὕ κ η. Εἰς τὸ στρατόπεδον ἡ νύξ διαιρεῖται εἰς τρεῖς φυλακάς, π ε ρ ῖ τ ῆ ν π ρ ῶ τ η ν φ υ λ α κ ῆ ν κτλ.

Ἡ ἡμέρα ἐπίσης διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: Π ρ ῶ τ ῆ ς ἡ μ έ ρ α ς, 2) Μ έ σ ο ν ἡ μ α ρ (Ὁμηρος), μ ε σ η μ β ρ ῖ α, 3) δ ε ἰ λ η, ὁ ψ έ τ ῆ ς ἡ μ έ ρ α ς, β ο υ λ υ τ ὸ ς.

Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο τοὺς σεληνιακοὺς μῆνας μὲ 30 ἡμέρας (π λ ῆ ρ ε ι ς) καὶ 29 (κ ο ἰ λ ο υ ς), οἱ ὅποιοι διεδέχοντο ἀλλήλους. Ὁ μὴν διηρεῖτο εἰς τρεῖς δεκάδας, μ η ν ὸ ς ἰ σ τ α μ έ ν ο υ, μ ε σ ο ὕ ν τ ο ς, φ θ ἱ ν ο ν τ ο ς.

Τὸ ἔ τ ο ς (ἐ ν ι α υ τ ὸ ς) διαιρεῖται εἰς 12 μῆνας καὶ ἀρχίζει κατὰ διάφορον ἐποχὴν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις. Ἡ συνήθης ὁμως ἀρχὴ τοῦ ἔτους εἶναι ἡ νομηνία μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον (μετὰ τὰς θε-

ρινάς τροπάς. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ σεληνιαzoὶ μῆνες δὲν εἶναι σταθεροί, διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν ἀρχαίων μηνῶν μετὰ τοὺς ἰδιoύς μας. Ἐπίσης ἡ ὀνομασία τῶν μηνῶν δὲν εἶναι ἡ ἰδία εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Ἰδοὺ τὰ ὀνόματα τῶν ἀθηναϊκῶν μηνῶν:

Θερινοὶ

Ἑκατομβαιῶν (15 Ἰουν.-15 Ἰουλ.)
Μεταγετινίων (15 Ἰουλ.-15 Αὐγ.)
Βοηδρομιῶν (15 Αὐγ.-15 Σεπτ.)

Φθινοπωρινοὶ

Πυανεσιῶν (15 Σεπτ.-15 Ὀκτωβρ.)
Μαιμακτηριῶν (15 Ἰουλ.-15 Αὐγ.)
Ποσειδεῶν (15 Νοεμ.-15 Δεκεμ.)

Χειμερινοὶ

Γαμηλιῶν (15 Δεκεμ.-15 Ἰανουαρ.)
Ἀνθεστηριῶν (15 Ἰαν.-15 Φεβρ.)
Ἐλαφηβολιῶν (15 Φεβρ.-15 Μαρτ.)

Ἑαρινοὶ

Μουνιχιῶν (15 Μαρτ.-15 Ἀπριλ.)
Θαργηλιῶν (15 Ἀπριλ.-15 Μαΐου)
Σκιροφοριῶν (15 Μαΐου-15 Ἰουν.)

Οἱ ἀρχαῖοι διὰ νὰ τακτοποιήσουν τὴν διαφορὰν τοῦ σεληνιαzoῦ ἔτους (354 ἡμέραι) πρὸς τὸ ἡλιαzὸν (365 ἡμ.), κατέφυγαν εἰς τὴν προσθήκην τῶν λεγομένων ἐμβολίων μηνῶν. Εἰς τὸν κύzλον 8 ἐτῶν καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ 3ον, 5ον καὶ 8ον ἔτος ὀκταετοῦς κύzλου προσθέτουν ἓνα ἐμβόλιον μῆνα ἐξ 38 ἡμερῶν. Ἡ προσθήκη ἐγένετο μετὰ τὸν μῆνα Ποσειδεῶνα καὶ ὁ ἐμβόλιμος ὀνομάζετο Ποσειδεῶν δεῦτερος.

Εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον κοινὴν χρονολογίαν. Τὸ ἔτος λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν ἐκ τοῦ ἀρχοντος ἢ τοῦ ἐφέως τῆς πόλεως. Οἱ Ἀθηναῖοι ὀνομάζουν τὸ ἔτος ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπαινούμου ἀρχοντος, οἱ Σπαρτιῶται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου ἐφόρου, οἱ Ἀργεῖοι ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἱερείας τῆς Ἥρας. Ὁ Θουκυδίδης θέλων νὰ ὀρίσῃ ἀκριβῶς τὸν χρόνον τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως τῶν Θηβαίων κατὰ τῶν Πλαταιῶν γράφει: «ἐπὶ Χρυσίδος ἐν Ἀργεὶ τότε πεντήκοντα δυοῖν δέοντα ἔτη ἱερωμένης καὶ Αἰνησίου ἐφόρου ἐν Σπάρτῃ καὶ Πυθοδόρου ἔτη τέσσαρας μῆνας ἀρχοντος Ἀθηναίους κλπ.»

Πολὺ βραδύτερον μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον (300 π. Χ.) ἐγίνετο κοινὴ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογίας. Ἐκαστῇ Ὀλυμπιάδι ἀποτελεῖ κύzλον 4 ἐτῶν. Ὅθεν ὁ καθορισμὸς τοῦ ἔτους γίνεται διὰ δύο ἀριθμῶν π. χ. Ὀλυμπ. 72,3, τὸ ὅποῖον σημαίνει τρίτον ἔτος 72ας Ὀλυμπιάδος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑποτιθεμένη ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιαzῶν ἀγῶνων εἶναι κατὰ τὴν ἰδικὴν μας χρονολογίαν τὸ ἔτος 776 π. Χ., μετατρέπομεν ὥς ἐξῆς τὴν κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογίαν εἰς χριστιανικὴν: Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη π. χ. ἐγίνετο 72,3 φθινόπωρον:

$$71 \times 4 = 284$$

$$284 + 2 = 286$$

$$776 - 286 = 490 \text{ π. Χ.}$$

Ἐάν τὸ γεγονός συνέβη τὸ φθινόπωρον ἢ τὸν χειμῶνα, προσθέτομεν εἰς τὸ γινόμενον τῶν Ὀλυμπιάδων τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἔτους ἡλαιομένου κατὰ ἐν ὅπως εἰς τὸ παράδειγμα. Ἐάν ὁμως συνέβη τὸ ἔαρ ἢ τὸ θέρος, προσθέτομεν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ὀλόκληρον.

Διὰ χρονολογίας μετὰ Χριστὸν ἀφαιροῦμεν τὸ 776 ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἐτῶν. Ὁ Αὐγουστος π.χ. ἀπέθανεν Ὀλυμπ. 198, 2 τὴν 19 Αὐγ.

$$197 \times 4 = 788$$

$$788 + 2 = 790$$

$$790 - 776 = 14 \text{ μ. Χ.}$$

Ἀρχαῖοι αὐτοὶ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

1. Ὁ μέγας βασιλεὺς	σελ.	4
2. Ὁπλίται τῶν μηδικῶν πολέμων	»	7
3. Χάρτης Περσικῶν πολέμων	»	8
4. Ἀθηναῖος ἱππεὺς	»	9
5. Ὁ Μιλτιάδης	»	10
6. Ὁ τάφος τοῦ Μαραθῶνος	»	12
7. Πολεμικὸν πλοῖον	»	13
8. Ἀθηναϊκὴ τριήρης	»	14
9. Θερμοπύλαι	»	18
10. Ναυμαχία Σαλαμῖνος	»	20
11. Ὅστρακον ὀσκρακισμοῦ	»	26
12. Τὰ μακρὰ τεῖχη	»	37
13. Ὁ Περικλῆς	»	38
14. Χυτήριον ὀρειχάλκου	»	40
15. Σιδηρουργεῖον	»	41
16. Ὑποδηματοποιεῖον	»	41
17. Ἐργαστήριον ἀγγείων	»	42
18. Ἐνδυμασίαι γυναικῶν	»	44
19. Ἀθηναϊκὸν σχολεῖον	»	46
20. Τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου	»	47
21. Τὸ δῶρον	»	48
22. Ἡ ζωὴ εἰς τὰς παλαιστράς	»	49
23. Εἰς τὸν τάφον	»	50
24. Ἠγησώ, ἐπιτύμβιον	»	51
25. Κοῦρος	»	55
26. Κόρη	»	55
27. Ὁ δορυφόρος	»	56
28. Ὁ δισκοβόλος	»	56
29. Ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς	»	57
30. Ὁ Ζεὺς τῆς Ὀλυμπίας (νόμισμα)	»	58
31. Ποσειδῶν, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις	»	59
32. Κίονες (δωρικὸς-ἰωνικὸς-κορινθιακός)	»	60
33. Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν	»	62
34. Ὁ Παρθενὼν	»	63
35. Μελανόμορφος οἶνοχόη	»	64
36. Κορινθιακὴ πυξίς	»	64
37. Μελανόμορφος ἀμφορεὺς	»	65
38. Ἐρυθρόμορφος στάμνος	»	66
39. Σαπφώ καὶ Ἀλκαίος	»	69
40. Σοφοκλῆς	»	71
41. Εὐριπίδης	»	71
42. Νόμισμα Ἀθηνῶν	»	77
43. Ἀρχίδαμος	»	78
44. Νόμισμα Μυτιλήνης	»	82
45. Νόμισμα Ἀμφιπόλεως	»	84
46. Νόμισμα Συρακουσῶν	»	85
47. Λατρεία τοῦ Ἑρμοῦ	»	86
48. Ἐπιτύμβιον ναύτου	»	92
49. Πελτασταί	»	96
50. Βοιωτοὶ ὀπλίται	»	100
51. Εἰδώλια τῆς Τανάγρας (νόμισμα)	»	102
52. Μακεδῶν ἱππεὺς	»	106
53. Μακεδῶν ὀπλίτης	»	107

54. Δημοσθένης	σελ. 111
55. Ἡ Μακεδονία ἐπὶ Φιλίππου	» 112
56. Ὁ λέων τῆς Χαιρωνείας	» 115
57. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος	» 117
58. Ἐλλήσποντος	» 119
59. Πύλαι Κιλικίας καὶ Συρίας	» 120
60. Ἡ μάχη τῆς Ἰσσοῦ	» 121
61. Ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	» 123
62. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐπὶ νομίσματος	» 132
63. Ἡ Θόλος τῆς Ἐπιδάουρου	» 133
64. Εἰρήνη Κηφισοδότου	» 133
65. Ἀπόλλων σαυροκτόνος	» 133
66. Κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ	» 135
67. Κεφαλὴ Μελεάργου	» 135
68. Ἀποξυόμενος	» 137
69. Κεφαλὴ Νόβης	» 138
70. Ὁ ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων	» 140
71. Ὁ Ἀπόλλων Μπελβεντέρε	» 140
72. Πλάτων	» 141
73. Ἀριστοτέλης	» 141
74. Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς (νόμισμα)	» 145
75. Διαίρεσις τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	» 147
76. Πτολεμαῖος Β' καὶ Ἀρσινόη	» 149
77. Θεὰ Ἀντιόχεια	» 153
78. Ἀττάλος Α'	» 154
79. Νόμισμα αἰτωλικῆς συμπολιτείας	» 159
80. Ἡ Ἑλλάς πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως	» 161
81. Βιβλιοθήκη	» 164
82. Τμῆμα ἀπὸ τὴν στοάν τοῦ Ἀττάλου	» 166
83. Ἡ νίκη τῆς Σαμοθράκης	» 167
84. Μενέλαος καὶ Πάτροκλος	» 169
85. Γαλάτης φονεύων τὴν γυναῖκα του	» 170
86. Ἀποθνήσκων Γαλάτης	» 171
87. Ἀφροδίτη τῆς Μήλου	» 172
88. Ὁ μέγας βωμὸς τοῦ Διὸς	» 173
89. Τὸ παιδί μετὰ τὴν χῆνα	» 176
90. Ψηφιδωτὸν μετὰ περιστρώας	» 177
91. Κατοικίαι	» 180
92. Ἡ ἀρχαία Ἰταλία	» 181
93. Ὁρειχάλκινα ἀντικείμενα	» 182
94. Τυρρηνὸς γεωργὸς	» 183
95. Τυρρηνὸς πολεμιστῆς	» 184
96. Τυρρηνικὸς βωμὸς	» 185
97. Ἡ Δυτικὴ Μεσόγειος ἀπὸ 800—600 π.Χ.	» 186
98. Τυρρηνικὸς καθρέπτης	» 187
99. Τυρρηνικὴ σαρκοφάγος	» 188
100. Λάτιον	» 189
101. Ἡ λύκαινα	» 191
102. Σαμνίται πολεμισταί	» 201
103. Ὁ Πύρρος	» 203

104. Οἱ Ρωμαῖνοι δρόμοι	σελ. 205
105. Λεγεονάριος	> 207
106. Ρωμαῖος ἱππεύς	> 208
107. Τοξότης τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ	> 208
108. Ρωμαῖοι στρατιῶται	> 209
109. Ἐκατόνταρχος	> 209
110. Ὑποδήματα	> 210
111. Σημαῖα τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ	> 210
112. Περικεφαλαῖαι	> 210
113. Ὀναγρος	> 211
114. Σκορπιός	> 212
115. Σημαιοφόρος	> 213
116. Τύποι Ρωμαίων	> 214
117. Θυσία ρωμαϊκή	> 216
118. Οἰονοσκόπος	> 218
119. Κλωβὸς ἱερῶν ὀρνίθων	> 218
120. Ἐστιάς	> 220
121. Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν	> 225
122. Νόμισμα Καρχηδόνας	> 229
123. Πρώτος Καρχηδονικὸς πόλεμος	> 230
124. Ἀντίβας	> 232
125. Δεύτερος Καρχηδονικὸς πόλεμος	> 233
126. Σκιπίων Ἀφρικανὸς	> 236
127. Φίλιππος Ε' (νόμισμα)	> 239
128. Ἀντίοχος Γ'	> 241
129. Χάρτης Ἑλλάδος	> 80-81

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ	Α'	Μηδικοὶ πόλεμοι
>	Β'	Δημιουργία τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους
>	Γ'	Κοινωνία καὶ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων
>	Δ'	Ὁ βίος τῶν Ἀθηναίων
>	Ε'	Ἀκμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ
>	ΣΤ'	Πελοποννησιακὸς πόλεμος
>	Ζ'	Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον
>	Η'	Ἡ ἐπικρατήσει τῶν Μακεδόνων
>	Θ'	Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος
>	Ι'	Αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα τὸν 4ον αἰῶνα
>	ΙΑ'	Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου
>	ΙΒ'	Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους
>	ΙΓ'	Ὁ πολιτισμὸς τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων
>	ΙΔ'	Ἀρχαία Ἰταλία. Χώρα καὶ κάτοικοι
>	ΙΕ'	Ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῆς Ρώμης, οἱ βασιλεῖς
>	ΙΣΤ'	Ἡ πάλαι τῶν τάξεων
>	ΙΖ'	Κατάκτησις τῆς Ἰταλίας
>	ΙΗ'	Ὁ ρωμαϊκὸς στρατός
>	ΙΘ'	Ἡθὴ καὶ θρησκεία τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ
>	Κ'	Ἡ πολιτεία καὶ ἡ οἰκογένεια
>	ΚΑ'	Ἡ πάλαι Ρώμης καὶ Καρχηδόνας
>	ΚΒ'	Αἱ μεγάλοι κατακτήσεις.

~~15~~
D.T.X

D.K.

K.S.

237

258 + 10.00

1190

47 dan. αειθαλής ο άνθρωπος

B. E. n.

024000019897

Έν Αθήναις τῇ 17/29 Αὐγούστου 1932

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΙΣ

Περὶ ἐγκρίσεως διδασκτικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδασκτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 508 πρακτικὸν τοῦ Ἑκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἀποφασίζομεν, ὅπως ἐγκριθῇ ὡς διδασκτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Β' τάξεως τῶν Γυμνασίων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὴ καὶ Ρωμαϊκὴ Ἱστορία» βιβλίον τῶν **Χ. Θεοδωρίδου καὶ Α. Λαζάρου** διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1932-33 ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως οἱ συγγραφεῖς συμμορφωθῶν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ὑπουργὸς

Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 42.10

Βιβλιοθήκων 11.10

Ἀναγκαστ. Δάνεια 3.20

14.30

ΥΠΟΥΡΓ. ΑΠΟΦΑΣΙΣ

98.391

7-10-39

*Ἄρθρον 8ον τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος
«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων
διδασκτικῶν βιβλίων.*

Τὰ διδασκτικὰ βιβλία καὶ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρᾳ κατὰ 15% τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἀνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν χυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρι τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυπῶνται τὸ ὄν ἄρθρον.